

NICOLAI
ABRAHAMI
GVISIANI METHODI-
CÆ INSTITVTIONES
PHILOSOPHIÆ
RATIONALIS,
NATVRALIS,
MORALIS.

EIVSDEM ABRAHAMI DE ARTIVM
INSTITVNDARVM METHODO
DIALOGVS,

Ad Academiam Parisiensem.

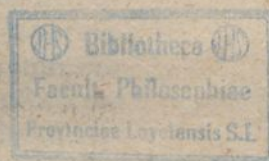
PARISIIS,

Apud Gulielmum Linocerium, in monte Diui
Hilarij, ad insigne Vasis aurei.

M. D. LXXXVII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

53426

NICOLAI
ABRAHAM I
GALSIANI METHODI
C ET INSTITVTIONES
PHILOSOPHICAE
PRAEFATIO

PRIVILEGII SENTENTIA.

REgis privilegio licitum est Nicolao Abrahamo Guisiano, Doctore Medico, quem libuerit deligere Librarium, vel Typographum ad excudendos omnes quos scripsit, atque scripturus est de Philosophia, ac Medicina libros: grauisissimisque partibus Regio diplomate declaratis sancitum, ne quis in hoc Francorum Regno, vllum Abrahami opus citra illius voluntatem, ante sexennium ab editione absoluta proximum imprimat, neve alibi impressum vendat. Datum Parisiis, Regio consensu subsignatum, D. Chanteclero supplicum libellorum magistro praesente, Non. Septemb. 1586.

COMBAVD.

PARISIIS
And. Guillemum Inocentium in monte Dni
Edidit, ad instig. Vale autd.
M. D. LXXXVII.
CAM PRIVILEGIO REGIS

NICOLAI ABRAHAM I
IN PHILOSOPHICAS INSTITVTIONES
PRAEFATIO.

DEVS Opt. Max. sic est appellatus, quod cuncta quae naturae lege continentur, non modo mirabili artificio condiderit, sed etiam singulari providentia perpetuo conseruet atque tueatur, immortalibusque beneficiis omnes mortales in perpetuum sibi deuinciat. Hinc apud veteres qui magna fructuosas

que beneficia in homines contulerunt, Dij sunt habiti. Itaque homo Diuinitatis consors fieri nequaquam potest magis, quam si toto animo & studio omni ad bene de communi hominum societate merendum incumbat. Vt autem terrenus quidam Deus habetur homo, qui ad Dei immortalis exemplar in publicum consulit, ita qui abiecta Republicae cura sibi tantum vivit, cum beluarum vitae haud ab similem vitam degat, illis nihilo praestantior, hominis nequaquam dignatur nomine. Haec olim causa generosos homines ad instituendas artes humanae societati necessarias excitauit, haec etiam praecleara ingenia ad eas iam inuentas & institutas magnificentius augendas exornandasque continenter accendit. Eadem quoque ab incute adulescentia ad Philosophiam omnium bonarum artium matrem illustrandam ita meum inflamauit animum, ut ceteris rebus posthabitis, quo horum vestigiis insisterem, diu multumque elaborarim in omnibus eius partibus clarissima methodo depingedis. Nam cum Philosophia vulgo triplex esse dicatur, vna Rationalis, altera Naturalis, tertia Moralis, nullam non partem tanta facilitate, & breuitate, quam optari

vsquã possit describere conatus sum. Præcipuũ autẽ studiũ nostrũ in instituenda sic Logica, vt ad authorũ oĩum disputationes ac scripta rectẽ intelligẽda, explicãda, imitãda, & ad benẽ de qualibet quæstione suo Marte differẽdũ scribẽdũ que accõmodata sũt, enituit: quanuis nec in Physica cõpendiosẽ simul & perspicuẽ ex Aristotelis dogmate tradenda, nec in Ethica ex animi facultatib⁹ delineanda, parũ operæ posuerim. Quo verò vel tẽporis momento oculis perspicerẽtur quæcunq; sunt fusẽ in nostris explicata institutionib⁹, singulas cõtraxi in tabulas. Hæc autẽ opuscula etsi iãdiu sunt elucubrata, in lucem tamen citius nõ protuli, vt ea sæpius relegendo, & cum doctis hoĩbus quãplurimis quibus vtor valdẽ familiariter comunicãdo, emẽdatoria politiorãq; redderẽ. Non erã verò nescius cũ quæ de Philosophia à me præcepta sunt, diuulgarem, fore, vt hic noster labor in varias reprehensiones incurreret. Nã quibusdã oĩa recentiorũ scripta Philosophica improbãtur, q̃ Philosophiã à veteribus cõsummatam fuisse nobis relicta arbitrẽtur. Quidã autẽ iuniorum scripta non reprehendũt, si modo sint veterũ monumentis prorsus cõsentanea, sed quæ ab illis dissidẽt criminantur. Sunt etiã qui neotericos magis magisq; ingenuas disciplinas illustriores efficere fatẽtur, sed senio cõfectos, nõ iuuenes id præstare posse opinantur. Postremo aliquos futuros suspicor, qui dicãt maluisse, me ad Medicæ professionis praxin festinasse, quã in Philosophiæ studio tam multã insumpsisse operam: gen⁹ hoc scribendi etsi gloriosum sit, quæ stuosum tamẽ esse negẽt. Sed ego flagrãti benẽ de Repub. literaria merẽdi desiderio ductus, multorũmq; seuer. ore ac æquiore iudicio præditorũ virorũ hortatu, puocatus, ob has quidem criminationes, mearum lucubrationũ emissionẽ supprimere nec potui, nec debui. Eos enim qui veteres perfectã nobis tradidisse Philosophiã causantur, satis redarguit accurata hominũ nostri tẽporis industria, qui liberales artes nõ modo permultis obseruationibus additis locupletiores, sed etiam clariori ordine vsi longẽ elatiores, ornatioresq; reddide-

runt. Quibus autem recentia scripta à veteri disciplina nullo modo dissentanea arident, contraria improbãtur, hi nihilo sunt æquiores rerũ æstimatores. Quid enim? An non esset recentiorũ authorũ labor superuacaneus, si nec quicquã nõndũ inuentum scriberẽt, nec quæ iam inuẽta sunt clariũs disponerẽt, nec res splẽdidiori oratione ornarẽt? Sed dicẽt, nefas est à maiorum doctrina tot seculis cõfirmata desciscere. Quasi verò Plato, Aristoteles, ceteriq; Philosophi veteres à maioribus suis nunquã desciscerint, nec recẽtiores Philosophi qui & ingenij acumine & labore præscis non cedunt, istud ius sibi etiã arrogare non debeãt, cum certũ sit in seligẽdis bonis, & reiiciẽdis malis multo peffectiorẽ fieri Philosophiã. At qui senes dũtaxat scriptores probãt, diligenter authoris opus, non ætatem aduertãt. Studiosi quippe iuuenes, cũ maiori diligẽtia minorẽ ætatem cõpensare possint, non est q̃ cum senibus æquari nequeant, si sint ingenio pares. In iis verò requiro prudentiã qui lucrũ honori anteponũt, rei q; publicæ priuatã. Nec possũt obiicere medendi peritiã me cõsequutũ maiorem esse, si Philosophiæ studiis tandiu nõ immoratus, vnica fecissem Medicinam, cũ nemo futurus sit vnquam præstãs Medicus, qui prius non fuerit in Philosophia satis supẽr q; versatus. Quamobrẽ eiusmodi omnes improbandorum hominũ improbationes, nec olim me à Philosophiæ studiis, nec iam à nostrarũ institutionũ editione reuocarũt. Sed ad Medendi artem excolendã longẽ alacriori animo deinceps incumbam, si nostras lucubrationes Philosophicas methodicæ disciplinæ studiosis, quibus prodesse cupio, gratas fuisse percepero. Parisiis è Collegio Laudunensi, xv. Cal. Nouemb.

1586.

† iij

Sic rationem, naturam, mores Abrahamus
Hic pictus, methodum pinxit ad excimiam,
Ut doceat nunc quam Sophus at post, quam Medicus sit
Scripsit & factus arguet ipse suis.
Jo. Lamonijs doctor Medicus Paris.

ΕΙΣ Ν. ΑΒΡΑΑΜΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ

καὶ ἰατρῆς ἐκδόξου εἰκόνα.

Εἰκόνα θαυμάζεισ ἀνδρὸς πινυτοῦ περὶ σοφίας.
Γένομα Νικόλεως κλείεται Ἀβραάμος.
Ἄνθρωπος δὲ πέλει ψυχῇ, μάλλον νοός αὐτὸς,
Ἄξιός ἐστις ἀρετῆς καὶ θεοῦ ἐφόδμος.
Εἰς νόον Ἀβραάμοιο τὸ στιν χαλὸν ὄμμα τανύσας,
Τὰς δ' ἀναγνώσεως γεοπέσιαι σελίδας.
Αἱ τριμερῆς σοφίης ἀκρον φαίνεσσι ἀάτον,
Ἀτραπὸν Ἀβραάμος ἦκεν ἐτοιμοτάτην.
Πίδακος ἐξ ἱερῆς ὀλίγη λίθας ὅστιν ἀμείνων.
Ἀστέριος παλάμοσ σφραγιστὸν ἀμὲν ἐλέα.
Ν. Γυλωνίος.

In N. Abrahami effigiem.

Ν & docuere Sophi veteres Coms atque Galenus:
Qua Plato diuinus, magnus Aristoteles:
Cuncta Abrahamus habet iuuenis, grandaeuus acumen
si spectes, finem quod nec habebit opus.
Nulla dies abiit quin linea ducta sit, hora
Est data nulla iocis, seria cuncta colens.
Ergo agito, lector, iuuenis que senexque videri
Possis, si monstrat dux Abrahamus itor.
Non etenim sapiens annis, sed re bene gesta
Creditor, ut facile hic ipse videre pates.

H. Blacuodens, Doctor Medicus Parisiensis.

Ad Pictorem.

Η IC iuuenem (Pictor) cur pingis nunc Abrahamum,
Scripta senem doceant cum satis esse sua?
P. Quid praestans opus, est mentis non corporis index.
Corpus, non mentem pingo, nec ingenium.
S. Foquetius.

ANAGRAMMATISMVS.

Nicolaus Abrahamius.

HIC VNA MORBI SALVS.

EST tua corporibus simul ars, Abrahame, salu-
bris,
Atque animis medica, quã profiteris, ope.
Nãmque doces Via quæ rationis, quæ via morum:
Alterum vt alterius fiat amica salus.
Corporis à morbis nam si mens ægra laboret:
Non nisi mens sano corpore sana valet.
Atque ideo duplicem tu dignus habere coronam,
Corporis atque animi morbida quæque leuans.

I. AVRATVS POETA
& interpres Regius.

NICOLAI
ABRAHAMII
GVISIANI LOGICA
INSTITVTIO, IN QVA RA-
TIO RECTE QVICQVID PROPO-
nitur cognoscendi, & do-
cendi methodo per-
facili explicatur.

ADIECTA EST EIVSDEM
LOGICÆ INSTITVTIONIS
AITIOLOGIA.

PARISIIS,
Apud Gulielmum Linocerium, in monte Diui
Hilarij, ad insigne Vasis aurei.

M. D. LXXXVI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

ABRAHAMVS

GVISIANVS

IN QVA

ARTIS

LOGICAE

PROPO

SI

PARISIIS

MDCLXXVI

REGIS

PARISIIS

APUD GABRIELUM LIBRARIUM IN MONTE DIVI

STIANI AD INGRESSUM V. ANS. ANCI.

M. D. CLXXVI

CVM PRIVILEGIO REGIS

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI,
LVDOVICO LOTHARINGO, AMPLIS-
simo Cardinali Guisiano, Archiepiscopo ac Du-
ci Rhemensi, primo Franciae Pari, natoque san-
ctae sedis Apostolicae Legato,

NICOLAVS ABRAHAMVS
GVISIANVS S.

CVM saepe mecum Logica vim considero,
(Cardinalis amplissime) praclare Socrates a-
pud Platonem dixisse mihi videtur, illam esse
ignem coelestem, à Diis immortalibus per Pro-
metheum ad homines delatum. Quemadmodum enim ignis
aethereus inferiora corpora ad suas obeundas functiones,
ita ars Logica (cuius principia Prometheus primus tradi-
disse fertur) animos nostros ad inquisitionem, inuestigatio-
nemque rerum, vehementi ardore inflammat & excitat.
Nec aliter atque Sol mundum, Logica mentem partibus
omnibus illuminat, ad artium rerumque omnium naturam
ac veritatem dilucide perspicendum. Nam qui ad Philoso-
phiam, Medicinam, Iurisprudentiam, Theologiam, omnes-
que bonas artes ac disciplinas intelligendas explicandasque
se conferunt, Logici luminis instructi praesidio perspicue quid
ab auctoribus quos sibi adiungunt, ad differendum sit propo-
situm cernunt, simplexne id, an coniunctum sit aperte vi-
dent, quae subiecto themati attribuuntur recte adnotant,

pronunciatorum genera facile distingunt, argumenta quæ ad confirmandas quæstiones controuersas adhibentur accuratè explorant, argumentorum consequentias diligenter expendunt, uniuersumque ordinem studiose animaduertunt. Qui uerò absque Logica organo ad has artes accedunt, in perpetua obscuritatis latebram precipites se deuoluunt, & quasi luce mæri erepta de sâ nocte & tenebras ob oculos offundunt. Neque enim res propositas intueri, neque percipere quæ de re subiecta predicantur, neq; quid quaque in re uerū sit exquirere, & discernere neq; falsa diiudicare possunt. Sed singulari illo splendore destituti, cæcò quodam & temerario nixu sursum deorsum trahuntur: dissolutam & sine neruis ac vinculis huc & illuc fluctuantem rerum confusionem animo consequuti, cunctis in rebus quasi modo nascentes obhæsitant, nihil ratū, nihil comprehensum, nihil fixum habentes, sapiusque in errorum denia incidunt, & falsum pro uero, indecorū pro decoro, deforme pro pulchro amplectuntur. Quocirca Logicā lucē qui habuerit perspicuè quælibet artes cognoscere, tradere, interpretarique poterit. Qui uerò ea caruerit nihil plus in ipsis uisurus est, quā in spelunca Polyphemus ab Ulyssse obcæcatus. Ideo que Logica & discipulis ad bene discendum, & doctoribus ad bene docendum non modò utilis, sed & apprimè necessaria est, perpetuòque ante oculos ceu fax in tenebris est illis habenda, qui constituendis, illustrandisque artibus nauant operam. Profectò ne ille quidem mercium pater Oceanus tantum opum, tantum diuitiarum orbi conuehit uniuerso, quantum artium una Cyclopedia Dialectica. Etenim quotquot artes (ut uerissimè Socrates ait) ad humanæ uitæ usū inuentas & illustratas habemus

Logico lumine inuenta ac illustrata sunt. Logica in omniū artium familias sese inserens, singularum æconomia ac statum disponit, earum fines regit, suum cuique tribuit, singulas certis præceptis ac legibus coercet ac circumscribit, sua singulis officia disperit, definit, diuidit, quæque illis subiecta sunt omnia describit, quæ latent quæque obscura sunt explanat & enucleat, omnia loco atque ordine collocat. Denique totam artium supellectilem, ceu prudens materfamilias, elegantiore ac nitidiore reddit. Ego uerò (Princeps illustrissime) hos Logica mirificos effectus percepi, cum ad eius studiū toto animo diu multumque incubuissem. Nā ab inueniente adolescentia ad Dialecticam simulatque me contulisset, ita meum ad sui amorem rapuit animum, ut magis magisque in dies ardentiori eius cognoscendæ ueritatis desiderio tenerem, quòque clarior ex hac meditatione intelligentia mihi affulgeret, eò uehementius ad sui contemplationē impelleret. Sicque amænissima uoluptate animum captum irretiuit, ut ab ea expedire se non posset. Tandemque ubi omnibus rebus posthabitis totum me in uero Logica usu exquirendo collocassem, deprehendi illius uim esse tantam, ut ad artes resque omnes inuestigandas & disponendas, inuentasque & constitutas intelligendas & explicandas, referatur. multoque tum impensius tanta uoluntate perspecta excitatus, à diuinæ illius artis studio uix abstrahi aut auocari possem. Multum autem temporis & operæ ad libros de Dialectica arte à clarissimis Dialecticis scriptos summa cum diligentia peruoluendos, maximèque ad P. Rami Dialecticam meditandā, & cū cæteris Dialecticis comparandam, & in authoribus intelligendis & resoluendis exercendam adhibui.

Etenim nullam Dialecticam rationi humanae magis consentaneam, nullam ad intelligendas & retexendas disputationes omnes magis accommodatam, nullamque ita compendiosam & perpolitam inueni. Est quippe omnis generis hominum bene differentium vsu obseruata & exhausta, exemplisque magnorum & excellentium virorum illustrata, accuratissima omnium methodo conformata, multis nugis & tricis quibus vulgares Dialecticae referta sunt repurgata, & à litigiosa qua in altercatione duntaxat posita est, & in contentionis ridicula & pertinacis ostentatione (à qua ipse tantum semper auersus sum, quia densis sophismatum tenebris mentis lucem obruit & obscurat, quantum vera Dialectica quae rationis vim accendit, studiosus) longissime remota, atque singulari industria post ceteras omnes Dialecticas obseruandis legibus de materia formaque artis ab Aristotele traditis, diu elaborata. Licet autem utcumque fuerit P. Ramus in Dialectica describenda cum summa laude versatus: tamen nescio quomodo non illa mihi satisfecit. Multa enim in ea diligenter perpēdēda animaduerti ad naturalis rationis vsu utilissima, esse pretermissa, multa studio fortassis omnia nouandi immutata, quae non viderentur esse immutanda, multaque ab Aristotelica & scholastica doctrina nimium remota. Itaque ut ex meis studiis logicis fructus aliquis in communē vsu afferretur, omnes etatis industriaeque meae nervos contendi ad Dialecticam P. Rami ab omnibus doctis alioqui probatam, clariorem, facilitate accuratiorem, scholisque accommodatiorem efficiendam, nonnullis ex Aristotele & Aristoteleis & ex meo sensu, quae ad rationis vsu apta, necessariaque viderentur additis: nonnullis

quae mihi aut quia obscura, aut à communi consuetudine aliena, aut alia de causa minus probarentur reiectis, vel modo & ratione euidentiore traditis, omnibusque ad cognoscendi & docendi vsu (ad quem totam Logicam quam institui illustrandam refero) magis aptatis. Causas autem cur aut P. Rami vestigiis institerim, aut à Ramo ad Peripateticos recesserim, in ἀπολογία explicauī. Nostrium autem logicum opus ante annos quinque à me elaboratum, multorum ingenio atque doctrina praestantiū hominū consilio in lucē breui emissurus, id tibi (Cardinalis amplissime) tanquam Deo tutelari dedicandum esse duxi, quod quemadmodum illustrissimus Cardinalis Lotharingus aumculus tuus, Dialecticae P. Rami patrocinium liberaliter olim suscepit, illamque ab innumeris maleuolorum contumeliis vindicauit, & sartum tectumque (ut aiunt) ab omni detrimento periculoque conseruauit, sic te, qui eadē soles qua ille beneuolētia de literis bene meritos prosequi, Logicā institutionem nostram aequo animo accepturum, & aduersus sycophantarum calumnias defensurum esse sperarem. Idque eō lubentius te facturum esse cōfidi quod hanc Dialecticā τεχνολογίαν in perpetua obseruatione testificationem Guisiano Cardinali, & Principi Guisiano, Rhemēsique Archiepiscopo ac Duci Rhemēsis Medicus nuncupet. Quamobrem (Cardinalis generosissime) has lucubrationes nostras si tibi placuisse percepero, animū ad maiora studia aggrediēda, & tuo clarissimo nomini aliquando consecranda alacriorem dabis Abrahamo amplitudinis tuae studiosissimo, & obsequentissimo. Vale, Cardinalis ac Princeps illustrissime. Lutetiae Parisiorum, è Collegio Laudunensi Idib. Aug. 1586.

AD NICOLAVM ABRAHAMVM
VERE AVREVM P. RAMI
FRVCTVM.

QVAM falso inscia plebs, inops cerebri,
Aureum miserè, misella, Ramum
Mentita est Stygio putrere somno!
At Iunonis erat latens agello

Ramus, viuificis vigensque sulcis,
Fuluos parturit virente Ramo
Fructus, qui cupidi patens coloni
Horreum obrueret premente mole.

En Iunoniaco latens agello
Ramus, viuificos iubens valere
Sulcos, ætherea potitus aura,
Inaurans Cereri suæ capillos,
Fuluus fructibus hinc & inde vastum
Obruit cupidi horreum coloni.

Quo Phœbo duce, Sole quo iuante,
E fului gremio virente Rami
Fuluus hinc oriens & inde fructus,
Fructus fuluicomi propago Rami,
Obruit cupidi horreum coloni?

Te Phœbo duce, Sole te iuante
Abraham, Isacidum parens sophorum,
Abraham, Logicæ parens cateruæ,
Abraham Logicæ parens nepotum.

Hic

Hic Ramus radiis tuis crocescens,
Maturusque tui tepore Solis,
Fuluus fructibus hinc & inde vastum
Obruit cupidi horreum coloni.

Sic Ajax validum præit parentem,
Vicit Pelea sic potens Achilles:
Sic lux posterior magistra lucis
Prioris tibi dat (beata fului
O Rami soboles) virente Rami
E Ramo croceum eruisse fructum,
Qui rumpat cupidi horreum coloni.

At ne plebs neget hunc, egena mentis,
Fructum fuluicomi virente Rami
Satum semine, melleum labellis
Hunc fructum admoueat, feratque succum
Succis Hesperij sati haud secundum:
Tum si fuluicomi suauis Rami
Mel oblitus hic est sapore fructus,
Iam, non nescia plebs, inopsve mentis,
Non falso aureolum putato Ramum
Letheo miserè putrere somno.

IANVS EDOARDVS
DV MONIN PP.

B

DE PRÆCLARA NICOLAI
ABRAHAMI DOCTORIS
Medici Logica.

Semper an hæc magnum tibi sera premetur in
annum
Editio, Phœbi lampade clara tui?
Tam nitidus nitida gemat orbis luce libellus,
Qui reliquis lucem luce det hæcce libris?
Frangere moras, stimulos tibi, quanuis lumine cassus
Admouet, ætheri Ramus ab arce poli.
Cum tot enim ipsius Dialectica fouerit olim,
Queis primas primos inter Apollo dedit:
An tua cunctetur vitali luce potiri?
Quam Ramus fœtum peruelit esse suum.
Auspice tu tanto, quo vix præstantior alter,
Ne dubites illo hæc lucidiora dare.
Qua poterunt omnes rerum penetralia nosse,
Ne Logicam condas nunc, Abrahamæ tuam.
Qua Sophiam lustrasti pridem, qua Medicinam
Iam lustras, pateat clara Promethea lux.

I. TRIQVENVVS Collegij Laudunensis
apud Parisios Primarius.

NICOLAI ABRAHAMI
LOGICA INSTITVTIO.

LOGICA est facultas bene cognoscendi & docēdi. Quod ad cognoscendum & docendum proponitur thema & quæstio vocatur. Thema simplex est aut compositum. Thema simplex est cum res vnica & subiecta proponitur, siue communis sit vt anima, virtus, siue propria, vt Plato, Roma. Plura autem de re subiecta queri possunt, vt vnde oritur virtus? Quid efficit virtus? Circa quid versatur virtus? Quid virtuti adiungitur? Quid virtuti opponitur? Quid comparatur virtuti? Quid est virtus? Quotuplex est virtus? Sic, Quis Romam condidit? Quos Roma homines procreavit? In qua regione sita est Roma? Quando adificari cœpta est? Quanta est? &c. Thema compositum est cum rerum duarum inter se coniunctio in dubitationem adducta proponitur, siue communis sit, vt An anima sit immortalis. An voluptas sit summum bonum: siue propria, vt, An Milo iure Clodium occiderit. An Pompeius bello Asiatico sit præficiendus. Itaque in quæstione

coniuncta duæ sunt partes, vna antecedens, altera consequens.

Quod autem ad cognoscendum explicandûmque thema adhibetur, ratio & notio appellatur. Idque duplex est, attributum aut argumentum. Attributum est notio quæ adhibetur ad rem subiectam cognoscendam & declarandam. Quicquid enim de re subiecta quæri potest aliquo explicatur attributo. Græcè *καθηγήριμα*, id est prædicatum appellatur, quia cum de subiecto quæritur, semper attributum de subiecto prædicatur.

Argumentum est ratio quæ adhibetur ad propositionis dubiæ veritatem cognoscendam & demonstrandam. Græcè *πίστις*, id est fides dicitur, quia rei dubiæ fidem facit. Probatio etiam & confirmatio nominatur, quia quod dubium est probat & confirmat. Ab Aristotele verò *μέσον*, id est medium frequenter appellatur.

Logicæ partes duæ sunt, inuentio & dispositio. Inueniendæ enim primum propositæ quæstionis notiones sunt, deinde cum quæstione sunt disponendæ, ad bene iudicandum.

DE INVENTIONE.

Inuentio est pars Logicæ quæ locos è quibus attributa & argumenta promuntur explicat. Ideoque *τοπικὴ*, id est localis à Græcis nominata est. Loci alij primi sunt, alij ex primis orti. Primi simpliciterque loci sunt causæ & effecta, subiecta & adiuncta, opposita, comparata.

DE CAUSIS.

Causa est cuius vi res fit. Causarum genera sunt quatuor, efficiens, materia, forma, finis.

Efficiens est causa à qua res fit. Ab Arist. cap. 3. lib. 1. Metaph. definitur *ἀρχὴ κινήσεως*, principium motus. Diuiditur autem tribus modis.

1. Efficiens est procreans aut conseruans. Procreans quæ primò rem efficit. Sic patres & matres liberorum suorum, & opifices operum suorum causæ sunt. Itaque hoc loco vnde res subiecta quælibet oriatur cognoscitur & docetur. Cicero in Paradoxis à procreantibus causis rectè facta & peccata probat esse æqualia. Quoniam (ait) pares virtutes sunt, rectè etiam facta, quoniam à virtutibus proficiuntur paria esse debent. Itémque peccata quoniam ex vitiis manant, sint æqualia necesse est. Hinc peccatum malum esse cognoscimus, quoniam diabolus malus ipsius author est. Hinc magistratus esse colendos colligitur, quia Deus magistratus instituit. Remota verò procreante causa, remouetur & effectus, vt, Non genuit Traianus, Ergo nec Traianò filius fuit.

Efficiens conseruans est quæ rem tuetur, vt, Leges sunt causæ Rerumpub. Ouidius lib. 1. de Ponto.

*Otia corpus alunt, animus quoque pascitur illis,
Immodicus contra carpit utrumque labor.*

Ex hoc causarum loco omnis est Philosophorum

disputatio, de conseruando bene moratæ ciuitatis statu. Hinc nobilis pars Medicinæ de sanitate tuenda. De re etiam qualibet subiecta quæri & prædicari potest quod illam conseruet. Probatio autem ab hoc loco sumitur cum sublata conseruante causa, effectus tollitur, vt, Non est qui hanc domum tueatur & regat, Ergo non tuetur, nec regitur. Plerumque eadem causa procreatrix & conseruatrici eiusdè rei est. Sic Deus est omnium rerum causa procreans ac conseruans. Prima enim causa existens, omnes secundas causas mouet ac tuetur. Sicut dictum est à D. Paulo, In ipso sumus, viuimus & mouemur. Et frequenter accidit vt ab iisdem causis res efficiatur & conseruetur: vt à parentibus liberi, à magistratibus ciuitates. Aristoteles in Ethicis virtutem moralem à mediocribus actionibus oriri & conseruari affirmat. Sic Cicero in Lælio virtutem conciliare amicitias atque conseruare asserit.

Causæ autem procreanti causa abolens, & conseruanti labefactans è regione opponitur. Abolens causa est quæ rem omnino exterminat, vt Mors animalis vitam extinguit. Labefactans quæ rem labefactat, vt morbus labefactat vitam animalis.

2. Causa efficiens est sola, aut cum aliis. Sola quæ sine alia causa rem efficit, vt Ignis calorem. Sic Orpheus Poëta antiquissimus Deum esse solum authorem omnium rerum affirmat:

*Perfectus Deus est qui perficit omnia solus,
Ipse eadem lustrans oculis, nec cernere cuiquam*

Hunc hominum liceat, tamen idem cuncta tuetur

Conspectus nulli.

Hac causa posita ponitur proprius eius effectus, vt, Sol ortus est, Ergo dies est. Dies enim proprius est Solis effectus. Infirma autè probatio erit si effectus proprius non sit, Nec enim necessariò sequitur si quis caleat, ab igne calere, potest enim calor & ab alia causa oriri, veluti à Sole, aut à motu. Item per accidens à frigidò.

Efficientium autem cum aliis, aliæ sunt principes, aliæ ministræ & adiuuantes, aliæ instrumenta. Vt in re militari, imperator est princeps causa, milites sunt causæ ministræ & adiuuantes, tormenta bellica, clypei, gladij & quælibet arma sunt instrumenta. Ab hoc loco Peripatetici probant, vitæ cõmoda in bonis esse numeranda, quòd animi bona fortunis adiuuari putent.

3. Causa efficiens per se efficit aut per accidens. Per se, quæ sua facultate efficit. Qualia sunt quæ natura vel cõsilio faciunt. Natura autè res omnes Physicæ oriuntur, intereunt, augentur, minuntur, alterantur, loco mouentur. Consilio autem ac voluntate agunt qui liberum habent arbitrium agendi aut non agendi, vt homines. Vnde iudices graue supplicium sumunt de iis qui voluntariè & consultò deliquerunt. Causa per accidens quæ externa facultate efficit, vt cum præter efficientis scopum aliquid accidit. Sic casu fortuito (ait Cicero 3. de nat. Deor.) Phæreo Iasoni profuit hostis qui gladio vomitæ eius aperuit,

quam sanare medici non poterant.

Materia est causa ex qua res fit. Sic materiam dicimus rerū Physicarum, vt hominis, corpus humanum & artificiosarum, vt domus lapides, arenam, cæmenta. Et rerum etiam incorporearum. Ideoque Aristoteles 10. 7. & 6. 8. Phil. duplicem materiam, aliam quidem sensibilem, aliam intelligibilem esse dixit. Sic igitur subiectum quodlibet sua materia declaratur & explicatur. Hoc loco Aristoteles probat cælum esse incorruptibile, quia materiam non habet agentibus & patientibus inuicem primis qualitatibus subiectam. Sic etiam ex considerata materiæ conditione id quod ex ea factum est, tale esse vel tale arguitur, Vt patera ex argento fit, Ergo exquisita. Domus est lapidea, non igitur facile inflamari potest. Sic etiam argumentamur à materia, ferrum non est, igitur Gladius non est. Angeli non habent corpora, Ergo non sunt ex elementis conditi. Quia non posita materia, nec effectus ponitur.

Forma est causa per quam res est id quod est & à ceteris rebus distinguitur. Sic forma hominis est anima rationalis: hæc enim causa est, cur homo sit homo & à ceteris rebus differat. Sic rebus naturalibus omnibus sua forma est, vt leoni, equo, arbori, cælo, terre: Sic artificiosis rebus, vt domui, nauis: Sic etiam incorporeis, vt colori, calori, virtuti, vitio, sua forma est. Atque ita rei subiectæ essentia ex forma cognoscitur & demonstratur. Sola è causis forma suo effectui est congenita, vt scribit Aristoteles

teles 12. c. 2. post. Itaque si forma sit formatum quoque est, & contra. Vt Animam habet, Igitur est animal. Anima excessit è corpore, Ergo corpus illud iam non est homo.

Finis est causa cuius gratia res fit. Itaque ad finem causæ reliquæ referuntur. Cicero 2. de natur. Deor. Omnia aliorum causa sunt generata, vt fruges atque fructus quos terra gignit animantium causa, animantes autem hominum, vt equus vehendi causa, arandi bos, venandi & custodiendi canis. Ipse autem homo ortus est ad mundum contemplandum & imitandum. Et 2. de Finib. Homo ad duas res, intelligendum & agendum natus est. Sic omnium artium aliquis est finis extremus, vt Grammaticæ bene loqui. Rhetoricæ bene dicere. Logicæ bene cognoscere & docere rem propositam. Sic subiectum quodlibet sine declaratur cum prædicatur quam ob rem fiat. Thema compositum sic probatur ab hoc loco. Sanitas bona est, Ergo Medicina bona est, Et beatum esse bonum est, Ergo iustitia est bona. Cuius enim finis bonus est, ipsum quoque bonum est.

DE EFFECTIS.

Effectum est quicquid è causis existit. Sic Cicero pro Archia Poëta studia literarum describit ex effectis: hæc studia adolescentiam agunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis profugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur,

N. ABRAHAMI

rusticantur. Argumenta laudis & vituperationis magna ex parte ducuntur ex effectis. Huc dicta, scriptaque referenda sunt. Nam dicta sunt eorum à quibus dicuntur, & scripta eorum à quibus scribuntur, facta quadam. Atque hoc modo quaestio simplex ab effectis explicatur. Quaestionis autem compositae hinc firma probatio ducitur, cum posito proprio effectum, ponitur & propria causa. Vt dies est, Ergo sol ortus est. Gladius est, igitur ferrum est. Corpus vivit, Ergo anima inest. Sic Virgilius dissuadet immodicum vini & veneris usum ab effectis utriusque inter se collatis:

Nec Veneris, nec tu vini capiaris amore,

Vno namque modo vina Venusque nocent.

Vt Venus eneruat vires, sic copia Bacchi

Et tentat gressus, debilitatque pedes.

Multos cacus amor cogit secreta fateri,

Arcanum demens detegit ebrietas.

Bellum saepe petit ferus exitiale cupido.

Saepe manus itidem Bacchus ad arma vocat,

Perdidit horrendo Troiam Venus improba bello

Et Lapithas bello perdis Iacche graui.

DE SVBIECTIS.

Subiectum est cui aliquid praeter suas causas adiungitur. Eius tres sunt modi, primus cum subiectum rem adiunctam in se recipit. Sic anima est subiectum scientiae, ignorantiae, virtutis, vitij. Corpus magnitudinis, paruitatis, sanitatis, morbi,

LOGICA.

6

roboris, infirmitatis, pulchritudinis, deformitatis, quia haec in corpore, illa autem in anima praeter essentiam insunt. Sic locus est subiectum rerum in eo sitarum, quia res ipsas in se capit & continet. Et ita terra hominum, mare piscium, aer avium solum id est subiectum ab Ouidio dicitur Fast. 1.

Omne solum forti patria est, ut piscibus aequor,

Et volucris vacuo quicquid in orbe patet.

Virgilius in Bucolicis Eclo. 7. propria arborum quadam subiecta designat,

Fraxinus in sylvis pulcherrima, Pinus in hortis

Populus in fluminis, Abies in montibus altis.

Secundus modus est cum subiectum rem adiunctam extra se continet: Sic homo subiectum est divitiarum, paupertatis, honoris, infamiae, vestitus, committatus, quia haec homini extrinsecus accedunt.

Tertius modus est cum subiectum rem adiunctam tantum occupat, & proprie obiectum vocatur. Sic sensilia sensuum subiecta sunt: ut color visus, sonus auditus, quia hi sensus in his sensibilibus occupantur & exercentur. Hoc modo res circa quas virtutes ac vitia versantur, virtutum & vitiorum subiecta sunt. Virtutum & vitiorum subiecta ab Aristotele tractantur in Ethicis, ut fortitudo in periculis, temperantia in voluptatibus, liberalitas in pecuniis, magnitudo animi in honoribus, mansuetudo in ira, veritas in dictis & factis, iustitia in iure cuique tribuendo versetur: in iisdemque con-

traria vitia, sed infra aut supra modum occupentur. Atque ita ex subiecto cognoscimus in quo aut circa quod quaestio simplex consistit. Constans etiam quaestio dubiae probatio hinc sumitur, cum sublatis subiectis, adiuncta remouentur. Sic Academicus Cottra 3. de nat. Deor. concludit in Deo virtutes nullas esse, humanas nempe, cum sint diuinae multo praestantiores. Sed sic ait: Qualem autem dicunt Deum intelligere non possumus, nulla virtute praeditum. Quid enim? Prudentiamne Deo tribuimus, quae constat ex scientia rerum bonarum & malarum, & nec bonarum, nec malarum? Cui mali nihil est, nec esse potest, quid huic opus est delectu bonorum & malorum? Quid autem ratione? quid intelligentia? quibus utimur ad eam rem, ut a pertis obscura assequamur, at obscurum Deo nihil potest esse. Nam iustitia quae suum cuique distribuit, quid pertinet ad Deos? hominum enim societas & communitas, ut vos dicitis, iustitiam procreauit. Temperantia autem constat ex praetermittendis voluptatibus corporis: cui si locus in caelo est, est etiam voluptatibus. Nam fortis Deus intelligi qui potest? in dolore an in labore? an in periculo? quorum Deum nihil attingit. Nec ratione igitur utentem, nec virtute vlla praeditum Deum, qui intelligere possumus? Sic ex nobiliori aut ignobiliori subiecto rem quamlibet alia praestantiorum aut deteriore colligimus.

DE ADIUNCTIS.

Adiunctum est quod subiecto praeter essentiam adiungitur, siue in ipso subiecto insit, siue ipsum circumstet, siue tantum circa hoc occupetur. Sic animi, corporis, totiusque hominis bona & mala quae dicuntur, adiuncta sunt animi, corporis, hominis. Sic quantitates corporis adiuncta sunt, quia magnitudo, paruitas, omninoque quantitas est in corpore. Sic qualitates subiectis praeter causas inhaerentes siue propriae sint, quae soli subiecto conueniunt, ut homini risus, equo hinnitus, cani latratus: siue communes quaecunque non sunt eo modo propriae, adiuncta sunt. Sic tempus, vestitus, comitatus & aliae eiusmodi circumstantiae res adiunctae sunt, denique quicquid vlli subiecto extrinsecus accidit, adiunctum eius est. Hoc modo Horatius lib. 2. epist. adiuncta quaedam sapienti attribuit,

*Ad summum sapiens vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.*

Cicero 7. Philip. Dissuadet senatui pacem cum Antonio ab adiunctis. Cur igitur (ait) pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Sic & signa pleraque sensu deprehensa, quae plerunque circa rem aliquam contingunt, adiuncta sunt. Ex eiusmodi adiunctis signis Dauus apud Terentium, falsas esse Pamphili nuptias colligit,

*D. Vxorē tibi iam nō dat Chremes. P. quē scis? D. Scio.
Tuus pater modo me praebendit: ait tibi uxorem dare se
Hodie: item alia multa, quae nunc non est narrandi locus.*

N. ABRAHAMI

*Continuo ad te properas percurro ad forū, ut dicā tibi hec.
Vbi te non inuenio, ibi ascendo in quēdam excelsū locū,
Circumspicio: nusquam forte ibi huius video Birriam:
Rogo: negat vidisse: mihi molestum: quid agam, cogito:
Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio: hem,
Paululum obsoni, ipsus tristis, de-improviso nuptiæ
Non coherent. P. quorsum nam istuc? D. egomet conti-
nuo ad Chremem:*

*Cum illo aduenio, solitudo ante ostium: iam id gaudeo.
C. Recte dicis. P. Perge. D. maneo: interea intro ire neminē
Video, exire neminem: matronam nullam: in adibus
Nihil ornati, nihil tumulti, accessi intro: aspexi. P. Scio:
Magnum signum.*

Est verò adiunctorum ad subiecta quibus occu-
pantur, vsus item magnus. Hoc argumento Plato
miseras ciuitates auguratur, quæ Medicorum & iu-
dicum multitudine indigeant, quia multam quo-
que & intemperantiam & iniustitiam in ea ciuitate
versari necesse sit.

Ex hoc igitur adiunctorum loco multa subiecta
themata declarantur, ac multa proposita dubia con-
firmantur.

DE OPPOSITIS.

Opposita sunt quæ reuera inter se dissentiunt &
repugnant. Vnde dissentanea & repugnantia
sæpe vocantur. Itaque eidem attribui, secundum i-
dem, & ad idem & eodem tempore non possunt.
Sic Socrates albus & ater non potest eadem parte
esse: pater & filius eiusdem, sanus & ager eodē tem-

pore. At albus esse potest alia parte, & ater alia: pater
huius, filius illius: sanus hodie, cras eger. Quãobrem
ex altero affirmato alterum negatur. Et quanquam
opposita sua natura sunt inter se eque nota, attamen
alterum alteri oppositum clarius elucescit. Tum e-
nim pacis bona melius intelligimus, cum belli incō-
moda expenduntur. Sobrietatis bona melius intel-
liguntur, cum colligimus quantū mali pariat ebrie-
tas. Opposita sunt contraria aut disparata. Contra-
ria sunt opposita quorum vnum vni tantum oppo-
nitur. Eorum genera quatuor sunt, relata, aduersa,
priuantia, contradicentia. Relata sunt cōtraria quo-
rum alterū quicquid ipsum est alterius esse dicitur.
Alterūque sine altero esse non potest, vt pater filij
& filius patris, maritus vxoris, & vxor mariti, domi-
nus serui, & seruus domini relatum est. Sic simplex
thema sæpe hinc declaratur, cum illi suum opponi-
tur relatum. Argumētum firmissimū hinc depromi-
tur, cū vno relatorum posito remouetur alterum, vt
Augustus est filius Octauij, ergo nō est pater Octa-
uij. Dauus est Simonis seruus, Ergo non est eius do-
minus. Quoniam autem relata mutuo se perpetuo
respiciūt, dicūtur simul esse naturā, vt qui alterū per-
fectè norit, norit & reliquum. Vnde posito vno, ple-
rūmque ponitur & alterū, Et negato vno, negatur &
alterum. Vt Simo est dominus, Ergo habet seruum.
Non est dominus, Ergo nō habet seruum. Sic Mar-
tialis in Sossibianum. lib. i.

*Tum seruum scis te genitum, blandēque fateris,
Cum dicis dominum, Sossibiane, patrem.*

Cicero pro Marc. Ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. Et in Oratore profecto. Num igitur est periculum (ait) ne quis putet in magna arte, & gloriosa turpe esse docere alios id, quod ipsi fuerit honestum discere? Atqui argumentum talis relationis contrarium nihil habet, imò arguit mutuas causas: vt, Sum tuus pater: Tu es igitur meus filius. At cum dicitur, Sum tuus pater, non igitur sum tuus filius: tum contraria verè sunt.

Aduersa sunt contraria quæ inter se velut è regione perpetuò aduersantur, vt candor & nigror, calidum & frigidum, bonum & malum, virtus & vitium. Est verò huius loci vsus frequens in tractando simplici themate, quia illud oppositione sui contrarij è regione aduersi fit illustrius. Argumentum hinc sumitur, cum altero aduersorum affirmato, alterum tollitur, vt, Corpus calidum est, Non igitur frigidum. Nix est candida, Ergo non est nigra. Ac si aduersa medium non habeant, negato etiam vno, ponetur alterum. Et contrà, vt Non est sanus, ægrotus igitur. Ex hoc contrariorum genere Cicero 5. Tuscul. disputat. Quid quum fatètur fatis magnam vim esse in vitiis ad miseram vitam, nonne fatèdum est eandem vim in virtute esse ad beatam vitam? Contrariorum enim contraria sunt consequentia. Idè li. 1. de Finib. sic ex sententia Epicuri colligit voluptatem esse summum bonum. Si summum malum est viuere cum doloribus, consentaneum est summum esse

esse bonum viuere cum voluptate.

Priuantia sunt contraria quorum alterum est habitus, alterum habitus priuatio: vt, Visus est habitus, cæcitas eius priuatio in homine aut animante alio, in quo visus & cæcitas inesse possit. Sic mors & vita, motus & quies, diues & pauper, sobrius & ebrius opponuntur. Seneca in Theba:

Eripere vitam nemo non homini potest,

At nemo mortem, mille ad hanc aditus patent.

Sic multa priuantia inter se opponuntur apud Ciceronem 4. de Finib. Bonum liberi, misera orbitas, bonum patria, miserum exilium, bona valetudo, miserum morbus, bonum integritas corporis, misera debilitas, bonum incolumis acies, misera cæcitas.

Argumentum verò hinc ducitur, cum priuantium altero posito & affirmato, alterum tollitur. Et contrà, vt Hic homo cæcus est, igitur non videt. Videt, igitur non cæcus. Mortuus est, Non igitur viuuit, Viuuit, non igitur mortuus. Lux non est, Ergo tenebræ sunt. Sic Martial. lib. 4. Æmilianum pauperem probat diuitè esse non posse, quod soli diuites ditescant,

Semper eris pauper, si pauper es Æmiliane,

Dantur opes nullis nunc, nisi diuitibus.

Contradicentia sunt contraria quorum alterum ait, alterum negat omnino idem, vt homo, non homo: doctus, non doctus: iustus, non iustus. Sic cuiuslibet subiecto opponi potest quod illud negat. Vno autè contradicentium posito, alterum necessario adimitur. Nam si vnum verum est, alterum erit falsum.

Vt si verum est, Socrates est philosophus, falsum est Socrates non est philosophus. Propertius eleg. 2. lib. 3. a contradicentibus sic probat decus ingenio paratum, peremne esse:

At non ingenio quasitum nomen ab auro

Excidet, ingenio stat sine morte decus.

Disparata sunt opposita quorum vnum multis pariter opponitur, vt viride, cineraceum, rubrum, media sunt inter album & nigrum, quæ singula extremis & inter se disparata sunt. Sic homo, arbor, lapis, & eiusmodi res infinite disparantur, nec eadē res potest esse homo, arbor, lapis. Sic liberalitas, effusio, auaritia inter se repugnant. Sic mediocritati excessus & defectus opponuntur. Argumentum hinc sumitur, cum vno disparatorū posito, tollitur alterum. Vt homo est, Igitur non leo. Gallus est, non igitur Germanus. Sunt quedam præterea non re, sed ratione sola dissentanea, aquæ appellantur diuersa. Vt Ouidius 2. de arte:

Non formosus erat, sed erat facundus Vlysses,
Nam formosus & facundus re ipsa simul esse possunt.

DE COMPARATIS.

Comparata sunt quæ inter se conferuntur. Ea sunt in quantitate aut qualitate. Illa res comparatæ dicuntur quantæ, hac vero quales. Comparata in quantitate sunt paria vel imparia. Paria sunt quorū est vna & eadem quantitas. Sic Martialis vndecimo epigrammatum Traiani Cæsaris equitatem cum Numæ æquitate comparat,

*Tanta tibi est recti reuerentia, Cæsar & equi,
Quanta Numa fuerat: sed Numa pauper erat.
Ardua res hæc est, opibus non tradere mores:*

Et cum tot Cresos viceris, esse Numam.

Sic Cicero 4. Catil. de Pompeio. Cuius res gestæ atque virtutes iisdem, quibus solis cursus, regionibus ac terminis continentur. Sic quodlibet subiectum thema explicatur a pari. Dubium autem propositum hinc probatur iuxta illud Aristot. axioma c. 4. l. 2. Top. Pariū si alterū nō inest, neque reliquū: Si vero alterū & reliquū. Sed paria hic dicuntur quorum est par probabilitas siue ratio veritatis. Cicero in Topic. Si consilio iuuare ciues & auxilio æqua in laude ponendum est, pari gloria debent esse ij qui consulunt, & ii qui defendunt. At quod primum est. Quod sequitur igitur. Sic D. Paulus ad Corinthios disputat, Nemo suis sumptibus militat, Igitur qui alios docet, non suis sumptibus debet viuere, sed illorum quibus prædicat.

Imparia sunt, quorum quantitas non est vna, vt maius & minus.

Maius est cuius quantitas excedit. Sic subiectum thema a maiori declaratur, cum illi aliquid maius comparatur. vt, Frutex est minor arbore. Sic sapiens cum Ioue ab Horatio comparatur, cum ait,

Sapiens vno minor est Ioue.

Sic homo cum mundo comparatur vnde *μικρόκοσμος*, appellatur. Argumentum a maiori ducitur

iuxta hanc Aristotelis regulam: Si quod magis videtur inesse non inest, neque quod minus. Id autem magis inesse videtur quod magis probabile est. ut, Saxa non possunt perpetuo durare, multo minus chartae possunt. Terentius in Heaut.

—*Satrapes si fiet*

Amator, nunquam sufferre eius sumptus queat,

Nedum tu possis.

Minus est cuius quantitas exceditur. Sic subiectum thema explicatur à minori, cum aliquid minus illi confertur, ut, Frutex est maior herba. Maior est animi voluptas quam corporis. Horat. Vilius argenti est auro, virtutibus aurum. Sic Cicero pro Mur. imperatorem cum iureconsulto comparat. Qui potest dubitari, quin ad consulatum adipiscendum multo plus dignitatis afferat res militaris, quam iuris civilis gloria? Vigilas tu de nocte, ut tuis consultiis respondeas, ille ut eo, quo intendit, mature cum exercitu perueniat: te gallorum, illum buccinarum cantus exuscitat: tu actionem instituis, ille aciem instruit: tu caues ne tui consultores, ille ne vrbes aut castra capiantur: ille tenet & scit, ut hostium copia, tu ut aquae pluviae arceantur: ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis. Sic Corydon apud Virgil. Eglog. 7. amicam suam commendat: collatione minorum:

Nerine galatea thymo mihi dulcior hybla,

Candidior cygnis, hedera formosior alba.

Argumentum à minori promitur secundum illu

Aristotelis axioma. Si quod minus videtur inesse inest, & quod magis. Id autem minus esse videtur quod minus probabile est. Ut, Miles potuit expugnare urbem: Ergo & exercitus poterit. Discipulus intelligit hoc, multo magis & praceptor. Cicero pro lege Manilia, Bellum &c.

Romanis esse gerendum confirmat à minori: Maiores vestri saepe mercatoribus ac nauicatoribus iniuriis tractatis, bella gesserunt. Vos tot civium Romanorum millibus vno nuncio, atque vno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? Sic Iuno apud Virgilum è minori argumentatur,

—*Pallas ne exurere classem*

Argiuum, atque ipsos potuit submergere Ponto,

Vnius ob noxam & furias Aiacis Oilei?

Ast ego quae diuum incedo regina, Iouisque

Et soror & coniunx, una cum gente tot annos

Bella gero?

Comparata in qualitate sunt similia aut dissimilia. Similia sunt quorum est eadem qualitas. Frequentissime autem res subiecta quo fiat illustrior alicui adsimilatur. Ut Cic. Morti nihil est tam simile quam somnus. Ouid. lib. 15. Metamorph.

Nam tener & lacteus, puerique simillimus auro

Vere nouo est: tunc herba recens & roboris expers

Turget, & insolida est & spe delectat agrestes, &c.

Quaestio dubia plerumque etiam à similibus aperte demonstratur, quoniam de similibus idem est iudicium. Sic Cicero in Vatin. Prauos homines ex-

tirandos esse arguit à simili. Vt Medici membra
sæpe putrefactum incidunt, atque in totum eradi-
cant, ne aliam corporis partem labefactare aut cor-
rumpere possit: sic necesse est, si Rempub. saluam
esse volumus, vt perditissimos homines ex vrbe pe-
nitus extirpemus, ne corruptus integro, violatus ca-
sto, labem infringat. Sic Ouidius de remed. amor.
à simili ostendit amorem celeriter excitari:

Vt penè extinctum cinerem, si sulphure tangas

Viuet, & ex minimo maximus ignis erit:

Sic nisi vitaris quicquid reuocabit amorem,

Flamma redardescet, quæ modò nulla fuit.

Dissimilia sunt quorum qualitas est diuersa. Vt
Cic. 3. de Orat. Non est Philosophia similis artium
reliquarum. Nam quid faciet in Geometria, qui
non didicerit? quid in Musicis? aut taceat oportebit,
aut ne sanus quidem iudicetur: hæc verò quæ
sunt in Philosophia ingeniis eruuntur, ad id quod
in quoque verisimile est eliciendū acutis atque acri-
bus: eaque exercitata oratione poliuntur. Sic quæ-
stio subiecta aliquando cum dissimilibus compara-
tur. De dissimilibus non idem est iudicium, Itaque
dissimilium vno posito, adimitur alterum, Vt, Non
eadem est anima hominis atque anima bruti: Ani-
ma autem bruti simul cum corpore perit: Igitur a-
nima rationalis non cum corpore perit.

DE DEFINITIONE.

ATque hi primi inuentionis loci sunt, à primis
ortu duo sunt Definitio & Diuisio.

Definitio est rei vel nominis.

Definitio rei est quæ explicat quid res sit. Abso-
lutèque definitio dicitur. Definitionis partes sunt
duæ, genus & differentia.

Genus authore Aristotele c. 4. l. 1. Topic. est quod
de multis specie differētibus, in quæstione quid est
dicitur. Species verò est quod subiicitur generi, &
de qua genus in quæstione qua quid quicque sit
quæritur, dicitur. Sic animal genus est hominis &
bestiæ quia homo & bestia specie differunt: & de iis
si quærat, quid est homo aut bestia, animal dice-
tur. Sic homo & bestia sunt animalis species, quia
subiiciuntur animali & de iis animal essentialiter di-
citur. Genus verò & species symbola sunt causarum
& effectorum, vt in animali est substantia corporea
quæ materia est, species communiter attingēs: tum
facultas vitæ & sensus quæ forma communiter ad
speciem spectat. Quare genus continet causas, quæ
communiter ad ipsius species attinent, contraque
species, effecta generis sui continent. Genus verò est
generalissimum aut subalternum. Species subalter-
na aut specialissima. Genus generalissimum cuius
nullū est genus, vt Substantia. Subalternum genus,
vt subalterna item species, quod species huius, illius
autem genus est. Vt, Animal est species corporis a-
nimati, & genus hominis & bestiæ. Species specia-
lissima quæ nullas inferiores species habet, vt ex aristo-
telis doctrina, est homo. ex P. Rami verò sententia,

Socrates, Plato & reliqui singulares homines, quos Philosophi indiuidua vocant: Differentia id omne hîc dicitur quo species ab alia eiusdem generis specie, cæterisque rebus differt. Sic ratio est differentia hominis, quia homo ratione à bestia cæterisque rebus distinguitur. Sic latratus erit differentia canis, quia canis latratu ab aliis bestiis, cæterisque animalibus differt. Differentia verò sumitur ex omnibus locis, vnde plures definitionis species existunt. Est enim definitio propria vel impropria. Illa verè essentialis, hæc verò ferè accidentalis est. Definitio propria est definitio constans è causis, vbi differentia sumitur è forma & eiusmodi causis essentiam rei constituentibus, vt homo est animal rationale. Grammatica est ars bene loquendi. Atque hæc definitio perfecta dicitur, quia omnes causas quæ sunt in re ipsa, continet. Vt in definitione hominis (animal rationale) genus, animal, significat materiam & duas facultates formæ hominis, vnã viuendi, alteram sentiendi: differentia autè rationale, significat principem formam hominis, videlicet participem rationis, quæ etiam est causa efficiens, quia statum hominis conseruat: & finis, quia ad eius vsum omnia hominis facta referuntur.

Definitio impropria est quæ ex aliis locis rem definit, vt ex effectis, ex subiectis, ex adiunctis, ex oppositis, ex comparatis.

Definitio ex effectis cum differentia sumitur ab effectis, vt virtus est habitus animi, qui beatum hominem

minem efficit, Sic vir bonus apud Hor. Lib. i. epist. definitur:

--- *Vir bonus est quis?*

Qui consulta patrum, qui leges, iurâque seruat.

Definitio ex subiectis quando differentia sumitur è subiectis, vt febris est calor præter naturam accensus in corde.

Definitio ex adiunctis, vbi differentia sumitur ex adiunctis, vt canis est animal latrans. Ignis est elementum calidum & siccum.

Definitio ex oppositis, quoties differentia ex oppositis depromitur, vt, pater est qui filium habet. Filius vero qui patrem, Horat. lib. i. epist.

Virtus est vitium fugere, & sapientia prima.

Stultitia caruisse.

Cæcus est qui videre non potest.

Definitio ex comparatis, cum differentia ducitur à comparatis, vt Elephas est animal cæteris animalibus terrestribus maius. Ciuitas sine magistratu, est nauis sine gubernatore. Sic quid vnūquodque thema simplex sit definitione cognoscimus & explicamus. Argumentum etiam firmissimum ex definitione ducitur, ad affirmandum aut negandum propositum quodlibet. Posita enim definitione res definita ponitur, Et definitione adæpta, res definita adimitur. vt Est animal rationale, Ergo homo est. Simia nõ est animal rationale, Igitur nec homo. Cicero 3. paradoxo probat à definitione sapientem esse liberum:

Dictum est (inquit) ab eruditissimis viris, Nisi sapiētem, liberum esse neminem. Quid est enim libertas? potestas viuendi vt velis. Quis igitur viuit vt vult? nisi profecto qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui viuendi via considerata, atque prouisa est, qui legibus quidem non propter metum parer, sed eas sequitur, atque colit, quia id salutare maximè esse iudicat: qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, nisi libenter ac liberè: cuius omnia consilia, resque omnes quas gerit ab ipso proficiscuntur, eodèmq; referuntur.

Non modo à tota definitione ducuntur argumenta, sed etià à partibus definitionis. Genere enim omnino affirmato aut negato species affirmatur, aut negatur, vt Omnes artes nouit, Igitur & Dialecticam. Non est arbor, Igitur platanus non est. Differentia etiam quæ propriè & verè dicitur posita, species ponitur, & illa adempta, adimitur & species, vt Rationalis est, Ergo homo est: Nō rōnalis est, ergo homo non est. Definitio autē propriè dicta, tribus virtutibus laudatur, proprietate, vt rem totam & solam definiat, perspicuitate vt claris & perspicuis verbis exponat quid res sit, breuitate vt facilè percipiatur, & ediscatur.

De Notatione.

Definitio nominis notatio dicitur. Græcè vero *ἑτυμολογία*. Notatio est nominis interpretatio. Cicero 2. offic. Philosophia nihil est aliud si rectè interpretari volumus, quàm studium sapientiæ. Sic

ex vi nominis definitur homicida qui hominem occidit. Et locuples qui locorum, pecuniosus qui pecorum copiam habet. Huius loci vsus est frequentissimus & in tractando subiecto themate, quia aperit vnde nomen rem significans ortum ductumque sit, & in dubio proposito confirmando, quia rem dubiam ex nominis origine & natura arguit & probat, vt Hic sapiētia studiosus est, Ergo philosophus est, Hic regit populū, Ergo rex est. Hic nō tuetur neque defēdit pupillū, Ergo tutor nō est. Nec vero notatio vera definitio est, nisi definitionis legē impleat ratioque sit quæ explicet quid sit. Quāuis enim homo dicatur ab humo, non ideo tamen quicquid humo formatum est, protinus homo est.

De Coniugatione.

Notationi finitima est coniugatio. Hæc enim nominum eiusdè generis varia deductio est, vt iustitia, iustus, iuste. Græcè *συζυγία* dicitur, ab Aristotele vero li. 2. Topic. *συζυγία*, & coniugata *σύνθεσις* vocatur. Sed coniugatorum vsus præcipuè videtur positus in demonstrando. Vno enim coniugatorum posito, alterum necessario ponitur. vt, Ager est compascuus, Ergo ius est compascere. Temperare bonū est, Ergo temperantia est bona.

DE DIVISIONE.

Diuisio est rei vel nominis. Diuisio rei est quæ rem totam in suas partes distribuit, & absolute diuisio dicitur. Tanto autem accuratior est, quanto partium & cum toto consensus

& inter se dissensio est maior. Diuisio est ex causis, aut effectis, aut subiectis, aut adiunctis.

Diuisio ex causis est, quando partes causæ sunt totius. Hic distributio integri in sua membra præcipuè laudatur, quia hæc causæ sunt illius essentiam constituentes. Vt, Homo diuiditur in corpus & animum, è quibus natura hominis componitur. Sic humanæ animæ natura triplex dicitur vitæ, sensus, rationis, è quibus tota animæ nostræ constat essentia & natura. Sic Dialectica in inuentionem & dispositionem partitur. Sic artes omnes distribuuntur in partes è quibus constituuntur. Hæc autem diuisio propriè partitio nominatur, quia in hac vnà & proprie ὅλον λέγεται, οὐ μὲν ἂν ἀπέσι μέρος, ἐξ ὧν λέγεται τὸ ὅλον φύσει, c. 26. l. 5. Metaph. totū dicitur à quo nulla pars abest earū ex quib⁹ totū natura dicitur, & verè sunt μέρη ἐξ ὧν συγκρίται τὸ ὅλον, c. 25. lib. sup. partes ex quibus totum componitur.

Diuisio ex effectis est cum partes sunt effecta. Vt, Hominum alij curant Rempublicam, alij domesticam, alij neutram. Huius est diuisio generis in species, quia species sunt effecta sui generis. Sic animal diuiditur in hominem & bestiam. Sic Cicero i. offic. Virtutem diuidit in species quatuor, prudentiã, iustitiam, fortitudinem, temperantiam. Sed omne quod honestum est, id quatuor partium oritur ex aliqua: aut enim in perspicientia veri solertiãque versatur, aut in societate hominum tuenda, tribuendõque suum vniciquæ, & rerum contractarum fide,

aut in animi excelsi atque inuicti magnitudine ac robore, aut in omnibus quæ fiunt, quæque dicuntur ordine & modo, in quo inest modestia & temperantia. Nihil verò interest, an genus in species, an in earum formas seu differentias distribuatur. Idem enim diuisionis modus est, cum diuiditur animal in rationale & irrationale, & cum in hominem & bestiam diuiditur, sed illic species suis definitionibus, hic suis nominibus exprimentur. Totū enim quod diuiditur in partibus nihilominus intelligitur, tanquam si diceres, Animalium aliud animal est rationale, aliud animal est irrationale. Exempla rerum singularia quibus vniuersalia & communia artium præcepta illustrantur, ex P. Rami sententia species sunt singulares & propriæ, & ideò ad hunc locum referenda.

Diuisio è subiectis est cum partes sunt subiecta. Sic Cicer. 3. Tusc. Bonū distribuit in tres partes subiectas. Tria sunt (inquit) genera bonorum, maxima animi, secunda corporis, externa tertia. Et Philosophiam i. de Orat. Philosophia (ait) in tres partes est distributa, in naturæ obscuritatem, in vitam atque mores, & in differendi subtilitatem.

Diuisio ex adiunctis est, quando partes sunt adiuncta, vt Rerum aliæ sunt bonæ, aliæ malæ, aliæ mediæ. Corporum alia magna, alia parua: aliæ sana, alia ægra. Hominum alij docti, alij indocti: alij diuites, alij pauperes. Cæsar i. bell. Gal. Gallia est omnis diuisa in partes tres, quarum vnã incolunt Belgæ, aliam

Aquitani, tertiam qui ipsorum lingua Celtæ, nostra Galli appellantur. In singulis diuisionis generibus eius ad tractandam & explicandam quæstionem simplicem, vsum exemplis illustrauimus, iam eius etiam ad quæstionem dubiam probandam vsum demonstramus. Argumentum ex diuisione sumitur, cum ex partibus totum colligitur, & propriè inductio dicitur, quanuis vulgo inductionem argumentationis speciem esse existiment. Inductio igitur est ex partibus, cum affirmatione partium omnium affirmatur totum, & negatione partium non solum omnium, sed etiam quarundam totum negatur, vt Plebs Romana optimè de Milone sètit, & equester ordo, & Senatus, Totus ergo populus Romanus optimè sentit de Milone. Nec fundamentum, nec tectum, nec parietes sunt, Igitur nõ est domus. Non habet animam, Ergo homo non est. Frequentissima verò inductio ex speciebus est, cum species omnes affirmatæ vel etiam vnica, genus etiam affirmatur. Et species omnes negatæ, genus etiam negatur, Vt Prudètia est laudabilis, Tèperãtia est laudabilis, ceteræque etiã virtutes laudabiles sũt, Omnis igitur virtus est laudabilis. Liliu[m] est, igitur flos est. Sic Ouidius lib. 1. Trist. ab inductione, vno premente Deo, alterum sæpe opem ferre colligit.

Mulciber in Troiam, pro Troia stabat Apollo,

Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.

Oderat Æneam propior Saturnia Turno,

Ille tamen Veneris numine tutus erat.

Sape ferox cautum petiit Neptunus Vlysses,

Eripuit patruo saepe Minerva suo, &c.

Sape premente Deo, fert Deus alter opem.

Sic Cicero 2. de Diuinat. à specialiũ exemplorum inductione, probat inutilem esse hominibus rerum futurarum scientiam: Quæ (inquit) vita fuisset Priamo, si ab adolescentia scisset, quos euentus senectutis esset habiturus? Marcóne Crasso putas vtile fuisse, tum cum maximis opibus, fortunisque florebat, scire sibi interfecto P. filio, exercitũque deleto, trãs Euphratem cum ignominia & dedecore esse pereũdum? An Cn. Pompeium censes, tribus consulatibus suis, tribus triumphis, maximarum rerum gloria lætaturum fuisse, si sciret se in solitudine Ægyptiorum trucidatum iri, amisso exercitu? Quid verò Cæsarem putamus, si diuinasset fore, vt in eo Senatu quem maiore ex parte ipse cooptasset, in curia Pompeiana, antè ipsius Pompeij simulachrum, tot centurionibus suis inspectantibus, à nobilissimis ciuibus, partim etiam à se omnibus rebus ornatis trucidatus ita iaceret, vt ad eius corpus non modo amicorum, sed ne seruorum quidem quispiam accederet, quo cruciatu animi vitam acturum fuisse? Certè igitur ignoratio futurorum malorum vtilior est, quàm scientia.

Principia vniuersalia, cõmuniãque artium præcepta inductione, & rerum sensilium obseruatione inuenta & collecta fuisse Plato, Aristoteles & ceteri Philosophi affirmant,

De iisque si quispiã addubiret an vera sint, hac vna inductione demonstrari posse profitentur. Vnde in Topicis cap. 2. lib. 8. dicitur ad perspicuitatem exēpla familiaria adhibenda esse, vnde res cognoscuntur, qualia sunt apud Homer. nō apud Chērilū, quod sic clarius & manifestius fiat quod proponitur.

De distinctione.

Divisio nominis est distinctio nominis *πολυσημία* id est ambigui in sua significata, vt libertas alia ciuilis, alia spiritualis est. Canis alias animal terrestre alias piscem, alias astrum significat. Distinctio plurimum valet & ad rem subiectam intelligendam & declarandam, & ad diiudicandum & soluendum quod dubium est. Quemadmodum enim à peritis falluntur ii, qui calculos subducere nesciunt: sic in disputatione qui verborū vim nesciunt, decipiuntur, siue ipsi disputent, siue disputantes audiāt. Itaque si quis disputet principem seruum esse, distinguendū erit, seruitutem alias accipi ciuilitate, cum significat corpora nostra & fortunas nostras in potestate aliorum esse, alias accipi *μεταφορικώς*, cum significat animas seruire peccato, & obnoxias esse vitiosis affectibus. Atque inde concludet hac seruitutis significatione principem seruum dici posse, illa verò minimè. Sic Martialis de Paulo:

Carmina Paulus emit, recitat sua carmina Paulus,

Nam quod emas possis dicere iure tuum.

Illic possessor significatur quod emerit: hīc author quod

quod fecerit. Itaque distinguendum erit, Sua, vel quæ fecit, vel quæ emit.

De Testimonio.

Hætenu loci Dialectici vnde rei subiectæ attributa & quæstionis probandæ argumēta inueniuntur expositi sunt. Argumenta præterea ad quæstionem controuersam probandam assumuntur, ex alicuius personæ auctoritate & testimonio, id est ex iis quæ quisquam de re proposita dixit, aut sensit ac iudicauit. Sic Plato & Aristoteles & ceteri Philosophi ad dubias plerasque Philosophicas quæstiones cōfirmandas antiquorum Philosophorum & quandoque etiam Poëtarum testimonio vsi sunt. Sic in Medicina, Iurisprudentia, Theologia aliisque artibus testes sæpe citantur authores ad fidē rei dubiæ faciendam. Sic Cicero in defensione Milonis probat Clodium insidias fecisse Miloni à testimonio: Sed quid ego argumentor? quid plura disputo? Te Q. Petili appello, optimū & fortissimum ciuem: Te M. Cato testor: quos mihi diuina quædā fors dedit iudices: Vos ex M. Fauonio audistis Clodium sibi dixisse, & audistis viuo Clodio, periturum Milonem triduo. Post diem tertium gesta res est, quam dixerat. Cum ille non dubitarit aperire quid cogitaret, vos potestis dubitare quid fecerit? Sic in omnibus ciuilibus negotiis & iudiciis, huius loci maximus est vsus. His enim lites instruuntur & de capite, fama, fortunisque ciuium hoc argumēto iudicatur. Fides autem quæ testimonio adhibetur fa-

mae & existimationi personae tribuitur. Persona vero quaevis fide digna est, ait Aristoteles c. 2. l. 1. & c. 1. l. 2 ad Theod. cui prudentia, bonitas & benevolentia coniunctae sunt. Sapientia, bonitas, benevolentia summae sunt in Deo, ideoque diuinis testimoniis summa fides adhibetur: hominum dictis maior minorve prout haec circumstantiae maiores minoresue fuerint.

De hoc autem loco haec Cicero lib. 1. de nat. deor. Non tam autoritas in disputando, quam rationis momenta quaerenda sunt. Quinetiam plerumque obest iis, qui discere volunt, autoritas eorum qui se docere profitentur, desinunt enim suam adhibere iudicium. Id habent ratum, quod ab eo quem probant, iudicatum vident. Nec vero probare soleo id quod de Pythagoreis accepimus, quos ferunt, si quid affirmarent in disputando, cum ex iis quaereretur, quare ita esset, respondere solitos: Ipse dixit. Ipse autem erat Pythagoras. Tantu opinio prauidicata poterat, ut etiam sine ratione valeret autoritas.

Argumenta autem a testimonio inartificialia appellantur & assumpta, quod ex totius quaestionis affirmatione vel negatione extrinsecus assumantur. Quae autem a caeteris locis ducuntur argumenta, artificialia dicuntur & insita, quia in partibus quaestionis haerent, & ideo ex antecedente vel consequente quaestionis parte eruuntur, ut in hac argumentatione: Quicquid beatum hominem facit amplectendum: Virtus facit hominem beatum: Ergo am-

plectenda. Quaestio est an virtus sit amplectenda. Argumentum vero quo probatur, ab effectis virtutis quae quaestionis pars est antecedens sumitur. At argumentum huius quaestionis, An omnis homo sit animal, a consequente parte in sequenti exemplo depromitur: Corpus sensu praeditum, est animal: Omnis homo est corpus sensu praeditum: Ergo, omnis homo est animal. Hic enim probatur quaestio a definitione animalis, quod quaestionis est consequens.

De usu Topicae inuentionis.

Quomodo vero inuentionis loci ad quasque quaestiones cognoscendas & explicandas adhibeantur deinceps est videndum. In subiecto themate ut homine, anima, virtute, aut alio quolibet cuius perfectae & accuratae excutienda aut explicanda natura est, singulas imprimis consideramus aut declaramus causas, effecta, subiecta, adiuncta, & caetera simplicia rei attributa, tum ex illis constituta definitionem & distributionem spectamus aut ostendimus. Sic cum laus aut vituperatio subiecti thematis, ut virtutis, vitii, honoris, diuitiarum, belli, pacis aut alterius eiusdem generis demonstranda est, eius causas, effecta, subiecta, adiuncta, caeteraque attributa quae quaestioni subiectae aptiora videntur, perlustramus & aperimus. Eadem & demonstrandi subiecti proprii ratio est. Ad personae enim ut Caesaris, Pompeij, aut alterius laudem aut vituperationem, causae ac praecipue efficientes, ut parentes & maiores, educatores: effecta ut inuenta, acta facta, dicta: subiecta, ut natio, patria: adiuncta ut animi, corporis, & fortunae comoda

vel incommoda, & cætera quæ aptè subiecto themati attribui possunt sumuntur. Eadem attributa ad urbem vt Romam, Lutetiam, Guisiam, aut aliam rem eiusdem generis laudandam aut vituperandam occurrunt: causæ vt conditor & gubernator, effecta vt qui ibi procreati sunt, subiecta vt situs, adiuncta vt ciues, incolæ, Ecclesiæ, scholæ, ædificia, itémque cõmoda vel incõmoda, reliquaque omnia quæ rei subiectæ cõueniunt. Sic in tradendis artibus, quæ simplicia themata sunt aliquando omnes ordine loci adhibentur. In præfatione enim artis laus sæpe ex causis, effectis, subiectis, adiunctis, & cæteris simplicibus locis, deinde ars definitione & diuisione maximè explicatur. Materia etiam composita siue communis sit, vt Anima est immortalis, Mors est contemnenda, siue propria, vt Clodius est insidiator vitæ Milonis, Põpeius bello Asiatico est præficiendus, confirmatur vel infirmatur à causis, effectis, subiectis, adiunctis, oppositis, comparatis, definitione, notatione, coniugatione, diuisione, distinctione vel testimonio. Sed vt neque attributa ad subiectum thema explicandum, sic neque ad dubiam rem probandam argumenta ex omnibus locis ducuntur, verù ex perlustratione & consideratione locorum quæ iudicio differentis ad quæstionem arguendam videtur magis conuenire, eruuntur.

DE DISPOSITIONE.

EXPOSITA inuentione Topica, quæ prima Logicæ pars est, sequitur dispositio. Dispositio est secunda pars Logicæ quæ notiones inuentæ cum proposito themate disponuntur, ad bene iudicandum. Vnde *κρίσις*, id est iudiciaria à Græcis dicitur. Dispositionis species sunt tres, enūciatio, argumētatio, & methodus.

DE ENUNCIATIONE.

Enunciatio est collocatio attributi cū re subiecta. Enunciatio autem multis modis diuiditur.

1. Enunciatio simplex est aut conditionalis. Enunciatio simplex est, quando prædicatum cum subiecto simpliciter collocatur. Eius partes termini vocantur, antecedens est subiectum, consequens verò prædicatum. Et quia enunciatio simplex purè *κατηγόρημα* id est prædicat aliquid de subiecto, categorica dicitur. Vt, Homo conditus est à Deo. Homo Deo gratias agit. Homo terram incolit. Homo est mortalitas. Homo non est bestia. Homo ad Dei imaginem est effectus. Homo est animal rationale. Homo ex corpore & animo constat. Homo doctus est vel indoctus. In his exēplis cum subiecto themate (nempe, Homine) attributa simpliciter collocantur, in primo videlicet causa, in altero effectum, in tertio sub-

iectum, in quarto adiunctum, in quinto oppositū, in sexto comparatum, in septimo definitio, in vltimis duobus diuisio. Cum autem diuisio de genere diuiso non enunciatur, sed de specie aliqua eius generis ad quod distributio propriè pertinet, enunciatio disiuncta dicitur, vt Homo aut rationalis est, aut irrationalis.

Enunciatio conditionalis est quando sub conditione prædicatum cum subiecto disponitur. Et vocatur enunciatio Hypothesica, à nonnullis connecta. Eius pars antecedens annexam conditionem continet, consequens verò prædicati cum subiecto collocationem. vt, Si homo iustè facit, iustus est. Si homo est bonus, diligitur à Deo. In his exemplis attributum non simpliciter, sed cum conditione prædicatur de subiecto.

2. Enunciatio affirmata est aut negata. Affirmata cum prædicatum affirmatur de subiecto, vt, Virtus est habitus rectè rationi cōsentaneus. Negata, cum prædicatum negatur de subiecto: vt, Virtus fortunę non est indiga. Plautus.

3. Enunciatio est cōmunis aut propria. Communis cuius partes sunt multorū communes, estque generalis aut specialis. Generalis quando commune prædicatum attribuitur generaliter communi subiecto, certis que notis significatur, cuiusmodi sunt omnis, totus, quilibet, quisque, vnusquisque, nullus, nemo, nusquam, nunquam. vt, *Omne solum forti patria est.* Ouid. *Nemo malus felix.* Inuenal.

Si omne animal est mortale, nullus homo est immortalis. Interdum nulla nota exprimitur, & nihilominus tamen enunciatio vniuersè concipiēda est: vt, Virtus est expetēda, perinde est ac si dixeris, omnem virtutem esse expetendam. Quomodo præcepta in artibus intelliguntur quæ generalia sunt, licet his signa generalia plerumque non adhibeantur: vt, Grammatica est ars bene loquendi, tantum valet atque hoc: Omnis Grammatica est ars bene loquēdi. Generalis enūciatio in scholis Vniuersalis tātum dicitur cū subiecto præponitur vniuersale signū, cū verò subiecto non additur signum, Indefinita appellatur.

Enunciatio specialis quando prædicatum commune non omni subiecto attribuitur, & certis notis exprimi solet, vt sunt aliquis, quidam, aliquando, nonnullus, non omnis, &c. vt, *Aliqua clementia est laudanda.* *Non semper viola, nec semper lilia florent.* Ouidius. Si homo est rationalis, aliquod animal est rationale.

Enunciatio propria cū prædicatum subiecto proprio attribuitur: vt, Cicero est eloquentiæ parēs. Si Aristoteles bene philosophatur, bonus est Philosophus.

4. Enunciatio est immediata aut mediata. Immediata quæ causa aliqua naturā priore & notiore demonstrari non potest. Vt, Totum est maius sua parte, & vocatur principium. Mediata quæ medio & argumēto pbari & demōstrari

potest, Vt, Anima est immortalis.

5. Enunciatio est vera aut falsa. Vera quando pronunciat uti res est: Vt, Omne graue tendit deorsum. Arist. Falsa, quando non pronunciat uti res est, ut Caelum non mouetur.

6. Enunciatio est necessaria aut contingens. Necessaria vera quando attributum semper verum est $\chi\tau\prime$ πάντος de omni subiecto, ut, Animal sentit. Impossibilis contra quæ de nullo vnquam vera esse potest. Vt, Asinus loquitur. Contingens quando attributū de subiecto sic verum est, ut aliquando falsum esse possit. Vt, *Audentes fortuna iuuat.* Virg.

7. Enunciatio est Homogenea aut Heterogenea. Homogenea, quando partes sunt essentielles inter se. Vt, Homo est rationalis. Ea appellatur $\chi\alpha\beta\prime$ αὐτὸ per se. Heterogenea quādo partium altera ad essentiam alterius non pertinet, Vt, Homo est albus.

8. Enunciatio est reciproca aut non reciproca. Reciproca cum partes eadem reciproca sunt, Vt, Homo est animal rationale. Omnis enim homo est animal rationale, & vicissim, Omne animal rationale est homo. Id verò enunciatum est, quod ab Aristotele $\chi\alpha\beta\prime$ ὅλας πρώτοι, vniuersaliter primum appellatur.

Enunciatum non reciprocum est, cum partes non vltro citrò que commēant. Vt in Grammatica, Nomen aliud est primitiue speciei, aliud deriuatiuæ. Item aliud simplicis figuræ, aliud compositæ. Quicquid enim est primitiue aut deriuatiuæ speciei, & simplicis aut cōpositæ figuræ, non est nomen. Nam pronomen,

pronomen, verbum, aduerbium, cetera que dictiones sunt primitiue aut deriuatiue, ac simplices aut compositæ.

In artibus autem enunciata simplicia, affirmata, communia, immediata laudantur, sed magis vera, necessaria, homogenea, reciproca requiruntur.

Enūciatio enim $\delta\pi\sigma\tau\eta\mu\omega\nu\iota\kappa\eta$ $\chi\alpha\beta\prime$ $\tau\epsilon\chi\nu\iota\kappa\eta$, sciētica & artificiosa, omninoque $\alpha\pi\omicron\delta\epsilon\iota\kappa\tau\iota\kappa\eta$ debet esse his tribus notis prædita & insignita $\chi\tau\prime$ πάντος, $\chi\alpha\beta\prime$ αὐτὸ, $\chi\alpha\beta\prime$ ὅλας πρώτου, ut præcipit Aristoteles cap. 4. lib. 1. post. Analyt.

Tres hæ sunt leges documētorum artis propriorum. Prima $\chi\tau\prime$ πάντος lex veritatis, à P. Ramo appellatur, quia imperat ut artis theoremata sint omnino necessariòque vera. Secunda $\chi\alpha\beta\prime$ αὐτὸ lex iustitiæ, quia iubet ut artis axiomata sint cognata, germana, consanguinea, & tanquam corporis eiusdem membra, ac suū omnino cuique arti tribuat. Tertia $\chi\alpha\beta\prime$ ὅλας πρώτου, lex sapientiæ, quæ sancit ut artis decreta sint propria & partibus reciproca, neque generale speciei, neque speciale generi tribuatur, sed generale generaliter, & speciale specialiter enunciatur.

Attamen seuerè in omnibus omnium artium tradendis præceptis studio & diligentia quantauis adhibita leges ipsæ perpetuò obseruari non possunt. Itaque nonnullis aliquando anomalis enunciatis priuilegia irrogari necesse est.

Omnis autem enunciatio si per se clara sit & manifesta, de eaque dubitatio nulla sit, ut principium, naturali lumine mētis intelligitur & iudicatur, nec

inuestigandum in ea διότι id est quamobrem vera sit, ut Arist. testatur ca. 4. li. i. Ethic. ἀρχὴ γὰρ τὸ ὅτι καὶ εἰ τοῦτο φαίνεται ἀρχαῖως, εἰδὲν παραδέχεται τὴ διότι ὁ δὲ σοῖουτος ἢ ἐξ ἢ λαβοὶ ἀν ἀρχαί ραδίως. Principium enim est quod res sit. Quòd si sit perspicuum ipsum quamobrem sit, nihil desiderabitur. Homini enim eiusmodi principia facile percepta erunt & cognita. Et cap. 7. eiusd. lib. οὐκ ἀπαντητέον δ' εἰδὲ τίς αἰτία ἐν ἀπαν ὁμοίως, ἀλλ' ἰκεῖν ἐν πσι τὸ ὅτι δεῖ χλιόαι καλῶς, οἷον καὶ περὶ τὰς ἀρχάς, τὸ δ' ὅτι παρὰ τὸν καὶ ἀρχή. Neque verò omnium similiter quaerenda & inuestiganda causa & ratio est: Nonnullisque in locis contenti esse debemus, si rem esse doceamus, ut sit in principiis. Est autem primum & principium rem esse.

At si enunciatio manifesta non fuerit, sed dubia & incerta, ut infinitæ contentiones hominum & lites inter se, in quaestionem conuertitur. Quaestioque ipsa probatur & iudicatur argumentis ex inuestionis locis ductis, & dispositis argumentatione, de qua deinceps agendum nobis est.

DE ARGUMENTATIONE.

Argumentatio est dispositio argumenti cum quaestione probanda.

Argumentatio si perfecta sit, syllogismus: si autem imperfecta enthymema nominatur.

DE SYLLOGISMO.

Syllogismus igitur est argumentatio perfecta, qua quaestio probanda cum argumento disposita necessariò concluditur.

Si autem constet partibus necessariis & certis Apodicticus & Demonstratiuus: si contingentibus & probabilibus, Dialecticus: si fallacibus & captiosis, Sophisticus vulgò nuncupatur.

Syllogismi partes sunt tres, propositio, assumptio, conclusio.

Propositio est prima pars syllogismi in qua argumentum cum parte consequente quaestionis probandæ tantum, vel cum vtraque proponitur.

Assumptio est secunda pars syllogismi, ubi argumentum cum altera tantum parte quaestionis probandæ, è propositione assumitur.

Conclusio, tertia pars est syllogismi, quæ totam quaestionem concludit.

Syllogismus est simplex aut cõpositus. Ille Categoricalis, hic Hypotheticus vulgò appellatur.

Syllogismus simplex est in quo argumentum cum parte consequente quaestionis in propositione, & cum parte antecedente in assumptione disponitur. Itaq; simplex dicitur quod in eo argumentum cum partibus quaestionis simpliciter & separatim disponatur.

Est autem affirmatus cum omnes eius partes affirmatae sunt, negatus verò cum duæ partes negatae sunt. Estque communis aut proprius.

Syllogismus cõmunis est, cuius partes sunt cõmunes. Eius plures sunt modi, qui ad iuandam iuuenum

memoriam certis vocabulis sagaci industria à Dialecticis expressi sunt, in quibus quatuor reperiuntur vocales, earum duæ A, & E, significant syllogismi partem esse generalem, illa affirmatam, hæc verò negatam, reliquæ duæ I, & O, partem syllogismi esse specialem, illa affirmatam, hæc verò negatam, ut per singulas syllogismi huius species seu formas intelligetur.

Formæ seu figuræ communis syllogismi sunt tres.

Prima figura est in qua argumentum est antecedens propositionis & consequens assumptionis. Omnèque genus quæstionis coniunctæ affirmatæ & negatæ, generalis & specialis per eam concluditur & iudicatur: Eius figuræ modi quatuor sunt, his vocabulis effecti, Barbara, Celarent, Darij, Ferio.

Primus modus generalis affirmatus: vt

BAR—Omne iustum est vtile:

BA—Omne honestum est iustum:

RA—Omne igitur honestum est vtile.

Quod Cicero 2. Offic. ita concludit. Summa quidem autoritate Philosophi seuerè sanè atque honestè hæc tria genera confusa, cogitatione distinguunt: Quicquid enim iustum sit, id etiam vtile esse censent: Itèmq; quod honestum, idem iustum: Ex quo efficitur, vt quicquid honestum sit, idè sit vtile.

Secundus modus generalis propositione & conclusionem negatus: vt,

CE—Nullus timidus est liber:

LA—Omnis avarus est timidus:

RENT—Itaque nullus avarus est liber.

Hoc ita concluditur & iudicatur ab Horatio 1. Epist. Sed conclusio primo loco ponitur, assumptio secundo, propositio ultimo:

Quo melior seruo, quo liberior sit avarus,

In triuis fixum cum se demittit ob assem,

Non video: Nam qui cupiet, metuet quoque: porro

Qui metuens viuit, liber mihi non erit vnquam.

Tertius modus specialis affirmatus & sola propositione generalis, & è primo generali modo deducitur: vt,

DA—Omne iustum est vtile:

RI—Aliquod honestum est iustum:

I—Aliquod igitur honestum est vtile.

Sed plerunque pro assumptione speciali, propria ponitur: vt,

Omnis Philosophus est studiosus sapientiæ:

Aristoteles est Philosophus:

Aristoteles igitur est studiosus sapientiæ.

Quartus modus specialis propositione & conclusionem negatus, & è secundo generali modo deducitur: vt,

FE—Nullus timidus est liber:

RI—Aliquis avarus est timidus:

O—Aliquis igitur avarus non est liber.

Sed assumptio propria pro speciali sæpissimè statuitur: vt,

N. ABRAHAMI

Nullum regnum scelere partum est diuturnum:

Philippi Macedonis regnum est scelere partum:

Non potuit igitur esse diuturnum.

Hic syllogismus est in secunda Olynthiaca à Demosthene tractatus. Sed initio ponitur conclusio, deinde propositio mirificè illustratur & amplificatur ex adiunctis, & aliis pluribus argumentis, postremo loco assumptio est.

Secunda figura est in qua argumentum est consequens propositionis & assumptionis. Et quæstionè negatam tantum concludit. Eius formæ quatuor sunt modi his vocabulis notati, Cesare, Camestres, Festino, Baroco.

Primus modus generalis propositione & conclusione negatus: vt,

CE—Nullus turbatus ratione bene utitur.

SA—Omnis sapiens ratione bene utitur.

RE—Nullus igitur sapiens est turbatus.

Hoc iudicium ita fit à Cicerone 3. Tusc. Sed propositio collatione illustratur: Et quemadmodum oculus conturbatus non est probè affectus ad suum munus fungendum: & reliquæ partes totumque corpus à statu cum est motum, deest officio suo ac muneri, sic conturbatus animus non est probè affectus ad exequendum munus suum: munus autem animi, est ratione uti: Et sapientis animus ita semper affectus est, vt ratione optimè utatur: Nunquam igitur est perturbatus.

Secundus modus generalis assumptione & con-

LOGICA.

clusionem negatus: vt,

CA—Omne bonum facit possessorè suū meliorè:

MES—Nulla voluptas facit possessorè suū meliorè:

TRES—Nulla igitur voluptas est bonum.

Hoc ita concluditur à Cicerone primo paradoxo: Quicquàmne bonum est, quod non eum qui possidet, meliorem faciat? vt enim quisque est maximè boni particeps, ita & laudabilis maximè. Neque est vllum bonum, de quo non is qui id habeat, honestè possit gloriari. Quid autem est horum in voluptate? meliorem ne efficit, aut laudabiliorem virum? An quisquam in potiundis voluptatibus, gloria sese & prædicatione effert? [Quare] voluptas quæ plurimorum patrociniis defenditur in rebus bonis habenda non est.

Tertius modus specialis propositione & conclusione negatus & generalis propositione sola, & è primo generali modo deducitur: vt,

FES—Nullus turbatus ratione bene utitur:

TI—Quidam sapiens ratione bene utitur:

NO—Quidam igitur sapiens non est turbatus.

Nihil etiam interest pro specialibus enunciatis propria ponere: vt,

Nullus tyrannus Rempub. bene administravit:

Augustus Rempub. bene administravit:

Augustus igitur non fuit tyrannus.

Quartus modus specialis assumptione & conclusione negatus, sola propositione generalis & è secundo generali modo deducitur: vt,

BA—Omne bonū facit possessorē suū meliorem:
RO—Quēdā voluptas possessorē suū meliorē nō facit:
CO—Quādam igitur voluptas non est bonum.

Idem quoque efficies si pro specialibus enuncia-
 tis propria sumantur: Quomodo Christus Iudæos
 ex Deo non esse concludit apud Matthæum:

Qui ex deo sunt verba Dei audiunt:

Vos Iudæi verba Dei non auditis:

Vos igitur ex Deo non estis.

Tertia figura est in qua argumentum est antecede-
 dens propositionis & assumptionis. Generaliter au-
 tem nihil concludit. Eius figuræ modi sunt sex his
 dictionibus significati, Darapti, Felapton, Disamis,
 Datisi, Bocardo, Ferison.

Primus modus generalis affirmatus: vt,

DA—Omnis homo est rationis particeps:

RAP—Omnis homo est animal:

TI—Quoddā igitur animal est rōnis particeps.

Secundus modus generalis propositione & conclu-
 sione negatus: vt,

FE—Nulla virtus est fugienda:

LAP—Omnis virtus paratur labore,

TON—Quidam igitur labor non est fugiendus.

Tertius modus specialis affirmatus, sola assump-
 ptione generalis, & è primo generali modo deduci-
 tur, mutata propositione generali in specialem: vt,

DI—Quidam homo est rationis particeps:

SA—Omnis homo est animal:

MIS—Quoddā igitur animal est rōnis particeps.

Quartus

Quartus modus specialis affirmatus, generalis
 propositione sola, & à primo quoque generali mo-
 do oritur, mutata assumptione generali in specia-
 lem: vt,

DA—Omnis homo est rationis particeps:

TI—Quidam homo est animal:

SI—Quoddā igitur animal est rationis particeps:

Quintus modus specialis propositione & conclu-
 sione negatus, generalis assumptione sola, fitque è
 secundo generali modo, conuersione propositionis
 generalis in specialem: vt,

BO—Quādam virtus non est fugienda:

CAR—Omnis virtus est ardua:

DO—Quādam igitur ardua non sunt fugienda.

Sextus modo specialis propositione & conclusio-
 ne negatus, propositione sola generalis, & à secun-
 do generali modo descendit, assumptione generali
 in specialem mutata: vt,

FE—Nulla virtus est fugienda:

RI—Quādam virtus est cum labore:

SON—Ergo quidam labor non est fugiendus.

De Syllogismo Proprio.

Syllogismus Proprius est syllogismus simplex,
 cuius duæ saltem primæ partes sunt propriæ. Spe-
 cies proprii syllogismi quemadmodum & commu-
 nis sunt tres. Prima figura proprii syllogismi imita-
 tur primam communis, secunda secundam, vt & ter-
 tia tertiam, in singulisque figuris duo sunt modi.
 Primæ figuræ igitur primus modus est affirmatus: vt,

H

Octavius est heres Cesaris:

Ego sum Octavius:

Sum igitur heres Cesaris.

Secundus modus est propositione & conclusione negatus: vt,

Antonius non est filius Cesaris:

Tu es Antonius:

Non es igitur filius Cesaris.

Secundæ figuræ primus modus est propositione & conclusione negatus: vt,

Agefilaus non est pictus ab Apelle:

Alexander est pictus ab Apelle:

Alexander igitur non est Agefilaus.

Secundus modus est assumptione & conclusione negatus: vt,

Cesar oppressit patriam:

Pompeius non oppressit patriam:

Pompeius igitur non est Cesar.

Tertiæ figuræ primus modus est affirmatus: vt,

Cicero est Orator:

Cicero est Philosophus:

Quidam igitur Philosophus est Orator.

Secundus modus est propositione & conclusione negatus: vt,

Socrates non fuit auri cupidus:

Socrates fuit Philosophus:

Aliquis igitur Philosophus non est auri cupidus.

Hanc tertiam speciem syllogismum Expositorium vulgò vocant. Atque hæc de syllogismo simplici.

De Syllogismo composito.

Syllogismus compositus est syllogismus vbi tota quæstio est pars altera propositionis, argumentum pars reliqua. Itaque compositus dicitur quod in eo argumentum cum vtraque parte quæstionis in propositione disponatur.

Est autem connexus aut disiunctus. Ille propriè, hic *κατασκευαστος* hypotheticus appellatur.

Syllogismus connexus est syllogismus compositus è propositione connexa seu conditionali. Eius duo sunt modi vtitatissimi.

Primus modus est cum antecedens connexæ propositionis pars assumitur, & consequens concluditur. Quomodo Cic. iudicat & cõcludit 2. de Diuin.

Si Dij sunt diuinitas est:

Sunt autem Dij:

Diuinitas est igitur:

Sic, *Si homo non est irrationalis, bestia non est:*

Sed homo non est irrationalis:

Homo igitur bestia non est.

Secundus modus connexus est cum assumitur contradictio consequentis, & antecedentis contradictio concluditur: vt,

Si iustus esset, iuste faceret:

Sed non iuste facit:

Non igitur iustus est.

Sic Hippocrates libr. de Nat. humana argumentatur:

Si homo unico elemento constaret, nunquam doleret:

Dolet autem:

Non igitur ex unico elemento constat.

Sic. Si agricultura non esset honesta, non exerceretur à nobilibus viris:

Sed à nobilibus viris exercetur:

Agricultura igitur est honesta.

Syllogismus disiunctus, est syllogismus compositus è propositione disiuncta: cuius duo modi sunt.

Primus modus est cum disiunctæ propositionis pars vnà assumitur, & reliquæ contradictio concluditur: vt,

Dies est aut nox est:

Sed dies est:

Nox igitur non est.

Eiusmodi syllogismus efficitur è propositione quæ à Philopono, Aristotelis interprete, negata complexio dicitur, ab aliis verò copulata negata: vt,

Non & dies est & nox est:

At dies est:

Nox igitur non est.

Secundus modus disiunctus est cum assumitur contradictio partis vnus, & reliqua concluditur: vt,

Homo est animal rationale aut irrationale:

Non autem irrationale:

Rationale igitur.

In disiuncta propositione si partes duabus plures sint, vt vnà in conclusione retineatur, cæteræ omnes

in assumptione tolluntur: vt, Aristotel. 2. Ethic. c. 5.

Virtus est affectus, aut facultas, aut habitus:

Atqui non est affectus, nec facultas:

Est igitur habitus.

DE ENTHYMEMATE.

Sed de syllogismo quidem satis: nunc Enthymema breuiter perstringamus. Enthymema est argumentatio siue syllogismus altera parte mutilus & imperfectus. Cum enim propositio, aut assumptio, aut conclusio clarior est, quàm vt exprimi debeat, harum partium aliqua sæpe omittitur. Itaque vt ex omni syllogismo detractione partis alicuius enthymema fit, sic vicissim ex omni enthymemate adiunctione partis quæ fuerat omissa syllogismus perficitur: vt,

Omnis virtus est expetenda:

Ergò iustitia est expetenda.

Adde assumptionem, & syllogismus erit perfectus,
Iustitia est virtus.

Cicero in lib. de senectute propositionem sic omittit: Senex nec quod speret, habet: At est eo meliore conditione, quàm adolescens, cum id quod ille sperat, hic assecutus sit: ille vult diu viuere, hic diu vixit. Adde propositionem generalem & concludere:

Qui ià assecutus est, beatior est eo, qui se assecuturum sperat:

At senex assecutus est longam vitam, quàm adolescens sperat:

Itaque senex beatior est adolescente.

Martialis lib. 1. conclusionem reliquit:

Amissum non flet, cum sola est Gellia, patrem:

*Siquis adest, iussa profiliunt lachrymæ:
Non luget quisquis laudari, Gellia, querit:
Ille dolet verè qui sine teste dolet.*

Adiecta conclusione syllogismus talis erit

Verus luctus est occultus:

Luctus Gellia non est occultus:

Luctus igitur Gellia non est verus.

Sic cum diligenter & accuratè examinare & æstimare volumus quæstionē dubiā à quibusvis authoribus tractatam, cuiusque argumentationis partes duntaxat intellectæ cōplendæ sunt, & syllogismus est absoluendus. Ita enim certius de quæstionis veritate iudicamus.

DE METHODO.

Adhuc duæ dispositionis species sunt expositæ, superest Methodus de tribus vltima. Methodus Logica est dispositio multarum & variarum enunciationū, vel argumentationū ad vnū aliquod thema explicandum spectantium. Sic Methodus plura cū simplici quæstione attributa, & plura cum probanda quæstione argumenta collocat.

Methodus est scientiæ vel prudentiæ. Methodus scientiæ est qua naturā priora absolutèque clariora & notiora præponuntur. Itaque in hac generalissima primo loco & ordine statuuntur, quia lumine & notitia prima sunt: subalterna secundo loco consequuntur, quia claritate sunt proxima: Specialissima tandem postrema constituuntur. Hoc enim modo

proceditur ab antecedentibus omnino & absolutè clarioribus & notioribus ad consequentia obscura & incognita declarandum, & illustrandum. Quamobrem diligenter obseruandū est, vt thema de quo scientifica methodo disputandum est, primum proponatur & generatim exponatur. Id enim est, generalissimum: deinde vt disputatio in certas partes distribuatur, id enim est subalternum: tum vt singulæ partes suo loco & ordine deinceps explicentur, donec ad vltimas & infimas peruentū sit, id enim specialissimum est. Preterea etiam requiritur vt non solum ordinem distributarum rerū conseruemus, sed singulis expositis breuiter admoneamus quæ dicta sint, quæquæ dicenda superent. his enim transitionū notis animus discentis recreatur & excitatur. Sic Cicero 2. de natura Deorum cum de Deo esse dicendum proposuisset, suam disputationem in partes quatuor diuidit: Omnino (inquit) diuidunt nostri totam istam de Deo immortalis quæstionem in partes quatuor: primum docent esse Deum, deinde qualis sit, tū mūdū ab eo administrari, postremò consulere eum rebus humanis. Quas partes deinceps eo ordine exequitur: easque transitionum vinculis colligat. vt, Ac mihi videor satis & esse Deum & qualis esset ostendisse: Proximum est vt doceam Dei prouidentia mundum administrari. Sic Plinius mundi seu naturæ historiam triginta septem libris magnificè tractauit. In primis enim mundum generaliter describit, deinde mundi partes simplices

& communes ignem, aërem, aquam & terram non minus grauiter quàm luculenter ad librum septimū vsque explicauit. Tum omnia ex elementis composita & mixta corpora triginta sequentibus libris cōprehendit, & amplissimè exposuit, singulasque partes transitionibus connexuit. Sic Virgilius initio Georgicorum opus suum in quatuor partes distribuit in culturam aruorum, vitium, pecorum, apum:

Quid faciat latas segetes, quo sidere terram

Vertere, Mecænas, vlmis que adiungere vites

Conueniat, quæ cura bouum, quis cultus habendus

Sit pecori, atque apibus quanta experientia parcis,

Hinc canere incipiam.

Quas partes quatuor, deinceps totidem libris comprehendit, & exponit, singulosque libros transitionibus copulat. Prima autem transitio, initio, lib. 2. adhibetur:

Hactenus aruorum cultus & sidera cæli,

Nunc te Bacche canam.

Secunda initio lib. 3.

Te quoque magna Pales & te memorande canemus

Pastor ab Amphryso.

Altera initio lib. 4.

Protinus aërij mellis cælestia dona

Exequar.

Tandemque concludit & perorat circa finem lib.

Hæc super aruorum cultu, pecorumque canebam,

Et super arboribus.

Atque ita in arte qualibet, in virtute, vitio, diuitiis, gloria,

gloria, pace, bello, vita, morte, in omnique simplici themate cū pluribus attributis disponendo, in omnibusque omnino enunciationibus homogeneis collocandis, hæc methodus adhiberi potest. Sic cōposita quæstio, quod anima sit immortalis: Quod virtus sit summum bonum, aut alia quælibet, vt hac methodo progrediatur, ipsa ab initio ptoposita in certas probationes per quas confirmāda erit distribuenda est. Post singulares distributæ ordine explicandæ, transitionumque vinculis copulandæ. Sic Cicero septima Philippica, quum pacem cum Antonio ineundam non esse contenderet, hanc disputationem in tres partes distribuit. Cur igitur (inquit) pacem cū Antonio nolo? Quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. quæ tria dum explicō, peto à vobis P. C. vt eadem benignitate qua soletis verba mea audiatis. Tum singulas diuisionis partes ordine persecutus est, & his transitionibus vsus: Satis multa de turpitudine, dicam deinceps quod proposui, de periculo. Et, Dixi de periculo, docebo ne coagmentari quidem posse pacem. De tribus enim quæ proposui, hoc extremum est. Atque ita hac methodo omnes quæstiones dubiæ, cum pluribus argumentis, omnesque omnino argumentationes quæ ad vnum aliquod dubium thema demonstrandum adhibentur collocandæ sunt.

Oratores verò in proœmio, narratione, confirmatione, peroratione hūc ordinem affectant, eumque & artis & naturæ ordinem appellant, tūmque

illum studiosè affectantur cum in exordio rem de qua agitur summatim proponūt, in narratione planius explicant & definiunt, in cōfirmatione per partes exequuntur, in peroratione concludunt.

Methodus vero scientifica dicitur, quod sit necessaria & catholica, ac certa in hac dispositionis regula tradatur. Artificiosa vocatur quia arte traditur. Dispositio naturalis quia ordine naturæ progreditur. à P. RAMO methodus doctrinæ appellatur.

Methodus prudentiæ est in qua res præcedunt non omnino & naturâ notiores, sed ad rationem personarum, locorum, temporum, magis accommodatæ. Sic autem dicitur quod in hominis prudentiæ & opinione versetur, nullamque certam & catholicam legem qua perpetuo utatur habeat. Et quemadmodū nauta qui rectum cursum tenere nō potest velificationem mutat, & quibus velis potest saluam & incolumē nauem ad portū deducit, sic cum methodus artificiosa materiæ propositæ non conuenit, qua via & progressionē Dialecticus potest, id est suo iudicio & prudentia ad explicationem materiæ propositæ progreditur.

EPILOGVS LOGICÆ.

HAtenus Logicam in inuentione & dispositione exposui, rationemque cognoscēdi & explicandi thematis vtriusque, per vtramque Logicę partem tradidi. Quēadmodū enim ex vnoquoque inuētioni loco attributū ad rem subiectā declarandā,

& argumentum ad rē dubiam confirmādā duceretur, & quemadmodum vnumquodque attributū cum subiecto themate collocaretur enunciatione, plura verò enūciata disponderetur methodo, & quēadmodū vnūquodq; argumentū cū q̄stione dubia disponderetur argumētatione, plures verò argumētationes methodo ordinaretur explicari. Deniq; Logicę virtutis imaginē breuiter ac succinctē adūbraui, in qua tamē omnia rectæ rationis præcepta ad res omnes cognoscendū & docendū depinxi, singulāq; præcepta exēplis familiaribus ex probatis authoribus depromptis illustraui, omninoque artē naturæ consentaneam descripsi, ac vsui imprimis cōuenientem. Nam cum duplex sit omnino exercendę Logicę via, vt rectè P. Ramus animaduertit, altera in aliorum disputationibus & scriptis retexendis ad ea vel cognoscenda vel alteri explicanda, quæ à Ramo ἀνάλυσις, resolutio vocatur: altera in disputando & scribendo de re qualibet, ad promptissimam differendi facultatem comparandum, vel ad res propositas penitus animis mentibúque nostris mandandum, vel ad alios docendum, quæ à Ramo γένεσις καὶ σύνθεσις effectior & compositio appellatur: ad vtramque certè exercitationem, Logicam artem ita accommodatam institui, eaque accuratam facilitate, vt quilibet illius obseruatis præceptis per se ipsum sine doctore possit studio diligentiaque adhibita & authores resoluere, & quodlibet tandem tractare propositum.

In omnibus siquidem resoluendis spectatorū authorum scriptis, in primis thema cernet quod differenti proponitur, simplēxne an compositum sit. Si simplex fuerit attributa quibus tractatur notabit, num sint causæ, effecta, subiecta, adiuncta, aliæque prima, an ex illis orta definitio & diuisio: Tum singula enunciata excutiet, considerabitque simplicia ne an conditionalia sint, affirmata an negata, cōmunia an propria, immediata, an mediata, atque diligēter animaduertet vera ne an falsa sint. In arte verò re texēda praterēa an necessariò vera, homogenea, reciproca sint necne, accuratè obseruabit. Postremo omniū enunciatorū ordinē perspiciet, num scientiæ an prudentiæ methodo disponātur. At si thema cōpositū sit, argumēta quibus probatur scrutabitur, & ad loci vnde sumpta sunt legē naturamque referet, omninòque an à causis, effectis, subiectis, adiunctis, aut ab aliis primis, aut aliūde ortis locis prōmantur distinguet, & an iuxta Topica axiomata ducātur explorabit. Tum diligentissimè perpendet syllogismo ne perfectò, an enthymemate tantum singula argumenta cum quæstione disponantur, Si syllogismo an simplici vel cōposito, & qua figura, quoque figuramodo, argumētationēsque omnes ad propositā regulam cōparabit, & num legitimæ sint æstimabit & pōderabit. Ac si plures sint methodicā illarū collocationē intuebitur. Atque ita in omnibus authorū excellentium operibus legendis & euoluendis, thematum, attributorū, argumentorū, enunciationū,

cōclusionum, methodorū species, id est regulas Logicas deprehendet & annotabit. Hæc Logicæ Analyseos ratio est. Syntheseos vero fructum qui cōsequi volet, necesse est, vt Logicā artē iam cognitā exerceat, in insignibus grauiū authorū exemplis artis Dialecticæ regulis congruenter & aptè constructis, imitandis. Et cum per Analysin propositi sibi ad imitandū authoris virtutes cognouerit, quæstio aliqua cōsimilis earū rerum quæ ab authore tractātur proponetur: scribendoque primū, tum etiā dicendo explicabitur quā maximè ad veritatē & similitudinis expressionē accōmodatè, Ita enim inuentionē acuet, & cōfirmabit dispositionis prudentiam. Deinde cū præstātes authores hac scriptionis dictionisque diligentia diu multūque imitatus fuerit, imitatione dimissa quæstionem liberam sumet de rebus quibuslibet, & industria propria explicabit. Omnem inuentionis & dispositionis artem excitabit. Quæstionem simplicē per omnes locos deducet, vt ex his omnia quæ illi cōueniant attributa sumantur, singula attributa cū re subiecta cōponet, omniāque enunciata methodo collocabit. In quæstione etiā cōiuncta tractanda nullū intentatū argumenti locū relinquet, vt quæcūque ad propositā quæstionē arguendā pertinere videbūtur, eruātur, argumētāque ipsa cū quæstione nō vno, sed vario argumentationis modo, omnesque argumentationes prō natura rerū secūdū artis aut prudentiæ methodum disponet.

FINIS.

NICOLAI ABRAMI
LOGICÆ INSTITVTIONIS
AITIOLOGIA.

AD LECTOREM.

*Quoniam nudè & simpliciter artis
Logicæ præcepta descripta sunt (a-
mice Lector) nunc causam cur sin-
gula ita sint à me instituta, ut ve-
ritas eorum demonstretur, affe-
ram, reddamque rationem quamobrem P. Ra-
mum potissimum sequutus sim, quedam tamen
documenta adiecerim quæ ille omisit, alia omise-
rim quæ adiecit, alia aliter descripserim quàm de-
scripsit, omninoque à Ramo nonnumquam ad A-
ristotelem vel Aristoteleos desciverim. In decretis
autem Logicis eodem ordine quo sunt in Τεχνολογία
constituta summam percurrēdis, si quæ aliquā-
do enodationis indigentia occurrerint, perspicuè
explicabo, si quæ præter ea quæ tradita sunt nota-
tu digna fuerint, diligēter adnotabo, ut nihil tã-
dem desiderare possis ad bene discendum, docen-
dumque necessarium, quod à me prætermisum
fuerit.*

De Logicæ definitione.

LOGICAM imprimis definiui facultatem benè cognoscendi & docendi, quia vera Logicæ artis descriptio, naturalis rationis similitudinem referre, ac propriis germanisque coloribus exprimere debet, cum ratio naturalis verum sit Logicæ artis exemplar. Nec aliud hinc ars sit quàm naturæ imago & pictura, ut arte describenda, nil nisi perfectæ natura describatur: Hæc autem Logicæ artis definitio rationis naturalis definitionem penitus exprimit. Ratio enim est vis animi omnibus hominibus insita & innata, qua res omnes cognoscunt, qua alios docent, qua vna rationales dicuntur, quaque homines sunt, & a cæteris animantibus differunt, qua sine magistris verum sequuntur, falsumque fugiunt, & sine arte faciunt quod artis regulis & præceptis docetur.

Deinde hanc definitionem constitui, quia summum finem Logicæ facultatis comprehendit. Ideo enim ratio naturalis a Deo Opt. Max. hominibus data est, ut res cognoscere & alios docere possint. Ideo Logica ars ex usu naturalis rationis observata & collecta est, ut certius & constantius homines cognoscere, & aliis explicare possint quod proponeretur. Ob eandem quoque causam apprimè omnibus literarum studiosis est cognitu necessaria. quamvis enim ingeniosos homines literarum expertes sæpe videamus natura duce multas res intelligere, vera argumenta texere, aliâque ex aliis ratiocinari, ac perspicuè res sibi cognitæ explicare: at tamen cum ipsi sine arte sæpè aberrarent, nec causas certitudinis suarum actionum teneant, melius tutiusque est naturalem rationis vim arte seu doctrina & exercitatione confirmare, & perficere.

Tum Logicam benè cognoscendi & docendi facultatem esse dixi, quia facit ut facillè possimus benè rem quamlibet cognoscere & docere, ut per partes eius videre est. Tum enim rem simplicem benè cognoscimus, cum eius attributa inuenimus, eaque cum re subiecta collocamus. Rectè item eandem rem aliis explicamus, cum eius attributa cum ipsa re subiecta collocata declaramus. Rem etiam dubiam facillè iudicamus veram aut falsam, cū eius argumenta intelligimus, eaque cum quæstione disponimus. Nec alia est eiusdem rei demonstrandæ alteri ratio.

Præter hæc etiam firmissima argumenta, quàm plurimis præstantissimorum authorum testimoniis ad Logicam benè cognoscendi & docendi facultate definiendam adductus sum.

ABRAHAMICÆ

Socrates enim apud Platonem disputans, cum Phædro, inquit: τὴν δὴ ἔγωγε αὐτὸς τὴν ἐρασίην ὡς Φαῖδρε, τῶν διαμέσεων, καὶ συναγωγῶν, ἢ οἷός τ' ἐστὶν λέγειν τε καὶ φρονεῖν. εἰ μὴ τίνα ἄλλον ἡγήσομαι δυνατὸν εἶς ἐν ἡμῶν ὅτι πολλὰ πεφυκότα ὄντων, τῶν δὴ δυνάμει κατόπισθε ματ' ἴχνιον ὡς θεοῖο. καὶ μὴ τοι καὶ τὸς δυνάμεις αὐτὸ δρᾶν, εἰ μὴ ὀρθῶς ἢ μὴ ἁποσαφρῆναι, θεὸς οἶδε. καλῶ δὲ οὖν μέχρι τῶνδε Διαλεκτικῶν. id est, Harum ego diuisionum & collectionum ὁ Phædre, amator ipse sum, vt & dicere & cognoscere valeam: ac si quem alium esse existimo, qui & vnum & multa pro natura rerum perspicere atque comprehendere possit, hunc ego sanè à tergo sequor, tanquam aliquem Deum. Eos autem qui id facere possunt, rectène an malè appellem Deus ipse nouit: hæctenus siquidem Dialecticos appello. Idē Socrates dialogo septimo in Repub. Platonis cum Glaucone differens, legem statuit esse ferendam in Republica, qua iubeatur discennes eam potissimum disciplinam capescere, ex qua ad interrogandum & respondendum, vt scientem decet, aptissimi sint, quæ est Dialectica. Postremo assentiente Glaucone Dialecticam doctrinis omnibus velut apicem esse præpositam dicit, nec vllam doctrinam eminentiorem reperiri. Aristoteles quoque cap. 2. primi Topici affirmat Dialecticam esse vtilem πρὸς τρία, πρὸς γυμνασίαν, πρὸς τὰς ἐντεύξεις, πρὸς τὰς χεῖρας φιλοσοφίας ὁπτιήμας, ad exercitationem, ad colloquia, ad philosophicas artes & disciplinas. ὅτι μὴ οὖν inquit πρὸς γυμνασίαν χρησιμὸς, ἐξ αὐτῶν καταφανές ἐστὶ μέθοδον γὰρ ἔχοντες, ῥᾶον αὖτε τὸ ἁροτελεῖντος ὁπτιήμας διωπισμέα. πρὸς δὲ τὰς ἐντεύξεις, διότι τὰς τῶν πολλῶν καθηρηθημενία δόξας, ὅτι ἐν τ' ἀλλοτριῶν ἀλλ' ἐν τῶν οἰκείων δογμάτων ὁμιλήσομεν πρὸς αὐτὰς, μεταβιβάζοντες ὅ, τι ἂν μὴ καλῶς φάνωνται λέγειν ἡμῖν. πρὸς δὲ τὰς χεῖρας φιλοσοφίας ὁπτιήμας, ὅτι δυνάμεις πρὸς ἀμφοτέρωθεν ἀπορήσας ῥᾶον ἐν ἐκείνοις κατόπισθε τ' ἀληθὲς τε καὶ τὸ ψεύδος. ἐπὶ δὲ πρὸς τὰ πρῶτα τῶν αὖτε ἐκείνην ὁπτιήμας ἀρχῶν. Ad exercitationem enim esse vtilem hinc perspicere potest, quod si via & ratione instructi veniemus ad disputandum, facilius de re proposita differere poterimus. Ad colloquia autē quod multorum enumeratis expensisque sententiis, non ex alienis & longè petitis, sed propriis artibusque locis sermonem depromemus, quem cum ipsis cōferamus. Ita si quid minus præclarè nobis videbuntur dicere, id faciliè refellemus. Ad philosophicas autem disciplinas, quod facultate in vtramque partem de re quaque disputandi instructi, facilius in quaque re quid verum sit, quid falsum perspicemus. Et præterea ad prima omnium artium cognoscenda principia vim maximam habeat. Atque ita Aristotele auctore Dialectica faciliè poterimus quod proponetur, & in scholasticis disputationibus

LOGICÆ AITIOLOGIA.

33

tionibus & exercitationibus & in colloquiis familiaribus explicare, & artium disciplinarumque theoremata percipere. Stoici etiā (vt refert Diogenes Laërtius lib. 7. de vita Philosophorum) absque Dialectica speculatione, sapientem dicunt in oratione sine lapsu non futurum. Quippe ex illa dignosci verum atque falsum, probabile item & quod ambigè dicatur intelligi. Eaque remota non licere ritè interrogare, atque respondere: Sapientisque esse, rectè loqui, rectèque cogitare, & de iis quæ proponuntur differere, & ad ea quæ interrogantur respondere, quæ sint omnia viri Dialecticæ periti. Ideoque asserunt Dialecticum solum esse sapientem, omnesque res per eam quæ in verbis est speculationem cerni, quæque ad naturam pertinent, & quæ rursus ad mores Logicæ egere adminiculo. Crassus item apud Ciceronem lib. de claris Orator. hæc Bruto interroganti respondet: Sic enim Brute existimo, iuris civilis magnum vsum, & apud Scæuolam & apud multos fuisse, artem in hoc vno: quod nunquam effecisset ipse iuris scientia, nisi eam præterea didicisset artem, quæ doceret rem vniuersam distribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambigua primùm videre, dein distinguere. Postremo habere regulam qua vera & falsa iudicarentur, & quæ quibus propositis essent, quæque non essent cōsequentiā. Hic enim attulit hanc artem omnium artium maximam, quasi lucem ad ea quæ cōfusè ab aliis aut respondebantur, aut agebantur. Dialecticam mihi videris dicere, inquit. Rectè, inquam, intelligis. Sic Cicero lib. 2. de Finibus bon & mal. Torquato colloquens, ait: Dum Dialecticam Torquate contemnit Epicurus, quæ viā continet omnem & perspicendi quid in quaque re sit scientiam, & iudicandi quale quidque sit, hac ratione & via disputandi vult in dicendo, vt mihi quidem videtur, nec ea quæ dicit vlla vult arte distinguere.

Sic Rodolphus Agricola lib. 2. de inuent. illorum auctorum sententiam comprobatur. Aristoteles (inquit) quique post eum alii Dialectica instructi fuere, faciliè suis libris ostendunt, quàm magnus sit vtilis eius, & quam tractandis omnibus rebus accommodatus: vtque sine ea non solum singula de quibus in artium decursu dubitaretur explicati nequirent, sed ne artes quidem colligi possent & in hanc quàm acceperunt redigi formam. Hæc est illa scientia, quàm apud Ciceronem Crassus necessariam formandis artibus putauit, quamque cupit esse in iureconsultis, quo non essent apud eos omnia actorum similia. Et alibi. Est enim instrumentum tractandarum artium Dialectica, nec aliud nobis quam viā docendi discendique præscribit. Sic Philippus Melanchthō lib. 1. Dialect. Dialectica est ars ac viā docendi. Hæc enim est propriè vis Dialecticæ. Porro omnis docendi viā ac ratio consistit in definiendo, diuidendo, & argumentando.

K

Sic Seuerinus Boëtius comment. in Top. Ciceronis docet Logicam primum institutam esse ad rectè cognoscendum, & quod in rebus cognoscendum, verumque est, & quod in vita agendum est aut non agendum, atque aded ad bene differendum. Cum Philosophia (inquit) maximis in rebus operam studiumque consumat, cumque & in naturalibus inspectionem speculationemque adhibeat, & in moralibus actionem, & sic formare gestiat mores, ut vera vitæ ratio persuaserit, euenire necessè est, ut secundum id quod ratio tenendum omittendumve, faciendum quoque aut non faciendum esse decreuerit, vel iudicium constituatur, vel exercendæ vitæ dirigatur intentio. Erit igitur necessarium, vel in naturali speculatione, vel in moralium actionum cogitatione, ut certa ratio vel quod in rebus speculandum est inueniat, vel quod in actû viuedi, duci oporteat antè perpendat. Hæc autè ratio, nisi via quadâ processerit, sæpe in multos necesse est labatur errores. Quod ne passim fieret, atque ut certis regulis tractatus insisteret, vitum est antiquæ Philosophiæ ducibus, ut ipsarum ratiocinationum quibus aliquid inquirendum esset, naturam penitus antè discuterent: ut his purgatis atque compositis, vel in speculatione veritatis, vel exercendis virtutibus vteremur. Hæc est igitur disciplina, quasi differendi quædam magistra, quam Logicen veteres Peripaterici appellauerunt, quam Cicero definiens, differendi diligentem rationem vocauit. Stoici verò Dialecticam eam nuncupauerunt.

Sic Diuus Augustinus, diuinum flumen ingenij, apertissimè quod propositum est declarat in libro de ordine. Illo (inquit) modo perfecta dispositaque Grammatica, admonita est ratio quaerere hanc ipsam vim quæ pepererat artem. Nam definiendo, distribuendo, colligendo, non solum digesserat Grammaticam, atque ordinauerat, verumetiam ab omni falsitatis irreptione defenderat. Quando ergo ratio ad alia fabricanda transfret, nisi sua ipsa prius machinamenta distingueret, notaret, digereret, proderetque ipsam disciplinam disciplinarum, quam Dialecticam vocant? Hæc docet docere, hæc docet discere. In hac seipsam ratio sibi demonstrat, quæ scit, quid velit, quid valeat. Scit autem scire, vult sola scientes facere: nec solum vult, sed etiam potest. Quare Platonis, Aristotelis, Stoicorum, Ciceronis, Agricola, Melanchthonis, Boëtij, ac Diui Augustini testimonij, Logica *δύναμις*, est bene cognoscendi & docendi. Confirmata autem & ratione & auctoritate tradita à nobis Logicæ definitione, sequitur ut quamobrem à vulgari definitione quam P. Ramus sequutus est recesserim, dicendum sit.

Quauis enim Dialectica non modo à recentioribus plerisque, sed etiam à Cicerone ars bene differendi definita sit, tamen tribus de causis, hæc minus mihi probatur definitio. Prima quod omnem Logicæ usum non comprehendat. Cum enim Logica duplicem habeat usum, ut iam demonstraui, alterum in cognoscendo, alterum in docendo quod propositum est: hæc definitio docendi duntaxat non cognoscendi vim, quæ prima ac potissima est, exprimit. Secunda causa quod differendi verbum sit Metaphoricum. Quauis enim differere cum apud alios authores, tum imprimis apud Ciceronem idem valeat quod docere, ab illis tamen per Metaphoram vsurpatur, sumpta Metaphora ab olitoribus, ut Varro admonet: quia quemadmodum olitor diuersa semina in diuersas areas ferit, atque ita disse-rit, id est hac illac ferit: ita qui docet, diuersas quæstiones diuersis locis proponit & explicat, vnamquamque videlicet suo loco.

Tertia ratio quod ne Metaphora quidem omnes Dialecticæ partes, sed vnam tantum eius particulam, videlicet methodum notet, ut ex tropi declaratione quæ posita est constat. Methodi enim est, singula suis locis docere: non autem diuersa vnum in locum confundere: ut nec olitor diuersa semina in vnam aream confundit: sed singula suis in areis ferit. Ac propter has quidem causas, quam Logicæ constitui definitionem vulgari anteponendam cenfeo. Porro inter Logicam & Dialecticam discrimen reuera nullum est, quauis Aristotelei reclamant. Imò utroque vocabulo vitur Aristoteles modo ad significandum totam rationis vim, modo ad rationem de quæstione dubia in vtramque partem disputandi probabiliter. Generaliter enim *Διαλεκτική*, item *Διαλεκτική ἰσχύς*. Dialectica facultas 6. 5. & 4. 13. Phil. dicitur: & τὰ *Διαλεκτικά* pro toto Logico opere sepe nominatur in Rhetoricis 2. 1. & 2. 2. & 2. 4. 2. Sic Logicæ nomen sumi possit, cum hac generali significatione homo definiatur, ζῷον λογικόν animal rationale, sic & *Διαλέγεσθαι* & *λογίζεσθαι*, multis in organo Logico locis communiter vsurpantur. At eadem Dialecticæ & Logicæ vocabula in organo Logico 20. & 18. 1. & 8. 2. post. 5. 8. Top. 1. 5. Top. 10. 2. de ortu animal. speciem probabilitatis frequentissimè significant: sic propositio Dialectica & syllogismus Dialecticus dicitur: sic *λογικά* & *λογικῶς*, & *λόγικος συλλογισμός*, sic *λογικὸς λόγος*, Logica disputatio, sic *παραλογισμὸς λόγικῶν* appellatur, & demonstratio Logica ita definitur. In Ethicis etiam 1. 6. facultas animi *λογικὴ* rationalis generaliter sumpta diuiditur in duas partes, in vim *ὑποθετικὴν*, scientificam, ἢ *θεωρητικὴν τὰ τοιαῦτα τῶν ὄντων, ὧν αἱ ἀρχαὶ μὴ εὐδίζονται ἄλλως ἔχειν*, quares contemplamur eas, quarum principia secus euenire non possunt, & in facultatem *βελτιτικὴν*.

ABRAHAMICÆ

consultatricem, ἢ ἐπιδεχόμενα, qua eas quæ possunt, quæ posterior facultas ibidem λογική specialiter appellatur. τὸ γὰρ inquit, βεβλήσθαι καὶ λογίσθαι ταῦτον. Nam consultare & ratiocinari idem valent. Quare nomen Logicæ & Dialecticæ indifferenter ab Aristotele usurpatur, vel pro tota rationis facultate, vel pro disputatione probabili. Nos verò utroque vocabulo generaliter semper utimur ad significandum artem de qualibet quæstione composita & necessaria & probabili ratione differendi, ac præterea de simplici quæstione disputandi, & de dubio themate iudicandi, & subiectum quoduis cognoscendi: quia ars ratiocinandi tam latè patere debet, quàm latè patet usus humanæ rationis. Deinde quod hæc vnà eadèque ars ad quæstiones omnes ratione cognoscendas & tractandas pertineat. Postremo quia vtrumque nomen ἀπὸ τοῦ λόγου deriuatur: vtrique λογισθαι sic & ἀγαλῆσθαι λόγῳ γρηῖσθαι significat. Vt ex Platone manifestum est, cum Socrates in Alcibiade primo ita disputat: τὸ δὲ ἀγαλῆσθαι καὶ τῷ λόγῳ γρηῖσθαι ταῦτον πῶς καλεῖς: Ἄλλοι πάντως γε. ratiocinari & ratione vti nonne idem vocas? Alcib. sinè quidem. Sed quia Aristotelei ad totam rationis vim significandum Logicæ vocabulum potius usurpant, quam Dialecticæ, illud ipsum à nobis etiam frequentius usurpatur. Illud autem diligenter notandum est, quâuis λόγος nomē apud Græcos modo rationem, modo orationem & sermonem significet, vnde Grammatica & Rhetorica aliquando à sermone artes Logicæ appellantur. Et verbum ἀγαλῆσθαι alias ratiocinari, alias colloqui, vt nomina inde ducta arguunt, ἀλόγος colloquium, & ἀλόγιος sermonis proprietates: illud tamen rationē, hoc vero ratiocinari, semper significare, quoties de ea quàm tractamus facultate dicuntur. Vt enim Grammatica circa orationem puram, & Rhetorica circa ornatam versatur: sic Logica circa rationem versatur. Et licet sine oratione ratio exprimi non possit: tamen oratio à ratione tantùm differt, quantum à rebus verba differunt. Rationis autem est cognoscere & docere: sermonis verò Latini, aut Græci, aut alterius intelligere & loqui Latinè, aut Græcè, aut aliter. Itaque etiam si Philosophiam idiomate Latino scriptam cognoscere non possumus, nisi sermonem Latinū intelligamus, nec etiam illam Latinè docere valemus, nisi loquamur Latinè (vnde non rarò authores verba loquendi, dicendi, & alia id genus pro docēdi verbo προπνῶς usurpant) aliud tamē est cognoscere & docere, aliud sermonem intelligere & loqui, cum illa rebus, hæc verbis: illa ratione, hæc oratione: illa mente hæc lingua, fiant. Vnde intelligitur Logicam propriè à nobis facultatem bene cognoscendi & docendi esse definitam: nec definitionem hanc Grammaticæ, nec Rhetoricæ, multòque minus alteri

LOGICÆ AITIOLOGIA

35

arti conuenire posse.

De Quæstione.

Post Logicæ definitionem, subiectum circa quod Logica exercetur declarauimus, quod quæstio & thema appellatur. Quæstio igitur est res ad cognoscendum aut docendum proposita. Itaque quæstio μετῶν μικῶς pro re de qua quæritur dicitur. Thema autem proprius quod Dialectico proponitur exprimit. Latinè enim positum significat. Thematis autem duo genera constitui, vnum simplex, cum vnica res est proposita: alterum compositum cum rerum duarum inter se coniunctio proposita est. Hanc quæstionis diuisionem veram esse & in Dialectica necessario tradendam vehementer contendo, quanuis P. Ramus in primis animad. Aristotel. cōtra Aristotelem & Aristoteleos quæstionis distributionem quæcūque sit in Dialectica inutilem esse, omnibus suis neruis disputet. Omnis enim res de qua instituitur disputatio aut simplex & vnica est, aut coniuncta. Aliæque omnino ratio quærendi est, qua quæritur de natura rei simpliciter: alia qua de duarum rerum inter se Logicè per affirmationē scilicet aut negationem coniunctarum, hoc est de enunciati veritate. Vnde ad quæstionem simplicem nec ita, nec Non responderi potest, vt Quid est Grammatica? Quot sunt partes Grammaticæ? Ad quæstionem vero coniunctam, Ita, vel non responderi potest, vt, Estne Grammatica ars benè loquendi? Ita, Estne Grammatica ars benè canendi? Non. Alia etiam quæstionis simplicis, alia quæstionis coniunctæ explicandæ ratio est. Simplex enim quæstio, vt docuimus, tractatur attributis & enunciatis, Coniuncta vero argumentis & argumentationibus. Itaque (vt inquit Ioannes Piscator Argentinenis, qui in P. Rami Dialecticâ animaduertit) quemadmodum in Musica cantus (qui Musicæ subiectū est) in mollè ac durū diuiditur quia vtriusque canēdi nō eadē ratio est: sic distinctio quæstionis in simplicē & cōpositam in Dialectica utilis ac necessaria esse videtur, cum vtriusque quæstionis explicandæ nō eadē sit ratio. Præterea quæstionis diuisio in simplicem & compositam, cum naturalis rationis vsu congruit. Nam vt inquit Aristoteles cap. 6. lib. 3. de anima, Intellectus functio duplex est, altera quæ versatur circa simplicia, in quibus neque veritas neque falsitas inest, altera quæ circa composita in quibus verū aut falsum cernitur. quoniam mens primum singulas rei cognoscendæ notiones simplices comprehendit, deinde ipsas cum re intelligendâ coniungit & copulat, in qua coniunctio semper verum aut falsum perspicitur. Proposita quoque quæstionis distributio ab Aristotele quodā modo tradita est: sed à Melanchthone, Ruio, aliisque

ABRAHAMICÆ.

nonnullis authoribus multo clarius & planius est explicata.

*De Notionibus quibus quaestio
cognoscitur & explicatur.*

Rationes quæ ad cognoscendum explicandumve thema adhibentur, duplices esse dixi, quia duplicia themata sunt, Et si enim eadē sunt reipsa: tamē ratione vsus, adeoque nomine differunt. Quatenus siquidē adhibentur ad simplex thema cognoscendū declarandūve; attributa & prædicata appellantur. Quatenus vero adhibentur ad thema dubium cognoscendū demonstrandūve nominantur argumenta. Quomodo & Cicero argumentum definiuit rationem quæ rei dubiæ faciat fidem. Vnde etiam argumentum Aristoteli *πίστις* id est fides, per metonymiam effecti dicitur. Et frequentissimè *μέσση* id est mediū quod velut intermedium disponatur cum partibus quaestionis in syllogismo ad concludendū dubiam quaestione. Hanc autem duplicē thematis explicandi rationem Rodolphus Agricola lib. 1. de inuent. his verbis expressit. Docendi ratio est duplex, per expositionem & per argumentationem. Expositio est oratio quæ solum dicentis mentem explicat, nullo quo fides audienti fiat adhibito. Argumentatio est qua quis rei de qua dicit, fidem facere conatur. Illa nuda rerum expositione constat, quia eredentem habet auditorem, & sponte sua sequentem. Hæc veluti luce quadam indiget, qua illata peruincatur aduersarius & dubiæ rei, cui ex se fides constare nō potest assentire cogatur. Nuperrimè autem Ioannes Piscator in animaduers. Ramæis duplicem hæc quaestionis explicationē aliis vocabulis distinguit. Quum duo sint (inquit) quaestionis genera, simplex & composita: duo etiam sint necesse est genera explicationis. Ea sunt declaratio & demonstratio. Declaratio est explicatio quaestionis simplicis; demonstratio est explicatio quaestionis coniunctæ. Postea ait si vocabula nouare ac fingere auderet, quod Dialecticam definirer artem docendi, & quod ad docendum adhibetur, generali nomine vocaret documentum, duobusque documentis constitueret genera: alterum, ad explicandum quaestionem simplicem, quod appellaret declaramentum; alterum ad explicandum quaestionem coniunctam, quod argumentum nuncuparet. Sed quoniam documentum vocabulum hęc nouatum est, declaramenti omnino nouum & analogum deliramenti (vt ipsemet faceret) hæc vocabula vsurpare nō est ausus. Ego verò propriis, *πίστις* & *ψήφισις* nominibus rationem & notionem appellauit quod ad docendum adhibetur, Notionem verò quæ thema simplex declaratur, attributum & prædicatum vocauit. Est enim attributum quod subiecto attribuitur ad eius naturam declarandam. Omnēque subiectum themata prædicatis & categoromatis cognoscitur, & illustratur. Nam

LOGICÆ AITIIOLOGIA.

36

vt ait Cicero in Tusc. Res quæ dicuntur de quodam *κατηγορηματα*. Dialectici appellant, vt auere diuitias, cupere honores, vnum quodque autem subiectum explicatur rebus quæ de illo dicuntur. Argumentum verò vsurpauit tantum pro ratione quæ adhibetur ad dubii thematis veritatem demonstrandam. Nam apud probatissimos linguæ Latinæ authores argumentum quoties docendi instrumentum notat, semper ad quaestionem coniunctam syllogismo demonstrandam refertur. Itaque P. Ramus nouè & improprie vtitur argumenti nomine, cum simplices notiones quæ rei declarandæ tribuuntur argumenta vocat. Nec enim arguere rei simplicis naturam declarare significat, sed sententiæ dubiæ veritatem demonstrare. Præterea si attributum quod subiecto themati illustrando attribuitur proprie argumentum appellaretur, enunciatio esset argumentatio, quia enunciatio est collocatio attributi cū subiecto. Argumentatio verò nihil aliud est, quàm argumenti cum quaestione dispositio. Quare argumenti vocabulum improprie adhibetur ad significandum rationem quæ subiectum simplex nudè & absque syllogismo declaratur. Sed longe etiam improprie ad ipsum significandum subiectum thema adhibetur. Quod tamen P. Ramo placet, vt utrumque enim enunciationis terminum, siue partem, argumentum appellat, vt in hac enunciatione (homo est animal) duo argumenta esse vult: cum tamen homo sit subiectum thema, animal verò attributum quod homini attribuitur ad eius declarandam essentiam. Itaque etiam si Ramo concedam attributum posse *κατηγορηματα* argumentum dici, contendam tamen ab illo inuita rei natura, & vi significationum, atque vsu repugnantē argumentum pro subiecto themate vsurpari. Quid enim? Argumentum ab illo ipso definitur, quod aliquid arguit. Ergo quod arguitur argumentum non est.

De Logica partibus.

Dialecticam cum P. Ramo in inuentionem & dispositionem seu iudicium distribui, quia hæc Dialecticæ artis partitio, cum partitione naturalis vsus congruit, spectatorumque authorum, Platonis, Aristotelis, Ciceronis, Quintiliani, Agricolæ & Melanchthonis approbatur testimoniis. Ad simplex enim & subiectum thema cognoscendum vel docendum inuenienda primū quæ illi attribuantur, deinde illa sunt collocanda. Ad dubium item propositum demonstrandum vel iudicandum argumenta inuenienda sunt tum illa cum quaestione disponenda. Itaque cum duo hæc inuenire, & disponere, ex dispositioneque iudicare, rationis humanæ munera sunt, & tertium præterea in differendo nullū sit: Dialecticæ quæ vim & vsu humanæ

rationis artificiosè describit, duz sunt partes, inuentio & dispositio. Est que dispositione naturâ prior inuentio, quia nemo disponere potest, nisi prius inuenerit, & inuentio suppeditat materiam dispositioni. Socrates in Phædro Platonis dum examinat orationem Lysia, in hanc bipartitam diuisionem incidit: *καὶ τῶν μὲν τοιούτων, οὐ πλεὺν εὐρεῖν, ἀλλὰ πλεὺν ἀγαθῶν ἐπαινεῖται. τῶν δὲ μὴ ἀναγκαῶν τε καὶ χαλεπῶν εὐρεῖν, ὡς τῆ ἀγαθῶν, καὶ πλεὺν εὐρεῖν.* Atque eiusmodi rerum nō inuentio, sed dispositio laudanda est: necessariarū verò & inuentu difficilium non solum dispositio, sed inuentio laudanda est. Deinceps Socrates definitionem & diuisionē, quæ sunt membra inuentionis, & vniuersæ disputationis collocationem non solum effert laudibus, sed eiusmodi facultatem Rhetoricæ detrahens, Dialecticæ totam esse confirmat: & eos qui id rectè facere & præstare possunt, Dialecticos appellat. Sic Aristoteles totam Logicam inuentione, & inuentionis compositione & estimatione comprehendit, lib. 1. prior. Analyt. c. 31. *εἰ γὰρ πλεὺν γένησιν τῶν συλλογισμῶν θεωροῦμεν, καὶ ἔτι εὐρίσκων ἐπιμελῶς δυναμῶν, ἐπὶ δὲ τοῖς γενημαῖοις ἀναλύομεν εἰς τὰ παρὰ φημιδρα σχήματα, τέλος αὐτῶν ἔστι ἀρχῆς ὑπόθεσις.* Nā si cōpositiōnē syllogismorum inspexerimus, & habeamus inuentioni facultatē: tum verò compositos in propositas formas retexamus proposita primum hypothesis ad finem peruenerit. Est octauo Topici cap. 1. *δεῖ δὲ πρῶτον μὲν ἰσχυρῶς μέλλοντα, ἢ τὸ πῶν εὐρεῖν, ὅθεν ἐπιχειρητέον. δεύτερον δὲ ἐρωτημαῖοι καὶ ταῦτα καὶ κατὰ ὡς εἰαυτὸν. τὸ δὲ λοιπὸν ἔτι πρῶτον, εἰπὲν ἤδη ταῦτα ὡς ἕτερον.* Necesse verò est imprimis eum qui sit interrogatus, locum perspexisse vnde argumentetur: secundo autem interrogare & ordinare apud seipsum singula: reliquum ac tertium, hæc apud alterum iam eloqui. Et in Rhetoricis ad Theode- stem cap. 1. lib. 3. *πρῶτα ὅθεν αὐτῶν ἀγαθὰ τευθῆναι ὡς ἔτι λόγον, ἐν μὲν ἐκ τίνων αὐτῶν πίστευσι εἶσθαι. δεύτερον δὲ ὡς πλεὺν λέξιν πρῶτον δὲ πῶς δεῖ τὰ ἕτερα μέρη ἔτι λόγου.* Tria sunt in oratione consideranda, vnum quidem vnde probationes ducantur: secundum vtsatur in elocutione: tertium quomodo partes orationis sint collocandæ. Atque eodem capite ait de his partibus duas solas ad docendum necessarias esse, *πίστιν καὶ πῶν*, probationem & collocationem: elocutionem verò & eius comitem actionem, *ἀπὸ πλεὺν τῶ ἀκροατῶ μοχθηρίαν*, id est propter auditoris improbitatem accessisse. Sic in Topicis Cicerō, Cum omnis diligens differendi ratio duas habeat partes, vnam inuentioni, alteram iudicandi, vtriusque princeps, vt mihi quidem videtur, Aristoteles fuit. Et lib. 2. de Finib. bon. & mal. Cum duæ sint partes, quibus perfectè ratio & oratio compleatur, vna inuentioni, altera differendi, hanc posteriorem & Stoici & Peripatetici priorem auctorem illi egregiè

illi egregiè tradiderūt, hi ne attigerunt quidem. Nam è quibus locis quali thesauris argumenta depromerentur, vestri ne suspicati quidem sunt: superiores autem artificio & via tradiderunt. Idem proficitur Quintilianus lib. 5. de Dialecticis, Qui sibi (ait) & inuentioni & iudicandi vendicent partes, quarum alteram *τοπικὴν*, alteram *κρίτικὴν* vocant. Eodem tendit Rodolphus Agricola initio lib. 1. de inuen. Cum alij (inquit) natura perspicaciores sint ad inuentionem argumentum, & alij tardiores, magno vsui ars tradita est à prudentibus hominibus, quæ expeditam nobis inuentioni viam aperiat, nec solum ostendat quomodo ex quæstione eruendum sit argumentum: sed etiam, quæ altera pars Dialecticæ, quomodo iudicandū sit, hoc est aptandum proposito: & in differendo cum eodem connectendum. Priorem inuentioni partem vocant, posteriorem iudicandi. Et Philippus Melanchthon li. 4. Dialect. Prima in differendo cura est inuentionum rerum: de qua in Topicis præcepta traduntur: altera cura est rerum disponendarum, & iudicandi quomodo inuenta cohæreant atque consentiant, ad quam altera pars Dialecticæ pertinet. Quare auctorum istorum testimoniis inuentio, & dispositio, Dialecticæ partes erunt.

De Inuentione.

Inuentionem Topicam definiui Logicæ partem quæ locos explicaret, è quibus attributa & argumēta ducūtur, quia Cicerone in Topicis teste, vt earum rerum, quæ absconditæ sunt demonstrato & notato loco facilis inuētio est, sic cum peruestigare argumētum aliquod volumus, locos nosse debemus: Sicque appellatæ ab Aristotele sunt hæc quasi sedes è quibus promuntur argumenta. Et quoniā ex inuentionis locis sumuntur non modo argumēta ad dubium thema confirmandum, sed & notiones quibus simplex subiectum cognoscitur & declaratur, quæ nō argumēta nisi *κατὰ γενεακῶς* nominari possūt, attributa autem propriè dicuntur: attributa sicut & argumēta ex Topicis locis depromi diximus. Itaque licet definire locos esse attributorum, & argumentorum sedes. Si quis autem malit argumenti nomine attributum complecti, vt cum veteribus, locus tantum definiatur argumenti sedes, non valde repugno, modo duplex argumentum distinguat, alterum propriè dictum, quo rei dubiæ fides fit, alterū impropiè sic appellatum, quo rei simplicis & vnicę natura & notio explicatur, quod propriè attributum est. Definita inuentione Topica ex subiectis sibi locis, Topicos locos ordine descripsi, ac duplicem loci cuiusque vsū esse docui, prout est duplex quæstio, alterum ad simplicem quæstionem illustrandam, alterum ad coniunctam quæstionē probandā. Ac vtrūque quidē vsū distinctis ac propriis attributi & at-

argumenti nominibus ubique distinxi. Præterea ex loci cuiusque definitione declaravi quomodo à quoque loco attributum ad simplex subiectum explicandum sumeretur vt exempli gratia: Quis mundum cōdidit? Conditus est à Deo. Hic attributum quo quæstio explicatur, sumitur à loco efficientis, quia efficiens definita est causa à qua res fit. Addidi item vnique loco regulas, quas alii vocant maximas, alii axiomata quæ docent quomodo argumentum eruendum sit ad arguendū quod proponeretur, quia apprime essent studiosis viles ac cognitu necessaria, ad bene locis topicis vtendum, non abutendū. Adhæc singulos locos pluribus perspicuis, & insignibus ex probatis authoribus desumptis exemplis, vtriusque vsus illustrari, omninoque topicam inuentionem ad duplicem vsum accommodatā tradidi ad inueniendum & attributum simplicis subiecti declarandi causa, & argumentū dubii propositi demonstrandi gratia. Itaque in describendis Topicis à P. Rami dogmate plurimū recessi, Ramus enim inuentionē quæ *ἐστὶ τῶν τοπῶν* id est à locis *τοπῶν* dicitur nulla loci mentione facta, definiuit alias Dialecticæ partem quæ argumentum & argumenti partes explicat, alias Dialecticæ partem de inueniendis argumentis. Dein topicos locos sub argumenti nomine tradidit. At hoc inter locum & argumentum interest, quod inter artem & aliquid arte descriptum. Locus enim est præceptum de argumento: argumentum verò ipsa est ratio quæ adhibetur ad explicandam quæstionem. Vnde cum omnes locos id est omnia inuentionis topicæ præcepta noueris, non inuenisti protinus quæ ad propositam quæstionem explicandam adhibenda sunt argumenta, sed præceptis illis tanquam cōfiliis cognoscis vnde & quomodo sint inuenienda: vt si ad medicum accedas, hic morbi genere cognito, remedia tibi definit, quæ tu per te aut alium inuenias & adhibeas necesse est: non inuēta ab illo accipias: sic Dialecticus hac in parte tanquam medicus videlicet docebit te ad cognoscendum aut docendum quod propositum est, argumenta ex causis, effectis, subiectis, adiunctis, dissentaneis, comparatis, definitionibus, distributionibus, testimoniis esse quærenda, quaque ratione ex his locis sint inuenienda declarabit: inuenta hæc ipsa non suppeditabit. Tum argumenti quod Ramus *μετονομασίας* pro loco vnde inuenitur argumentum vsurpauit duplicem vsum, alium in declaranda quæstione simplici, alium in demonstranda cōiuncta nō distinxi. Præterea axiomata quæ ad rectè ex locis argumentum eruendū Melanchthon, ceterique Dialectici ita necessaria esse putant, vt diligenter mandari memoriæ illa debeant, ex Topico agro eradicauit, adhibuitque quàm rarissimè in explicandis suis argumentis, vtriusque vsus exempla. Atque his quidē de causis Ioannes Piscator in epist. ad Gul.

Tempel. grauitè in P. Ramum animaduertit, sicquè Gulielmo Tēpello Cantabrigiensi duplicem argumenti vsum cognitum & exploratum Ramo fuisse contendenti responderet: Duplicem argumenti vsum P. Ramo planè incognitum fuisse non sentio: sed tamen nec distinctis appellationibus ab eo explicatum, nec in exemplis inuentionis distinctè & quantum satis erat, proponendis obseruatum esse conqueror. Id quod vno atque altero exēplo demonstrare nō graua bor. In capite de materia, item de forma, item de effectis nullū ponitur exemplum demonstrationis. Iam exempla declarationis ac demonstrationis non esse distinctè proposita, passim animaduertere licet. In prima distinctione efficientis, primum ponitur exemplum argumentationis ex Quidio, fuge orium: & effugeris amorem. Secundū exēplū ex Virgilio de parētibus Æneæ, cōtinet quidē illud argumentationis conclusionem: sed quæ procedit ab effectis: Æneas nō miseretur amantis Didonis, hospitiæ beneficentissimæ: Ergo non est natus matre Venere & patre Anchise. Quatenus verò istud exemplū huc pertinet, declarationem continet quæstionis simplicis qua quæritur, Quibus parentibus ortus sit Æneas. At declarationis exempla videntur exemplis demonstrationis præponenda, tanquam priora τῆ φύσεως, quippe quæ admodū se habet enunciātū ad syllogismū: ita se habet declaratio ad demonstrationem. Mihi certè confusio ista probari non potest, qua diuersarum actionum vocabula, declaratio nimirum & demonstratio, promiscuè & tanquam synonyma vsurpantur. Quemadmodum Talæus illud Virgilianum exponit, *Degeneres animos timor arguit*, id est ostendit, declarat. At inquam, *declarare* non est idem quod *ostendere* seu *demonstrare* seu denique *probare*. Hoc enim non nisi syllogismo, illud absque syllogismo fit. Sic nomen definitione declaratur, non demonstratur seu probatur. Itaque arguendi verbum in isto Virgilii loco exponendum est verbo demonstrandi seu probandi, non autem declarandi. Argumentatur enim iis verbis Dido apud Annam sororem de nouo hospite Ænea, cūmque virum generosum esse concludit tali syllogismo;

Degeneres animos timor arguit:

At Æneas non timet:

Non gerit igitur animum degenerem: sed generosum.

In summa, optarim ego, lucem huius distinctionis quàm clarissimè omnibus veritatis studiosis innotescere. Quod quidē fieri plenè nō potest, nisi simul distinctio quæstionis simplicis & coniunctæ obseruetur. Mihi quidem certè viraque ista distinctio magnam lucem doctrinæ inuentionis Logicæ afferre videtur. Hactenus Piscator.

De Locorum diuisione.

IN distribuendis topicis argumentis (vt argumentum pro loco seu sede argumenti Rameo more vsurpem) primam argumenti in artificiale & inartificiale diuisionem quam P. Ramus constituit prætermisi, quia inartificiale argumentum quodvno nomine testimoniū dicitur, non est omnium quæstionum explicandarum commune. Testimonium enim est argumentum extrinsecus ad quæstionis coniunctæ veritatem demonstrandam assumptum. Ex quo manifestum est testimonii vsus non esse, vt cæterorum argumentorum, duplicē videlicet partim ad declarandum quæstionem simplicem, partim ad demonstrandum quæstionem coniunctam, sed vnicum hunc posteriorem vsus in testimonio locum habere.

Testimoniis enim nihil aliud agimus, quàm vt veritatē dictorū confirmemus. Quare vt neque generale speciei, neque speciale generi tribuatur sed generale generaliter & speciale specialiter explicetur, per legem $\chi\epsilon\gamma\acute{o}\lambda\alpha\ \tau\omicron\pi\omicron\lambda\omicron\gamma$, communia omnium quæstionum argumenta, primo & communiter explicavi, postea argumentum inartificiale vnius quæstionis dubiæ proprium proprio loco subieci. Ramū autem secutus distribui communes inuentionis locos in primos & à primis ortos. Quomodo Grammatici dictiones diuidunt in primitiuas & deriuatiuas, primosque locos cum Ramo appellavi causas & effecta, subiecta & adiuncta, opposita, comparata, & à primis ortos definitionem & diuisionem, quia causarū, effectorum, subiectorum, adiunctorum, oppositorum, comparatorum, dialectica consideratio prima est, nec ex sequentibus dependet, ex hisque tanquam primis fontibus definitionis & diuisionis consideratio & doctrina deriuantur. Nam doctrina quidem causarum, potest intelligi sine doctrina definitionis & diuisionis: doctrina autem definitionis & diuisionis dependet ex doctrina causarum & aliorū primorum locorum. Inò rei definitio & diuisio ex primis locis constant omnino & componuntur, vnde compositi loci verè possunt appellari, sicut & alii primi simplices

De Locis primis.

Primos verò locos ordine ex Rami doctrina potissimum descripsi, sed complures *διετοιμασιαι* nimio plus, vt mihi quidem visum est, argutas præterii, quo familiarior quàm elegantior viderer. Vsum duplicem loci cuiusque a Ramo minus explicatum studiosissime aperui, axiomata topica à Ramo eiecta restitui, exempla ad simplicem aut ad compositam quæstionem explicandam quæ à Ramo omissa sunt adieci, quæ minus idonea mihi visa sunt ab illo allata amputavi, aliâque aptiora aut faciliora ex idoneis authoribus, vel ex aliis Dialecticis desumpta adhibui, atque ita omnia Topica præ-

cepta nonnullis partim reiectis, partim additis illustriora & ad omnem quæstionem tractandam accommodatiora efficere tentavi.

De Locis aliunde ortis.

IN explicandis locis aliunde ortis à P. Rami decretis magis deflexi, quàm in locis primis. Illos enim Ramus distribuit in coniugationem & notationem, diuisionem & definitionem. Ego verò duos tantummodo summos locos à primis ortos posui definitionem & diuisionē, quia notatio definitionis species est, nempe definitio nominis, vt Aristoteli, 10. 2. post 2. 2. Top. cæterisque Dialecticis placet. Definimus enim, vt inquit Melanchthō initio lib. 1. Dialect. cum aut nomen interpretamur aut quid res sit exponimus. Coniugatio verò locus omnium quæstionum explicandarum communis non videtur. Eius enim vsus totus ferè in demonstrando probandove cernitur, attamen notationis loco ceu appendicem quandam coniugationem subieci, quia coniugationis doctrina notationi finitima admodum eadēque breuissima esset.

Præterea cū omnis ars definitione & diuisione explicetur: cū thema quodlibet dubium definitione ceu generaliori ratione, & diuisione, tanquam specialiori notione arguatur: cum loci primi ferè videantur ad definitionis & diuisionis doctrinam referri: cum maxima Logicæ facultatis pars in arte definiendi & diuidendj cernatur: rationi consentaneum mihi visum est, vt duo summa constituerem locorum genera, alterum definitionis, diuisionis alterum. Deinde definitionem contra P. Rami placitum ante distributionem exposui, non solum quod in omni disputationis artificiosa collocatione & methodo, à definitione rei, de qua agitur, ordiendum sit, deinde ad distributionem veniendum: sed etiam quod distributionis doctrina intelligi non possit, sine doctrina generis, speciei, & differentia, quæ in definitionis loco explicari necessario debent, quemadmodum ego explicavi. Genus enim & differentia parte sunt definitionis, Species verò res est subiecta generi. Nā genus est prior definitionis pars quæ de definita specie prædicatur in quæstione quid est, sed imperfectè id est non reciprocè vt, Quid est homo? Est animal, Quid est Iustitia? Est virtus. Differentia verò est posterior definitionis pars, quæ generi addita, definitionem complet & absoluit: & de definito cum genere coniuncto prædicatur in quæstione quale est: vt, Quale animal est homo? Rationale. Qualis virtus est Iustitia? Virtus quæ suū cuique tribuit. Neque vero est quod quis nobis obiiciat Aristotelē in posterioribus Analyticis tradidisse, vt definitionē speciei diuisione generis

inuestigemus, & definitiones generis, inductione specierum colligamus: hoc enim ipso Aristoteles nos admonet, ut ad definiendam speciem, assumpto genere descendamus ad propriam differentiam, & ad definiendum genus, inquiramus per inductionem primum aliquid commune, in quo multa similia consentiant, deinde assumpta differentia, definitionem compleamus. Sed non inde consequitur definitionis doctrinam ex doctrina distributionis dependere, hancque illi anteponendam esse. Tum P. Ramum sequutus non sum, cum eam definitionem quæ ex aliis locis, quam ex causis essentialibus constat, descriptionem appellauit: quia descriptionis nomen tam late patet atque declaratio, seu nuda expositio. Cuiusvis enim questionis simplicis explicatio, recte dicitur descriptio. Sic Logicæ descriptionem dicimus. Sic Physicam naturæ descriptionem appellamus. Sic plantarum, animalium, urbium, fluminum descriptiones vocamus. Sic artibus, rebusque subiectis omnibus, quæ simpliciter & absque argumentatione explicantur ex definitione, distributione, aliisque locis, describendi verbum apte conuenit. Vnde Rodolphus Agricola lib. 2. de inuent. inquit. Descriptio questionis, quam Græci *εξηγησις* vocant, est cum rem quamque in questione positam per locos deducimus, & ex his singula que ei conueniunt, accommodamus. Et paulo post, fit autem omnis descriptio commodissime per pronunciatum, ea lege, ut res quæ describitur subiectum sit, id quod ex loco ducitur prædicatum. Proponatur exempli gratia, Homo, & per omnes locos deducatur, Homo est animal rationale, descriptio est ex definitione. Homo est animal, ex genere. Homo doctus est homo. Cato est homo, ex speciebus. Deinde Homo est rationalis, Homo est capax disciplinæ & virtutis, potest loqui, potest fidibus canere, descriptio est ex propriis. Ex partibus, Homo ex anima & corpore constat. Sicque ex cæteris locis hominem describit, ut aperte declarat descriptionem ex omnibus locis sumi.

Diuisionem insuper duplicem feci, alteram rei, alteram nominis: quia distinctio nominis *πολυσημια*, id est ambigui in sua significata maxime utilis est ad bene rem propositam cognoscendum & docendum. In usu autem definitionis & diuisionis ad explicandam questionem & simplicem & compositam regulis & exemplis illustrando, eandem atque in primis locis diligentiam, studiumque adhibui.

De Dispositione.

Hactenus descripta à me inuentionis Topicæ præcepta rationibus & auctoritatibus confirmari, causasque propter quas à Ramo, Aristotelesque interdum dissideam produxi: superest ut dispositionis criticæ à me traditæ confirmationem perstringam, & quam ob-

rem à Ramo, aliisque authoribus dissentiam & in hac instituenda Logicæ parte paucis explicæ. Dispositionem definiui Logicæ partem esse, qua notiones inuentæ cum proposito themate disponuntur ad bene iudicandum, quia inuenta è Topicis attributa cum themate simplici, & argumenta cum themate composito dispositione, collocantur. Particula autem (ab bene iudicandum) addita est, quia priusquam de attributis & argumentis quispiam iudicare possit, illa cum subiecto, hæc verò cum dubio themate collocata sint necesse est, ac in rectè de longa disputatione iudicando dispositione sit opus. Vnde dispositio à veteribus Dialecticis *κρίσις* id est iudiciaria nominatur: quamuis iudicium videatur per totam artē Logicam fuissem, inuentionisque & dispositionis esse commune. Dispositionis species tres constitui, enunciationem, argumentationem & methodum, quia cum è Topicis attributum ducatur, & argumentum, altera dispositione est opus, qua attributum cum subiecto themate collocetur: altera qua argumentum cum dubio themate disponatur, & tertia in super dispositionis species sit necesse est, qua plura attributa cum subiecto, aut plura argumenta cum dubia questione simul ordinentur. Eam autem diuisionem Ramus quidem, sed cum studiosius *διχοτομία* confectaretur, argute & obscure tradidit, c. 2. l. 2. Dial. ex ult. recog. Diuisit enim iudicium (quod pro dispositione usurpat) in axiomaticum & Dianoëticum. Dianoëticum verò in syllogismum & methodum.

De Enunciatione.

Enunciationem definiui collocationem attributi cum re subiecta, quia siue causa, siue effectum, siue subiectum, siue adiunctum, siue aliud quodlibet attributum cum subiecto themate simpliciter vel sub conditione collocatum sit, enunciatum est, siue affirmatum sit, siue negatum, siue verum, siue falsum, siue manifestum, siue dubium. Itaque non mihi videtur rectè à P. Ramo axioma esse appellatum, quia *ἀξίωμα* id tantum significat enunciatum quod propter illustrem veritatem dignum est, cui fides habeatur, cum præsertim à nomine *ἀξίος*, id est dignus deducatur.

Neque hanc axiomatis definitionem quam Ramus tradidit c. 2. l. 2. Dial. ex ult. recog. (Axioma est dispositio argumenti cum argumento, qua esse aliquid aut non esse iudicatur) duabus de causis probare possum, prima, quod ibi argumentum abusiue usurperetur pro attributo, cum proprie sit probabile inuentum ad faciendam fidem, pro subiecta autem re falso dicatur omnino, cum res subiecta arguatur, non arguat, ut supra docui. Altera, quod non tantum aliquid esse aut non esse enuncietur, sed etiã hoc esse illud aut non esse, ab illo ori-

ri aut non oriri, id agere aut non agere, circa id versari aut non versari, tale esse vel non tale, & id genus alia. In enunciatione item distribuenda à P. Ramo doctrina plurimum discrepauit. Ramus enim primo axioma distribuit in affirmatum & negatum, deinde in verum & falsum, verum autem in contingens & necessarium, cui homogeneum & Catholicum adiunxit. Tum axioma diuisit in simplex & compositum. Simplex in generale & speciale. Speciale verò in particulare & proprium. Axioma autem compositum in cōgregatiuum & segregatiuum, congregatiuum in copulatum & connexum Segregatiuum in discretum & disunctum. At ego imprimis diuisi enunciationem in simplicem & conditionalem: quia hæc diuisio in species præcedere debet cæteras distributiones quæ sunt ex enunciati affectionibus sumptæ. Ac præterea in resoluendis authoribus, vbi attributum cum subiecto iunctum consideratur, ante omnia adnotandum sit, simplicitate, an ex hypothesi enuncietur. Enunciatio simplex in scholis Categorica nominatur. Conditionalis verò appellatur Hypothesica, à Ramo autem composita. Sed ego longè aliter enunciatum simplex & compositum interpretatus sum, quàm P. Ramus interpretatur. Simplex enim enunciatum esse docui, quando attributum cum subiecto simpliciter collocatur. Et conditionale quando sub conditione attributum cum subiecto disponitur. Ramus autem nulla habita thematis subiecti, neque attributi, quæ subiectum thema explicatur ratione, definiuit axioma simplex quod verbi vinculo continetur, Et axioma compositum quod vinculo cōiunctionis continetur. Præterea axioma compositum distribuit in copulatum & relatū, connexū seu conditionale, discretū, disunctū. Ego præter enunciationem conditionalem, quæ simplici enunciationi è regione opposui, cæteras amputaui species, quia ad verum enunciati vsum minus essent accommodatæ, utpote ad simplicis thematis cum attributo collocandi rationem. Deinde quia in copulatis, disunctis, omnibusque enunciatis attributum alias simpliciter cum subiecto collocatur, ut homo est rationis capax & aptus ad risum. Homo est iustus vel iniustus: aliàs cum conditione, ut, Si homo regitur à spiritu sancto & cognoscit & operatur bonum. Si princeps bellum gerit aut vincet aut vincetur. Atque ita enunciatia copulata & disuncta, aut simplicia sunt aut cum conditione, quoniam non ex coniunctionis aut vinculo ut Ramo placet, sed ex conditione adiecta, aut non adiecta, coniuncta aut simplicem appello enunciationem. Ad hæc enunciatum relatū è comparatorum loco sumitur. Est enim relatū enunciatum quo enunciatur cōparatio è protasi & apodosi constans. ut, Ciues solent tales existere, quales principes sunt. Enunciatum verò disunctum è contrariis immediatis ducitur, aut certè ex distributione, cum hæc enunciatur de specie aliqua eius generis ad quod distributio

distributio propriè pertinet: ut, Homo aut rationalis est aut irrationalis. Quare si ex cōparatione & diuisione enunciationum species constituenda & nominanda sunt, ex causis etiã & effectis, & subiectis & adiunctis, cæterisque locis Topicis enunciatum liceret distribuere. Sicque tot enunciationis species esse possent, quot sunt attributorum genera. Et simplicis etiã & compositi enunciati doctrina quæ P. Ramus enunciationis oppositionem tradidit resecuri, quia non præbet vsum ad thema simplex explicandum.

Secundo loco enunciationem ex adiuncta qualitate diuisi in affirmatam & negatam, quia simulatque in enunciato cōsiderauimus simplicem an cum conditione sit, videndum est an attributum de subiecto affirmetur, aut negetur.

3. Omnem enunciationem ex adiuncta quantitate distribui in communem & propriam, exemplisque declaravi diuisionem hanc non vni enunciationi simplici, sed connexæ etiã enunciationi contra Ramo præceptum conuenire.

4. In ἀμεσον & ἐμμεσον diuisi, quia hæc diuisio apprimè utilis ac necessaria est, ut in enunciatis annotandis animaduertamus quæ sine medio & argumento per se & sua luce euidencia & nota sint, & quæ medio & argumento probentur & iudicentur. Quæ diuisio à P. Ramo prætermissa est.

5. Enunciationem ex propriis affectionibus in veram & falsam diuisi. Soli enim enunciationi id est affirmationi aut negationi propriè inest veritas aut falsitas.

6. In necessariam & contingentem, quia hæc diuisio non modo axioma verò conuenit, ut Ramus præcepit, sed falso etiã, adeoque omni enunciato communis est. Est igitur generalis diuisio enunciati, non autem specialis enunciati veri. Necessarium verum est quod semper verum, nunquam falsum est. Necessarium falsum, quod semper falsum est, nunquam verum. Specialique vocabulo nominatur impossibile. Contingens verum, est quod sic verum est, ut aliquando falsum esse possit: contingens falsum, quod sic falsum est, ut aliquando verum esse possit.

7. Enunciatum diuisi in homogeneum & heterogeneum, postremo in reciprocum & non-reciprocum, quia artium & doctrinarum axiomata debent esse homogenea & catholica seu rec proca. Postea tres leges ἡ πάντων, καὶ αὐτὸ, καὶ ὅλα τῶν, quas P. Ramus auctoritate Aristotelis primus ad artium & disciplinarum reformationem adhibuit, breuiter & perspicue explicauit: quia in omnibus artium enunciatis excutiendis, præter cæteras enunciatorum discretas diligenter inspiciendum sit, num sint omnia his scientificis legibus conuen-

tanea, id est si omnia quæ in arte traduntur sint vera & quidem semper vera: si eadē ad essentiam artis pertinēat, non autem aliena & aduēticia sint: ac si singula artis documenta semel tantū sint tradita, non multoties iterata: quod fit si sint reciproca: quum scilicet quæ totius generis propria sunt, toti generi simul, non autem singulis speciebus seorsum tribuuntur: atque ita semel tantū, non autem sæpius docentur. Tandēque autoritate Aristotelis docui, enunciata quæ per se clara & manifesta sunt, vt axiomata, naturali mentis lumine intelligi & iudicari: quæ verò dubia & incerta sunt, probatione egere, argumentationēq; explicari. Enunciatio autē de qua præcepimus, vulgò appellatur propositio, ab Aristotele *ὑποθέσις* & *ἐπιτάξις*, à Cicerone verò enunciatio, enunciatum, pronuntiatiū, effatum, & axioma, quod nomen in Dial. vlt. ædit. Ramus retinuit, quāuis axioma auctore Aristotele c. 2. l. 1. post. Analyt. principium sit suapte natura clarissimū & euidētissimū, vt Totū maius est sua parte. Bis duo sunt quatuor.

De Argumentatione.

Argumentationis qua argumentum cū themate dubio ad id concludendū collocatur, duas tantū species constitui, syllogismum & enthymema: quia inductio & exemplum, quæ vulgò præter syllogismū & enthymema pro generibus argumentationis enumerantur, argumentationes non sunt. Inductio enim nō est argumentationis nomen, sed argumenti ex distributionis loco sumpti, sicuti amplissimè monuimus. Nam cū partes enumerantur ad concludendū totum, vel species ad genus, inductio vocatur. Exēplum item nomē est argumenti non argumentationis: & ferè species est singularis rerū de quibus agitur: & hoc solo differt ab inductioe, quod inductio aut omnes, aut complures partes colligit: exēplum vnam tantum sumit. Nihil igitur ad dispositionē inductio & exēplum pertinēt, sed ad inuentionis locū de partibus, vt rectè contendit P. Ramus. At si inductio vel exemplum nominetur per Metonymiam causæ, nempe materiæ, ipsa argumentatio quæ inductioe, vel exēplo constat, vtrāque certè enthymema erit: nec enim in vtraque noua est, aut diuersa ab enthymemate dispositionis forma. Præterea si inductio & exēplum peculiare essēt argumentationis species, tot esse possent formæ argumentationum, quot sunt genera argumentorum. Quare duæ duntaxat argumentationis species sunt, altera perfecta, quæ syllogismus appellatur, altera imperfecta quæ enthymema dicitur: cum præsertim omnes quæ dici aut excogitari possunt argumentationis formæ ad syllogismū, vel ad enthymema referantur. Vnde P. Ramus in Dialectica vlt. ædit. syllogismo & enthymemati prosyllogismum adiungere non debuit, quia nihil aliud sunt prosyllogismi, quàm approbationes, id est additæ ad

probandum syllogismi propositionem aut assumptionem probationes, subalternis syllogismis aut enthymematis perpetuò dispositæ.

Syllogismū cū P. Ramo diuisi in duas species in simplicē videlicet & cōpositum, in qua generali diuisione nō habetur ratio enunciationis simplicis aut conditionalis, sed tantūmodo argumenti simpliciter aut cōpositè cum partibus quæstionis probandæ dispositi: quod videlicet argumentū disponatur cum quæstionis partibus sigillatim, aut cū tota quæstione, id est cum vtraque quæstionis parte coniunctim. Ex enunciatis enim hypotheticis simplex syllogismus fieri potest: vt,

Si animal est, substantia est:

Si homo est, animal est:

Ergo si homo est, substantia est.

Partes omnes sunt enunciationes hypotheticæ, & tamen argumentū simpliciter dispositum, id est separatim cum singulis partibus quæstionis: Atque idē syllogismus simplex est. Sic & ex enunciatis disiunctis, quæ à nobis quidem simplicia dicuntur quia simpliciter & sine conditione enunciant aliquid de subiecto, sed ab aliis cōposita enunciata appellantur, quia eorum partes coniunctione disiunctiua coniunguntur, syllogismus simplex, constare potest:

Omne animal mortale est, aut immortale:

Homo autem animal est:

Homo igitur mortalis est, aut immortalis.

Hic syllogismus simplex est, primæ figuræ. At postea ex enunciatis affirmatis & negatis, syllogismū distinxit in affirmatum & negatum. Et ex communibus ac propriis in communē & propriū. Ego autem Aristotelem & vtitatam scholarum doctrinam sequutus syllogismum simplicē in tres species, quas figuras vocant, ex triplici varietate argumenti simpliciter dispositi, sumptas distribui. Alias enim argumentum consequentem partem quæstionis antecedit in propositione, & cōsequitur antecedentem in assumptione, & dicitur prima figura: vt,

Quod semper mouetur, æternum est:

Animus semper mouetur:

Animus igitur æternus est.

Alias vtramque partem quæstionis consequitur, & dicitur secunda figura: vt,

Nullum vitium est expetendum:

Omnis virtus est expetenda:

Nulla igitur virtus est vitium.

Alias vtramque antecedit, & dicitur tertia figura: vt

Omnis auarus est infatiabilis:

Omnis auarus est iniustus:

Aliquis igitur iniustus est infatiabilis.
 Longe autē in his tribus describendis syllogismi figuris a P. Ramo doctrina deseriui. Ramus enim dichotomię studio in dialectic. vlt. recog. hanc Aristotelis & omnium Dialecticorum in tres figuras trichotomiam neglexit, harumque figurarum ordinē omnino peruertit, cum ex tertia figura primam, & vicissim ex prima tertiam faciat. Diuidit enim simplicem syllogismum in contractum & explicatum, Contractumque definit quando argumentum pro exemplo ita subiicitur particulari quæstioni, vt vtrāque partem antecedens & assumptio affirmatum intelligatur.

Quædam confidentia est virtus, vt constantia:

Quædam confidentia non est virtus, vt audacia.

At eiuſmodi contractio syllogismorum (vt rectē adnotauit Ioannes Piscator) qualis hīc à Ramo proponitur, syllogistica nō est, quoniam argumentum non enunciatur vt probatio sed vt declaratio. Nā particula vt, sic vsurpata non probandi, sed declarandi potestātē habet. Ad probandum autē adhibenda est particula rationalis aut causalis, Nam, vel quia: & ita dicendum: Quædā confidentia est virtus: Nā constantia est virtus. Quod iam enthymema est, cui deest assumptio. Deinde vero syllogismus ille quem Ramus contractum vocat, si perfectus esset, tertię Aristotelis figurę modus esset, cur igitur primo ordine statuitur, & primę figurę loco? Quia prima Aristotelis figura (inquit Gulielmus Rodingus Hassus) naturā posterior est, huic P. Ramus postremum locum tribuit. At prima Aristotelis figura inquam, sine consequentibus figuris intelligi, & doceri potest, nec ex aliis vllō modo dependet, Ergo nō natura posterior. Præterea omne genus thematis dubii affirmati, & negati, generalis & specialis concludit & iudicat. Secunda autem negatum thema tantum concludit. Tertia generaliter nihil concludit. Ergo prima Aristotelis figura quā Ramus vltimam fecit omniū est generalissima, & ideo natura prior: huic proxima est secunda: Tertia quam Ramus primam statuit, omnium postrema est, vt quæ specialissima, & vni quæstioni speciali propria. Huc accedit quod prima Aristotel. figura omnium sit vltimissima & ad doctrinę scientiam accommodatissima, & ad cognoscendum quid sit de quo agitur. Secunda autem minus sit frequens in vsu quotidiano & bonis authoribus quam prima, & non concludat quid sit, sed quid non sit, ideoque refutationibus quæstionum duntaxat conueniat. Tertia autem ex tribus rarissima sit, & ad paucas quæstiones iudicandas possit accommodari. Atque his quidem de causis primam Aristotelis figuram primo loco, secundā secundo, tertiam tertio explicauit.

Singularum autem formarum modos distinxit, & perspicuis & illustribus exemplis ex bonis authoribus partim à P. Ramo, partim à nobis selectis illustraui. Adhęc singulos modos vocabulis tritis & vſitatis, ad indicandum partium syllogismi tum qualitatem, tum quantitatem à Dialecticis sagaci industria excogitatis, expressi, quia essent & ad syllogismorum distinctionem & ad memoriam clarissima.

Illam autem vocabula his quatuor versibus continentur:

Barbara, Celarent, prima, Darij, Ferioque.

Cesare, Camestres, Festino, Baroco, secunda.

Tertia grande sonans tibi dat Darapti, Felapton,

Adiungens Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

Ramus hęc nomina tanquam barbara omnino abiecit, sed quia in scholis vsu trita sunt, & passim obuia, ac longē vtilissima retinenda esse existimaui. Aristotelicis figuris Ramus duos syllogismorum proprios modos adiecit, cōstantes sanē, & ad vsum non inuitiles, quos ego post syllogismorum communium doctrinam seorsum descripsi, quia modi communes nominibus vulgaribus iam distincti essent, proprij verò non item. Licet Ioannes Piscator etiam voces ad illos proprios modos significandos recens confinxerit, ad duos videlicet primę figurę Barbaru, Tylurynt, ad duos secundę figurę Cysufy, Cumystry, ad duos tertię Durupti, Fylupton. In quibus vocalis V, enunciationem singularem affirmatam, Y verò singularem negatam indicat. Syllogismum compositum, qui nomen hoc inuenit, à cōposita propositione argumenti cum vtrāque parte quæstionis, diuisi cū P. Ramo in connexum & disunctum.

Syllogismum connexum propriē hypotheticum vocari dixi, quia ex propositione hypothetica constat. Disunctū autem tantū appellari hypotheticū *καταληκτικόν*, quia videlicet habet argumētū cum quæstione in propositione similiter collocatū, quā syllogismus hypotheticus, ac propterea quod in syllogismo disuncto subiectum non altera propositionis pars appelletur, & disunctum quod de subiecto enunciatur, pars altera, sed pars & antecedens, & consequens, ibi dicatur ex subiecto & prædicato constare, quemadmodum & in syllogismo connexo. vt in hac propositione, homo est mortalis aut immortalis (homo est mortalis) sit prima pars (homo est immortalis) pars altera. Ex quo fit, vt syllogismi disuncti ad connexos videantur posse reuocari permutatione scilicet propositionis id est enunciati disuncti, in connexum. (quemadmodum Ioannes Piscator adnotauit). Nā quæcunq; disuncta enunciata vera sunt: eorum partes ita inter se cōparatae sunt vt si vna affirmetur, reliqua necessatio neganda sit & vicissim si vna negetur, reliqua sit affirmanda: quo fit vt enun-

ABRAHAMICÆ

ciata disiuncta in eiusmodi connexa transmutari possint: vt,

Aut dies, aut nox est: Ergo

Si dies est, nox non est.

Et vicissim, Si nox est, dies non est.

Item, Si dies non est, nox est.

Et vicissim, Si nox non est, dies est.

Cæterum vnusquisque disiunctus syllogismus potest permutari duobus cõnexis: altero primi, altero secundi modi. Primi modi fit, quum assumitur pars antecedens: secundi, cum consequens.

Disiunctus primi modi. Disiunctus secundi modi.

Aut dies est, aut nox est:

Aut dies est, aut nox est:

At dies est:

At dies non est:

Nox igitur non est.

Nox igitur est.

Equipollentes.

Equipollentes.

Connexus primi modi:

Connexus primi modi.

Si dies est, nox non est:

Si dies non est, nox est:

At dies est:

At dies non est:

Nox igitur non est.

Nox igitur est.

Connexus secundi modi.

Connexus secundi modi.

Si nox est, dies non est:

Si nox non est, dies est:

At dies est:

At dies non est:

Nox igitur non est.

Nox igitur est.

Notandum autem ex enunciatis affirmatis, negatis, communibus & propriis syllogismum cõpositum, affirmatum, negatum, communem & proprium esse, sicut & simplex syllogismus. Verum ex iis non distingui diuersos syllogismi compositi modos, quoniã in eo habeatur tantum partis assumendæ aut tollendæ ratio, nec vtrum quod assumitur tolliturve affirmatum an negatum sit, communèque an proprium intersit, quia ex affirmatione & negatione, communèque aut propria quãtitate, ratio consequentiæ non depèdat, sicut in syllogismo simplici. Nec verò prætereundum illud est syllogismum simplicem in cõpositum, vicissimque compositum in simplicem posse conuerti. Atq; ita eandem quæstionem vtroque genere syllogismi posse concludi: idemque argumentum modo simpliciter, modo cõpositè disponi: vt,

Omne laudabile est honestum:

Omne bonum est laudabile:

Omne igitur bonum est honestum.

Syllogismus hic simplex est, qui ex eodem argumento & quæstione in coniunctum mutatur: hoc modo,

LOGICÆ AITIOLOGIA.

Si omne bonum est laudabile, omne bonum est honestum:

At omne bonum est laudabile:

Omne igitur bonum est honestum.

Explicato syllogismo enthymematis declarationem tradidi, de qua à P. Ramo in Dialectica postrema, nulla facta est mentio.

De Methodo.

Methodum definiui dispositionem multarum & variarum enunciationum vel argumentationum ad vnũ thema explicandum spectantiũ, vt ostenderẽ methodum cõmunẽ esse & subiecti thematis cum pluribus attributis, & dubij propositi cum pluribus argumentis collocationẽ. Deinde duas methodi species constitui, alteram sciẽtię, alteram prudẽtię, quia quotquot homogeneę siue enunciationes, siue argumentationes inter se collocantur, aut certa & catholica naturæ methodo, aut hominis iudicio & opinione disponũtur: quæ diuisio approbatur etiam testimoniis Ciceronis, Quintiliani & Aristotelis. Methodum scientificam definiui qua naturã priora absolutèque clariora & notiora præcedunt: quia vnicã & singularem sciẽtię methodum cum P. Ramo esse sentio, quæ à naturã prioribus & notioribus ad naturã posteriora & obscuriora progrediatur: quia hæc sola via est ad intelligentiam rerum ratione tractandarũ, & ad memoriã clarissimã, maximèq; compediaria, estque præterea testimoniis summorum Philosophorum Hippocratis, Platonis & Aristotelis à P. Ramo comprobata. Naturã autẽ priora & notiora cum Ramo appello, quæ per se possunt intelligi, cætera autẽ sine ipsis nequeunt, & illa à quibus ceu antecedentibus consequentiã dependent, vt causæ suis effectis, & ided earum symbola vt generalia specialibus, & vniuersalia singularibus naturã priora sunt. Nam vt scribit Arist. 2.1 post Analyt. ἀπλῶς δὲ πρῶτα καὶ γνωριμώτερα τὰ πρῶτον. ἢ δὲ πρῶτα τῶν μὲν τῶ καὶ ὅλου μάλιστα. absolutè autem priora & notiora, quæ longius à sensu remota sunt: remotissima autem sunt, quæ maximè sunt vniuersalia. Cũque Philosophi præcipiunt doctrinã scientiam à causis ad effecta deducendam esse, nihil aliud præcipiũt, quàm vt ab vniuersalibus ad specialia, omnem legitimã & artificiosam disputationem persequamur, quia sunt vniuersalia symbola causarũ, vt specialia effectorum. Et quanuis in prima rerum disquisitione species antè cognoscatur, quã genus (nam prima informatio & perceptio fit per sensus) tamen cum vtrumque cognoueris, & doctrinã tradere volueris, genus ipsum sua natura clarius & prius erit: atq; idcirco in disputatione artis præcedere speciem debet. Vtrumque verò sciẽtię methodũ, alterum in simplicibus, alterum in coniunctis disputationibus ordinãdis perspiciẽ & præceptis & exẽplis insignibus.

ABRAHAMICÆ LOGICÆ AITILOGIA.
declaravi. Nulla autē methodi prudentiæ præcepta tradidi, quia nul-
lam habet certam, stabilem & catholicā legem qua utatur, sed pender
omnino ex illius qui disponit iudicio, atque ita in hominis opinione
tota versatur. Porro in explicatione methodi etsi P. Rami doctrinam
potissimū sequuti sumus, inter nos tamen & P. Ramum non omnino
conuenit. Ramus enim neque methodi definitionē, neq; præcepta
reliqua, neque exēpla ad veramque tractandam quæstionem accom-
modauit, neq; apertē docuit, & simplicia themata cū pluribus attri-
butis vt in simplicibus & nudis artium descriptionibus, cū pluribus
themata vt in magnis rerum dubiarum disputationibus, cū pluribus
argumentis simul ordinari methodo. Deinde in Dialectica ab illo re-
cognita, alteram scientiæ, alteram prudentiæ methodum esse non di-
stinxit, cum tamen necesse sit, quæcūque benè ordinata sunt, aut scienti-
æ aut prudentiæ methodo collocari, nullamque de prudentiæ me-
thodo mentionem fecit, sed illius loco de *χρησιμῶν* id est occulta & in-
sidiosa insinuatione, cum videlicet delectatione motiue aliquo ma-
iore, in parte aliqua fallendus erit auditor, præcepit. Et tamen crypsis
methodus non est omnium quæstionum disponendarum communis,
sed prudentiæ duntaxat particula ad capiendum & ducendum audi-
torē quo volumus. Explicatis Logicis præceptis duplicem in per-
oratione aperui exercendæ Logicæ viam, alteram in Analyti, alteram
in Genesi. Quæ licet multis locis à P. Ramo sit adnotata, tamē in Lo-
gicis à se postremo recognitis est præmissa. Sed ne Aitiologica dis-
putatio nostra sit lōgior, iam finē faciā, si id vnum monuerō, quoniā
quæstio cōposita ex simplici quæstione sæpe deducitur, plerūque in
materia subiecta tractāda, plurimas etiam quæstiones dubias vnā ex-
plicari. In omni enim subiecto themate tractando, eius accuratē ape-
riūtur attributa, tū singula cū subiecto copulata, enunciata sunt, quæ
si clara sint & manifesta, exēplis tantūmodo rerum sensilium (attamē
si opus sit) illustrantur, sin dubia & incerta in quæstiones conuertun-
tur, & argumentis confirmantur, argumentaque cum quæstione du-
bia disponuntur syllogismo vel enthymemate. Omniaque simul or-
dine & methodo collocantur.

Conclusio.

Habes, Candide Lector, *τηχνολογίας* Logica à nobis descriptæ *ἀιτιο-
λογίας*, vides cur alias Ramo, alias ab Aristotele aut Aristoteleis
dissentiam, quamobrem modo hos, modo illum sequutus sim, & quare nulli ad-
dictus auctori Philosophica libertate aliquando vsus sim. Operam nostram a qui
bonique consule, nostraque labore gratis frueri. Vale.

FINIS.

ISAGOGETHICA AD RATIONIS NOR-

iu

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Nicolai Abrahami Guisiani Isagoethica in tabulam contracta. Ad virum non

MINVS VIRTUTE, QVAM GENERE PRÆCLARVM,
D. IACOBVM BRALEONIVM, BRISSELIÆ DOMINVM.

Ogitanti mihi sapiens (vir ornatissime) quam ex omnibus lucubrationibus meis tibi potissimum consecrarem, ad animum erga te meum testatorem relinquendum: Isagoethica nostra in tabulam contracta imprimis visa est aptissima, nec iniucunda tibi futura. Quid enim homini omnibus virtutibus cumulatisimo, praeclara virtutum institutione congruentius atque incundius esse queat? At tu natura ingenius ingenius disciplinis tantam ab ineunte aetate operam nauasti, ut summam rerum sapientiam sis consecutus. Quam dum exteras regiones peragrans, nationis cuiusque homines doctrina & ingenio omnium praestantissimos inuideres, variaque variarum civitatum leges ac consuetudines studiose animaduerteres, non modo plurimum auxisti, sed & singularem tibi comparasti prudentiam, quae ut in rebus gerendis, ita & in dicendo in te elucet maxime, cum opportunè soleas de rebus quibusuis non minus grauius quam ornate differere. Te vero temperatorem perspexi vsquam neminem. Tam mansuetus, magnoque praeditus es animo, ut magnam tui admirationem excites. Est in te tanta morum sanctimonia, & vita innocentia, ut omnia aequitate atque iustitia metiaris. Tanta benignitas, ut non mediocre in bene de cunctis mortalibus merendo oblectationem capias. Nec minus in te obscura est in propulsanda illata alteri iniuria fortitudo. Tua autem humanitas atque urbanitas omnibus te charissimum reddunt hominibus. Ergo cum omni reluctance virtutum genere, nostram virtutum delineationem non minus tuo nomini accommodatè inscriptam, quam tibi gratissimam fore iudicavi. Accedat quod mihi aliquando tecum de recta virtutum distributione instituenda communicanti, maxime probare videbaris sumptam ex animi facultatibus virtutum descriptionem, quam ad amussim sequutus sum, quoniam ego cum virtus sit rectus vis animi habitus) accuratè ex animi viribus virtutes definire atque diuidere, ac cuique animi facultati erga hoc vel illud obiectum suam virtutem accommodare rationi consentaneum esse duxi. Sed eo maiorem tibi voluptatem allaturam esse nostram Moralem charulam existimaui, quod hac possis tuas exornare porticus, in quibus Peripateticorum more, soles quotidie deambulando philosophari, ad depictas in illa virtutes quam tu studiosissimus es, frequenter recolendas, unaque ABRAHAMVM ut tibi charissimum, ita tui obseruantissimum ab oblivione vindicandum. Quod ut facias etiam atque etiam rogo. Vale, Parisiis, à Collegio Laudunco, xii. Cal. Octob. 1586.

ETHICA
doctrina est quae virtutes ad bene beateque viuendum pertinentes explicat. Moralis enim scientiae finis est beatitudo, quae animi actio est virtuti consentanea. Virtus est rectus facultatum animi habitus. Facultates autem animi duae sunt, rationalis & appetitoria. Unde duo emergunt virtutum genera, alterum,

MORIS, quae appetendi animi vim moderatur, ut appetitus rationi obediant, & morem gerant. Sunt autem morum virtutes habitus cum electione conjuncti, & in mediocritate duorum vitiorum positi. Appetendi porro facultas duplex est, concupiscibilis, qua expetimus bonum, & irascibilis qua repellimus malum. Bonum autem priuatum est, aut publicum. Itemque malum. Bonum priuatum duplex, exteruum, corporis, & animi. totumque malum est. Ideoque virtutum moralium aliae,

Privatis in rebus versantur, ut

Publicis in rebus cernuntur, ut

SAPIENTIA, quae rectus est facultatis sciendi habitus, quo res vniuersas, quae secus euenire non possunt cognoscimus. Eius contrarium vitium est insipientia. Sapientiae partes duae sunt,

Intelligentia, qua principia rerum cognoscimus.

Scientia, qua conclusiones necessarias per suas causas & principia cognoscimus.

PRVDENTIA, quae rectus est facultatis animae consultatricis habitus quo singulas res agendas cognoscimus. Eius contrarium vitium est imprudentia. Prudentiae partes duae sunt,

Bona consultatio, qua bene ea quae agenda sunt inquirimus & inuenimus.

Sagacitas, qua bene de rebus singulis iam inuentis iudicamus & discernimus.

TEMPERANTIA, quae temperat facultatem concupiscendi in bonis corporis aut externis expetendis, ut recta ratio praecribit. Ea itaque duplex est,

Temperantia, proprie dicta, quae in voluptatibus corporis videtur expetendis cernitur. Cuius vitia contraria duo sunt,

Intemperantia.

Abstinencia nimia.

Modestia, quae in bonis externis ut diuitijs, honoribus, & dignitatibus ut decet expetendis veritatur, cuius contraria vitia sunt,

Auaritia, ambitio, superbia.

Negligentia.

MANSVETVDO, quae irascendi facultatem mansuefacit in reiiciendis ut decet malis corporis, aut externis, cuius vitia opposita sunt duo,

Iracundia.

Lentitudo.

MAGNANIMITAS, quae regit concupiscibilem facultatem in expetendis ut decet bonis animi ut virtutibus & rebus honestis: & irascibilem in malis animi ut vitijs & turpibus rebus declinandis. Contraria huic virtuti sunt,

Puillanimitas.

Curiositas.

Religio, quae debitum Deo cultum tribuit, cui contraria impietas est.

Pietas, quae parentibus & liberis, & ceteris sanguine iunctis debita officia tribuit, cui contraria est impietas.

Quae suum cuique tribuit. Cuius species sunt,

Observantia, quae superioribus obedientiam debitaque officia vicissim subditis tribuit. cui contraria inobedientia est.

Fidelitas, quae in rebus contractarum fide seruanda versatur. Cui contraria est infidelitas.

Bona fides, quae in rebus contrahendis seruat aequitatem, nec quicquam simulat, aut dissimulat. Cui contraria perfidia est.

Gratitudo, quae beneficiorum acceptorum meminit, & bene meritis gratiam refert. Huic opponitur ingratitude.

Aequitas quae duplex est, altera

IUSTITIA, quae regit facultatem cupiendi in expetendis, ut decet bonis publicis, huic contraria est iniustitia. Iustitiae partes duae sunt,

Quae ne- persona { caede vel verberatione }
mini nocet in- { adulterio vel stupro. }
furenda iniuria, { furto. }
in alterius { rapina. }
fama { conuicio. }
{ falso testimonio. }
Qui eiusmodi noxas alteri infert, nocet & sceleratus dicitur.

Beneficentia quae constat ex confilio, doctrina, eloquentia, operibus, ceterisque rebus quae ex virtute & industria ducuntur.

Liberalitas quae in dandis ut decet pecunijs cernitur. Cuius vitia sunt. **Prodigalitas.** **Auaritia.** **Magnificentia** quaedam est liberalitatis species, quae in sumptuum magnitudine decorum seruat, cui duo opponuntur vitia. **Luxus** **Sordescere**

FORTITVDO, quae regit facultatem irascibilem in propellendis ut decet malis publicis. Cui vitia duo opponuntur,

Audacia. **Ignauia.**

ABRAHAMICÆ LOGICÆ AITIIOLOGIA.
deklaravi. Nulla autē methodi prudentia præcepta tradidi, quia nul-
lam habet certam, stabilem & catholicā legem qua utatur, sed pender
omnino ex illius qui disponit iudicio.

te
p
ce
re
m
b
th
ar
co
sti
tia
th
sic
io
me
fec
to
or
in
gie
pu
qu
ma
pli
riū
fi c
fi c
tur
bia
dir

H

diffe
dit

boni

boni quæcumque proque favore gratis fruere. Vale.

FINIS.

ISAGOGETHICA
AD RATIONIS NOR-
MAM DELINEATA.

NICOLAO ABRAHAMO
Guifiano Authore.

Eadem ABRAHAMI Isagogethica in
Tabulam redacta.

PARISIIS,

Apud Gulielmum Linocerium, in monte Diui
Hilarij, ad insigne Vasis aurei.

M. D. LXXXVI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

REVERENDISSIMO IN
CHRISTO PATRI, AC DOMINO
COLENDISSIMO D. VALENTINO GLASSEO,
*Episcopo ac Duci Laudunensi, Pari Franciæ, & Comiti
Anisiaci, Mæcenati suo,*

NICOLAUS ABRAHAMVS
Guisianus S.

I quando (Mæcenas optime) studiosus
fui apud primates incundæ, multo mi-
nus referendæ bene meritis gratiæ im-
memor videri volui. Nam si in eos
quos spero mihi profuturos, non du-
bitavi officia conferre, in te qui iam profuisti, multo
magis debui. Sic quippe tuis maximis in me beneficiis,
singularique benignitate, ac familiaritate tibi me de-
uinxisti, vt tuas omnibus partibus eximias laudes in-
grate reticere, nec posteritati commédare non possim.
Cum præsertim nõ genere solùm, verumetiam digni-
tate, ac virtute omni reluceas. Quàm enim in aula Gal-
lica celebris, quàm HENRICO tertio Franciæ & Po-
loniæ Regi Christianissimo chara sit Glasseorum fa-
milia nemo nescit, nisi rerum quæ geruntur planè ru-
dis & ignarus. Multi sunt honores Regis & Pontificis
Maximi iudiciis tibi delati, ad altum Episcopi gradum
euectus es, inter pares Franciæ cooptatus, multisque
laudum titulis & ornamentis decoratus. Quam præ-

clarè verò in his dignitatib⁹ cōstitutus te geras, nemo est qui ignoret Virtutes enim (quibus es à Deo. Opt. Max. ornatus) in te summae sunt, ardens in Christiana religione zelus, mirifica in pascendis animis vigilantia, flagrans in bonis disciplinis amor, atque in literarum studiosos, & bonarum artium cultores propensa voluntas. Id quod satis declaras, cū tantum curæ tibi sit collegium Laudunense in illustrissima Parisiorum Academia conditum, vt nihil prius habeas, quantaque possis maxima, beneuolētia & favore prosequaris, qui ibi gnauiter dant operam literis. Omitto humanitatem, comitatem, mansuetudinem in te esse tantas, vt meum & omnium hominum animos ad te pellicias. Quocirca vt in me recognoscas quā illustre sit & insigne liberalia praesertim ingenia adiuuare, beneficiisque ornare, non modò laetitia theoremata nostra tibi nuncupare, sed quo virtutis tuæ laudem, nominisque gloriam sempiterna memoria posteris colēdam relinquerem, ego qui ferè omnes Philosophiæ partes in methodica compendia coëgi, hoc institutionis Moralis (quam vno nomine Isagogethica in scribere placuit) monumentum tibi dedicare volui, quod illa virtutum descriptio, tibi virtutibus ornatissimo aptè quadrare videretur. Idque etiam ardentius feci, quod quemadmodum Medica pridem problemata nostra autoritate tua non leuiter armata, tribusque fortissimis turribus tuis obuallata, • duersus oppugnantorum impetum strenuè propugnaui, sic intrepidè omnes aduersariorum ictus in nostram ISAGOGETHICAM tui nominis clypeo tectam, me clusurum esse confide-

3
rem. Hunc igitur laborem (praesul amplissimè) à me olim elucubratum, ac nuperrimè recognitum eo animi candore, quo authorem suum aliquando complexus es, suscipe. Vale. Lutetiae Parisiorum, è tuo collegio Laudunensi, Calend Septembr. 1586.

AD N. ABRAHAMVM DOCTO-
REM MEDICVM ΦΙΛΟΣΟΦΟΤΑΤΟΝ.

EGROTOS curat, seruat Medicina valentes,
Phæbea cum doceat corporis auxilia.
Ethica dux vitæ, cultrix morumque magistra,
Virtutes pandit, mentis in omne decus:
Sic quibus auxiliis animi fera monstra domentur
Edocet, & mentis subiicit imperio.
Hinc, dum vtramque, sagax Abrahâme, iam excolis artem,
Tu simul es Medicus corporis, atque animi.

P. MASVERIVS
LINGONENSIS,
Medicus.

A iij

IN METHODICAM N. ABRAHAMI
ISAGOGETHICAM.

VAs animi corpus, cui tam coniunctus adhæret,
Ut morbi afficiant plurimi vtrumque pares.
Corpus vt excessu & defectu sæpè laborat,
Nec benè præterquàm per moderata valet:
Sic animus, cui sunt affectus tot vice morbi,
Non benè, ab arte illos ni moderetur, habet:
Nec modus est alius, quàm quem moralia tradunt
Dogmata, ab antiquis elicienda libris.
ABRAHAMI nuper quod sedula cura peregit,
Doctas per tabulas, ordine quamque suo.
Hinc morbis animi Medicina petenda salubris:
Quæ sanos animos corporaque efficiat,
Nàmque animo sano, corpus fit sanius ipsum:
ABRAHAMVS geminam dat quibus vnus opem.

I. AVRATVS POETA
& Interpres Regius.

N. ABRAHAMI
ISAGOGETHICA.

DE FINE ATQVE SVBIECTO
ETHICÆ SCIENTIÆ.

ETHICA doctrina in virtutibus ad benè,
beatèque viuendum pertinentibus explicā-
dis occupatur. *Moralis enim scientia finis
est beatitudo, quæ animi actio est virtuti
consentanea.*

c. 1. 4. & 7
1. Ethic.
cap. 7. li. 1.

DE VIRTVTIS DEFINITIONE
ac diuisione.

Virtus est bonus rationalis vis animi habitus, quo ipsa mu-
nus eius probe exequitur. Quemadmodum virtuti contrarium
vitium malus est eiusdem vis animi habitus quo illa suo offi-
cio malè fungitur. Est autem rationalis vis animi duplex, al-
tera quidem per se rationis particeps, quæ propriè rationalis di-
citur, altera duntaxat rationis compos per obsequium quòd ra-
tioni prestat, quæ ὀρεκτικὴ, id est appetitoria nominatur. Hinc
virtutum aliæ sunt διανοητικῆς, id est mētis, aliæ ἠθικαῖς, id est mo-
ris. Virtutes mentis, illæ sunt quæ facultatem animi rationalem
propriè dictam illustrant, vt quæ vera & falsa sint rectè co-
gnoscat. Illa porro λογικὴ facultas duplex est, vna ὑποθετικὴ
sciendi, altera βουλευτικὴ, consultandi. Vnde rationis virtutes
duæ sunt, sapientia, & prudentia.

c. 6. 1. 2.

c. 1. 1. 1. &
c. 1. 1. 2.

c. 1. 1. 6.

N. ABRAHAMI
DE MENTIS VIRTUTIBVS, AC
primum DE SAPIENTIA.

ca. 3. l. 6. **S**apientia est virtus in facultate sciendi posita, qua
res uniuersas quae secus euenire non possunt contemplamur.
c. 1. l. 6. Eius partes duae sunt, intelligentia & scientia. Intelligentia est
habitus qui circa principia rerum intelligendarum versatur.

ca. vlt. li. 1. mag. mo-
ral. ca. 3. li. 6. Ethic. Principia autem sunt ea quae demonstrari non possunt, sed
rerum sensilium inductione discuntur.

Scientia est habitus demonstratiuus quo percipimus conclu-
siones necessarias per suas causas & principia.

ca. 7. lib. 6. Sapientia igitur intelligentia est ac scientia eorum omnium
quae sunt praestantissima. Est enim sapientis non solum ea intel-
ligere quae principiis concluduntur, sed rerum etiam causas te-
nere. Contrarium sapientiae vitium est insipientia, quae rerum
uniuersarum & necessariarum ignorantia est.

DE PRUDENTIA.

a. 5. l. 6. **P**rudencia est virtus in facultate consultatrice consistens,
qua singulas res agendas quae secus euenire possunt, cogno-
scimus. Prudentia igitur est habitus vera cum ratione ad ea
agenda idoneus quae vitae hominum conducunt vel obsunt.

cap. 7. & 9. l. 6. Prudentiae partes duae sunt, εὐουλία, id est bona consulta-
tio, & ὀβριότης, id est sagacitas. Bona autem consultatio quaestio
quadam est. Qui enim consultat, is quaerat aliquid, ac ratioci-
netur necesse est.

Omnino autem is ad capiendum consilium aptus est, qui ra-
tione potest quod homini summum bonum agendum sit exqui-
rere. Bonum siquidem consilium est recta via & ratio utilis ad
perueniendum quod perueniri, & quomodo & quando ratio,
aequitasque patiatur.

c. 10. l. 6. Sagacitas ex qua sagaces nominamur, est qua bene iudica-
mus.

ISAGOGETHICA.

5
mus. Cum enim adhibetur opinio & sententia ad ea iudican-
da omnia quae prudentiae subiecta sunt, alio dictante, tum saga-
citas dicitur. Sententia autem ex qua bene sentire dicimur, iu- c. 11. l. 6.
dicium est prudentis & boni viri. Prudentia contraria est impru-
dentia, quae singularum rerum agendarum ignorantia est. In
quod vitium facillime incidunt qui sine consilio & iudicio, ut
equi effrenati praecipites agunt, quia nullum rectae rationi lo-
cum relinquunt.

De Arte.

c. 4. l. 6. **M**entis virtutibus adnumeratur ars, habitus ad facien-
dum aliquid vera cum ratione idoneus. Cui aduersa-
tur inertia, habitus cum ratione falsa faciendi quippiam quod
aliter euenire potest. Et cum aliud effectio, aliud actio sit, habi-
tus is qui rationem ducem in faciēdo sequitur, ab eo differt qui
in agendo cum ratione est.

DE VIRTUTIBVS MORALIBVS.

c. 1. l. 3. **E**xpositis virtutibus mentis, ad virtutes transeundum est
quae morales appellantur, quod more omnino comparen-
tur, nec natura nobis ingenerentur. Sunt autem morum vir- ca. 6. li. 2.
tutes habitus cum electione coniuncti, & in ea positi mediocri-
tate quae nos attingit, rationeque sic definita ut prudens pra-
scripserit. Mediocritas verò duorum vitiorum est, quorum
alterum eo quod superat, alterum eo quod parum est cernitur,
idque vel ob id maxime quod alia vitia in affectibus & actio-
nibus decorum, modumque transeāt, alia ab eo deficiāt, in qui-
bus virtus & inuenit & seruat mediocritatem. Mediocritas
porro in qua virtus posita est, excessusque ac defectus in quibus
vitium consistit, & in causis propter quas actiones fiunt, & in
subiectis circa quae versantur actiones, & in tempore & modo
quo actiones fiunt, aliisque eiusmodi adiunctis cernuntur.

Virtutes autem morales appetitoriam animi vim dirigunt & moderantur, ut appetitus rationi obdiant, ac morem gerant. Appetendi verò facultas duplex est, *ἡδονικὴ*, id est concupiscibilis vna, qua expetimus bonum, altera *θυμικὴ*, id est irascibilis qua repellimus malum. Bonum autem priuatū est, aut publicum, itēque malum. Bonum priuatum, quemadmodum & malum triplex est, externum, corporis, & animi. Unde virtutum moralium alia priuatis, alia publicis in rebus versatur. Virtutes quæ priuatis in rebus cernuntur sunt temperantia, mansuetudo, & magnanimitas.

DE TEMPERANTIA.

Temperantia est virtus quæ temperat concupiscendi vim, in bonis corporis & externis ut recta ratio præscribit, expetendis. Itaque temperantia duplex est, altera quæ sic propriè dicitur, altera quæ modestia appellatur.

ca. 10. l. 3.

Temperantia propriè dicta est mediocritas in his corporis voluptatibus posita quæ ex gustatu, tactūque percipiuntur in esculentis, potulentis, rebusque venereis. Temperans enim est qui concupiscit, & percipit voluptatē & cuius rei causa, & quibus ex rebus, & quando & quemadmodum decet. Temperantia igitur inter duo vitia consistit, vnum quod in voluptatibus modum egreditur, alterum quod ab eo deficit. Vitium quod in voluptatibus concupiscendis, & fruendis modum transit, intemperantia dicitur.

Intemperans enim is est qui iis delectatur rebus quibus nō decet, vel plus quàm ratio postulat, vel quando non decet. Quod in fruendis voluptatibus modum deserit, nimia abstinentia appellari potest. Estque ipsa cum quispiam à corporis voluptatibus nimium abstinet, non honesti causa,

sed auaritia aut gloria studio ductus. Isque sanè stultus & sensus omnisexpers videtur esse, cū res externas corporis salutis anteponat. Modestia in bonis externis ut diuitiis, honoribus, & dignitatibus ut decet expetendis cernitur.

Modestus igitur is est qui bona externa expetit, cuius rei causa decet, & eas dignitates quibus sit dignus, & gloriā querit ex iis factis, unde & quemadmodum querenda est.

Modestie contraria sunt auaritia, ambitio, superbia, quæ vitia sunt in excessu posita, & negligentia quæ in defectu cernitur.

DE MANSVETVDINE.

Mansuetudo est virtus quæ irascendi facultatem mansuefacit & moderatur, ne in proprio malo repellendo, vlciscendāque iniuria sibi a se suis illata modum trāseat, aut deserat. Mansuetudo enim iram reprimat ne vlciscatur, sed potius toleret leues iniurias. Nonnunquam etiam ira laxat habenas ad vindicandas & repellendas graues iniurias.

Mansuetus igitur is est qui & quibus de causis, quibusque hominibus dedecet non irascitur, quibus autem de rebus, quibusque hominibus decet irascitur, quique id facit quemadmodum, quando & quandiu decet. Mansuetudo autem mediocritas est inter iracundiam quæ ira exuperantia est, & lentitudinem, quæ ira est defectio.

DE MAGNANIMITATE.

Magnanimitas ut nomen ipsum significat magnis in rebus expetendis vel declinandis cernitur. Nulla autem res est præstantior animi bono, nullūque malum maius animi malo. Magnanimitas igitur est virtus

N. ABRAHAMI

qua bona animi, ut virtutes, decora, omniaque honesta ut de-
cet concupiscit & persequitur, malaque animi ut vitia, dede-
sora, turpiaque omnia timet & fugit. Quocirca videtur ma-
gnitudo animi, quasi splendor quidam & ornamentum esse
virtutum omnium. Magnanimo aduersatur pusillanimus,
qui magna nec expetit, nec persequitur bona, sed rebus exiguis
omnino implicatur & inhaeret. Nimum autem res honestas &
praclaras expetere, contrariaque fugere nemo est qui possit. Ita
que nulla in rebus honestis exuperantia est vitiosa, nisi nimia
curiositas, cum quidam nimis magnum studium, multamque o-
peram in res obscuras atque difficiles conferunt, easdemque non
necessarias.

DE IUSTITIA.

e. 1. lib. 5.
Sequuntur moris virtutes quae bonum commune spectant.
Illa autem duae sunt iustitia, & fortitudo. Iustitia est habi-
tus quo quisque iusta facit & cupit facere. Ac iniustitia vitium
iustitia contrarium, habitus quo iniusta facit & cupit facere.
Iustum autem est quod leges iubent, & iniustum id quod con-
tra leges est. Leges autem civiles iubent omnia quae communi
omnium utilitati conducunt, prohibentque omnia quae Rei-
pub. obsunt. Iustitiae partes duae sunt, aequitas & beneficentia.

De Aequitate.

ca. 5 lib. 3.
Aequitas est iustitia quae ius suum cuique tribuit, neque
a cuiquam nocet inferenda iniuria. Aequitati autem con-
traria est iniquitas quae suum cuique non distribuit, aut alicui
nocet. Aequitas igitur neque plus, neque minus cuique imper-
tit quam aequum est. Iniquitas autem plus aut minus aequo al-
cui impertit. Aequum enim medium est eorum quae iniqua sunt.
Iniqua vero sunt plus & minus. Aequum autem tribuitur, cum
suum cuique redditur, neminique nocetur. Aequitatis quae in

ISAGOGETHICA.

7
iure cuique tribuendo versatur, species sunt religio, pietas, obser-
uantia, fidelitas, bona fides, gratitudo. Religio est quae debitum
Deo cultum tribuit. Religio etiam pietas appellatur, religioni-
que contrarium vitium impietas, quae quis debitum Deo cultum
non tribuit, contraque religionis praecepta facit. At proprie
pietas est quae parentibus & liberis & ceteris sanguine iunctis
debita officia praestat. Huicque contraria impietas est quae quis
debitum parentibus aut liberis officium non praestat. Obseruan-
tia est quae superioribus obedientiam, debitamque vicissim subdi-
tis officia tribuit. Huic aduersatur inobedientia. Fidelitas quae
in rerum contractarum fide seruanda versatur. Fides autem
ut placet Stoicis, quia fiat quod dictum est, appellatur. Fideli-
tati contraria est infidelitas, quae quis promissis & conuentis
non stat, cum ratio aequitasque postulat. Bona fides est quae quis
in rebus contrahendis seruat aequalitatem, nec quicquam simu-
lat aut dissimulat, ut res pluris aut minoris quam aequum sit
vendat, emat, locet, aut conducat. Vitium bonae fidei contra-
rium est perfidia, quae quis simulat ea in re esse quae non sunt,
eaque vitia quae in re esse norit reticet, omninoque quod scias
ipse, id ignorare emolumentum sui causa vult eos quorum inter sit
id scire. Gratitudo quae quis beneficiorum acceptorum meminit
beneque de se meritis gratiam refert. Huic opponitur ingrati-
tudo.

De Innocentia.

Innoctia est quae quis nemini nocet, nulla aut in persona,
aut in rebus, aut in nomine cuiusquam inferenda iniuria. In
alterius autem persona cade aut verberatione, & adulterio
vel stupro inferitur iniuria. In rebus autem furto, cum res alte-
rius clam detrahuntur, & rapina quando res alterius vi eri-
piuntur. In fama vero alicuius, conuicio, & falso testimonio.
Innoctia contrarium est maleficium cum quis alteri noxam

infert, ex quo nocens, nefarius, scelestus, & maleficus appellatur.

De Beneficentia.

Beneficentia est virtus qua beneficiis indigentes afficit, quando & quemadmodum decet, alióque nomine benignitas appellatur. Ea autem duplex est. Nam aut opera benignè fit indigentibus, aut pecunia. Facilius est hæc posterior locupleti præsertim, sed illa lautior ac splendidior & viro clario dignior. Benignitas autem qua constat ex opera, est qua fit consilio, doctrina, eloquentia, artibus, cæterisque rebus qua ex virtute & industria ducuntur. Beneficentia verò que pecunia indigentibus opitulatur, liberalitas appellatur.

De Liberalitate.

Liberalitas igitur in dandis vt decet pecuniis cernitur. Ac inter extrema quidem duo vitia prodigalitatem & auaritiam seruat mediocritatem. Liberalis enim is est qui largitur & cuius rei causa & quibus, & quantum, & quando largiendum est, cætera que seruat omnia qua rectam & equam largitionem sequuntur. Prodigus autem est qui profundit pecunias cuius rei causa non oportet, & in eas res quas non decet, iisque largitur quibus largiri nefas est, & plus quàm par est, & cum minimè opus est. Auarus contra est qui nimio pecuniarum studio ductus eas non effundit cuius rei causa decet, & in eas res quas decet, & in quibus opus est, & quantum & quando rationi est consentaneum. Magnificètia quædam est liberalitatis species, qua in sumptuum magnitudine decorum seruat. Magnificus itaque est qui magnos sumptus facit cuius rei causa, & quibus in rebus, & quomodo & quando decet, huius autem animi habitus defectio sordes appellatur, exuperantia luxus.

DE FORTITVDINE.

Superest fortitudo virtus que in repellenda Reipub. illata c. 6. & 7. 13. iniuria versatur. Fortitudo enim in metu & confidentia mediocritas est, qua cernitur in laboribus, molestiis & periculis cum vita, tum multarum rerum qua ad vitam pertinent, omnibusque rebus arduis & formidolosis quas homo præstare potest aggrediendis, ad propulsandam iniuriam communi civium societati & priuatim unicuique illatam. Itaque is fortis habendus est qui nimium nec metuit, nec confidit, sed quemadmodum decet se gerit in iis adeundis periculis qua aggredienda sunt, eaque perfert cuius rei causa decet, & quando ratio postulat. Nam qui in adeundis periculis nimium confidit, metuque vacat, audax, confidensque nominatur, qui autem nimium timet, parumque confidit, ignauus, timidusque dicitur.

De Affabilitate.

Sunt etiam tres aliæ mediocritates finitima omnino qua in communi hominum conciliatione & consociatione tuenda quorundam dictorum factorumque societate versantur, affabilitas, veritas, & urbanitas. Affabilitas, est virtus qua quis in quotidianis congressibus alios facile & libenter alloquitur, & leniter, nec fastidiosè audit, nec duriter sed benignè ac comiter respondet. Ea autem in mediocritate assentationis, & morositatis consistit. In consuetudine enim vitæ, sermonumque ac factorum communionem, assentatores & blandi videntur ij, qui ad voluptatem laudant omnia, nec vlla in re aduersantur, ne ijs quibuscum viuunt, vlllo loco molestia sint. Qui verò sunt his multum dispares, & in omni re aduersantur, nec de cuiusquam offensione ac molestia laborant, ij difficiles, fastidiosi ac morosi vocantur. Nec dubium quidè est quin vtriq. sint in vitio. Sed qui mediū inter hos locū tenebit, eaq. omnia qua recta sunt, vtrique ratio præcipet probabit, respuetque contraria, laudabitur, affabilisque putabitur.

N. ABRAHAMI
De Veritate.

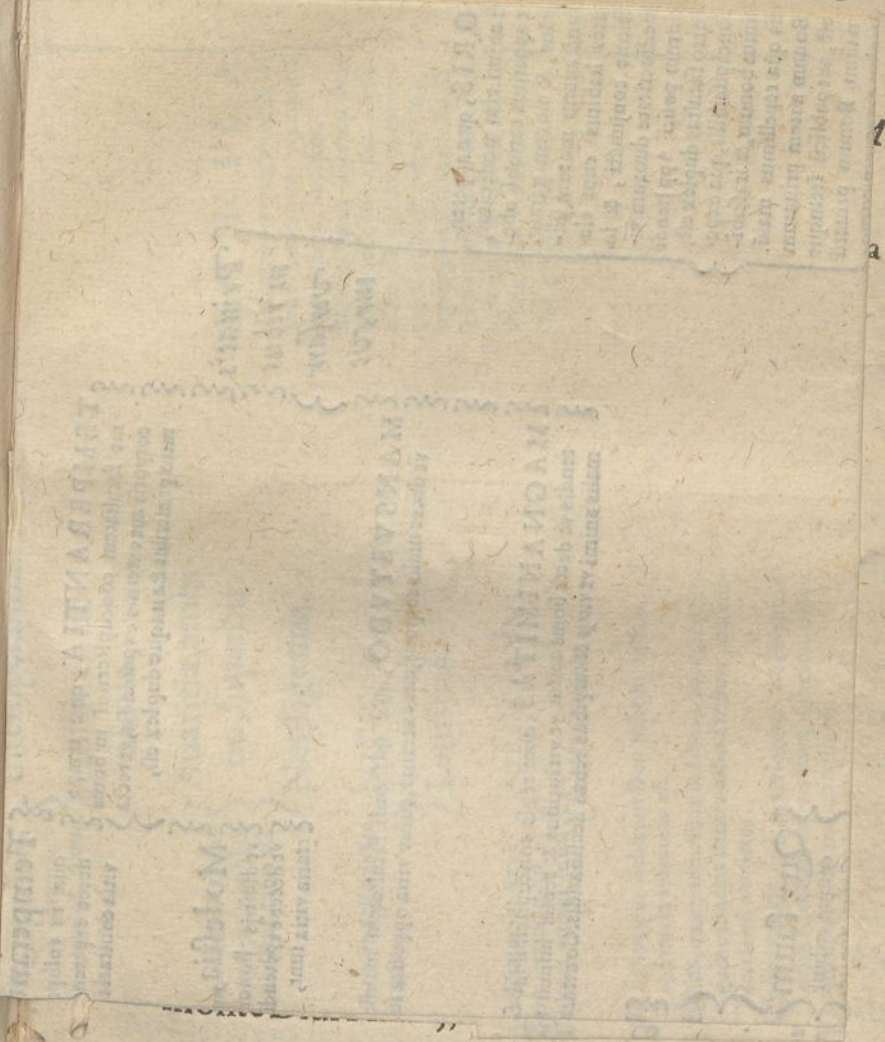
Veritas est virtus qua quis verum enunciat, ac prae se fert seu factis seu dictis. Estque in arrogantia & dissimulationis mediocritate posita. Arrogans enim appellatur is qui sibi res magnas & praeclaras sumit & vendicat cum non insint, vel maiora quam quae insint. Dissimulator contra qui quae insunt, negat inesse, aut extenuat. Uterque autem mendax. At verò is verax est & vita & oratione qui medium locum obtinet, ea in se inesse confirmans quae insunt, nec maiora, nec minora.

De Urbanitate,

Urbanitas est virtus quae in iocosis factis & dictis cernitur, inter scurrilitatem, & rusticitatem seruans mediocritatem. Quonia enim requieti quoque in vita loci aliquid relictum est, in eaque aliquid iocis & hilaritati conceditur temporis, efficitur ut hic quoque decora quadam & apta consuetudo congressioque ea & dicendi & audiendi quae & quemadmodum & quando decet & dicere & audire, vigere videatur. Magnopere etiam refert ut personarum habeas tum dicendo tum audiendo rationem. Ex quo perspicuum est & transiri in iis medium & deseri. Ac illi quidem qui risu ac facetiis ultra modum prodeunt, scurra ac importuni habendi sunt, praesertim cum omni ex parte ridiculorum cupiditate inflammati dent operam potius ut risum moueant quam ut quae honesta sunt dicant, aut ne eum in quem scōma iaciunt, offendant. Qui autem nec facetum quid dicunt ipsi, & tamen eos qui dicunt, permolestè ferunt, agrestes & duri videntur. At verò qui salibus & facetiis modum quandam adhibent, ἡ εὐτεταπειλοῖ id est urbani vocantur, quasi εὐτεταπειλοῖ id est bonis moribus praediti. Morum enim haec sunt indices motiones: ut enim corpora, sic mores ex motionibus iudicantur.

FINIS.

PHYSIOSSYNOPSIS
PRÆCLARA METHODO

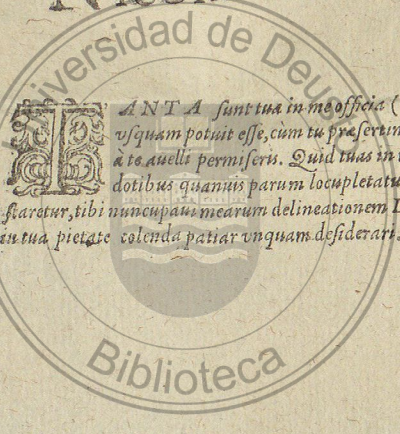

M. D. LXXXVI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Nicolai Abrahami Guisiani Logica in Tabulam redacta, vt eius explicatio & vsus oculis perspicui possit.

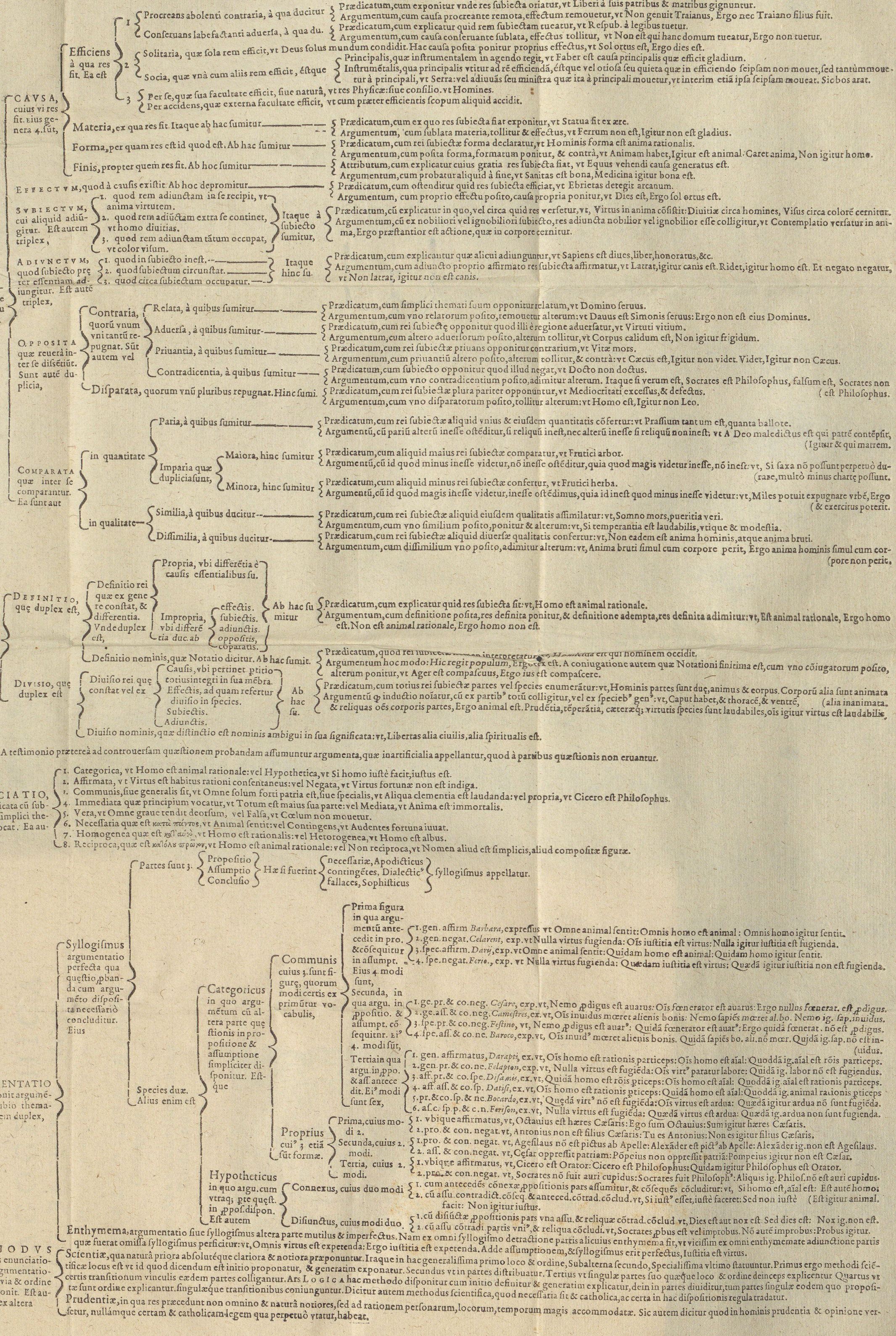
AD D. HECTOREM ABRAHAMVM PATREM CHARISSIMVM.

INTENTIO sunt tua in me officia (Charissime Pater) vt si omnes Musarum fontes, & montes excitent, nunquam tamen pavem gratiam non modo de referre, sed ne excogitare quidem ullam possim. Quid enim tuum in me ab ineunte etate instituendo studium commemorare? Nullum sane ardentius assequi potuit esse, cum tu pater ipse ab otio literario propter Medendiquam proficere artem licet abstractus & auocatus, me Grammaticis, Rhetoricis, Dialecticis artibus, primisque Philosophiæ Naturalis & Moralis, necnon & Medicine elementis informaris, intinxis, imbueris, priusquam a te auelli permiseris. Quid tuas in me adulescentem ad celebranda studia mibi deesse. Etsi autem his immortalibus meritis tuis me respondere nequaquam posse scio, ne tamen ingrato videar præditis animo, hanc quæ me & tui & laudum beneficiorum tuorum non immemorem apud omnes testaretur, tibi nuncupans mearum delineationem Logicarum institutionum, quas pluris facio omnium, quoniam in illis elucubrandis vt maiorem animo cepi olim voluptatem, ita plus & temporis & laboris impendi. Quæ admodum enim ad me literis ornandum totum antea incubuisti viribus, sic nullum obsequij genus in tua pietate colenda parari inquam desiderari. Vale, Parisiis, in nostro Masæ Laudunensi, pridie Cal. Octob. 1586.

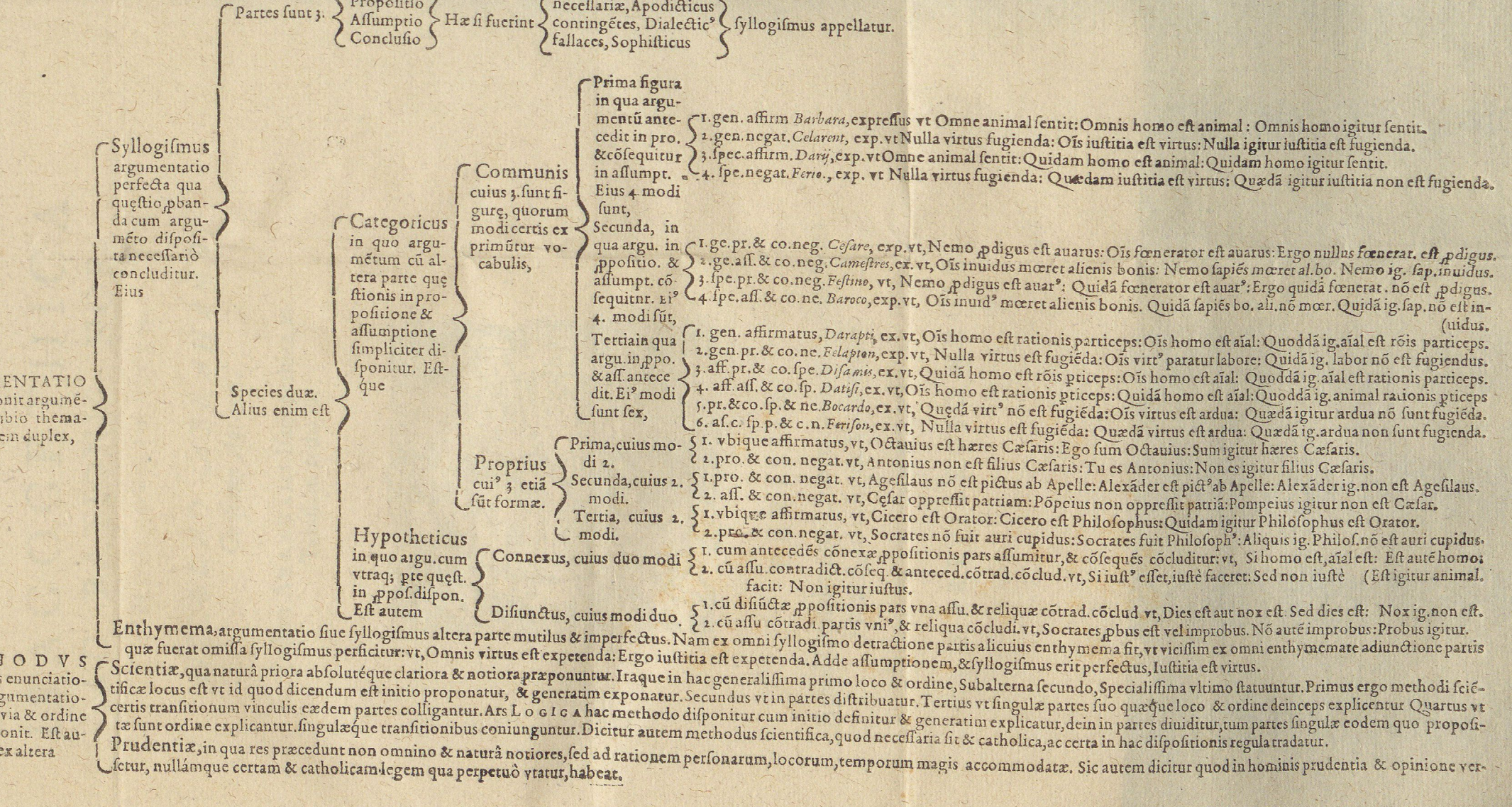
LOGICA

est facultas bene cognoscendi & docendi. quod ad cognoscendum & docendum proponitur thema & questio vocatur. Thematis duo sunt genera, alterum simplex cum res ynica & subiecta proponitur, vt virtus, Plato: alterum compositum cum rerum duarum inter se coniunctio in dubitationem adducta proponitur, vt An anima sit immortalis: An Milo iure Clodij occiderit. Vt autem thema, sic quod ad illud cognoscendum, explicandumque adhibetur duplex est, attributum seu prædicatum quod ad subiectum siue simplex thema declarandum conducit: & argumentum quod ad thema dubium siue compositum demonstrandum referitur. Logice partes duæ sunt, DISPOSITIO, quæ disponit res inuentas eum themate ppositio, eius tres sunt species, ARGUMENTATIO, quæ disponit argumenta cum dubio themate. Est autem duplex, METHODVS, quæ plures enunciationes, & argumentationes recta via & ordine simul disponit. Est autem duplex altera

A testimonio præterea ad controuersam questionem probandam assumuntur argumenta, quæ inartificialia appellantur, quod à partibus questionis non eruantur.

- 1. Categoricala, vt Homo est animal rationale: vel Hypothesica, vt Si homo iuste facit, iustus est.
- 2. Affirmata, vt Virtus est habitus rationi consentaneus: vel Negata, vt Virtus fortunæ non est indiga.
- 3. Communis, siue generalis sit, vt Omne solum forti patria est, siue specialis, vt A liqua clementia est laudanda: vel propria, vt Cicero est Philosophus.
- 4. Immediata quæ principium vocatur, vt Totum est maius sua parte: vel Mediatæ, vt Anima est immortalis.
- 5. Vera, vt Omne graue tendit deorsum, vel Falsa, vt Cælum non mouetur.
- 6. Necessaria quæ est *notoria præterea*, vt Animal sentit: vel Contingens, vt Audentes fortuna iuuat.
- 7. Homogenea quæ est *æquiuoca*, vt Homo est rationalis: vel Heterogenea, vt Homo est albus.
- 8. Reciproca, quæ est *reciproca præterea*, vt Homo est animal rationale: vel Non reciproca, vt Nomen aliud est simplicis, aliud compositæ figuræ.

N. ABRAHAMI
De Veritate.

cap 7. l. 4. **V**eritas est virtus qua quis verum enunciat, ac prae se fert
seu factis seu dictis. Estque in arrogantia et dissimula-

tionis
res ma
vel m
insunt
Ac ve
sinet, e

c. 8. l. 4

Veritate
Etum e
poris, e
tudo co
modum
tur. M
cendo e
siri in i
modum
cum on
tam po
cant, ai
nec fac
lestè fe
facetis

quendam adhibent, ἢ ἕτεροι id est urbani
vocantur, quasi ἕτεροι id est bonis moribus praediti. Morū enim
hae sunt indices motiones: ut enim corpora, sic mores ex motio-
nibus iudicantur.

FINIS.

PHYSIOSSYNOPSIS
PRÆCLARA METHODO
DESCRIPTA, EX ARISTOTELIS
DOGMA TE.
PER NICOLAVM ABRAHAMVM
GVISIANVM.

Accessit eiusdem ABRAHAMI tabula, in qua eximiè sua
Physiossynopsis depicta, oculis spectanda proponitur.

PARISIIS,
Apud GVILIELMVM LINOCERIVM, in
monte Divi Hilarij, ad insigne Vasis aurei.

M. D. LXXXVI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PHYSIOSSYNOPTIS

PRÆCLARA METHODO

DESCRIBITA EX ARISTOTELIS

DOGMATE

PER NICOLAUM ABRAHAMUM

GUSTAVUM

Accesse eisdem Abrahami et Gustavi
Physiologiae dogmata et methodus proponitur

PARISIIS

Apud Gulielmum Linoerium in

monasterio S. Martini ad vicum Veste tunc

M. D. LXXXV

CVM PRIVILEGIO REGIS

ILLVSTRISSIMÆ PRINCIPI,

REVERENDISSIMÆQUE DOMINÆ, D.

Renatae Lotharingæ, Dini Petri apud Rhemos Ab-
batissæ, Nicolaus Abrahamus Guisianus

S. P. D.

B eo tempore (Princeps Illu-
strissima) quo tuâ cum dignita-
te coniunctam comitatem,
ac propensam erga me volun-
tatem, in basilica præclarissimi
Ducis Guisiani nepotis tui a-
pud Parisios percepi, mira tibi
in perpetuum obsequendi me cupiditas incessit.
Itaque cogitanti mihi sæpius quo officij genere
tibi perpetuam obseruantiam meam significa-
rem, in mentem subiit vt fragrâtes amplitudini
tuæ offerrem Physicæ flores, à me ante annos
quinque in amplo Aristotelis campo Physico
collectos, atque in ordinem perspicuum dige-
stos, amœnissimum fructum literarum studio-
sis (multorum quibus lucubrationes nostras ex-
aminandas tradidi, eruditorum virorum iudi-
cio) allaturos. Spero enim te nostrum Physicæ
hortulum, cum res contineat cognitione tua
non indignas, neque à sanctissima professione
tua alienas, haud grauatè accepturam esse. Nam
Physicarum rerum cognitio non modo inge-

nuis animis dignissima, sed etiam religiosis hominibus in primis videtur esse conuenientissima. Quid enim illis conuenientius qui se omnino cultui diuino deuouerunt, quam sæpissimè præclara Dei opera contemplari, ad conditorè ex suis operibus cognoscendum? Quid illis congruentius, quam infinitam Dei potentiam, sapientiam, atque bonitatem, in omnibus mundi partibus intueri & speculari, vt ad illum admirandum, laudandum, amandum, atque colendum flagrantiori animo excitentur? At Physica doctrina nihil præter admiranda Dei Optimi Max. opera profitetur. Cælorum enim astrorumque motus, figuram, multitudinem, ac distinctionem: elementorum numerum, situm, qualitates, atque vires explicat. Vnde & vbi, quaque ratione gignantur flammæ ardentes, stellæ transcurrètes, cometæ, fulmina, fulgura, tonitrua, tempestates. quid ventus sit, quotque eius genera, quid pluuia, nix, grando, quid ros, pruina, quibusque ex causis hæc omnia oriantur, exponit. De fontibus etiam atque fluminibus, de lapidibus, de auro, argento, ferro, plumbo, cæterisque metallis quæ è terræ visceribus eruuntur, de plantis & animalibus, adeoque de hominis natura differit: singularum corporis partium temperamentum, conformationem, vsum, functionem describit, omnes animæ facultates declarat. de co-

loribus, odoribus, saporibus cæterisque sensuum obiectis, de eorumdem organis atque intermediis, de sensu communi, de phantasia, atque memoria, de appetitu sentiente, necnon de mente, ac voluntate disputat, omnia denique naturalia quæ mundus complexu suo continet corpora, eorumque causas & affectiones enucleat. Quid igitur piis viris Physicarum rerum speculatione sanctius? Nonne Regius vates ad hæc illos hortatur, cum cælos Dei gloriam enarrare asserit? Quis ignorat totum mundi theatrum tanta arte conditum, tantaque pulchritudine ornatum, quod Physica ob oculos ponit, illustre esse de Deo opifice testimonium? Quis non videt in splendido mundi domicilio hominè fuisse collocatum, vt oculos circumferens ad considerandum tanti ædificij artificium, agnoscat esse Deum mentem æternam huius operis præstantissimi architectatricem, atque conseruatricem? Rectè enim diuus Paulus ad Romanos, inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt à mundi creatione intelligi scribit. Quod cum ita sit, nihil cum cæteris hominibus, tū religiosis maxime ad animorum salutem Physica cõsideratione vtilius reperiri vsquam potest. Ad sanitatem verò corporibus sanis conseruandam, ægris restituendam, ita Medicis cognitu necessaria est Physica, vt sine hac Medicinam ritè neque intelligere neque facere

A iij

possint. Remedia enim quibus Medici sanitatē
tuentur, morbosque propulsant, ab elementis, à
metallis, & lapidibus, à plantis & animalibus pe-
tuntur, quorum omnium naturas & proprietates
Physica vna explicat, vt qui Physicam igno-
ret, remediorum etiā vires ignorare necesse sit.
Præterea vt cuiusq; artificis interest subiectam
quā tractat materiam omnino perspectā habere,
quo expeditius in omnē artificij speciē, & deco-
rem flectere illam possit, & torquere: ita & Me-
dico humani corporis natura cognoscenda est
omnibus suis partibus absoluta. At corporis
hominis vt cæterorum animalium constitutio
in Physicis traditur. Vnde perspicuum est illos,
in perpetuæ obscuritatis latebram præcipites se
deuoluere, qui in Physicis non satis superque
versati, ad Medicinam festinent. Quid etiam di-
ci excogitatiuè potest iucundius, quàm pulcher-
rimū mundi *τέτυασμα* tam præclarè fabrefactum,
tantòque cultu ornatum contueri? Quanta ob-
lectatio est homini, magnificētissimum perspi-
cere palatiū, in quo fuit à summo opifice posit⁹?
Quid maiorē homini adferre potest voluptatē,
quam sui ipsius cognitio? At hæc omnia oculis
subiicit Physica, vt doctrina non iucundissima
esse non possit. Quid verò Physica sciētia nobi-
lius? Quod si is imperio dignus non est habē-
dus, qui eos non norit quibus præest, profecto

ingenui hominis est, quē constat eorū omnium
quæ vniuersum complexu suo coercet dominū
esse conditū, omnia quæ cælo, igne, aëre, aqua,
terræque continentur tenere. Quæ omnia qui
teneat an non cæteris hominibus tantū præsta-
bit, quantum ipse aliis animantibus antecellit?
Itaque Physica disciplina tantā vtilitatem, oble-
ctationēque, & dignitatē habet, vt cum cæte-
ris philosophiæ partibus comparata, eas longe
superare videatur. Quamobrem nostram insti-
tutionē Physicā, quoniā hæc disciplina præstā-
tissima, multisque nominibus cōmendatissima
est, tibi dominæ præclarissimæ, omnibusque lau-
dibus cumulatissimæ consecrare non dubitavi.
Naturæ enim dona in te magna sūt, virtutisq; or-
namēta industria & studio tuo parta multo ma-
iora. Gloriosum siquidem te ex nobilissima at-
que illustrissima Guisiana familia natam esse, lō-
gēque gloriosius quod abnegatis momenta-
neis aulicæ vitæ honoribus, mundanisque pom-
pis, sanctissimā religionis professionē elegeris,
quā ita strictè obseruas, vt ne tantillū quidē à sa-
cro sanctis cultus diuini regulis desciscere videa-
ris. Honorabile profecto te solerti ingenio dona-
tā esse, idq; multo etiā honorabilius censerī de-
bet, quod tuā ingenij solertiā in legendis & me-
ditandis sacris libris, & in concionibus insigniū
Theologorū audiendis cōtinuò exerceas. Id ve-

rò perpetua laude est dignissimū quod ardēs in diuina religione zelus, veraque pietas (cuius sacra Diui Petri ædes apud Rhemos à te de integro extructa testis est) flagrans in bonis artibus studium, singularis erga viros de literis optimè meritos beneuolentia, humanitas, mansuetudo, gratia, omnes denique illustrissimi Cardinalis Lotharingi fratris tui virtutes, quæ illum ad cœlū vsque extulerūt in te relucere videātur. Quo circa amplitudo nō solū generis ac nominis tui, sed multo magis bonitatis & virtutis tuæ, prorsus mihi persuasit, vt nostrū Physicæ cōpendiū quo tibi perpetuū obsequium meum declarare volui, te liberaliter suscepturā esse, illudque in tuā clientelā cōmissum vna cū authore à maleuolorum calūniis tutissimū ferè crederē. Quē admodū enim subditi sub principū suorum clypeis tecti exterorū iniurias nequaquā metuūt, sic neque Guisianus ego in Guisianæ principis fidem receptus zoilorum obtrectationes flocci quidem facio. Vt igitur nostrum munusculum tibi gratum sit, supplex etiam atque etiam rogo. Vale Princeps humanissima, ac Abrahamum in numerum tuorum cliētum adscribe. Parisiis, è collegio Laudunensi, pridie cal. Augusti, 1586.

I
AD N. ABRAHAMVM PHYSIOLO-
GICI LABYRINTHI DÆDALVM, ET
cuiusuis sphingis Oedipū perspicacissimum.

SI tua prodissent seclis monumenta vetustis
Ista, Palatino suscipienda Deo,
Crede mihi, numerum Diuorum altaribus augēs
Panchæo his caleas, lectus, odore Deus.

Námque Deum dixere Erebo cæloque potentem,

Lumine lustratum cuius, inane Cahos:

Scandit Aristoteles stellata hoc tramite templa,

Ordine quòd sophico lustret inane Cahos:

At tuus est sophici tam princeps ordinis ordo,

Riuulus vt fontis fons queat esse sui.

Vera fides: ex fonte tui fluit ordinis altus

Iuppiter, & quicquid Iuppiter imus habet.

Num malè iunctarum discordia semina rerum

Qui ligat, est orbis Dux, pater, imo Deus?

Ergo, Abrahâme, Deus votis assuesce vocari,

Mollis & hinc aras imbuat agna tuas.

Sin, quia consortem non fert immensa potestas,

Est scelus immensi nomina sumpisse Dei,

Te Deus ante alios saltem Regnator adoptet

Diuina humanum quem ferat arte Deum.

Ianus Edoardus DVMONIN PP.

B

EIVSDEM AD LECTOREM.

NAntalia flagrare siti iam desine, Lector,
Ut cuncta ex docto fonte creata bibas:
Quicquid habet Tellus vitreo circumso-
na Ponto,

A gemini quicquid Sol videt axe poli,
Omnifluum, ista scopas concludens concha solutas,
Oceanum, cupida fauce bibisse iubet.
Hoc opus, hic labor est, sed nec labor iste gravabit
Autorem, merita si tibi laude viget.

Imo Abraham merita tibi iam si laude vigebit,
Cetera millena condita clauae feres.

Quas at, ais, grates meritis pro talibus illi?

Tanta ut Lethaeas gratia vitet aquas:

Hec Charis, auctori geminam si tu exstruis aram,
Quae cum prole patri fumet Aristoteli.

IN METHODICAM N. ABRAHAM-
MI DOCTORIS MEDICI PRÆSTAN-
tissimi Physiologiam.

Vinceret unde alios Phœbea Abrahamus in arte
Ignōtum pridem, nunc mihi caussa patet,
Natura siquidem penetralia sacra volutans,
Ornavit mentem dotibus eximias.

Aethereis nouit quicquid spatiat in oris,
Et luna quicquid clauditur orbe vago.
Et quot marmoreo fert monstra sub aequore pontus,
Et quae Plutonis sub ditione iacent.

Omnia Pergamidae voluit monumenta Galeni,
Hippocratis Cōi dogmata docta tenet.

Morborem magno cognoscit acumine causas,
Ut cunctis addat pharmaca sana malis.

Abdita natura comprehendit ordine tanto,
Ut breuitatem omnes utilitate probent.

Qui poterit medica toties versatur in arte,
Et sophia, medicas non adhibere manus?

PETRVS MASVERIVS Lingonensis Medicus.

IOANNIS TRIQVENÆI

COLLEGII LAVDVNENSIS APVD PARI-
sios primarij, in præclaram NICOLAI
ABRAHAMI insignis Philosophi,
ac Doctoris Medici Physiossyno-
pfin, Hexasticon.

AD LECTOREM.

HOC opere (ò Lector) natura arcana re-
cludit
Abrahamus, condus, promus Aristoteli-
telis.

*Nam que sparsa leguntur in hoc, hinc arcta videbis,
Ut mirere Sophum: multo magis at Medicum,
Cum post, Hippocratem versans, versansque
Galenum,
Curabit multos ipse manu medica.*

N. ABRAHAMI
PHYSIOSSYNOPSIS.

DE PHYSICÆ ET PHYSICI
CORPORIS DEFINITIONE.

PHYSICA est scientia quæ in corporibus
naturalibus, eorumque principiis seu causis
& motibus, aliisque affectionibus explican-
dis consistit. Corpora enim naturalia sunt
Physicæ subiecta.

Ex cap. 1.
li. 1. de cœ-
lo, & cap. 1.
13.

Corpora naturalia sunt quæ natura constant. Naturam au-
tem habent ea omnia in quibus principium motus & quietis
inest, atque hæc omnia substantia sunt. Natura enim est prin-
cipium & causa motus & status eius in quo est primo, per se,
non per alium, alienaque vi.

ca. 1. li. 2. de
nat.

Corpora autem naturalia omnia mundus in se complexu
suo continet. Est enim mundus compages & ordo digestioque
uniuersorum corporum quæ à Deo & per Deum asseruatur.

ca. 1. lib. de
mundo ad
Alex.

Vnde unum duntaxat mundum esse perspicuum est. Nam
cum mundus ex omnibus corporibus quæ natura effecit con-
stet, nulla materia extra relicta est, ex qua alij mundi constare
possint. Veluti hominis materia cum in carne sit & ossibus, si ex
omni carne & omnibus ossibus quæ occidere non possent homo

ca. 9. li. 1. de
cœlo.

efficeretur, alius homo esse non posset. Quare vnus tantum mundus est, qui ideo vniuersi nomen obtinet.

DE CORPORVM NATVRALIVM principijs.

CORPORVM naturalium cause seu principia communia duo sunt, vnum extra ipsa corpora, alterum intra positum. Illud autem primum rerum naturalium principium, est primum mouens & immobile quod vnum aeternumque est, id est Deus.

Principium verò internum est duplex, materia ex qua per se, non per aliud corpora naturalia fiunt, & forma per quam ea sunt id quod sunt.

Materiaque comparata formae est tanquam subiectum in quo forma recipitur, forma vero comparata materiae est quasi adiunctum quod materiae adhaeret. Materia autem varias & diuersas in se recipiendi formas suapte natura potestatem habet. Cum enim ea forma quam continebat priuatur, aliam habet formam, cumque eam amittit, aliam denuo induit, & ita deinceps aliam atque aliam formam recipit. Itaque materia communis omnium rerum semper manet tanquam subiectum & receptaculum commune diuersarum formarum, non autem vnius & eiusdem corporis materia, vniusque formae subiecta. Materia enim perpetuo appetit nouam formam. siquidem illa formam ita desiderat ut mare femina, & res turpis pulchritudinem. Quia forma est diuinum quiddam quod & bonum & expetendum est. His autem duobus principijs additur priuatio quae contraria est formae. Priuatio enim hic est noua formae quam materia appetit defectus. Quae priuatio nisi in materia esset nunquam

c. 7. l. 1. & c. 5. & 6. lib. 8. Phyl.

c. 7. & 9. l. 1. Phyl.

c. 7. 8. & 9. lib. 1.

materia eam quam habet formam abiiceret, nullamque nouam acciperet: tamen forma noua, qua priuata est materia, adueniente priuatio perit, materiaque & forma remanent. Itaque materia & forma sunt principia rei constituta, priuatio autem occasio est rei constituenda. Quare illa principia sunt per se, priuatio verò principium per accidens.

DE CORPORVM NATVRALIVM motu, loco, tempore.

Motus Physicus est actus quo corpus naturale reipsum & actu fit id quod est potestate. Isque ab eo quod mouet tamquam ab agente proficiscitur, & in illo quod mouetur ut in patiente recipitur. Ideoque motus ratione mouentis actio, ratione mobilis passio & affectio dici potest. Motus Physici genera sunt sex, duo in essentia ortus & interitus, duo in quantitate accretio & decretio, vnum in qualitate commutatio, & alterum in loco & latio. Ortus qui simplex dicitur, est motus quo subiectum corpus formam substantialem quam recipere potest, adipiscitur. Vt autem forma substantialis in subiectum corpus introducatur, priorem formam qua id praeditum esset expelli necesse est. Interitus est motus quo corpus subiectum eam formam substantialem amittit.

Accretio est motus quo corpus maiorem accipit magnitudinem, ad quam recipiendam est aptum. Decretio est motus quo subiectum corpus minorem obtinet magnitudinem.

Commutatio est motus quo corpus subiectum aliam qualitatem quam recipere potest accipit, remanente salua & integra eius substantia. Latio est motus quo corpus ex vno loco in alium fertur. Is autem motus quo per locum corpus mouetur aut rectus est aut in orbem circumque fertur, aut ex his mixtus & coactus est.

c. 1. 2. 3. l. 3. Phyl.

c. 1. 2. 3. 4. 5. l. 1. de ortu & interitu.

c. 2. l. 1. de caelo.

Ac is quidem in orbem fertur qui circum medium voluitur, rectus qui in sublime deorsumque fertur, in sublime autem fertur is qui à medio, deorsum verò is qui in medium fertur. Sunt & alia affectiones Physicae ut locus & tempus.

c. 4. l. 4. de
nat.
c. 11. l. ciuf.

Locus Physicus est subiecti continentis corpus naturale primus terminus, primo & per se immobilis. Tempus rerum naturalium est numerus motus Physici secundum prius & posterius.

DE CORPORIBVS SIMPLICIBVS ac primum de COELO.

CA. 2. LI. 1. DE
COELO,
c. 1. l. 1. 1.
c. 1. l. 1. 1.

CUM ea quae omnibus corporibus naturalibus insunt & conueniunt exposita sint, nunc ad singulas corporum naturalium species veniendum est. Corporum naturalium alia simplicia sunt, alia ex his mixta. Simplicium autem generatio sunt, caelum & elementa. Caelum est corpus simplex quod in orbem circumque cietur.

Quod caelum sit grauitatis & leuitatis expers.

c. 3. l. ciufd.

QUONIAM graue est id quod natura vi ad medium mouetur, leue autem id quod à medio, perspicuum est in eo corpore quod circum medium versatur nec grauitatem ullam nec leuitatem esse ullo modo posse. Neque enim natura, nec contra naturam vel ad medium vel à medio moueri potest. Nam motus quo recta linea feratur, ei à natura tributus non est: Vnus enim vniuscuiusque simplicium dictus est esse. Si verò contra naturam feratur, & is quo deorsum fertur sit

CONTRA

5
contra naturam, is quo supera petet naturalis erit, & si praeter naturam sit iste, naturalis erit ille. Contrariorum enim quorum unus alienus naturae est, naturalis est alter.

Quod caelum sit ortus & interitus, accretionis & decretionis, commutationisque expers.

COELUM autem expers ortus est & interitus, accretionisque & c. cod.
& decretionis, quod omne quod oritur, ex contrario & subiecto quodam oriatur, & contra subiecta aliqua materia, à contrario & in contrarium occidat. At contrariorum motus etiam sunt contrarij. Si ergo huic nihil contrarium esse potest, propterea quod motui etiam qui in orbem circumque fertur motus nullus aduersetur, recte natura id quod originis & interitus expers futurum erat, exemisse ex contrariis videtur: quandoquidem ortus & interitus in contrariis cernuntur. Quia etiam omne quod augetur augetur, & quod decrescit, decrescit eius quod eiusdem est generis & accessione, & in materiam abscissione. At nihil est ex quo hoc habuit originem. Consentaneum etiam idem non esse commutabile, cum praesertim commutatio sit contrariae qualitatis in contrariam mutatio, idque nullum recipiat contrarium.

Quod caelum sit aeternum & immortale.

ILLUD etiam sempiternum & immortale esse, cum ortu & interitu careat, nec accessionem habeat nec abscissionem, ab omni que senectute & commutatione liberum sit, constat. Ideoque

cap. cod.

C

omnes summum locum diuino cuidam numini assignant, tum Græci tum Barbari, qui quidem Deos esse putant, ut scilicet apud immortali attribueretur immortalæ. neque enim aliter fieri potest. Præterea omni præterito tempore, quantum ex memoria quam alij ab alijs traditam accepimus, intelligi potest, nulla aut in toto summo cælo, aut in ulla eius parte consecuta videtur mutatio. Itaque veteres summum locum æthera appellauerunt, à perpetuo cursu, quem æterno tempore conficeret.

Notandum autem Christianam religionem apertè negare mundum ingenitum & æternum esse, cum initio Genesios Moses in principio cælum ac terram, vniuersaque a Deo condita fuisse dicat, & Dauid, verbo Domini cælos firmos fuisse, & spiritu oris eius, & Ioannes omnia per ipsum facta esse.

Quod cælum sit finitum.

cap. 5.

Corpus quidem quod circum medium torquetur finitum esse, ex his perspicui potest. Si enim infinitum sit corpus, quod in orbem incitatur, infinitæ erunt eæ lineæ quæ à medio ducentur. Ac earum quæ infinite sunt immensum interuallum est. Linearum autem interuallum id dico, extra quod nulla magnitudo, quæ lineas contingat, sumi & notari potest. hoc igitur infinitum sit necesse est. Quandoquidem earum quæ finite sunt, finitum semper est interuallum. Præterea in eo quod datum est, semper maius notari licet. Ita quemadmodum numerum dicimus infinitum, quod non est, nec datur maximus, sic etiam interuallum. Quod si id quod infinitum est, transiri non potest, & posita infinitate corporis interuallum infinitum necesse est esse, certè moueri in orbem corpus illud non posset. At cælum in orbem ferri cernimus. Ad hæc si quod infinitum & immensum est vel quæ minimū moueatur, immensum tēpus esse oportebit. Atqui

cælum totum circum se torquetur atque vertitur finito tempore. Itaque circum interiorem orbis partem veluti AB, quæ finita est vertitur. Quod igitur in orbem fertur infinitum & immensum esse nullomodo potest. præterea quemadmodum lineæ cuius finis est & terminus, immensa esse non potest, sed ea demum quæ immensam habet longitudinem, sic etiam extremitas quæ ex parte est terminus non potest. Cum autem definita est nullo modo ueluti quadratum infinitum, circulus vel globus, quemadmodum nec aliquid quod est pedale immensum potest esse. Quod si nec sphaera, nec quadratum, nec circulus infinitus est, & non extante circulo ne ei quidem motui qui in orbem incitatur loci aliquid relinquatur, & si non est circulus infinitus, nec cōuersio est infinita, profecto nisi sit immensus orbis, corpus immensum in orbem non versabitur.

Quod cælum sit rotundum.

Cœli autem figura globosa & rotunda sit necesse est. hæc enim & essentia apta est & accommodata maximè, & prima naturæ ordine. Primum autem de toto figurarum genere quanam prima sit tam in planis quàm in solidis dicamus. Omnis igitur figura plana aut lineis in rectum ductis, aut lineæ in orbem inflexa continetur. Ac ea quidem quæ lineis in rectum ductis concluditur pluribus lineis, inflexa autem in orbem una tantum circumscripta est. Quoniam autem in quoque genere naturæ ordine prius est & antiquius id quod unum est pluribus, & quod simplex eo quod ex pluribus constat, profecto in planis figuris circulus principatū obtinet. præterea si id perfectum est, à quo pars nulla abesse potest, & ad rectam lineam accessio fieri potest, rotunda autem nihil addi potest, perspicuum est eam perfectam esse, quæ orbis cōtinetur. Ita si prius est id quod perfectum est eo quod inchoatum, ex his etiā prima figurarum planarum erit circulus.

c. 4. l. 2. de cælo.

Eadēq; ratione globus in solidis primū locū tenebit: solus enī hic una extremitate cōtinetur. Quæ autē rectis lineis cōstant, pluribus. Quæ enim locū in planis figuris circulus, eū in solidis sphaera id est globus tenet. Quoniam igitur prima figura primi est corporis, primum autem corpus est in extremo orbe, globosum sit necesse est, id quod in orbē circumque fertur. Præterea quoniam constat & positum est uniuersum cælum in orbem ferri, ac extrasummum orbem nec inanitas est, nec locus, ob has etiam causas rotundum sit necesse est. Si enim rectis lineis cōcludatur, ita fiet ut & locus extrinsecus sit & corpus inane. Quod enim recta linea descriptum est, id si in orbem torqueatur, locum eundem nunquam tenebit, sed ubi prius erat corpus, nunc non erit, & ubi nunc non est, rursus erit, propter angulorum succedentium vicissitudinem. Quod etiam fiet si qua alia figura, quæ à medio non pares radios, qualis est lentis vel oui ductos habeat. In omnibus enim efficietur, extra circumuersionē, & locū esse & inanitatem, quod totum non eundem locum obtineat. Itaque si cælum in orbem uoluitur ac uersatur, globosum ac rotundum sit necesse est.

DE ORBIBVS COELESTIBVS ET astris quæ in eis sunt.

ca. 1. lib. de
mundo. ad
Alex.

ATque hoc de cælo generatim dictum sit, sequitur nunc ut de singulis cælis siue cælestibus orbibus, ac de astris quæ in ipsis sunt dicendum esse uideatur. Primum igitur cælum diuinis corporibus plenum est, quæ sydera nos appellare solemus, motūque sempiterno agitur, unōque circumactu & orbis ductu eodē, perenni utique in æuū tenore raptā secum circumagit syderum corpora, orbēque inferiores, ad numerum in morēque præsul-

toris. Vertitur autem circa duo puncta necesse est, inter se è regione obuersa, itidem atque si globus in torno circumagatur. Hæc uertices appellant aut cardines, qui cum ipsi fixi sint & immoti, alter eorum semper sublimis apparet super uerticem ad tractum cæli aquilonarem, ab uersa appellatus arcticus. At infra terram alter semper cōditus circa tractum australe, antarcticus dictus est, ut cōtrarius arctico, Ea autē sydera quæ in primo orbe continentur errationis nescia sunt, & ipsi orbi infixi sunt, cū eoque circumferuntur easdem utique sedes, positusque eosdem tenentia. At uerò reliqua astra erratica dicuntur, nec eadē ipsa celeritate cum prioribus moueri suapte natura comparata sunt, nec inter se inuicē, sed in aliis atque aliis orbibus, ita ut orbium ipsorum partim propius ad terram accedant, partim longius ab eadem distēt. Et statariorum quidem numerus iniri prorsus nequit ab hominibus: tametsi omnia in eodem orbe, eadēque in superficie moueantur. At uerò errabundorum numerus septenario collectus in totidem orbibus situs est deinceps substitutis: ita ut subinde inferior superiore minor sit, septēque orbis sese cōplectentes inuicem atque coërcentes, à globo denique syderum inerrantiū comprehendantur. Huic porro globo cōiguam habet semper positurā Saturni circulus dictus, cui proximus est Iouis, post hunc sequitur Martis, ab hoc rursus est Mercurij, Secundum quem Veneris orbis est, ab eo est orbis Solis, & denique Luna, nobis citimus, ad terram usque fines suos proferens. Hoc autem iure quæri potest cur in primo orbe tanta sit astrorum multitudo, ut omnis descriptio numerari non posse uideatur, in unoquodque autem reliquorum unum tantummodo, duo uerò uel plura in eodem orbe inherentia minime appareant. Sed intelligendum est cum de quaque uita & principio agitur, primā uitam primūque principium cæteris multò antecellere.

c. 11. l. 2. de
cælo,

Quaequidem hic vsuueniunt, nec iniuria, prima enim vita primūque principium quod unum est, multis diuinis naturis & corporibus motum affert: Cetera autem quae multa sunt unum tantum pellunt. Vnaquaque etiam stellarum errantium multis motibus cietur. Sic ergo natura equabilem tributionem adhibet, ordinēque quodam omnia distinguit, quae & uni motui multa corpora, & uni corpori multos motus tribuit, & ob eam causam primus orbis plura continet astra, unum autē habent ceteri orbis. Consentaneum est autem ut vniuscuiusque astri motus pro interuallorū ratione, alij celeriores sint, alij tardiores. Quoniā enim ponitur extima cæli conuersio simplex esse & citissima, aliorūque orbium tardiores atque plures. (Vnaqueque enim stella è regione cæli contrariōque ei motu fertur in suo orbe.) hoc iam consentaneum est, ut & quae proxima est simplici & primae circūuectioni longissimo tempore cursum suū cōficiat, & quae remotissima breuissimo: ceterarum autē semper quo quaeque propius est ab illa, eo maiore, quo longius abest, eo breuiore tempore orbē suū lustrat. Quae enim proxima est facillimē superatur, quae remotissima difficilimē omnium propter locorum longinquitatem. Quae autē in medio locatae sunt, pro interualli ratione, quemadmodum etiam Mathematici docent.

Calor autē ab astris & lumen proficiscitur, nō quod ignea natura sint, sed quod aēr ab eorum motu atteratur. Vnaquaque enim stella quae in sphaera mouetur, non ignescit, sed aēr qui est infra naturae rotunda orbem, cum ille fertur necessario calefit, atque ab eo maximē in quo Sol haret. Itaque huius accessu & ortu & cum supra nos est calor oritur. Cum enim caelum in orbem fertur, eaque corpora quae in eo inhaerent, tum semper ea pars inferioris mundi ac corporis quae ei adheret, motu ipso secreta ignescit, calorēque efficit. Figuram autē singulorum sy-

cap. 10.

cap. 7.

c. 4. l. 1. metaph. & c. 1. 3. de caelo.

derum rotundam esse rectē intelligere possumus. Similis est enim omnium & vnius ratio. Luna autem rotunda esse docetur ex iis quae oculis nostris apparent. Neque enim cum crescit & senescit saepissimē vtraque ex parte curua, semel autem in duas partes secta videretur, & rursus iis quae ex Astrologia peruntur, non enim Sol cum deficit curuus esset. Ita si unum est astrū eiusmodi, non est id quidem dubium quin cetera etiam rotunda sint.

DE ELEMENTIS.

Sed de caelo quidem satis, nunc de elementis differendum. Elementum est ex quo primo infuso aliquid cōstat, nec in aliam speciem specie diuidi potest. Vt vocis elementa ex quibus vox conflat & in quae postrema diuiditur. Elementa Physica igitur sunt ea ex quibus corpora primum componuntur & in quae vltima diuiduntur illa autem non iā in alia corpora quae specie differant. Quare elementa corpora sunt simplicia quae recto motu feruntur.

Quod elementa numero finita & plura sint.

Si suus cuiusque elementi, ac proprius aliquis motus est, & simplicis corporis simplex, nec infiniti sunt simplices, propter ea quod nec motus simplices plures sunt duobus, nec loca innumerabilia, ne hac quidem ratione infinitus erit numerus elementorum. Quoniam autem finita esse oportet, restat ut videamus utrum unum an plura sint. Cū igitur in omnibus corporibus quae natura constant motus principium inesse videatur, si corpora omnia unum quiddam sunt, vnus erit motus omnium. Sed quoniam plures sunt ut antē expositum est, naturales motus, perspicuum est fieri non posse, ut unum sit elementum. Quoniam autem nec innumerabilia sunt, nec unum, finita & plura sint necesse est.

c. 1. 2. de caelo.

c. 3. 4. metaph. & c. 1. 3. de caelo.

c. 4. 1. 3. de caelo.

Quod elementa quatuor sint, quia quatuor primæ
elementorum qualitates sunt.

c. 3. l. 2. de
ortu & in-
teritu.

Elemēta igitur quatuor sunt numero, duo quæ è medio sur-
sum feruntur ignis & aër, duo quæ ad medium deorsum, a-
qua & terra. Elementorum enim quatuor qualitates sunt,
calor, frigus, humiditas, & siccitas. harumque quatuor coniun-
ctiones sunt caloris & siccitatis, caloris & humoris, ac rursus
frigoris & siccitatis, frigoris atque humoris, eaque proportionē
corpora simplicia ignem, aëra, aquam, atque terram consecuta
sunt. Ignis enim calidus & siccus est, aer calidus & humidus,
aqua frigida & humida, terra frigida & sicca. Veruntamen
vna qualitas in vnoquoque elemento dominatur. Nam &
terra siccitas magis est propria quam frigus, & aqua frigus ma-
gis quam humor, & aeris humor magis quam calor, & ignis ca-
lor magis quam siccitas. Quos ut recte istæ differentiæ primis
naturis tributa esse videantur, & ex earum ratione horum ele-
mentorum numerus constet.

c. 2. **Hæ** enim quatuor elementorum qualitates nec plures nec
pauciores esse possunt. Nā nec calidum est idem quod humidum
aut quod siccum, nec humidum idem quod calidum aut quod
frigidum, nec frigida & sicca alia aliis subiiciuntur, nec à cali-
dis & humidis continentur. Ita hæc sint quatuor necesse est,
& ideo quatuor elementa.

Quæ sit causa efficiens primarum qualitatū
elementorum.

c. 4. l. 1. me-
teor.

Corpus autem (elementorum) quod summæ circumuectio-
ni subiectum est cum sit quasi materia quædam, quæ & ca-
lida & frigida & sicca & humida esse possit, & si quæ alia
sunt harum comites affectiones, reuera & efficitur & est talis,
tum à motu, tum à vacuitate motus cœlestis.

Quæ

Quæ sint primarum qualitatū ele-
mentorum vires.

Calor autem & frigus faciendi, siccitas verò & humor c. 2. l. 2. de
c. 2. l. 2. de
ortu & in-
teritu.
patiendi vim habent. Calidum enim est quod ea congre-
gat quæ sunt eiusdem generis, & ea segregat & separat quæ
sunt alieni generis. Frigidum autem est id quod cogit & conge-
rit tam ea quæ sunt eiusdem generis quam quæ alieni. Humidum
quod determinationis suæ est expers, cum facile termino alie-
no coerceri possit. Siccum autem quod suo sine facile coërcetur
& concluditur, non facile autem alieno.

Quod ex primis elementorum qualitatibus
aliæ secundæ oriuntur.

Ex his autem qualitatibus primis aliæ plures secundæ ele- c. cod.
mentorum qualitates & distinctiones extiterunt ut gra-
ue, leue, durum, molle, lubricū, aridum, asperum, leue, crassum,
tenue, Quæ ideo ad primas qualitates quatuor veluti durum
& aridum ad siccum, molle & lubricum ad humidum, & sic
ceteræ omnes secundæ qualitates ad primarum qualitatū
aliquam referuntur & reuocantur.

Quomodo collocentur elementa.

Ex elementis autem ignis supremum locum occupat, ter- c. 4. l. 4. de
c. 4. l. 4. de
cælo & c. 3.
c. 3. l. 2. de ortu
& int.
ra verò infimum, medium verò locum inter ignem &
terram obtinent aër & aqua. Ignis enim absolute leuis &
terra absolute grauis, leue autem id absolute est quod ex omni-
bus extat & eminent, & in extremum locum fertur, ut graue
quod omnibus substernitur. Aer verò cum igne quidem grauis,
sed cum aqua & terra comparatus leuis est. Aqua etiam cum
terra quidem leuis, sed cum igne & aere comparata grauis est.

D

Quod & quomodo elementa ex se
inuicem oriuntur.c. 6. 1. 3. de
caelo.

Quoniam autem elementa orta sunt aut ex eo quod vacat corpore, aut ex corpore eorum erit origo. Si ex corpore aut ex alio aut alia ex aliis. Ac eorum quidem sententia qui illa ex eo quod vacat corpore generari volunt inane introducitur. Omne enim corpus quod nascitur in aliquo loco existit. Itaque locus in quo est elementum quod nascitur, antequam nasceretur vacuus erat. Atqui in rerum natura inane non est. nec vero ex alio corpore elementa oriri possunt. Sic enim aliud erit corpus elementis antiquius. hoc porro si gravitate aut leuitate sit praeditum elementum quoddam erit. At vero gravitate aut leuitate sit praeditum necesse est. Si nullum enim in eo sit pondus immobile & mathematicum esset, nec in loco, nec ideo corpus naturale esset, nihilque ob eam causam orietur ex eo. Quoniam igitur nec ex eo quod vacat corpore, nec ex alio corpore oriri possunt, relinquatur ea, alia ex aliis vltro citroque oriri. Quoniam autem expositum est simplicia corpora alia ex aliis oriri, quis sit motus eorum inter se mutationis ac vicissitudinis modus dicendum est, & utrum omne elementum ex quoque oriri possit, an nonnulla possint, alia non possint. Illud quidem perspicuum est, omnia natura vi vltro citroque oriri. Ortus enim & in contraria sit, & ex contrariis. Elementa autem omnia repugnantiam quaedam inter se habent, propterea quod contrariae sint, eorum differentiae. Aliis enim vtraque contrariae sunt, ut igni & aquae, cum ille calidus sit & siccus, haec frigida atque humida. Aliis autem altera tantum, ut aeri & aquae. Ille enim humidus est & calidus, haec frigida & humida. Omne igitur elementum ex quouis natura vi oriri poterit, sed maiore & celeritate & tarditate, & facilitate & difficultate

c. 4. 1. 2. de
ortu & in-
teritu.

te different. Quae enim inter se communionem quadam qualitatibus iuncta sunt, eorum velox est mutatio, quae non sunt tardior, quod facilius unum quam duo vertitur, veluti ex igne aer orietur, quod celerius hic se vertat. Ignis enim calidus est & siccus, aer autem calidus & humidus. Ita si ab humore siccitas vincatur, aer erit: rursus autem ex aere aqua orietur, si calor a frigore superetur. Nam quoniam illum calidum humidumque posuimus, & hanc humidam ac frigidam, propterea calore mutato aqua orietur. eodemque modo aqua in terram, & in ignem terra se vertet. Vtraque enim cum vtrisque aliqua societate coniunguntur, quandoquidem aqua frigore humorisque praedita est, terra vero frigore ac siccitate. Ita si humor vincatur, terra orietur. Rursusque quoniam in igne siccitas inest & calor, terra autem frigida & arida est, si frigus consumatur, terra orietur ignis. Ex quibus perspicuum est, & simplicium corporum ortum vicissitudine quadam contineri, & modum hunc mutationis esse facillimum, propterea quod communionem quadam qualitatibus teneantur ea quae deinceps sequuntur. At ex igne aqua, & aere terra, rursusque ex aqua & terra aer atque ignis oriri quidem possunt, sed difficilius, quod plurimum sit mutatio. Necesse est enim si ex aqua oriturus sit ignis, & frigus interire & calorem: rursusque si ex terra aer, frigus siccitatemque consumi. Eademque ratione, si ex igni & aere aqua, terraque oriuntur, vtraque qualitas vertatur necesse est. Itaque elementa se alia in alia vltro citroque vertere possunt, separatis iis quae ex proprietatibus sumuntur distinctionibus, sed manente eadem materia.

c. 8. 1. 3. de
caelo.

DE MIXTIONE.

Explicatis corporibus simplicibus sequuntur mixta. Videntur est autem quid sit mixtio, ut inde quid mixtum

c. 10 l. 1. de
ortu & in-
ter.

fit, quoque modo simplicia corpora in mixto insint intelligatur. Mixtio igitur est eorum qua inter se permisceri possunt commutatorum unio. ea autem permisceri inter se possunt, quae cum vim agendi habeant quadam repugnantia continentur, ut pati etiam inter se possint. At ea quidem reciprocantur quorum eadem materia est, ita ut & efficiantia alia aliorum sint, & alia ab aliis sint patibilia. Ea autem agunt nec patibilia sunt quorum non eadem est materia. Atque horum non est permixtio. porro eorum quae agere & pati possunt, si multa cum paucis, aut magna cum parvis copulentur, permixtionem non facient, sed eius quod superat amplificationem. Alterum enim in id quod superius est mutatur, veluti gutta vini decem millibus amphorarum aquae non admiscetur. Species enim eius omnino tollitur, atque in totam aquam vertitur. At cum viribus paria quodammodo sunt, tum utrumque ex sua natura in id quod vincit mutatur, ita tamen ut eorum unum in alterum non se vertat, sed utrumque in tertium quod medium est, atque commune. Praeterea ea facile permiscentur, quae in minutas partes facile diuiduntur, patibilemque naturam habent, & facile terminari definiturque possunt. Qualia sunt humida corpora nisi forte viscosa sint. Eorum autem quae permiscentur partes commutatas esse, non autem saluas & integras remanere oportet. Compositio enim erit, non temperatio neque permixtio physica, ut si hordeum cum tritico permisceri dicatur. Si quidem nec mixtio eadem est cum compositione, neque res in mixto eandem rationem habent, quam partes in toto. Sed necesse est id quod permixtum est, ex similibus inter se partibus constare, ut quemadmodum qualibet aqua pars aqua est, sic quaeuis pars mixti, mixta esse dicatur. Perspicuum est igitur ex iis quae dicta sunt mixtum esse corpus id quod ex pluribus

simplicibus quae inter se permisceri possunt corporibus commutatis constat. Quoniam autem rerum partim esse possunt, partim reipsa sunt, fieri potest ut ea quae permixta sunt in mixto, inter se sint & non sint quodammodo, quod reipsa sit aliud id quod ex eis factum est, facultate vero ea sunt quae erant antequam miscerentur, nec interierunt. nam ut ea quae permiscuntur prius ex iis quae seiuncta erant coaluisse constat, sic rursus separari seiungi que possunt, non remanent ergo reipsa ut corpus & candor, nec alterum eorum, nec utrumque interit. Vis enim eorum salua permanet. A caelestibus autem corporibus omnis inferiorum corporum vis administratur. Quare existimandum est elementa eam causam esse ex qua constant corpora mixta, Caelum autem eam causam esse ex qua principium motus proficiscitur. id est, illa mixtorum esse materiam, hoc vero efficientem causam

DE METEORIS.

Mixtorum corporum alia imperfecta sunt, alia vero perfecta. Imperfecta quae minus constantem, minusque rationem naturam habent, meteora appellantur, eorumque doctrina Meteorologia. Meteororum causa efficiens est calor à caeli siderumque ut solis motu excitatus. Materia vero eorum est exhalatio calida & sicca fere fumi formam habens, quae è terra manat, vel calida & humida aquae expirationis plena quae ab humida natura exhalatur, propriaeque vapor nominatur. Locum in quo meteora fiunt aut in aëre aut in terra statuitur. Aëris regio triplex in qua oriuntur, suprema, infima & media. Suprema est ea aëris pars quae igni proxima est ideoque calida est & sicca. Infima est ea aeris pars quae aquae & terrae adheret, ea ideo calida & humida est quod halitum attrahat, exhalationemque aquae & terrae habeat, quae calidae sunt ac

c. 9. humidæ vel sicca. Media autem regio aeris, ea est quæ posita est inter supremam & infimam. Ea autem frigida & humida est propter vapores naturæ aqueæ qui ad hanc aeris partem virtute radiorum solis elati, & hac deficiente virtute refrigerati & concreti eum locum in quo sunt refrigerant, cum præsertim aqua ante excalescens citius refrigeretur & congeletur. Isque locus frigidior etiam redditur propter antiperistasin & calorem ambientem atque circumfusum. Vapor autem in media regione elatus & concretus nubes appellatur.

cap. 12. De meteoris ignitis, ac primum de ardentibus flammis, facibus, capris, stellis discurrentibus & cometis.

cap. 5. Meteororum quatuor sunt genera, alia enim ignea, alia aerea, alia aquæ, alia terrea. Ignea autem ex calida & sicca exhalatione fiunt, eorumque alia in supremo aere oriuntur, ut flammæ ardentes, faces, capræ saliantes, stellæ transcurrentes, & stellæ crinitæ siue cometa: alia in medio aere ut fulmina, fulgura, tonitrua. In primis igitur dicamus quæ causa sit cur flammæ accense & faces ac capræ & stellæ transcurrentes, & cometa in cælo appareant. Exhalatio calida & sicca de terra cum à sole calefcit excitata sursum attollitur, ac quia illa fumi vim speciemque imitatur, quacunque ex re nacta opportunitatem orbis agitatione cui subiecta est facile inflammatur. Ac ex ea quidem causa hæc oriuntur omnia. Distincta autem diuersaq; sunt inter se materiæ quæ inflammatur situ & copia. Si enim materia in latum & longum expansa sit, plerumque ardens flamma conspicitur, qualis est stipula quæ in agris comburitur. Si verò tantum in longitudinem pateat, faces notantur, capræque & stellæ discurrentes. Capræ quidem cum ea materia quæ longius quam latius patet quasi scintillas mittit

& simul ardet, idque à principio ad extremum usque. Faces verò cum ea materia in longum magis quam in latum protensa ardet & non scintillat. Stellæ autem quæ traici videntur, cum exhalatio in longitudinem porrecta in multas exiguas partes æqualis latitudinis & magnitudinis sparsa est. Atque hæc quidem ab exhalatione motu cælesti inflammata gignuntur, sed aliquando etiam elisione & iactu cum exhalatio in aere denso conclusa frigore cogente & exprimente accenditur & protruditur aut ad latus aut in superum, aut in inferum, unde in mare & in terram interdum decidere videntur: Cum autem multa densaque & crassa exhalatio calida & sicca in supremo aere cogitur & propter cælestium orbium motum paulatim inflammatur, non autem cito & multum ardet, nec celeriter restinguitur, quia amplius eodem tempore ex inferioribus partibus exhalatio apta & commoda excitata in sublime fertur, ad eamque accedit, tum cometa id est stellæ crinita existit, pro ea figura quam adeptæ fuerit exhalatio. Si enim in orbem ferè congesta sit ac veluti crines undique habeat, propriè crinita stellæ dicitur. Si inferiore in parte speciem barbæ longæ referat, barbata. Si autem in longitudinem protendatur caudata. At cum in ipso inferiore loco, concretionis est principium per se stellæ crinita apparet, cum autem infra aliquam stellam ex iis quæ errantes, aut inerrantes dicuntur, motu cælestium orbium exhalatio cogitur, tum ex iis aliqua, crinita apparet, licet crines astris ipsis reuera non adhæreant. At cum ad sydus concretio huiusmodi sita fuerit, cometes eodem quo sydus motu moueri videatur necesse est, cum autem separatim concreuerit, tum derelinqui videtur. Cometa autem ventos siccitatésque denunciant, quod magna exhalationis calidæ & siccæ copia aerem occupet, & eum humorem seu vaporem humidum qui ex aquis exhalatur dirimat & dissoluat, sic ut non facile in aquam concreseat.

De tonitruis, fulguribus, & fulminibus

c. 8. l. 1.
meteor.

Nunc de tonitru, fulgure, & fulmine quæ in medio aere sunt dicendum est. Hac enim eandem habent generationis causam, ac sese mutuo sæpe consequuntur. Nam cum exhalatio calida & sicca una cum vapore humido sursum fertur, ad mediâque aeris regionem peruenta, nubes densa occurrit, vapor humidus ob loci frigiditatem congelatus in nubem abit, illa autem exhalatio in nube inclusa & intercepta cum ad superiorem locum prohibeatur ascendere, latera nubis vehementer concutit, ex quo attritu magnus editur sonus, ipsaque inflammatur & fulget & frequenter nubis partem inferiorem perumpit, quia superior maiore frigore concreta potentior est: (qua enim parte radiorum solis reflexio deficit, hac densior frigidiorque nubis fiat concretio necesse est) unde consequitur ut ipsa licet suapte natura supera petat, vi tamen densa nubis in aduersum deprimatur, deorsumque proiciatur, ut nuclei è digitis exilientes, qui suapte natura graues, ex altera parte coacti sursum feruntur. Sonus autem factus in nubibus ex violenta percussione exhalationis calidæ & siccæ ad latera nubis tonitru dicitur. Isque varius & inequalis existit, propter nubium inequalitatem & quæ interiectæ sunt concavitates, qua ex parte densitatis continuatio deficit. Splendor verò emicans quotiescùmque spiritus accenditur, ob vehementem eius ad nubes allisionem fulgur vocatur. Sequitur quidem hoc pulsum atque tonitru. prius tamè videtur quàm tonitru audiatur, propterea quod visus cum sit sensuum celerrimus auditum lögè anteciat. Spiritus autem ardēs qui vi erumpit, cum perrupta nube magno impetu deorsum extruditur, fulmen appellatur.

De me-

De meteoris aëreis ac primum de Ecnephiis & Typhonibus.

Meteora etiam aerea ex calida & sicca exhalatione generantur, in mediâque aeris regione oriuntur: ea autem sunt aut flatus violenti ut ecnephia & typhones, aut venti. violenti flatus fiunt cum spiritus calidus & siccius in nube inclusus, minimèque præ densitate inflammatus, nubem ut exitum faciat magno impetu concutiens, deorsum à densa nube expellitur. Si autem spiritus ille deorsum recta excernatur, ecnephas id est procella appellatur. Si verò in gyrum contortus in terram demittatur, quod accidit quotiescùmque in alterum incurrens, dum deorsum deijcitur, repellitur, typhon id est vortex dicitur. Quod si typhon dum in terras gyratur præ motus vi & materiae siccitate ardorem concipiat, præster id est turbo accensus nominatur.

ca. 1. lib. 3.
meteor.

DE VENTIS.

Asicca autem exhalatione tum ventus oritur, cum illa è terra vi solis sursum ascendens à frigore mediæ aëris regionis ita repellitur ut deorsum fluere coacta sit. nihil itaque aliud ventus est quam multitudo quædam sicci halitus qui ex terra sursum ascendens, frigore superiori circum eam impellitur. Ventorumque motus à loco superiore principium habent, materia verò ab infimo.

ca. 4. l. de
mundo ad
Alex.c. 4. l. 2.
meteor.

Ventorum autem motus inflexus & obliquus est, nam ex supero loco ad terram obliquè cientur, & circa eam flant. Id fit quia exhalatio quæ è terra calore solis sursum recta effertur, offendens obstaculum ad latera repellitur, & deorsum obliquè protruditur. Venti autem omnes quo loco flare incipiunt, imbecillam vim habent, quo autem longius progrediuntur, eo insigniorem & maiorem, quoniam multus fit halituum concur-

E

cap. 6. sus, non secus atque in fluviorum ortu contingit. Venti autem omnes qui diametro inter se distant contrarij sunt. Venti autem contrarij flare simul non possunt, necesse est enim ut alter cui vis ab altero adfertur flare desinat. Contrariis vero temporibus contrarij flant maximè: eos autem qui contrarij non sunt, simul flare nihil prohibet. Ventorum distinctio ab his cæli regionibus, à quibus flare incipiunt, sumitur. Alij enim ab oriente, alij ab occasu, alij à meridie, alij à septentrione perflant.

De ventis orientalibus.

Venti qui ab ortu flant calidi sunt & sicci, ac Subsolanii vel Euri generaliter vocantur, ex iis tamen is qui ab ortu æstivo flat Cæcias, qui ab ortu æquinoctiali ἀπὸ ἀνατολῆς, id est Subsolanus, qui ab ortu brumali Εὐροσ, id est Vulturinus proprie dicitur.

De ventis occidentalibus.

Qui autem ab occasu flant frigidi & humidi ferè sunt, ac Favonij uno nomine appellantur. Ex iis autem is qui ab occasu æstivo Argestes & Corus dicitur, est que is Vulturinus contrarius, qui ab occasu æquinoctiali proprie Ζέφυρος, id est Favonius, & Subsolanus contrarius est, qui ab occasu brumali ἀφ' ἀφρῆς, id est Africus, Cæcia aduersus.

De ventis meridionalibus.

Venti qui à meridie flant calidi sunt ac humidi, ac Austri communiter dicuntur. Ex iis tamen is qui è regione septentrionis diametro situs est, nominis prerogatiua ὀπτός, id est Auster dicitur. Qui inter hunc & Vulturinum est, Euronotus, & Phænicias est appellatus, at qui spirat altrinsecus inter Africum & Austrum Libonotus vocatur.

De ventis septentrionalibus.

Qui vero à septentrione spirant frigidi & sicci habentur, & Aquilones cõmuni nomine vocantur. Ex iis autè is

qui ab eo loco in quo versa est, oritur, & Austro respõdet Βορρῆας, id est Aquilo, & ἀπὸ ἀρκτικῆς, id est Septentrio peculiariter appellatur: Qui inter hunc & Cæciam est, Mesis Libonoto oppositus, Qui inter Septentrionè & Argestè est Thrascias, Phænicia aduersus.

De terramotu.

Actenus de rebus igneis & de flatibus & ventis qui sũt Hex spiritu calido & sicco è terra sursum calore solis, ac aliquando etiam calore quem terra ipsa continet excitato. Cum autem eiusmodi spiritus in terra visceribus & concavitatibus includitur, & exire non potest, propter terra extremitatem nimis compactam & densam, vehementer terram concutit, impetuque magno erumpit, efficiturque terramotus.

c. 7. lib. 2.

De meteoris aqueis, ac primum de pluuia, niue, & grandine.

Meteora autem aquea ex vapore calido & humido gignuntur: eorum quaedam in medio aère, quaedam in infimo, quaedam in terra oriuntur. Quæ in medio aère generantur sunt pluuia, nix, & grando. Hæc autem efficiuntur cum vapor ex aqua aut terra humore circumfusa calore solis usque ad mediam aeris regionem eleuatus illic & caloris discessu, & loci frigore cogitur & in nubem vertitur, pluuia siquidem fit cum nubes statim in aquam resoluitur, & guttatim in terram delabatur. Quod si guttæ quæ cadunt parvæ fuerint imber: Sin autem magnæ & crassæ, & magno impetu ruant, labrotera appellantur. Nix autè fit cum nubes prius congelatur quam in aquam conuertatur. Id quod hyeme cõtingit, & cum tempus aut locus admodum frigidus est.

c. 9. l. 1.

Grando vero efficitur cū nubes in aquã dissoluta, propter immodicã frigiditatẽ prius cogitur & cõglaciatur quã aqua deorsum decidat: maximè autè vere atque autũno grãdo nascitur,

c. 11.

tum astate, hyeme rarius. Atque tum ferè cum minor est vis frigoris. Quoniam enim calorè & frigus inter se omni ex parte conflagere, ac sese undique vicissim coercere & comprimere cernimus, ob eamque causam astate interiores terræ partes ob-
rigescunt, & hyeme calent, hoc etiam in medio aere fieri existi-
mandum est. Quare calidioribus temporibus frigus magis in
intimas partes à calore ambiète undique compulsus, simulât-
que aqua ex nube orta est cogitur & congelat. Celeritatem
etiam concretionis aqua ante concalescens adiuuat. Citius e-
nim refrigeratur & congelatur.

De rore & pruina.

c.10. **Q**ua autem fiunt in infima aeris regione sunt ros & prui-
na. Hæc fiunt cum vapor qui interdum excitatus est, in
sublime efferri non potest, propter caloris efferentis paucitatem
& imbecillitatem, rursusque cum noctu refrigeratus fuerit de-
fertur. Ros autem fit cum vapor in aquam tenuem vertitur,
nec tantus est astus ut exsiccare & absumere possit id quod ex-
citatum est, nec eiusmodi frigus sequitur, ut ipsum vaporem possit
cogere. Quod vel locus paulo sit calidior, vel tempus. Existit
enim ros sereno & temperato cælo potissimum, in locisque ma-
gis temperatis, rosque pluviæ respondet, sed pluviæ maior, ro-
ris minor est copia. Pluvia enim ex magna vaporis copia qua
refrigeratur existit, cuius causa est & locus amplior, & tem-
pus diuturnius in quibus cogitur. Roris autem minor est copia,
propterea quod & diei vnius eius ortus concretio est, & in an-
gusto loco cogitur. Pruina autem fit cum vapor frigore cogitur,
priusquam se vertat in aquam. hyeme autem nascitur, & po-
tissimum in frigidis locis pruina verò niui respõdet. Nix enim
est cum nubes cogitur, cum autem vapor, pruina dicitur.

De fontibus & fluminibus.

Eodem autem modo fontes & flumina in terra oriuntur, c.13. l.1.
Atque ea aquea metæora quæ in aere fiunt. Cum enim in ter-
ra vapor concluditur, Itémque aer qui vaporis naturam ha-
bet per terræ meatus illabitur, & frigore terræ refrigeratur &
cogitur, aqua oritur, quæ in unum quendam locum confluens,
fontibus & fluminibus dat originem. Quanquam ex aqua
etiam pluvia quam terra excipit, in aqua guttulas unum in lo-
cum paulatim concurrentes & inter se coeuntes conuersa, flu-
uiorum fontes emergunt. Quare fluuij ex montibus manant,
plurimique & maximi ex altissimis. Itémque fontes montibus
editisque locis sunt proximi. In campis autem patentibus sine
fluminibus omnino pauci oriuntur. Montosa enim & alta
loca quasi spongia suspensa & prominentia, quia magnam ex-
cipiunt aquæ defluentis copiam, vaporémque qui ex aquis ex-
citatur refrigerant, rursusque in aquam cogunt, paulatim mul-
tis locis aquam ex se fundunt & quasi instillant.

De metallis & fossilibus.

Metæora autem terrea, intra terram generantur, ex con- c. ultimo l.
clusa in terræ visceribus exhalatione. 3. meteor.

Eorum autem duo sunt genera, alia enim fossilia, alia metal-
lica. Fossilia autem omnia ut lapidum genera quæ liquari non
possunt, & sulphur, & sandaraca, & ochra, & rubrica, aliá-
que eiusdem generis, efficiuntur ex sicca exhalatione, in qua ta-
men aliquid vaporis admixtum est. Metallica autem ut aurum,
argentum, æs, stannum, ferrum, plumbum, ex vapore seu ex-
halatione humida intra terram, & in lapidibus maximè in-
clusa, & præ terra lapidumque siccitate & frigore in unum
coacta atque concreta gignuntur, non secus atque ros & prui-
na ex vapore eiusmodi iam à terra secreto, & parum supra il-

lam eleuato, frigorisque vi concreto solent oriri. Metalla autem halitum siccum cum uapore admixtum habent (Vnde auro excepto incenduntur omnia) Ideoque dura sunt actūque sicca & terrea, quanquam potestate liquida, humida, & aquea dicuntur. Vehementi enim ignis calore liquefcunt, sed eo refrigerato & extincto ad duritiem rursus, propriamque formam reuocantur.

DE ANIMATIS CORPORIBVS.

c. 1. & 2. l. 1. de anima.

AC de corporibus imperfecte mixtis quidem satis, nunc ad corpora perfecte mixta transeundum est, quæ animata quia anima prædita sunt appellantur. Corpora igitur animata ex corpore quod in se vitæ facultatem habet, & anima constant.

De anima & corpore.

ca. 1. l. 2. de anima.

ANima est forma & perfectio prima corporis naturalis quod in se vitæ potestatem habet. Corpus autem vitæ potestatem habens, est materia & subiectum in quo anima inest eiusque partes sunt instrumenta ad exequenda munera vitæ.

ca. 2. & 3.

Animæ autem facultates sunt tres vegetatrix, sentiens, & rationalis, unde tria corporum animatorum genera existunt, plantæ, animalia, bruta, & rationalia id est homines. In plantis autem sola vegetatrix, quæ & alio nomine altrix facultas dicitur, reperitur. In brutis vero animalibus & vegetandi vis inest, sed præter hanc & sentiendi facultas, in hominibus & alendi, & sentiendi, & præterea ratiocinandi vis est. Has autem singulas animæ facultates comitatur appetitus, qui autem alentis facultatis comes est, appetitus naturalis: qui sentientis sensitiuus: qui rationalis voluntarius dicitur.

De calore innato.

ca. 4. lib. de respir.

Quomodo possunt, sic alendi vis sine insito innatoque calore

non potest extare. Nihil enim aliud quod non sit vitæ particeps. Calor autem innatus vitam impertit. Vitæque est ipsius caloris innati conseruatio, mors autem eius caloris interitus, id est eius consumptio aut extinctio. Corporum ideo uiuentium ortus est primæ facultatis animæ altricis cum calore innato communio, vitæque huius permensio.

Omnia ergo corpora animata, eorumque partes calorem quædam cognatum & naturalem habent. Itaque dum uiuunt calida sunt, cum moriuntur & vita priuata sunt contra frigida.

DE PLANTIS

Plantæ sunt corpora alendi vi prædita. Itaque plantarum partes sunt corpus, & anima altrix.

Corporis plantarum partes communes & principales sunt radix, truncus, ramus, & surculus. Atque hæc quidem organa sunt per quæ altrix facultas in plantis sua exercet munera.

DE ALENTE FACULTATE.

Facultas alens triplex est conseruans, augens, & procreans. Facultas conseruans est quæ corpus vitæ particeps in quo ipsa inest conseruat.

Facultas auetrix est quæ corpus uiuens ad conuenientem naturæ suæ magnitudinem prouehit. Facultas vero procreatricis est quæ sibi simile secundum speciem procreat. Omniumque officiorum in iis quæ uiuunt dummodo suis partibus absoluta sint, nullum naturæ aptius aut accommodatius est, quam sui simile procreare ut animal animal, stirps stirpem, ut eternitatem, diuinitatemque cuius cupiditate omnia ducuntur, quam proximè possint imitentur. & cum eadem ad numerum permanere non possint, procreatione similium, in sua specie perpetuentur. Quare finis naturæ animatæ propositus in eo est, ut aliquid simile procreet.

c. 4. l. 1. & c. 12. l. 3. de anima. c. 2. l. 1. de adole. fen. vit. & mor. c. 7. l. 1. de respir.

c. 2. l. 1. de adole. fen. vi. & mor. & c. 4. l. 2. de anima.

Id autem quo anima corpus alit, alimentum est, quod in plantis succus, in animalibus verò cibus & potus appellatur.

Alimentum autem vi caloris nativi concoctum sit oportet, ut in corporis substantiam transeat. porro quatenus id alimentum crudum est, ea ex parte à contrario corpus nutriri dicitur, quatenus autem coctum est, à simili alitur.

De appetitu naturali.

Appehtus naturalis altricis facultatis comes, est anima facultas qua viuentia omnia attrahunt alimentum, ad eorum vitam tuendam, & noxia excrementa expellunt. præter appetitum duæ alia sunt facultates naturales, retëtrix que alimentum ad concoctionem retinet, & concoctrix qua alimentum coquendo ad similitudinem substantiæ immutat. Itaque facultates naturales alenti facultati ut suum munus obeat subseruientes quatuor sunt, attractrix, retëtrix, concoctrix, & expultrix.

Ex l. de adol. & senect.

In plantis autem alimentum ex terra per radices attrahitur, & allicitur, ac in truncum defertur, ibique calore insito præparatum in totam stirpium substantiam conuertitur, alimentique excrementa per ramos maximè in folia abeunt.

DE ANIMALIBVS.

c. 11. l. 3. de anima.

Atque hæc de stirpibus generatim dicta sint, nunc de animalibus summam etiam agendum. Animalia sunt corpora sensu prædita. Animalium igitur partes sunt corpus & anima sentiens. Corporis perfectorum animalium partes simplices sunt aut cõpositæ. Simples quia in partes sibi similes & eiusdem nominis secari tatum possunt, similes dicuntur, ut caro, os, neruus, chorda, musculus, arteria, vena, & aliæ eiusdem generis. Compositæ autem quia in partes inter se dissimiles diuiduntur dissimiles appellantur, ut caput, thorax, venter, artus,

c. 1. l. 2. de part. & c. 1. l. 1. de hist. animal.

ter, artus, in quibus aliæ omnes continentur, ut in capite cerebrum, oculi, aures, nares, os, lingua: in thorace cor, pulmo: in ventre ventriculus, hepar, lien, intestina, renes, vesica: artus, crura, & ceteras partes extremas continet.

Hæc igitur mēbra sunt organa quibus anima sentiens, que huic coniuncta est facultas altrix actiones suas in animalibus exequitur. Os enim est quo animalia cibum & potum capiunt. Ventriculus in quo nutrimentum ipsum calore innato adiuuante concoquitur, & vertitur in chylum.

c. 2. l. de adol. de sen. vit. & mor.

Intestina superiora chylum accipiunt ex ventriculo. Venæ quædam ex intestinis purum chylum rapiunt, ac transuehunt in hepar, ibique denuo coquitur, & vertitur in sanguinem. ab hepate per alias venas sanguis in cor, & in ceteras omnes corporis partes defertur, in substantiamque corporis tandem conuertitur. Excrementum autem ex alimēto relinquitur, alterum quidē siccum & lutulentum, quod per intestina inferiora deijcitur, alterum humidum vrina appellatum, quod per vesicam emittitur. His igitur membris ceu instrumentis facultas altrix in animalibus suis officiis & muneribus fungitur. Ceteris autem membris facultas sentiens sua exequitur munera, ut per singulas eius partes deinceps intelligetur. Animalium autem alia solo sensu prædita sunt, ut beluæ, alia verò rationis etiam capacia, ut homines.

DE SENSU AC PRIMVM exteriori.

Sensus est facultas que res singulas, & externas que sub sensum cadunt apprehendit, & cognoscit. est que exterior aut interior. Sensus exteriores qui res obiectas aliqua corporis parte externa percipiunt, sunt quinque aspectus, auditus, odoratus, gustatus, & tactus. Quorum omnium quædam obiecta com-

c. 1. l. de anima.

c. 1. l. 3. de anima.

c. 6. l. 2. de anima.
c. 7.

munia sunt ut motus, status, numerus, figura, magnitudo, alia vero singulorum propria. Indiget autem sensus exteriores omnes aliquo medio inter eorum organa & obiecta interiecto, quo munera sua recte exequi possint. Trium autem sensuum aspectus, auditus, odoratus, medium est corpus diaphanum, id est translucentum, cuiusmodi est aer & aqua.

De aspectu.

ea. eodem.

Aspectus est sensus exterior percipiens oculis colore. Aspectus enim proprium obiectum est aspectabile. Aspectabile autem est color. Color vero sine lumine sub aspectum cadere nullo modo potest. Itaque corpus diaphanum aspectus medium lumine collustratum sit necesse est, quo coloris species per illud ad oculum deferri possit. Idcircoque cum in natura translucida tenebrae quae priuatio sunt luminis, offusae sunt, aspectus cernere colorem non potest. Si ea quae ignita apparent & splendida ut fungus, cornu, capita, & squamae piscium excipiantur, quae in tenebris magis quam in lumine cernuntur. Natura translucida ut aer ab igne aut corporibus celestibus lumine illustratur. Coloris porro, expers sit natura perlucida oportet, ut verus color obiectus ad aspectum referri possit. Color autem medium pellucidum ut aera mouet, speciesque coloris per ipsum medium lumine illustratum, quia continuatum est ad oculos usque fertur. Aspectus enim organa sunt oculi. Duo autem sunt extremi colores contrarij albus & niger. Alij vero omnes inter hos sunt interiecti medij ut ruber, violaceus, croceus, viridis, purpureus.

De auditu.

cap. 8.

Auditus est sensus exterior auribus sonum percipiens. Sonus autem auditui obiectus, fit ex duorum corporum solidorum & lauium vehementi & repentino ictu & conflictu. Aliud enim est quod percutit, aliud quod percutitur. Dum

autem solida corpora inter se configunt aërem pellunt, & sic sonus ad aures usque per medium aërem externum defertur. Auribus autem à natura insitus est quidem aer, & simulatque medius aer externus corporum ictu pellitur, & ad illum internum auribus conclusum peruentus est, internus ille etiam pellitur sonusque auditu percipitur. Sonorum autem alius est acutus, alius grauis. Acutus est is qui sensum paruo tempore multum afficit, grauis qui parum longo tempore. Idcirco fit propterea quod ille citò, hic tardè mouet. Est autem sonus quidam animalibus perfectis peculiaris, qui dicitur vox. Vox autem excitatur in animalibus cum aerem ducunt & in hunc incidit spiritus internus qui à pulmonibus profectus, in arteria concutitur: nec fit absque quadam visione siue intentione & desiderio aliquid significandi. Cum autem sonus ab obstante corpore repellitur, & ad suum principium redit, ea soni relatio Echo dicitur. Fitque potissimum in syluis, montibus, littoribus, locisque concameratis. Aures autem auditus, organa, tortuosum & flexuosum iter habent ut colligant sonum, ac minus tardiùsque ledatur à magno sonitu.

De odoratu.

Odoratus est sensus exterior odorem naribus percipiens, ^{cap. 9.} qui in pluribus beluis quidem acrior est, quam in hominibus. Aquatiles autem bestiae per aquam odorem sentiunt, cetera autem animalia per aerem. Animalia autem quae spiritum ducunt, respirando, quae autem spiritum non ducunt, absque respiratione odorem sentiunt. His enim instrumentum olfactus nulla re obductum datum est. Illis autem quae spiritum ducunt, quoddam operculum largita est natura, quod cum respirant aperitur, venis itineribusque amplificatis.

ca. 1. lib. de sensu.

Odor autem arida rei est. Itaque odor quaedam est fumum imitans exhalatio ex corporibus odoriferis nempe calidis excitata. Odorū autē alius est bonus, alius malus, qui fætor appellatur.

De gustatu.

c. 10. l. 1. de anima.

Gustus est sensus exterior qui lingua saporē apprehendit. Sapor gustatui obiectus rei humida est, ut odor arida. Lingua verò instrumentum gustatus est. Sed quo sapor lingua percipi possit, modice humida sit necesse est, quæ humiditas saliva dicitur, mediūque locum habet. Lingua enim ipsa si arida sit, aut valde humida saporem non sentit: quippe quæ iā sua qualitate affecta de altera iudicare non potest, ut cum quis pregustata re acris saporis aliam degustat, aut cum agris amara omnia videntur, quod in eorum lingua, magna huius humoris copia abundet. Saporē simplices & contrarij duo sunt dulcis & amarus, hos sequuntur, illum quidem pinguis, hunc salsus, quibus interiecti sunt acer, austerus, acerbus, & acidus.

De tactu.

ca. 11.

Tactus est sensus exterior qui qualitates tactiles nervo per totum corpus ex passō percipit. Qualitates autem quæ sub tactum cadunt, sunt primæ qualitates elementorum calidum, frigidum, humidum & siccum, & secundæ quæ has comitari solent, durum, molle, asperum, glabrum, graue, leue, dẽsum, rarũ. Instrumentum verò tactus est nervus quidam multiplex & ramosus, multis surculis & capillatim per totũ corpus sub carne & cutē dispersus & diffusus. Medium autē inter nervum ipsum & res tactui obiectas est caro & cutis.

De sensu interiori, ac primum de sensu communi.

Sensus interiores sunt sensus communis, Phantasia, Memoria. Sensus communis is est ad quem rerum obiectarum spe-

cies & imagines ab omnibus exterioribus sensibus perferuntur, & qui actiones singulorum sensuum discernit, & obiecta diiudicat. Quoniam enim alba & dulcia, singulasque res quæ sensibus percipiuntur collatas inter se, internoſcimus atque sensu percipimus, & differre inter se, & quid differant, hoc sensu communi faciamus necesse est. Sensus autem communis in anteriori cerebri ventriculo situs est.

ca. 1. l. 3. de anima.

De phantasia.

Phantasia est facultas quæ ex speciebus à sensu communi perceptis similes species sensibiles aut intentiones conceptusque elicit, unde fuga & proſequentio sequuntur, ut canis baculo viso, cogitans eius percussionem fugit, equus audito classico concipiens prælium mouetur.

Phantasia in brutis tantum αὐθιτικῆ, id est sensitiva, in homine verò βελωτικῆ facultas dicitur, ea in medio cerebri ventriculo sedem habet.

ca. 10. & 11. l. 3. de anima.

De memoria.

Memoria est quæ species rerum sensilium conceptionesque à phantasia susceptas diu retinet & seruat. Memoria verò præteritorum est, non autem præsentium in instanti tempore, Quod enim præsens est, cum instat & adest, ut exempli gratia, hoc quod album est, cum cernit, nemo memoria tenere se solet dicere. Memoria in posteriore cerebri concavitate locum habet.

c. 1. l. de memoria.

De appetitu sensitivo.

Ac de sensibus quidem satis, nunc de appetitu qui sensus comitatur dicendum est. Appetitus sensitivus est vis anime quæ mouentur animalia ad prosequendum aut fugiendum quicquid phantasia bonum aut malum esse iudicavit. Obiectum enim quod semper appetitum mouet vel bonum est, vel id certe quod bonum videtur, nec omne bonum sed quod agendum est, vel malum quod fugiendum est. Eius igitur appetitus vis duplex est, & dicitur

c. 10. l. 3. de anima.

N. ABRAHAMI

μῆτις, id est concupiscibilis, qua animalia ea quae illis bona videntur expetunt & inquirunt, & *θυμὸς* irascibilis qua ea quae illis mala videntur fugiunt & repellunt. Ex his facultatibus affectus omnes oriuntur. Sunt autem affectus genere quatuor, horum duo ex boni specie aliqua excitantur, voluptas & cupiditas, duo ex mali opinione oriuntur dolor & timor. Nam si bonum praesto esse opinemur voluptate afficimur, si futurum concupiscimus. Atque si malum adesse opinemur, dolemus, si futurum metuimus. Affectus vero omnium primi & simplices aliorumque quasi elementa sunt voluptas & dolor, reliqui autem ex his sunt mixti.

De facultate mouendi loco.

Appetitus autem sensitivus ut suum munus obeat, facultate mouendi loco indiget: ea enim mouendi loco vis est qua moveri e loco uno in alium possunt animalia, ut obiecta prosequantur, aut fugiant.

c. 10. l. 3. de anima.

Hac autem duo appetitus, & intellectus aut visio, causa sunt cur animantes loco mouentur. Organa autem quibus loco moveri possunt animalia sunt nervi, musculi, & chordae.

DE INTELLECTU.

Atque haecenus de anima sentiente quae utriusque animalium generi communis est dictum est. Superest ut de rationali anima homini propria breviter differamus. Rationalis anima siue intellectus est facultas qua homo uniuersa & singula cognoscit, diiudicat, & ratiocinatur.

e. 4. l. 3. de anima.

Sit igitur necesse est, quoniam omnia intelligit, simplex, & omnis concretionis & admixtionis expertus, ut in omnia suum quoddam domicilium habeat, id est notiones rerum percipiat.

PHYSIOSSYNOPSIS.

24

Quod enim aliena esset natura, id omne prohiberet & a se reijceret, si in propinquo existeret, ex quo efficitur nullam esse eius naturam aliam, nisi eam qua vim intelligendi habere dicitur. Praeterea mens corporea non est, nec cum corpore permixta, afficeretur enim calore & frigore, aut etiam ei instrumentum quoddam esset, ut est ei parti qua sentimus, nunc autem nullum est. Sed a corpore secreta & segregata, immortalisque ac aeterna est.

Intellectus autem functio duplex est, prima versatur circa simplicia in quibus neque veritas neque falsitas inest, altera vero circa composita: in quibus verum aut falsum cernitur. Mens enim primum singulas rei cognoscendae notiones simplices comprehendit, deinde ipsas cum re intelligenda coniungit & copulat, in qua coniunctione semper verum aut falsum perspicitur.

Intellectus aliam ea quae ad solam cognitionem, aliam quae ad actionem referuntur, contemplatur.

Intellectus cuius omne opus in contemplando est, theoreticus, qui autem in actione rerum versatur practicus dicitur: hic autem circa bonum aut malum quod agendum aut fugiendum est, versatur. Itaque cum bonum aut malum aliquid esse ait, aut negat, id tum homo refugit, aut sequitur.

De intellectu agente & patiente.

Quoniam autem in omni natura est aliquid quod materia locum in quoque genere obtinet, quod ipsum caetera omnia esse possit, aliud vero quod vim efficiendi habet, eo ipso quod omnia efficiat, eadem in animo distinctio reperitur. In eo enim quaedam pars est quae fiat omnia, altera quae faciat,

cap. 5.

N. ABRAHAMI

quasi habitus quidam instar luminis, quod quidem facit quodammodo ut colores qui esse poterant, re ipsa sint. Atque haec quidem mens est imparibilis cum eius essentia actu sit. Semper autem id quod facit, ei quod patitur, & principium materiae anteponendum est. Mens autem ea quae ex vi ponderatur antiquior est in vno quidem temporis ordine. Absolutè autem temporis ordine antiquior est, quae actu est. Intellectus enim in vno eodemque homine potestate quidem est, non actu priusquam intelligat.

c. 4. l. 3.

Quare antequam mens intelligat similis est tabula nuda in qua aliquid depingi potest, nihil tamen re ipsa depictum est. Intellectus autem agentis proprium munus est contemplari, ratiocinari, & excogitare aliquid. Intellectus verò patientis res ab agente intellectas, & dijudicatas, & excogitatas in se recipere.

DE VOLVNTATE.

ca. 9. & 10. l. 3.

Intellectum sequitur voluntas. Voluntas est appetitus rationalis.

Alexander Aphrod. l. de anima. c. de vi impulf.

Nam cum ea appetimus, quae rationis iudicio recepta & comprobata sunt, eiusmodi appetitus voluntatis nomine nuncupatur. Voluntas enim cum deliberatione atque consilio est, deliberare autem atque consulere eius functio est, qui ratione non careat. Itaque voluntas solis hominibus peculiaris & propria est. In his enim vis illa appetendi rationi subditur, ut illi etiam obsequi, atque obtemperare valeat. Id autem sub voluntatem cadit quod verè bonum est, ut id sub appetitum sentientem quod bonum esse videtur. Etenim voluptas tunc bonum videtur, quum libido ad aliquid illecta inflammataque rapitur. Homines autem plerumque iracundia & cupidine ducuntur, ratione

Themisti c. 61. para. in l. 3. de anima.

EXTRACT DV PRIVILEGE

D V R O Y.

PAR grace & priuilege du Roy, il est permis à M. Nicolas Abraham Guisois Docteur en la faculté de Medecine de faire imprimer par tel Libraire ou Imprimeur que bon luy seblera tous les liures & cométaires qu'il a par cy deuant composé & escrit, & tous ceux qu'il pretend encores cy apres coposer & escrire sur la Philosophie & la Medecine, & est inhibition & defense faite à tous Libraires & Imprimeurs de n'imprimer, vendre, ny distribuer aucun œuure dudit Abraham sans son consentement & permission, durant le temps & terme de six ans consécutifs, à commencer du iour que lesdits liures seront paracheuez d'imprimer, sur peine de confiscation des liures imprimez, & d'amende arbitraire, cōme plus à plain est déclaré par les Lettres patentes du Roy sur ce donnees à Paris le troisieme iour de Septembre, l'an de grace mil cinq cens quatre vingts & six, & de son Regne le treziesme.

Par le Roy, le S^r. de Chantecler Conseiller & Maistre des Requestes ordinaire de l'hostel de sa Majesté present.

COMBAVD.

MAISTRE NICOLAS ABRAHAM Guisois, Docteur en Medecine, a permis à GUILLAUME LINOCIER, marchand Libraire en l'Vniuersité de Paris, d'imprimer ou faire imprimer correctement vn liure par luy composé, intitulé, Physiossynopsis præclara methodo descripta ex Aristoteis dogmate, per Nicolaum Abrahamum Guisianum.

G ij

domita aut retro posita. Quod incontinentes euidenter ostendunt, qui quum quod & melius & salutaris est videant, probentque, tamen in deterius ac fœdus vergunt. Hinc fit ut appetitus in nobis pugnantes & contrarios sentiamus, quoties ratio cupiditati aut iracundia aduersa est: quorum alter quia respicit futurum & consequens tempus obsistit, ac renititur vitio, alter quia præsens latabile attrêdit, nec spectat à tergo quod imminet, dat sceleri manus & praeceptis agitatur. Est enim hoc ingenium voluptatis eius, quae sensus tuillat, ut quum præsens est, si de futuro non cogites summum bonum, absolutumque videatur. cap. 64.

Appetitus autem brutorum, ut quem imaginatio bruta & simplex extimulet, opinione & iudicio deficitur, quia ratiocinari & commentari non possunt. Hominis verò appetitus ambigit, nam & cum opinione & sine opinione potest contingere. Quare in nobis non omnis appetitus est voluntas, sed contra omnis voluntas appetitus est. Porro in homine interim mouet appetitus irrationalis rationalem, interim è diuerso. Mouet verò semper appetitus vehementior & validior debiliorem, languidiorémque, non ita ut debilior suum motum deserat, sed ita ut à validiore attollatur, rapiaturque; id quod de globis cœlestibus docent Astronomi. Quamuis enim voluntas semper quidem consuliet quod agendum est, priusquam agat quicquam: Attamen ubi consuluerit, libera est ad agendum, vel non agendum, quod est ex ratione iudicatum: ex quo efficitur ut ipsa nonnunquam rationi non pareat, sed appetitui sentienti, cum ab eo rapitur & vincitur. cap. 97.

Appetitus autem irrationalis in homine principatum tenet, quotiescunque appetitus relinquit & abijcit rationis obe-

dientiam, nec rationi paret, cui subiectus est lege natura: Sed cum ratio praest, appetitus verò obtemperat, tum voluntati relinquitur locus.

PHYSIOSSYNOPSEOS A NICOLAO
ABRAHAMO GVISIANO EX ARISTO-
telis doctrina descriptæ finis.

EXCVDEBAT IOANNES ALBVS,
Typographus, mense Septemb. 1586.

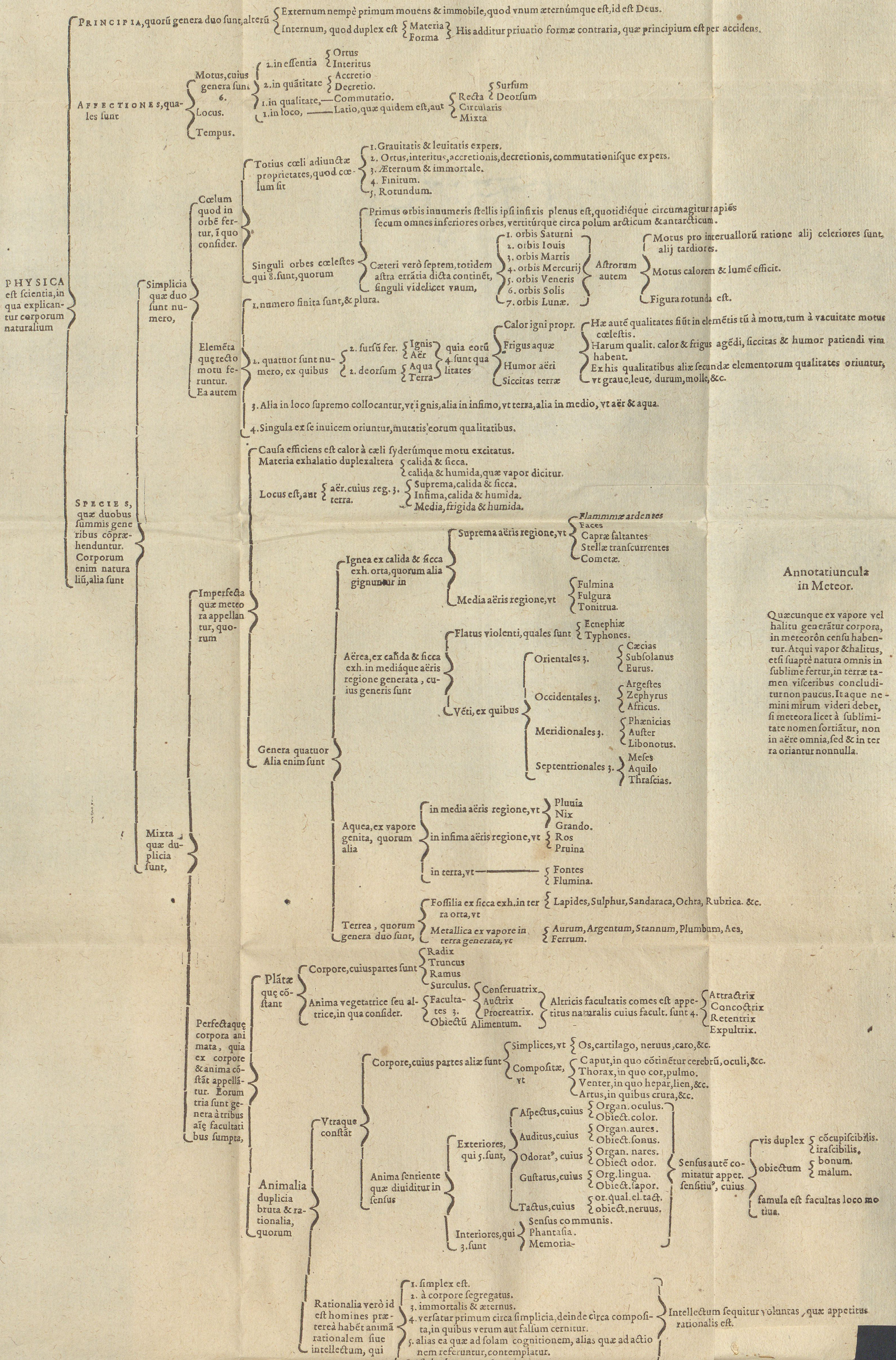
NICOLAI
ABRAHAMI
GVISIANI DE ARTIVM
INSTITVNDARVM METHODO

CVM PRIVILEGIO REGIS.

N. Abrahami Tabula, in qua eximie sua Physiosynopsis depicta, oculis spectanda PROPONITVR. AD D. CLAVDIUM DAMBRANEVM, præclarissimum apud Rhemos Doctorem Medicum.

EMPER existimaui (doctissime DAMBRANE) vt Theologia ac Iurisprudentia, ita & Medicina absolutam omnibus suis partibus ac numeris cognitionem cõsequi neminẽ posse, qui prius nõ fuerit in Philosophia artium omnium procreatrice satis superque versatus. Ea de causa ego qui ab incũte etate omnes laboris ac industriæ nervos ad Medicinam non faciendam modo, sed & excolendam aliquando intendere decreueram, magnam adolescentiæ meæ partem in Philosophiæ studio consumpsi. Vt autem aliquod laboris nostri non obscurũ posteritati relinquere testimonium, præcipuas Philosophiæ partes pro mea tenuitate illustrare tentavi. Nostrarum tamen Philosophicarum institutionum editionem in hoc vsque tempus distuli, quo prudenter monenti vt quicquid scripsimus nonum prematur in annum parerem Horatio. Verum cum plurimi ingenio & doctrina præstantes viri quibus lucubrationes nostras communicauim, me ad illas in lucem emittendas hortarentur, studiosos magnum ex illis fractum percepturos esse affirmantes, Physicæ imprimis methodicam Synopsin typis excudendam commisi, illamque Reuerendissimæ Diui Petri Domini, propter singularem qua me prosequitur beneuolentiam, nuncupauim. Methodum autem quam in Physicis rebus describendis sequutus sum, oculis subiecti spectandam, breuissima comprehensam Tabula, quam ad te mitto, vt illa compluribus Astrolagicis ac Geographicis tabulis ædium tuarum parietibus affixis adiuncta, quoties tibi ante oculos obuersabitur, toties illius author ABRAHAMVS in mentem tibi veniat, qui pro tuis immortalibus in illũ meritũ vt stricto vinculo tibi est deuinctissimus, sic erit in perpetuum tui studiosissimus, & obsequentissimus. Vale. Parisius, è Collegio Laudunensi cal. Augusti, 1586.

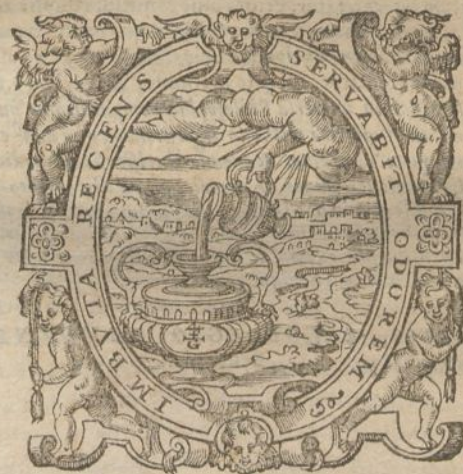

dientiam, nec rationi paret, cui subiectus est lege natura: Sed cum ratio praeest, appetitus verò obtemperat, tum voluntati relinquatur locus.

NICOLAI
ABRAHAMI
GVISIANI DE ARTIVM
INSTITVNDARVM METHODO
Dialogus.

AD CELEBERRIMAM ET ILLUSTRISSIMAM
LVRETIAE PARISIORVM ACADEMIAM.

Personę huius Dialogi sunt tres, Ramus & Carpentarius qui vehementer inter se de artium instituentiarum methodo, an vnica sit necne decertant, & Philalethes qui illorum controuersiam omnem verborum non rerum esse, argumentis & exemplis demonstrat.

PARISIIS.

Apud Gulielmum Linocerium, in monte Diui Hilarij,
ad insigne Vasis aurei.

M. D. LXXXVI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

ABRAHAMVS
GVISIANVS
METHODO

N. ABRAHAMVS LECTORI BENEVOLO
S.

SI cupis, candide lector, ipsos de artium instituendarum methodo videre
dissertationis fontes, ex quibus huic sermonem disputationemque I.
Carpentarii cum P. Ramo hausimus & expressimus, lege P. Rami lib. 2.
institur. Dialecticarum ubi de methodo agit, & lib. 9. Animaduersionum
Aristotel. postremarum in posteriora Analytica, ubi cum Aristotelis lo-
cum interpretatur, Priora sunt & notiora dupliciter, non enim idem
est prius natura, & prius nobis, neque notius natura, & nobis notius.
Et libellum qui vnus ex P. Rami discipulis nomine inscribitur, Expositio Arnaldi Ossa-
ti in disputationem Iacobi Carpentarii de methodo. Lege etiam I. Carpentarii primam
Platonica & Aristotelica in vniuersa Philosophia comparationis qua commentarijs in
Alcinoum explicatur, de Analytica methodo digressionem, quæ duas continet disputatio-
nes contra P. Ramum, quem Thesalum Academia Parisiensis methodicum nominat. Euol-
ue diligenter has disceptationes omnes, & inuenies me ex illis omnino desumpsisse & qua-
si ad verbum transcripsisse quæ in hoc Dialogo illos induxi inter se loquutos esse: illa scri-
pta radicitus excute, accuratissime inter se compara, & diligentissime expende, inuenies
me omnino suis argumentis, suis exemplis, suis verbis illos reuera sub Philaletis persona
conciliasse, Laborem nostrum, æqui bonique consule.

PARISIIS, E COLLEGIO LAVDYNENSI,
cal. Nouemb. 1583. Bene vale.

NICOLAI ABRAHAMI GVISIANI
DE ARTIVM INSTITVNDARVM
Methodo Dialogus.

AD CELEBERRIMAM ET ILLYSTRISSIMAM
Lutetia Parisorum Academiam.

MAGNA fuit (artium omnium parens Academia) inter
duos clarissimos abs te fatos, cultos, & educatos viros
P. Ramum & I. Carpentarium de artium instituendarum
methodo, nostra memoria cõtentio, quæ omnium stu-
diosorum mentes & animos admodum perturbauit &
in contrarias sententias distraxit. P. Ramus enim in suis
& Dialecticis institutionibus & Aristotelicis animaduersionibus artiũ
disponendarum vnicam & singularem methodum quæ Analyticè a
generalibus ad specialia semper progrediatur, esse affirmat, quod hæc
sola via ad intelligentiam artium & memoriam clara & compendiaria,
& quod isto solo dispositionis genere ars atque doctrina quælibet illi
progredi videatur, eosque reprehendit qui plures methodos confi-
tuerunt. I. Carpentarius vero contra P. Ramum disputationem scripsit,
in qua duplicè esse in tradèdis artibus methodum Genesin & Analysin
contendit, Ramique de vnica methodo sententiam omni studio euer-
tere conatur. Ramus postea sub cuiusdam ex suis discipulis Arnaldi of-
fati nomine in disputationem I. Carpentarii de methodo expositionem
edidit, in qua se expositurum pollicetur nihil esse in tota Carpentarii
disputatione quod vel minimum officiat duabus illis demonstrationi-
bus, quibus suam stabiliiuit sententiam, Imo vero eam Carpentarium
ipsum sua ipsius voce & confessione tandem confirmare quod infir-
mare conaretur. I. Carpentarius aliam subinde contra P. Ramum dispu-
tationem rursus adornauit in qua summam dat operam vt erudito le-
ctori ad omnia superioris expositionis capita responsum, in singulis-
que capitibus Ramo satisfactum videri possit. Ego vero, (scientiarum
omnium magistra Academia) cum ardenti desiderio cognoscendi in-
census quæ res in hac controuersia versaretur, omnes illorum disce-
ptationes diligenter euoluissẽ, illos multum de artis ordinandæ me-
A ij

thodo inter se verbis dissidere facile anima duerti, re ipsa vero dissentire prorsus non vidi, & cum diutius & attentius (quod vix tantas inter tantos viros de verbis modo excitatas esse tragedias crederem) hanc controuersam questionem mecum in animo considerauissem, eiusque momenta diligentissime perpendissem, vtriusque scriptis inter se accuratissime comparatis, illos animorum contentione, non opinionum dissensione inter se discrepare facillime perspexi. Ob eamque causam cum operæ pretium me facturum esse ducerem si duos illos præstantissimos homines animo irato ac percito acerrime inter se de artis collocandæ methodo decertantes conciliem: ego dialogum conscripsi, in quo P. Ramum & I. Carpentarium eadem ratione, iisdemque verbis, quibus in suis disputationibus vsi sunt inter se de artium instituendarum methodo disputantes induxi coram Philaethe quodam quæ fingo ab illorum vtroque contentione suæ iudicem constitutum, (quia ambo in suis scriptis suæ controuersæ iudices appellant quos putant affectionibus depositis omnibus ex veritate & equitate de sua questione controuersa iudicatos esse) & cum illi vicissim de omnibus controuersæ suæ capitibus eodem fere quo secuti sunt in suis inuictiuis ordine satis superque disseruissent, Philaethem illis responsum dedisse omnem illorum contentionem, omniaque contentionis argumenta partis vtriusque se attentissime audiuisse & intellexisse, ac se illorum controuersiam omnem verborum, nõ rerum esse sentire: vtque sententiam suam illis persuaderet esse verissimam primum clarissimis argumentis, deinde omnium artium liberalium exemplis ex suis disputationibus desumptis se demonstraturum esse, ambos eandem re ipsa methodum in omnibus artibus tradendis probare & sequi. Atque ita ego, (veneranda mater) sub Philaethis nomine illos vnã & eandem omnino instituendarum artium methodum agnoscere & amplecti, suis rationibus & testimonijs demonstraui. Itaque si quis me protinus temeritatis & audaciæ insimulauerit, quod alumnorum tuorum ego omnium infimus & nouitiolus de tanta inter illos summos, in omnibusque scientijs perfectos & consummatos viros controuersia, sententiam ferre audeam: calumniari postea desinet, cum perceperit & penitus cognouerit me illos non meis sed suis argumentis, suis exemplis, suisque verbis conciliasse, ac reuera non dissentire suis sententijs, dictis, scriptis inter se collatis ostendisse. Ipseque vt spero factum studiumque nostrum probabit, ac voluntatem nostram minime reprehendam putabit, cum in illorum authorum scriptis attentissime legendis & inter se comparandis deprehenderit quod ipsi cum non dissident ex industria dissidere videri cupiant. Neque enim hanc consensionem sum aggressus, vt ingenij singularis laudem captem: optime enim ego met mee tenuitatis mihi conscius sum. Neque vt hic deesse doctissimos

philosophos putem qui melius quod conatus sum præstare possent, sed quod nemo adhuc huic rei operam nauarit, vt de studiosis bene merer, in ea elaborari, occasionem nescio quam nactus oportunitatem. Neque etiam in iudicando de tantorum hominum inter se de tanta questione dissidentium scriptis vni opinioni meæ confidere volui, sed quicquid industria nostra elaboratum est, cum nonnullis præclarissimis professoribus tuis, quibuscum aliqua mihi necessitudo intercedit, omnibusque doctrina ac ingenio præstantibus viris quibus vtor valde familiariter communicauit: cum præsertim persuasissimum haberem nostram hanc lucubrationem plus ponderis apud omnes esse habituram, cum doctorum complurium trutina fuerit examinata. Quamobrem spero, (orbis terrarum amplissima, omniumque Academiarum regina Academia) amplitudinem tuam me nihil offensurum si hunc nostrum Dialogum in tuo nomine diuulgare audeam, cum in illo maxima & nobilissima quæstio, de artium (quarum tu mater es) instituendarum methodo tractetur, illaque a præclarissimis alumnis tuis. P. Ramo & I. Carpentario disceptetur. Quod si vero hunc laborem nostrum, quantulus est, tibi non ingratum fuisse percepero, ad grauiora studia suscipienda, & tibi aliquando consecranda nos gloriæ tuæ studiosissimos extimulabis. Sed ne diutius moremur in vestibulo, ad eorum quos proposuimus sermonem disputationemque veniendum est. Iam igitur Carpentarium cum P. Ramo loquentem audiamus.

CARPENTARIVS. Quid ita commotus es Theffale? Quia oppugnamus credo opinionem tuam de vnica artium instituendarum methodo. Metuis ne si arcem tuæ sapientiæ inuadamus, id tibi de manibus eripiamus in quo deuicta omni antiquitate triumphas.

RAMVS. At, Carpentari non ego te floccifacio, nec tua me & tuum similia sophismata, conuitia, nugæ, minæ terrent. Nostra sententia quæ vnica artis collocandæ & singularem methodum constituit, altissimis est defixa radicibus, sic vt nulla vilabefactari possit, nullis argumentis euerti, nunquam dimoueri loco.

CAR. Non mirum, Theffale, si tu Eloquætiæ, Philosophiæ Regius professor, Grammaticæ, Rhetoricæ, Logicæ, Physiologiæ, Mathematicarum artium restitutor, in re literaria deuictis Fabio, Cicerone, Aristotele, Platone, Euclide, omni denique antiquitate magnificus triumphator Cæsar, semper Augustus, propter plebejum doctorem sententiæ tuæ oppugnatorem imperterritus maneat. At tuam (o amplissime rex, & semper Auguste) non reformido maiestatem, nec maximam tuam fucate eloquentiæ vim, quæ, si nescis, tua est illa Pitho quæ iam pridem tonat, fulminat, permiscet vniuersam Academiam. In cæteris eadem apud Germanos, Italos, adde etiam si voles apud indos quantumlibet admirabilis, Ergo aperto Marte in singulare certamen descendamus.

N. ABR AHAMI

Mihi enim gregario doctōri & vix vni ex multis nō minus contra tuam summam auctoritatem licere puto, quam tibi in Aristotelem, Cicero- nem, Fabium & reliquos probatos authores disputare licuit.

R A. Vis Carpentari orator facetissimus videri, sed eiusmodi au- eularum rostris impeti iam pridem consueui, neque moueor tamen. Hæc tua est religio, comminisci quiduis audacter, licenter affingere, & in ijs tandem palmarium tui pudoris & vrbānitatis ducere. Age igitur, homo *ἡ ἡρωικώτατος* in arenam descendamus, non recuso, id maxime exopto. Quendam in arte differendi accurate versatum exercitatumque constituamus certaminis iudicem, qui non alicui homini, sed vni veritati addictus quid de controuersa quæstione nostra (cum inter nos disceptata fuerit) sentiat libere pronunciet.

C A R. Scis ne, Thessale, quem iudicem expetam? Ego profecto vt stomacho tuo indulgeam, nullum recusabo. Vis appellemus Philalethē, nec mihi nec tibi, arbitrator, nec vllius nomini addictus veritatis rationem tantum habeat, vt ab eo procul dubio æquissimam expectare possimus sententiam, cum nos decertare audierit. R A. volo. C A R. En adest, opportune aduenisti Philalethes. P H I. Quid rej est? Controuersia est inter vos non minima, vt arbitrator. Sic enim voce contenditis, vt ex omnibus Academiae partibus vos exaudiri putem. C A R. Recte coniectas Philalethes de quæstione maxima certamen inter nos est institutum, cuius iudicem te elegimus. Quæstio autem inter nos controuersa est de artium instituendarum methodo. Hic methodum vnicam esse vult, eamque Analyticam, repugnante Platone, Aristotele, Gale- no, omni denique antiquitate. Ego vero methodum vnicam esse non posse contendo. R A. Atqui Carpentari nunquam dixi vnicam esse methodum absolute, sed artis ordinandæ & collocandæ (cum eius materies inuenta & sigillatim iudicata sit) vnicam esse & singularem methodum. Hæc tua prima laus est, quæstionem alienam tibi fingere.

C A R. Quid? Etiamne dum rem de qua agitur summam & bre- uiter iam propono mihi imperabis vanam illam tautologiam tuam (or- dinandæ & collocandæ) esset alterum horum certe plus satis. R A. Tau- tologiam vocas Carpentari, rem de qua differendum est initio apertis proponere verbis, ne in tota disputatione aberretur? O sapientem & consideratum philosophum? Te igitur Doctissime Philalethes nunc appello, tuam hic, vt inquit ille, *Clamo, postulo, obsecro, oro, ploro, im- ploro fidem*, Adfis animo sicut ades corpore, cognosce, animaduerte quæ res in hac controuersia versetur. De methodo ordinandæ & dispo- nendæ artis cuiusuis ac disciplinæ agitur. In ista quæstione rem initio accurate propono & definio, ne quis fallatur, non me de qualibet methodo quærere, sed de ea tantum, qua artium præcepta iam inuenta, iamque sigillatim iudicata disponantur & collocentur. Hanc esse dispo-

DE METHODO DIALOGVS.

sitionē artificiosam & perpetuam propriorum artis præceptorum, quæ a natura prioribus & notioribus, ad posteriora & ignotiora natura pro- grediatur: vt cum erata primum fuerit artis materia (quod Logicæ in- uentionis opus esse Aristoteles docuit) deinde separatim iudicata & probata (quod Logicæ dispositionis in enunciato & syllogismo pro- prium est) si requiratur ordinis ratio, primum illud sit, quod per se queat intelligi, cætera autem sine ipso nequeant: secundum quod a primo pendeat, ab eo autem sequentia, eadem ratione tertium, quar- tum, quintum, & reliqua deinceps collocentur, ita vt semper natura priora, & clariora præcedant, natura vero posteriora & obscuriora consequantur: & quoniam via quæ a generalibus & vniuersalibus ad specialia & singularia progreditur, ea sola procedit a natura prioribus & notioribus, idcirco hanc vnam, in disponendis artium præceptis, viam tenendam esse, cum eodē Aristotele profiteor, & hanc artis me- thodū vnicam & singularem esse maximo profusus & certissimo argu- mento confirmo, quia hæc sola via est ad intelligentiam artium & me- moriam clarissima, maximeque compendiaria, cōtraria autem via con- trarijs vitijs obstruata est, obscuritate & prolixitate. Hanc vero demon- strationem quæ firmitate veritatis & soliditate iudicij Geometricas etiam demonstrationes omnes superare videatur ex Aristotele afferro. Addo ad hanc tam illustrem tamque necessariam demonstrationem auctoritatem momento grauitatis parem, omnes artes illam viam sequi voluisse, quanuis partibus omnibus non sint assequutæ. Hac vna me- thodo, atque isto solo dispositionis genere, Grammaticam, Rhetori- cam, Logicam & quamlibet aliam doctrinam progredi, contrario pro- fus nullam. Hæc mea de artis ordinandæ methodo sententia est, Phila- lethes, videamus nunc quid Carpentarius contra hanc tam ἀποδεικτικῆς ἡ μαθητικῆς affirmatam & stabilitam sententiam afferat. Noui homi- nem, nulla ad rem pertinentia intelliges ab eo argumenta, nullas de- monstraciones, multa tamen audies sophismata, multa mendacia, mul- tas in P. Ramum calumnias & nugas. P. Ramum non suo sed Thessali nomine ab eo vocari semper perspicias. C A R. Scio quam tibi mole- stum sit Thessalum Academiae Parisiensis methodicum nominari. Sed tamen sic te placet appellare, quod apte cadere in te videantur omnia quæ de Thessalo scribit Galenus libro primo methodi Therapeuticæ. R A. Thessali nomen (Carpentari) P. Ramo ingeniose tibi videris affin- gere, & vt quondam in histrionia illa tua vetere, nescio quibus alijs no- minibus traducebas, ita nūc tibi noua placet actio. Cum millies, Thes- sale, Thessale, Thessale inclamaueris, credis futurum vt Philalethes & quicumque hanc disputationem audituri sunt existiment P. Rami sen- tentiam, quod vnica sit artis collocandæ methodus abs te magnifice & præclare refutatam? Ego vero quod te remordeat par pari referrem,

hisi tanto erga te modestior esse cupiam, quanto tu in me sis dissolutior. CAR. Cognosces modo, Philalethes, hominem in disputando tam audacem (quem ideo Theffalum nomino) vt omnem antiquitatis auctoritatem aspernetur, quæ in rebus omnibus nobis æterna & sancta est, nec vt ab ea facile deficiamus permittit pudor, Et nescio quibus nugis in quibus iam pridem consenuit, modo quæ repuerascit sic insolere, vt suis humeris Philosophiæ regnum gestare videatur. P H I. At Carpentari vt ingenue dicam quod sentio, Philosophi est nulli additum homini, omnibus veritatem antepone, liberum enim & syncerum in philosophando studium requiritur. Omnes etiam si bene tecum consideraueris, summos philosophos in tota philosophia, nullam hominis cuiusquam opinionem, sed certam demonstrationem, & experientiam vnicam pro singulari veritatis regula habuisse comperies. Testis est Hippocrates, testis Plato, testis Galenus quibus religiosum non fuit verustiores arguere philosophos, testis est philosophorum princeps Aristoteles qui ne magistro quidem Platoni pepercit. De illo enim c. 6. li. 1. Ethic. inquit, ἀξίως δ' ἀνθρώπος βέλτιον ἔχειν ἢ, δὲν ἔστι σοφία γὰρ τῆς ἀληθείας, τὰ δ' οἰκτιρᾷ ἄναγκη ἢ ἀλλ' ὡς τε καὶ φιλοσόφους ὄντας ἀμφαλὴν γὰρ ὄντων φιλοσοφῶν προτιμᾷ τὴν ἀλήθειαν. AEquum est veritatis retinendæ causa sua etiam decreta tollere, philosophos præfertim. Etsi enim vtrique chari sunt, tamen præclarum est pluris æstimare veritatem. Nec iniuria, Carpentari, id facere videntur, Nec eos enim protinus qui maxime in quouis scientiarum genere excelluerint, etiam si antiquissimi sint, fas est non homines, sed deos existimare, vt ne aliquando etiam errare potuerint. Sed hæc missa faciamus, conuictorum iudex esse nolo, de re inter vos controuersa cum vtriusque partis intellexero argumenta meam ferre sententiam non recuso.

CAR. Ne igitur in verbo magis quam in re laborare videar, constitutam primum quid methodi nomine significetur, vt ad id tanquam ad regulam nos in hac disputatione referamus. Sit vero hæc in multis ad eandem rem siue artem pertinentibus, nec tamen eundem gradum in hac obtinētibus viæ siue ordinis institutio, in qua primum quiddam quasi pro capite, vel reliquorum fonte ponatur. Deinde consideretur quid ex illo principio sit secundum, quid tertium, ac deinceps quomodo vnumquodque consequatur. In hac methodiratione quæ ex Galeno lib. 9. de placitis Hippoc. & Platonis est descripta, video tecum Theffale mihi bene conuenire. Hæc enim superioribus Galeni verbis lib. 9. tuarum animaduersionum subijcis: *Hic, ais, methodica collocatio de qua loquimur, & quam vnicam probamus, & sequimur, species videtur a Galeno desiniri. Quam definitionem si sequare, eamque rem velis methodum appellare, & methodi nomine contra me dicas hanc primi, secundi, tertij, quarti loci dispositionem a Galeno locis de quibus*

quibus differemus, intelligi, & plures artis collocanda vias & methodos tales a Galeno consirui, reipsa iam non verbo dissidemus. Atqui ego sic intelligo, Theffale, & secundum hanc propositi nominis notionem contendo methodum vnicam esse non posse. Cedo enim num vt in docendis artibus, postquam iam sunt inuentæ, earumque rudis materia est collecta istiusmodi gradus a peritis artificibus sunt distincti: sic erunt apud solertes artium inuestigatores? nec omnia simul ab illis inquirentur, sed in ijs quædam erunt prima, alia secunda, Itemque tertia & quæ deinceps consequantur? An in docendis rebus iam inuentis, ignoratione methodi confusio quædam esse poterit: in earundem inuestigatione nulla vnquam erit? Aut in rerum inuestigationem aliquando confusionem cadere concedes: in illa methodum esse vllam omnino negabis? Non dicam id tibi propter contrariam summorum philosophorum auctoritatem non licere, sed propter eum vsum, qui te tam multa docuit. Nec enim qui primi in notandis differendi præceptis ex vsu obseruatione laborarunt, sine ordine id fecerunt, & si verum fateri vis, in ijs erroribus quos in illorum scriptis tibi fingis, non solum explicandis, sed etiam inuestigandis, sine aliqua methodo minime es versatus. Et certe Galenus, cuius definitionem probauisti, id ipsum quod disputo aperte fatetur. cap. 4. lib. 1. methodi. Methodo quippiam inquirere & inuenire, inquit, ex aduerso opponitur ei quod est fortuito temereque reperire. Est autem id cum via quadam & ordine ita vt in disquisitione aliquid primum sit, aliquid secundum, & tertium, & quartum atque ita de reliquis omnibus deinceps, quoad demum ad ipsum quod ab initio est propositum, sit peruentum. R A M. Audisti Philalethes quo argumento Carpentarius vsus est ad euertendam P. Rami de vnica artis ordinandæ methodo sententiam? Est (inquit) inuentio artium vt collocatio. Esto inquam, Carpentari, quis negat? non hîc de inuentione artium quæstio est, sed de earum iam inuentarum & sigillatim iudicarum methodica dispositione & collocatione. C A R. Animaduertebam Theffale id te mihi dicturum esse, te scilicet ordinem aliquem in inuestigandis rebus agnoscere, sed de eo hoc loco non agere, nec complexi appellatione eius methodi quam vnicam esse contendis. Aperte enim ab initio proposuisti te de ea tantum methodo quærere qua artes collocarentur, præterea de eadem vnica methodo sic scribis lib. 9. tuarum animaduersionum. *Non differimus hic quomodo res inueniuntur sint inquirenda: sed quomodo cum inuenta fuerint, collocanda & quo ordine disponenda.* Et vt apertius sententia tua intelligatur, idem postea repetis, Dico (ais) cum totius artis materia sit inuenta, definitiones, regula, partitiones, cæteraque omnia decreta consisterint: cum sit ea materia iudicata, totius huius scientiæ & artificiosæ materiæ dispositionem vnicam esse. Imo vt gratificeris nobis amplius non modo in inue-

niendo ordinem agnoscis, sed cum contrarium esse vis Analytico, quem rerum inuentarum explicacioni præscribis: cum omnium artium inuentionem & obseruationem licet summum artis finem propositum semper habeat, a sensibus oriri, & inductione singularium ad specialia, a specialium inductione ad generalia ascendere dicas, R. A. An non tu igitur sciens & prudens sophista es, Carpentari? vt omnes intelligant te de industria sophistam esse non modo ipse fateris non latere te quod de ea tantum methodo hinc agere proposuerim qua artes collocentur, sed citas plures locos ex nostris animaduersionibus, vbi dico me non querere quomodo res *ἐπιτηδεύματα* sint inquirenda, sed quomodo cum inuenta fuerint collocanda, & quo ordine disponenda. Sit igitur inuentio artium vt collocatio. Sit inuentionis via contraria collocatio? Quid tum? Quid hoc, obsecro te, ad quaestionem quod artis collocanda methodus vnica non sit? C. A. R. Nunc volui Thessale, ex ore tuo hoc vt confessum & manifestum arripere, Analytico ordini contrarium esse alterum rebus & artibus inuestigandis accommodatum, vt mihi respõdeas quibus de causis in tua Logica hic a te sit prætermisus. Dic mihi igitur, Thessale, cur illum prætermittis, aut certe si pro tua regia auctoritate, sine ratione prætermittere potuisti, cur eos reprehendis qui non solum docendum putauerunt quo ordine res explicanda, postquam iam sunt inuenta, sed etiam qua methodo essent inuestiganda? Atqui necessarijs rationibus videor efficere posse, illam methodi partem non esse a te prætermisam, sine magno vitio eius artis, de qua in integrum restituenda tam superbe cogitas. Etenim Logicam quæ rationem instruit, perficere vis. Atque pro fundamentis tuarum animaduersionum & institutionum, a te alio loco est positum eius explicacionem tam late patere oportere, quam rationis vsum in natura: vt imago quoad fieri potest, suo exemplari respondeat. At rationis naturalis vltus in ordine apparet, non solum cum de explicandis rebus iam inuentis quaeritur: sed etiam cum in eisdem inuestigandis est laborandum. Cur igitur illam naturalis rationis partem tuis præceptis de methodo, vt tu quidem arbitraris excoluisti, vt vero docti iudicant peruertisti, alteram non modo attigisti, sed eos reprehendisti qui eam suis scriptis illustrare sunt conati? An quia de explicacione artium iam inuentarum cum Aristotele, imo vero cum omni antiquitate contendebas: in earum autem inuentione minime laborabas? Sed finge ea tempora quibus res naturales vel medicæ nondum erant obseruata. Cum earum multi gradus sint, an de omnibus notandis homini natura solerti & sagaci simul cogitandum existimabis? Atque hoc sine magna confusione facere non poterit: nec certe is faciet in quo singularis naturæ bonitas apparebit. Quid igitur hic, nulla adhuc harum artium cognitione instructus (talem enim fingimus) facturus est? Si de rerum naturalium, aut

medicarum simplicibus notionibus efformandis agatur: a singulis quæ in sensum cadunt, ducet initium. Ex communione naturæ in illis perspecta, speciales notionem effinget: ex ijs rursum inter se comparatis, aliam generalem colliget: donec ad summam peruenerit, in qua vniantur omnia quæ arti inuestiganda sunt subiecta. Si vero ad ea progrediatur quæ in affirmatione & negatione, veritatis aut falsitatis significationem continent: rerum effectus notabit, & in ijs quidem primum eos qui sunt in natura postremi. Ab ijs progredietur ad proximos: deinde a rebus effectis, ad causas: quas gradatim persequetur, nec prius inuestigare desinet quam ad primam peruenerit. Hanc progrediendi rationem in illo naturæ tuæ splendore, quo veteres omnes superas, sæpe, credo, sensisti. Si vero in eo ne cõuictus tenearis, verbo magis quam sententia, mihi resistis: testes appello omnes eos qui in hac rerum inuestigatione, quid natura solers possit efficere, in se ipsi sunt experti. Quoniam iam in eas angustias sum redactus, vt contra Thessalum, omnium veterum iuratum hostem, Platonis, Aristotelis, Galeni auctoritate vti non liceat: Porro eiusmodi solertiam arte aliqua regi, vel perfici posse, ex eo intelligitur, quod id omne in quo vnum ab alio naturæ impetu, vel sola exercitatione, quam nulla ars adhuc antecessit, superari contingit: cum in pluribus fuerit obseruatum, artis præceptum parit. quod post artem natam, cæteris bene agendi consilium præstat. Ergo si non solum in explicandis inuentis, sed etiam in inuestigandi solertia, ordinis obseruatione alius alium natura plerumque superat: sicut certe superat, quænam ars hanc naturæ perfectionem obseruare debet, obseruatamque suis præceptis explicare, & alijs imitandam proponere? Ea opinor, quam Logicam appellas. Quoniam hæc, sicut vis, rationem instruit: ad quam pertinet hæc ordine facta rerum inuestigatio: tamque late patere in suis præceptis debet, quam late fusus est rationis ipsius, in vfu naturalis perfectio. Atqui negare non potes hanc methodum in Logica tua prætermisam esse, Nam si ad inuentionem pertinere vis, mancas hac in parte tuas institutiones fatearis est necesse. In quibus cum inuentionem tradis ne verbum quidem est vnum de hac inuestigandi methodo in prima notionum efformatione, vel artium inuentione per certos gradus distincta. Quæ tamen si illius est, in ea principem locum debuit obtinere. Multo minus sub dispositione hanc methodum comprehendere potuisti, in qua nullam huius tum maxime cum Analyticam tuam methodum explicares mentionem fecisti. Cur igitur rerum inuestigandarum methodum prætermisisti, cum de methodo explicandarum rerum quæ iam sunt inuenta, tam multa scribendo, eaque tam frequenter repetendo nos eneces? Neque enim hinc plus tibi debes arrogare, quam Aristoteleis voluisti licere, quos seuerè reprehendis si quando ea prætermiserint, quæ etiam facillime intelligi

possunt. R A M V S. Sed o homo hominum doctissime, & in Logicis eruditissime, fatiscne hic sanus es? Ego duas Logicæ partes cum Platone & Aristotele constitui, inuentionem & iudicium: priorisque præceptis non solum artium, sed omnium omnino rerum inuestigationem propofui. Sic Aristoteles doctrinam causarum, factorum, subjectorum, adiunctorum, & reliquorum copiose, vel potius effusè, tradidit: nec nouos præterea inueniendi locos ad artium inuestigationem accommodauit. Methodus autem illa, quam tu in inueniendis artibus somnias, est illa inductio (de qua nos in loco distributionis) qua omnes artes inuentas esse cum Platone & Aristotele profiteamur, quæ ex causis, effectis, subjectis, adiunctis, dissentaneis etiam est, quia ex quatuor illis primis locis distributio partium est, & differentia: & eadem distributio est in dissentanea, quæ tam turpiter ac fæde non ignorares, si nostram Dialecticam ad te conformandum meditari, quam calumniari maluisses. Vides igitur, Carpentari, quam prudens & docta sit tota disputatio tua, nec abs te magis P. Ramum accusari, quam Aristotelem, quam quemlibet Logicæ magistrum, quam denique teipsum, qui Logicæ magister videri vis, neque tamen in tua bella Dialectica aliam propriam artium inuentionem docuisti. Accusas prætermittam artium inuentionem, quæ amplissimè & euidentissimè demonstrata est. Nec manca hic P. Rami Logica est vt tu clamitas, sed plena & copiosa. In illa vero disputatione de methodo si quæras cur inuentionem omiserim, quis non te derideat? Quid enim? Tu ipse nonne tibi licere vis, in vno libello, de hac quæstione disputare, vt interea tamen totam Logicam non explices? Cur igitur, quod tibi arrogas, idem alteri licere non vis?

C A R. Hæcine mea somnia appellas, Theffale, quæ negare non potes summorum Philosophorum probata consensu? Sed videamus in arte differendi quem locum tribuas ei methodo quam in inuestigandis rebus agnoscis, & Analyticæ contrariam fateris. Vix hanc methodum quæ progressionem habet ab imo ad summum per intermedia, inductionis nomine in distributionis loco comprehendendi. Verum quomodo poteris, Theffale, illum ascensum a singulis ad generalia per intermedia, ad distributionis locum reuocare, cum in illo fere omnia sint distributioni contraria? Si quidem distributio quasi ex vno multa facit, quando vnum in multa distribuit: At ascensus hic ex multis facit vnum, quoniam multa dispersa, in vnam notionem colligit. Sic enim animaduertere potuisti a Porphirio dictum cap. de specie, eos qui descendunt ad species imas, per genera multa delabi, partiendo: Qui verò ascendunt ad genera suprema, ijs multitudinem in vnum esse cogendam. Quoniam species, multa in vnam naturam cogit, atque genus id facit multo magis: res autem singulæ contra, vnum in multa partiuntur. Memore iure profecto, Analyticam tuam methodum ad distributionis lo-

eum potuisti reuocare. Quandoquidem hæc ipsa, sicut fateris, Platoni Diarefis est. Adde præterea Theffale, hunc ascensum quocumque nomine exprimamus, ex tua doctrina Analyfi esse contrarium, contrariaque a te definiri quæ sub eodem genere sunt posita. His enim videor posse concludere, in quo genere artis differendi Analyfis est, ad idem ascensum hunc fuisse referendum. At tu Analyfin ad iudicium reuocas, ascensum inuentionis esse vis. Non cogitas quam sint hæc inter se disparata? Vis Theffale iam te conuincam? Ascensus hic qui pertinet ad efformandas gradatim in animis notiones simplices, nullo modo potest includi ratione inuentionis eius quam tu primam Dialecticæ partem posuisti. Quoniam hæc a teipso tota ad argumenta singula est relata, argumentumque definitum quod ad aliquid arguendum est affectum. At in illo ascensu de quo iandiu loquimur, neque argumenta quærentur, neque ea colliguntur quæ adhuc ad aliquid arguendum pertineant, aut ad verum vel falsum confirmandum. R A. Atqui Carpentari illud improbitatis & malitiæ tuæ est, quod comminisceris, pro tua iam tibi vsitata religione, totum Logicæ vsum a me ad veritatem vel falsitatem quæstionis referri. Etenim vsum Logicæ, etiam sine vlla quæstione in tota inuentionis & enunciationis per se manifestæ doctrina, in tota etiam methodo magnum esse docui, & quæstionis id est enunciationis dubiæ, Logicam explicationem (quod ad iudicium eius attinet) ad solum syllogismum referri. C A R. Vbi Theffale? Nusquam in tuis Logicis deprehendere potui hæc a te præcepta esse. Dialecticæ artis (ais initio Dialecticarum tuarum institutionum) partes duæ sunt, inuentio & dispositio. Posita enim quæstione (ais) de qua differendum est, argumenta quærentur, Deinde ijs via & ratione dispositis, quæstio ipsa explicatur. Tertia mentis actio in differendo nulla est inuentio est doctrina cogitandi & inueniendi argumenti, id est probationis ad explicandam quæstionem idoneæ. Quis ista Legens non mecum ex tuis verbis colliget totam inuentionem a te esse positam in excogitandis singulis argumentis, per quæ singulæ quæstiones possint tractari? Quid ergo in eo improbitatem vel malitiam mihi obijcis? At si ex eo tempore alias institutiones edideris in quibus hoc immutaueris, nescio: eas certe non legi. Sed te vrgebo ex postrema artis differendi idea, quam superiore mense edidisti in cuius pagina prima ita scribis: inuentio prima pars Dialecticæ de argumentis. Argumentum est quod ad aliquid arguendum affectum est, quales sunt rationes singulæ, quibus verum aut falsum esse aut non esse nihil omnino constituitur. Ergo vides Theffale nihil in eo esse malitiæ quod dixi Dialecticam inuentionem a te solummodo de argumentis esse institutam, & argumentum ad quæstionem esse relatum. Aperte enim vides totam inuentionem tuam esse sitam in excogitandis singulis argumentis, per quæ singulæ quæ-

ftiones in quibus de veritate vel falsitate agitur, possint tractari? At hic de veritate quaestionis nondum agimus, nec de singulis argumentis ad quaestionem pertinentibus: Sed quo ordine rerum multarum variae notiones in animo nudo efformandae, aut in ea observatione quae artes parit quid debeat esse primum, quid postremum, quid medium. In quo retexendo post artem inuentam, ipse artifex secundum alteram methodi speciem elaboret. Sed pergamus, intelligo quid velis. Tibi etiam licuisse in Logica tua hanc inuestigandi methodum praetermittere, cum a nobis sit in nostra Dialectica praetermissa. Bene hercle habet. Sed iam ex te quaero, Thessale, cur hanc methodum praetermiseris eo Aristotelis loco, ex quo nata est haec tua tam longa de methodo digressio. Nonne animaduertis ex eo profectam quod Aristoteles cap. 2. lib. 1. Analyt. post cum priora & notiora dupliciter dici proposuisset, ad eorum distinctionem explicandam talia subiecit. Dico nobis quidem priora & notiora (inquit) quae ad sensum propius accedunt: absolute autem priora, quae longius a sensu sunt remota. Remotissima vero sunt quae maxime vniuersalia: proxima quae singularia. Atque haec inter se opponuntur. Tu in eum locum interpretem agens lib. 9. animad. obseruas methodum quandam ab Aristotele informari. Nempe quoniam indicantur certi quidam progressionis gradus a generalibus ad singula, per ea intermedia quae sunt specialia. Hoc quanquam non omnino probemus tibi tamen concedamus. Verum Thessale, vt progressionis certi gradus significantur a generalibus ad singula, nonne eadem ratione eo ipso loco expressa est contraria progressio a singulis ad generalia: haecque illam in artium origine & notionum simplicium prima efformatione, in animis nostris antecedens? Cur igitur Aristoteli addictus (hoc enim fidelem interpretem, in ijs praesertim quae vera sunt decuit) posteriorem methodum non solum eo loco obseruasti, sed tam longa digressione tractasti: alteram natura priorem, ne verbo quidem attigisti: praesertim cum ipsa Analytica ars, quam cum Aristotele profitebaris, non minus vel etiam fortasse magis ad inuestigandum pertineat, quam ad explicandum quod iam inuentum est? Licuit, Thessale, nobis nostro generio indulgentibus, scorsum methodum hanc, altera neglecta explicare. At tibi eo ipso loco praetermittere eam quam Aristoteles illi contrariam esse ait, omnino non licuit. Quanquam etiam amplius considera quid agas. Ex eo loco colligis ordinem Analyticum, qui descensum habet a generalibus ad singula, in quo vt opinor generum notiones iam in animis efformatas esse oportet: Aristoteles vero loquitur de prima earum efformatione. Adde quod hic vult specialia generalibus esse nobis notiora, quando scilicet notiones adhuc in animis efformantur: at quando descendimus a generalibus ad specialia, notionibus efformatis, rebusque inuentis, idem cap. 1. lib. 1. Physic. scribit genus vniuersum,

quia totum quoddam est, specie esse nobis notius: In quo tamen vis nos a natura prioribus, ad ea quae posteriora sunt descendere. Sed nimis vrgeo, & hac in parte sic haereo, quasi hoc solum in Methodici institutionibus, & animaduersionibus de methodo peccatum sit, quod eam praetermiserit, quae rebus inuestigandis est accommodata: cum in illa alia tam multa sint, vt mihi verendum sit, ne in singulis persequendis, non possit haec disputatio exitum reperire. R. A. Vides, Philalethes, quomodo Carpentarius nobiscum vehementer objectis sophisticis nescio quibus luctatus, se reprimat, & eloquentiam Ciceronis, Caesare deuicto, bellator acer vsurpet? Sed nimis vrgeo, inquit. O Lepidum artificium tuum, Carpentari, & quidem *ἐπιτορικώτατα* appositum. Sed video quid volueris, ne tædeat nos cum nihil adhuc praeter ineptias audierimus, voluisti nobis, bonus scilicet orator, mouere risum, quo paululum recreati ad persequendam disputationem veniremus alacriores. Sed tamen homo *ἐπιτορικώτατα* non solum *λογικώτατα*, tua haecenus tam prolixis nugis & mendacijs referta disputatio quid ad quaestionem propositam attinet? Quaestio est vtrum vnica sit artis ordinandae methodus. P. R. *Amus*, ais falso, sed tamen ais, *praetermisit inuentionem artium*. Quid tum? inquam? vtrum idcirco methodus collocandae artis vnica non erit? qua figura syllogismi, quo figurae modo id abs te concluditur? O homo tui nominis (si tamen vllum habes) prodige, & parum sollicitè, quid Philalethes omnesque eruditi homines de tua ista tam modesta, tamque ingeniosa sapientia dicturi sunt? Intelligis imo vero ipse ponis quaestionem, & ab ea repente & tam longe digrederis. Doctrinae methodus, de qua hic quaestio est, digressionem omnem vt sophisticam auersatur: Tu pro tuis multiplicibus methodis, vnam aliquam tenuisti, quae tibi permetteret tot verba ad quaestionem nihil attinentia balbutire & ineptire. C. A. R. Non est quod ita tumultueris, Thessale, Antequam enim aggrederer contra tuam de vnica artis disponendae methodo sententiam disputare, tecum ita agere volui, vt primum efficerem methodi esse duo prima genera finibus inter se distincta: vnum quidem ad artium inuestigationem, alterum ad earum iam inuentarum explicationem: deinde contenderem prius non fuisse tibi cum de Dialectica perfecte tradenda ageres, praetermittendum, praesertim eo Aristotelis loco ex quo nascebatur tua digressio. Itaque iam bona fide tecum paciscar, Thessale, nos de ea tantum agere secundum quam, vt ais, cum artis materia sit inuenta, definitiones, regulae, partitiones, ceteraque omnia decreta constiterint: cum etiam materia illa fuerit iudicata, iam disponenda est, & cum hominibus alijs communicanda. Quam tu methodum doctrinae appellas, vt eam significes rebus docendis magis quam inueniendis esse accommodatam: Hanc, inquam, doctrinae methodum vnica esse vis: ego vero multiplicem, eiusque partes inter se

differentes esse contendo. R. A. Bene est, Carpentari, quod iam agnoscere videaris sophisma tuum cum dicis te velle de quaestione dicere, quod non sit vnica methodus artis collocanda. Ostendis enim te nihil adhuc bona fide dixisse, cum nunc primum bona fide paciscaris. Verum age: duplici argumento, vt dictum est tanquam adamantino quodam fundamento nostra sententia nititur, Aristotelica illa demonstratione, & artium omnium inductione: videamus igitur quomodo tu nos & Aristotelem, oppugnes. Erigito igitur animum Philalethes, & machinas oppugnatoris tam vehementis & acris aduersus vnica[m] artis methodum ab Aristotele propositam, a P. Ramo illustratam & vindicatam attendito. Hic aries fossis substratis, aggere completo ad muros admouetur, serioque iam pugnatur. Quid igitur Aristoteles aberrauit cum docuit in arte ordinanda a generalibus ad specialia tantum procedendum esse, non contra a specialibus ad generalia? Quid P. Ramus offendit, cum hanc vnica[m] & singularem methodum aduersus omnes hominum errores vindicauit? Dic Carpentari, cur non est vnica artis collocanda methodus? C. A. R. Audies modo Thesale artis ordinanda omnino methodum vnica[m] dici non posse. De quo si mihi cum Aristoteleo esset differendum, quoniam vnum sicut & multa, dicitur partim genere, partim specie, partim numero, (sic enim Aristoteles ipse distinguit lib. 1. top.) quarerem quo horum modorum methodum, quam Analyticam appellas, vnica[m] esse velis? Et quoniam quod absolute vnica[m] esse vere dicitur, id aut numero, aut certe ima specie (quam Aristoteles nonnunquam indiuiduam appellat) vnum esse oportet: facile opinor efficerem, vel te iudice, methodum doctrine specie ima vnica[m], id est in alias species indiuiduam dici nullomodo posse: multo vero minus numero. Nam si Analysis, sicut vis, completitur descensum a generalibus ad singula, per intermedia specialia: a fine ad media, primum quidem ea qua[m] illi sunt proxima, deinde ad alia qua[m] ab eodem sunt remotiora: a partibus totius integri eiusdemque primis elementis ad totum: a causis ad res effectas qua[m] ex illis manant (hos enim quatuor doctrinae modos animaduerto te Analyseos nomine esse complexum) quis Aristoteleus in tanta partium varietate, dicere auderet Analyfin, qua[m] haec omnia sic inter se differentia complectitur, omnino vnica[m] esse? Quid enim vnusne & idem descensus videri potest a genere ad species, a membris & partibus ad totum integrum, a fine ad media, a causis ad res effectas? Atqui vnum & eundem esse oportet, si omnino vnica[m] est: aut si vnica[m] non est, neque omnino vnica[m] est methodus, etiam si Analytica esse dicatur, qua[m] tam multiplicem descensum in se complectitur. Sed ea tantum genere fortasse vna, qua[m] in species multas a se inuicem proprietate quadam differentes, eademque communione naturae inter se connexas, distribuatur. Hoc si dicere voluisti, nihil habet,

hac

in parte, ista doctrina quod tuum dicere possis, praeter affectatum studium contradicendi. Quis enim negauerit eius methodi qua[m] ad docendas res accommodata, generalem rationem esse vnica[m], positam in progressionem a primis ad vltima, per intermedia: hanc vero non omnino vnica[m], sed diuiduam in species siue modos tam differentes, quam diuersa illorum graduum habitudo in genere & formis, in fine & medijs, in partibus & toto integro, in causis & effectis. R. A. Sed quid nobis quisquiliis istas, in animad. nostris iam pridem refutatas reponis? An nondum intelligere potuisti, vel ex alia Aristotelis ipsius puriore & veriore doctrina, quicquid enuncietur, generaliter aut specialiter enunciari? totumque hoc numeri commentum nihil esse? Tam multa enim tertio animaduersionum, ex omnibus Graecis & Latinis authoribus, ex Aristotele denique ipso tam vere constanterque disserui, vt cum huc refugas maximam causa[m] tua[m] diffidentiam ostendas. Atque hoc tuum argumentum tam plumbeum, tam caecum, aduersus auream illam omnis doctrinae, omnis Philosophiae regulam, putasti ingentem quandam machinam, qua perumperes ac perfringeres omnia. Sed tamen hoc tuum argumentum latius exponamus. *Methodus (ais) non est vnica numero nec specie.* Methodus vero in te Carpentari, nec numero, nec specie, nec genere vlla est: fateor. At Methodus disponenda[m] artis, de qua loquimur, vna est in sese numero (quoniam nos ita loqui vis) nec in varias species diuidua, vsu tamen generalis & communis rerum omniu[m] qua[m] in eam cadere possunt: sicuti tota Logica vna est in sese, quanuis vsu generalis sit, & omnium rerum communis. Sic Arithmetica, Geometria, & quaelibet omnino disciplina similiter vna est. Sed P. Ramus (ais) facit huius methodi quatuor species inter se differentes, primam a generalibus ad specialia, secundam a causis ad effecta, tertiam a fine ad media, quartam a partibus ad totum. Vbi nam ista * C. A. R. Expecta Thesale, quia illud Aristotelis de tribus rerum differentijs, non probas, sed pro eo tuum committum vt opinor nobis oppones, res easdem diuersas esse causis, effectis, subiectis, adiunctis, dissentaneis, collatis, nomine, tributione, definitione, testimonio, (tuis enim verbis vtendum est, ne in tuo regno offendaris) aliter disputationem instituam, atque quaeram, num quatuor illos Analyseos modos vno eorum qua[m] enumerata sunt vel etiam pluribus differre arbitreris. Quibus si plurimum differunt, vt certe differunt, cur Analyfin in illos modos distinctam, vnica[m] esse contendis? R. A. Vbi nam ista (inquam) methodi distributio est, Carpentari? Soles tu vel minima de causa etiam contra te ipsum, locos ex commentarijs nostris ad verbum citare: In hoc vero quod caput est, quod quaestionis summam vel potius rem omnem continet, tu pro te ad istius diuisionis probationem, ne verbum quidem citas? At quonam modo citares quod nusquam dicitur? primum enim de methodo totius artis a partibus ad to-

cum nulla vsquam a nobis facta mentio est reliquis autem vocabulis,
 quæ tu in vnum colligis interdum quidem vsus sum, sed diuersis in lo-
 cis, nec tam sponte nostra, quam necessario, quia primum ab ijs vsurpa-
 ta erant pro quibus aut contra quos scribebam. Ista vero distributio,
 quam tu tibi fingis, nusquam est. *At enim (dicas) a generalibus, a causis ad
 effecta, a fine ad media vna methodus esse non potest.* Enimvero Logica Aristoteleæ peritissime, quid ais? Generalia (inquit Aristoteles) sunt spe-
 cialium causæ, & generales ideo fines specialium etiam causæ sunt. Ita-
 que qui a generali fine initio artis per definitionem posito progreditur
 ad specialia media, & omnino quomodocunque a generalibus ad spe-
 cialia, is a causis ad effecta progreditur. Nec si quando pro methodo ab
 vniuersalibus ad singularia dixi, a fine ad media, aut a causis ad effecta,
 tria propterea methodorū genera feci aut intellexi: sed his verbis vnā
 semper & eandē methodum a generalibus ad specialia significavi: quia
 generalia sunt causæ specialium, vt dictum est ex Aristotele. Quare iam
 videmus quis sit tuus pudor, & quæ tua bona fides, cum partim ea mihi
 affingas, quæ a me nunquam scripta sunt, partim relicta sententia verba
 duntaxat aucuperis. Quare hoc tuū de vnitatis numeri, speciei, generis
 argumentum contra Aristotelem per se sophisticum & ridiculum men-
 dacio turpi & falso commento confirmatum est, quod P. Ramus qua-
 tuor modos differentes huius artificiosæ methodi fecerit. Quid igitur?
 Arius iste quanta tibi machina aduersus Aristotelem videtur fuisse?
*Methodus (inquis) artis collocanda non est vna numero, nec specie, quia P. Ramus,
 quatuor eius species fecit inter se differentes.* Imo, inquam, hæc methodus vna
 est in sese & specie, & numero: nec eam P. Ramus vnquam in alias spe-
 cies diuisit. Hic arietis tui cornua retunduntur: quin machina tota in
 altis fossas disturbatur & corrui: & P. Rami sententia, quod vnica sit
 artis disponendæ methodus, per tuos impetus adhuc stabili & immo-
 ta permanet. C A R. O Thessale, Thessale ne des tibi ipsi palmam. Non-
 dum enim (crede mihi) vicisti. expecta Philalethis sententiam. Modo
 contendebam methodum Analyticam in tua doctrina complecti, pro-
 grediendi modum a genere ad species, a causis ad res effectas, a fine ad
 media, a partibus ad totum, Atque conabar efficere in illis methodum
 omnino vnica dici non posse: etiam si in eis nomen vnum Analyticos
 concedamus: quod tamen sine vllius philosophi autoritate, rebus tam
 differentibus accommodasti. Nunc quid contra afferas videamus. Que-
 ris ex me vbinam sit ista methodi distributio, & cur ad istius diuisionis
 probationem nullum ex libris tuis verbum citauerim. Incundissimum
 est profecto, quod eo rem omnem rediisse fateris. Quoniam hoc posi-
 to, iam facile intelligitur, si istud probauero, rem esse confectam. At-
 qui ego constanter adhuc contendo, te omnes hos progrediendi mo-
 dos, Analyti nominatim esse complexum, eosque exemplis illustrasse.
 Atque id adijcio, etiam si hoc a te nusquam, expressum esset, tamen quia

vnica doctrinæ methodum esse vis Analyticam, illa omnia Analyti ti-
 bi esse comprehendenda, si consentanea dicere velis. Vnde vero vis ex-
 ordiar? Credo ab eo quod de progressionem a partibus ad totum, maio-
 re animi securitate negasti. Quid enim? non mihi concedes in hac ipsa
 disputatione de methodo, tibi passim, sed potissimum lib. 9. Animad-
 uersionum, pagina: 69. in Geometria lineam ex puncto, superficiem
 ex linea, corpus ex superficie tanquam ex elementis & partibus oriri?
 Addo etiam illud ex eadem animaduersionum tuarum pagina, literam
 dictionis esse partem, dictionem orationis. Quibus ex te positus, cedo
 in Geometricis & Grammaticis explicandis, quæ erit in ijs gradibus
 ordinis ratio tenenda? Si negas ad totum integrum esse progredien-
 dum ex ijs quæ partium rationem habere vis, describam locum ex pag.
 71. lib. 9. Animaduersionum, in quo rides eos qui aliter faciendum ar-
 bitrantur. *si tres annos in Grammaticis puer instituat, (ais) ad tuam istam
 Galenicam methodum, primum annum consumes in regulis syntaxeos, vltimis
 primum, deinde medijs, tum primis: partiumque orationis nondum cognitarum,
 mirificam structuram institues. Anno secundo cum docueris syntaxim, ad Etymo-
 logiam Venies & partes orationis explicabis interiectiones, prepositiones, coniu-
 ctiones, aduerbia participia, verba, pronomina, nomina, Item syllabas & literas
 declarabis. Sic enim retrogradus, a natura posterioribus ad natura priora conscen-
 des: atque in tenebris viatori lumen tutioris via gratia præseres, sed pone va-
 gantem & errantem, in umbra corporis videlicet occultiabis & quod omnino fieri
 non potest, vt ante partium (quas partes esse nesciat) puer syntaxim condiscat, hoc
 ista caligine nempe conficies. Qua stultitia quæso te, quam maior in artibus in-
 stituendis fingi cogitariue potest? Ex quibus quis mecum non colliget, in
 perpetua methodo Grammaticæ tradendæ, tibi placere a partibus ad
 totum Analyticam progressionem, quam hoc loco vsquam a te proba-
 tam negas? pergamus & ad Geometriam veniamus. Quid in hac quid fa-
 cies, inquis? quomodo *περὶ ἀνωτέρων & τοῦ πρώτου* illa tantam doctrinæ perturbatio-
 nem ferent? Euclidis libri sunt quindecim: decimus quintus, tibi primus erit, de-
 cimus quartus erit secundus, & deinceps sic inuertentur reliqui: solida primum,
 tum superficies, tertio loco linea fuerit. At quas demonstrationes hic ordo
οὐκ ἔστιν ἔξ ἀποδείξεως habebit? Ex antecedentibus theorematibus & problematibus consequentia,
 Analytica via demonstratur. An etiam contra, per hanc viam poterunt Euclidis
 priores propositiones, & posterioribus demonstrari? An Geometras putamus istam
 methodum sine risu audire? Non potius omnis ordinis ineptissimam & insul-
 sissimam peruersionem iudicatos? Quare secunda methodus Galeni, secun-
 da *τῶν ἀνωτέρων* nulla est. Hic non dicam quam ignoranter, vel
 certe malitiosè, Galeni synthesein interpreteris, quamque sophisticè
 in tua Analyti hoc loco retineas, & laudes quod ille omnium doctorum
 iudicio, per synthesein significauit: sed hoc solum concludam, quod quā-
 tumuis impudens negare nullo modo potes, placere tibi in Gramma-*

tica & Geometria progressionem a partibus ad totum, eamque Analy-
seos nomine comprehendit. An non igitur iam confecta res est? Quod si
tibi non est fatis, en profero locum alterum. Aristoteles in prioribus
Analyticis fieri vult ratiocinationis Analysin in pronuntiata, & horum
in terminos siue tria extrema, tu vero contra. lib. 7. animaduersionum.
fol. 273. contendis faciendam esse primum Analysin terminorum in
pronuntiata, deinde horum in ratiocinationem. *Primum igitur (ais) positi
syllogismi exemplum in propositiones resoluitur, deinde in terminos tres: quam-
obrem? quia facilius est, ait hic doctor, diuidere in maiora. At inquam, trium ter-
minorum consideratio maior & amplior, id est generalior & antiquior, & prior
est natura. Problema enim ad quod duo termini referuntur, & argumentum, id
est medius terminus ante consistit, necesse est, quam ex ijs propositiones efficiantur,
Ratio hęc doctorem ad Analysin terminorum prius adducere debuit.* Hęc
tua verba sunt Thessale. Eone efferetur tua impudentia, vt negare au-
deas, terminos pronuntiatorum, hęc ratiocinationum partes esse? Sen-
tis iam opinor, si modo sensus aliquid tibi relictum est, quam vere a me
esset propositum, Analysin tuam includi eum ordinem qui a partibus pri-
mis progressionem habet ad totum quod integrum nominas, per ea
quę sunt intermedia. Nec vero id a te factum est sine iusta ratione.
Quoniam Analysin tuam, sicut dicere soles, deducit a natura prioribus ad
posteriora: tibi vero, indubitatum est, partes toto integro natura esse
prioras. Vis hoc idem in reliquis tribus efficiam, atque etiam doceam
huic tuę reginę Analysin, a te ipso subijci descensum a genere ad species,
a causa ad res effectas, a fine ad media? Est quidem certe in tuis scriptis
istud tibi vsque adeo familiare, vt ridiculus labor meus in eo confirmā-
do sit futurus. Preterea id te recipere video & ingeniosa excusatione le-
nire conari, quod paulo ante reiecasti, cum his vocabulis te vsurum esse
fateris, sed diuersis in locis, nec tam sponte tua quam necessario, quia
primum ab ijs vsurpata erant pro quibus, aut contra quos scribebas.
Callida profecto illa excusatio est: Sed tamen cum illa omnia siue tua
sponte, siue ab ipsa veritate coactus, Analytico ordine complectaris,
quomodo in ijs habitudine vsque adeo inter se differentibus metho-
dum omnino vnica, & prorsus indistinctam dicere potes? Talem vero
dicere necesse est, si numero, sicut vis, vna est, nec in varias species diui-
dua. *At si quando (ais) pro methodo ab vniuersalibus ad singularia dixi a fine
ad media, aut a causis ad effectas, plura propterea a methodorum genera non feci aut
intellexi: sed his verbis vnica semper & eandem methodum a generalibus ad spe-
cialia significavi: quia generalia sunt causa specialium vt Aristoteli placet.* Er-
go methodum tuam Thessale, omnino vnica esse vis, quę a genere ad
species gradatim descendat: sub ea tamen contineri progressionem a
causis ad res effectas: quoniam causa cum rebus effectis comparata, ad
has videtur eo modo se habere, quo genus ad suam speciem. Hoc vero
confirmas ex eo, quod Aristoteles dicit, generalia specialium esse cau-

fas. In quo quid agis Thessale? aut quam in concludendo formam se-
queris? Non enim quia generalia specialium causę sunt, efficitur in do-
cendi methodo descensum a causa, debere ad eum reuocari qui est a
genere ad speciem: sed contra potius tibi dicendum videbatur, vnica
esse methodum doctrinę instituentę, eamque Analyticam a natura
prioribus, vt a causis ad res effectas: hanc vero in se completi progres-
sionem a partibus ad totum (quoniam partes totius causę sunt) a fine ad
media, (si quidem certum est finem cum medijs comparatum, vnica cau-
sę, eiusdemque nobilissimę rationem obtinere) & a genere ad species,
quia ex Aristotele generalia specialium sunt causę. Quod si diceres, tol-
lerabile quidem esset, & si non omnino verum. Hoc tamen tibi adhuc
esset explicandum, cur in hac posteriore Dialecticę parte progres-
sionem a genere, non distinguas, ab ea quę fit a causa ad res effectas: cum
in priore, quę est de inueniendo, locum a genere omnino diuersum es-
se velis, ab eo qui causam continet. Quid enim? An in inueniendo mi-
nus quam in iudicando, verum esse putasti illud Aristotelis, generalia
specialium esse causas? aut ipsa methodi pręcepta minus quam inueniē-
di, exactam partium distinctionem postulare videbantur? At profecto
intolerabile est quod dicere ausus es, omnes particulas progressionis a
natura prioribus (quę sane varię sunt & multiplices) vnica quid face-
re, non modo specie, sed etiam numero. Quid enim absurdius? cum in
Analytica methodo quadruplicem illum descensum retineas, a genere
ad species, a fine ad media, a causis ad res effectas, a partibus ad totum
integrum, Analyticam methodum vnica esse velle, quod in ea semper
a generalibus ad specialia descendamus. Rationem vero audiamus pro-
pter quam finis generalior tibi sit medijs, causa, rebus effectis, & partes
toto integro: Quia illa (dices) absque his intelligi facile possunt, hęc si-
ne illis non possunt. Nam in animaduersionibus, de Physicis Aristote-
lis ita scribis. *Vera hęc methodus in Physicis seruetur, & quod verbis initio con-
funditur, id verbis melioribus eodem initio corrigatur, & opere toto preclarissime
vindictur, & a causis ad causata, a generalibus ad specialia, ab vniuersalibus
ad singularia, a simplicibus ad confusa compositaque proceditur non contra.* Et
eodem loco scribis, ex illa methodi Analyticę regula, in Grammaticis
primo loco statui literam, ex qua dictio, ex dictione, oratio. In Arith-
meticis vnitatem vnde numerus. In Geometricis punctum, vnde linea,
ex qua superficies, & tandem ex superficie corpus oritur. Atque in illis
omnibus quod primo loco constituitur, *γινώσκον* videri ex eo cōfirmas:
quod possit eius doctrina facile sine cōsequentibus accipi: cōsequentiu
sine illo antecedente non possit. In quo, Thessale, id efficit vt merito in
te maiorę prudentiā desideremus, quod cōtra Peripateticos disputans,
vnica esse methodum Analyticam, Vt hac compositione cōplectaris quę
illi ex altera parte Analysin opposuerunt, postulas tibi concedi id omne

sine quo alterum intelligi non potest, esse illo generalius. At illud tibi hi non concedent: nisi id ipsum de eo quo generalius esse dicitur, enuncietur. (quoniam illis generalia sunt quæ pluribus communicantur, de eisque interrogantibus quid sint apte enunciantur) Ac in eo tibi resistent quod priuatio sine antecedente habitu cognosci non possit: nec in prima notionum efformatione, species sine antegressa rerum singularum obseruatione: cum tamen nec habitus priuatione, cui contrarius est, generalior videri possit, nec res singulæ sua specie. Dicentque te pro arbitrio nouum Dialecticarum vocum vsum confingere: non æquabili iure ex antiqua loquendi consuetudine contra Aristot. doctrinam disputare. Quis enim ante te partium in totum Analysim esse dixit? Quod si Thessale, de ordine inuestigandis rebus accommodato dicendum tibi esset, nonne fatereris in illo esse progrediendum ab antecedentibus ad consequentia, antecedentiaque ea esse, sine quibus consequentia intelligi non possent? Ergo si generalium rationem a te positam retinemus, etiam in rebus inuestigandis, non solum in docendis inuentis, a generalibus, ad specialia fiet progressio. Quod sicut vis, ordinis est Analytici: Et tamen hunc in docendis rebus quæ iam inuenta sunt retines: in inuestigandis, repudias. Non sentis quibus difficultatibus hæc noua opinio sit impedita? Amplius vero tibi ostendam. Vis in animad. nos in Analyfi progredi a simplicibus partibus ad totum integrum quod ex illis est compositum, sicut antea dictum est, At lib. 2. tuarum institutionum, cum in Grammaticæ explicatione, methodi Analyticæ exemplum proponis, arbitraris in ea totius artis naturam primum definitione comprehendendam, secundo loco statui debere quatuor illius partes, Orthographiam, Etymologiam, Syntaxim, Profodiam: tum partium harum definitiones tertio gradu superioribus connecti. Atque ita deinceps ad extremas particulas, ab integris rebus, dispositionem debere progredi, eamque viam vnicam in tradendis artibus esse feruandam. Opinionum varietatem, ne dicam contrarietatem vides? In hæc quid sequare, Thessale? Ego quidem certe quanquam non dubitem, quin in docendis artibus progredi possimus a fine ad media, & ab elementis simplicissimisque partibus ad composita: vix tamen assentiri possum vtrumque ad methodum vnicam & specie indiuiduam pertinere. Quoniam in illis duobus video ea quæ pro extremis constituuntur, ex sua natura considerata & cum nostra cognitione comparata, rationem quodammodo contrariam obtinere. Nam finis a quo in priore dicitur initium, cum destinatis medijs comparatus, totius rationem habet, summam destinatorum perfectionem in se continet, illisque fortasse vtroque modo est notior, & certe nascendi ordine postremus. At simplicissimæ totius integri particula, contra, perfectionem suam a toto capiunt, illoque nobis longæ obscuriores sunt, & nascendi ordine

primæ. Quomodo igitur ab ijs facta progressio, vna methodo eademque secundum speciem indiuidua, includetur? Eos qui a primis elementis totius integri, ad totum compositum progrediuntur, vis Analytice ex simplicibus ad confusa proficisci (hæc enim tua verba sunt) At qui tu, tu inquam, qui doctrinæ inconstantiam tam superbe alijs soles obijcere, descensum a genere ad species, ad methodum Analyticam cum superiore vnam & eandem, vis pertinere. Cum tamen certum sit generum notiones in hac primo loco positas, confusas esse, enodationisque indigere: quam a formis in quas diuiduntur accipiunt. In quibus vides quid ex tua sententia efficiatur: Methodum scilicet Analyticam omnino esse vnicam, in qua a generalibus ad specialia semper descendamus: in illa tamen nonnunquam nos progredi a simplicibus ad confusa: alias vero contra, a confusis ad enodata, quæ eadem in naturæ ambitu sunt simpliciora. Id autem quid est aliud quam hoc nomine abutendo, vno genere velle complecti ea quæ veteres in duas species distributa, suis etiam nominibus distinxerunt, vnumque compositionis, alterum Analyseos dixerunt. Neque vero magis id mihi probatur, quod a partibus ad totum integrum, tanquam a simplicibus ad confusa, vis Analytice nos progredi. Quoniam non valde commendabilis in docendo tua Analysis est futura, si ad confusa nos deducit: præsertim cum proprium doctrinæ sit, non confundere, sed distinguere, & enodare. Et certe quanquam a toto integro ad partes descendere, sit a confusis progredi: non tamen contra, a partibus ad totum tanquam ad confusum dicimus ascendere. Quandoquidem partes eiusmodi priusquam ad totum ventum sit, a se inuicem sunt distinctæ: nec amplius in illo confunduntur: etiam si in eodem coniungantur & vniantur. In quo vereor ne non satis attente consideraueris, in quam sententiam partes modo confuse, modo distincte in toto cognosci dicantur. Sed hoc tibi condonandum, quoniam fieri non potest quin ignoratione labatur in plerisque, qui in omnibus ad contradicendum magis quam ad intelligendum se comparat. R. A. Quid, Philalethes? num hic homo suis tam longis nugis te obtundit? Homo iste calumnia tantum delectatur: vt quanuis antea bona fide pacisci se dixerit, mori tamen malit, quàm bona fide quicquam agere. Tua, cauillator noster, inepta est in verbo *Generalis* cauillatio. Non vis *Generale* dici quidpiam, nisi tua prædicabilia & prædicamenta interrogantibus respondeantur, quasi vero *Genus* & *Generale* idem sit, itemque *species* & *speciale*. At tamen Aristotelis *κατηγορηματα*, vt tertio libro *Animad.* demonstratum est, doctrinam hanc recipiunt: Et Aristotelis doctrina recipit, in isto prioris & generalioris ordine, *τὸ μὴ ἀντιφρον κατὰ τὴν τῶ ἐναι ἀπολόθῃσιν*. Quin Aristoteles ipse ita loquitur, eo ipso in loco, in quo præcipit vt in tota arte ab vniuersalibus ad singularia descendatur: vbi *ὑνιερσάλια* vocat *κομμῦνια*. Et nomi-

natim definit vniuersalia esse quæ in pluribus insunt: τὰ δὲ καθόλου νοῖται (inquit lib. 1. de partibus animal.) τὰ γὰρ πλείονι ἢ ἀρχοῦ τε, καὶ ἄλλοι λέγουσι, sic qui Latine loquuntur, *Generale & commune, Generaliter & communiter* vsurpant. Et tu ipse alibi ignorantia tua index *Generale* interpretaris quod sit multis commune. Hic igitur, Carpentari, nihil erat quod tam grauius de nobis quæreres. Nunc etiam est quod tuam siue incertiam, siue malitiam accuses ac lugeas. At tu exultas in illo tuo commento de Analyfi partium in totum, quod nobis nimium sane impudenter affingis, & inde opinionum varietatem in nostra doctrina inesse concludis. Neque id tibi satis est: a simplicibus ad confusa peruerse interpretaris, & ex malitiosa interpretatione tua infinitam calumniandi materiam trahis. At verba illa, Carpentari, non mea sunt, sed Aristotelis, qui per τὰ ὁμοειχόμενα (cui respondet hoc verbum *confusa* siue *composita*) intelligit singularia. Itaque ego in Aristotele explicando, Aristotelis more loquutus pro eodem dixi *ab vniuersalibus ad singularia, & a simplicibus ad confusa*, & alia quæ in illa conclusione collecta sunt, propterea quod ea omnia Aristoteles vsurparat. I nunc, & cum infinite mētutus sis, conclude ex tuis mendacijs (vt facis) P. Ramum velle progredi alias a simplicibus ad confusa, alias a confusis ad enodata: Sic enim tu & fingis & loqueris. O hominis vanitatem incredibilem! (Quis enim hinc se contineat?) Tene, Carpentari, ita esse pudoris & omnis humanitatis oblitum, vt sic palam mentiri audeas? vt famæ & exstimationis tuæ nullam rationem habeas? An neminem tui dissimilem hæc intelligere putas? Tamen a malitia non discedis: pergis nugari in illo tuo *confusa*: in eoque tendiculas valde aculeatas tibi videris inuenisse, sicuti iam antea in multis alijs: quæ tamen nihil nisi tuam sophisticam ostendunt. Ego in variorum locorum explicatione varijs nominibus vti coactus sum. At in ijs nullam methodi vim constitui, verborum sophisticata tibi & tuis nebularum integumenta concedo: rem intelligi volo: tricas istas verborum & apinas, quales hic perpetuo confectaris, quantum potui semper auersatus sum, vt etiam disputatio illa de methodo iterum atque iterum nominatim admonet. C. A. R. At Thesale, cum ordinem a partibus ad totum, & a fine ad media vnicum omnino esse non posse, etiam si vterque a natura prioribus esse dicatur, abunde a me esset disputatum, tu ne verbum quidem vnum respondisti, nisi te nunquam posuisse Analyfin partium in totum. In quo tamen tua impudentia, tuo testimonio satis videtur esse reuicta. Nec minus frigide, eo te expediri conaris, quod objeceram de progressione Analytica, a simplicibus ad confusa compositaque. Cum enim eo te vrgerem, quod Analyfis tua non valde commendabilis esset futura, si ad confusa deduceret: quandoquidem proprium doctrinæ est non confundere, sed distinguere & enodare: tu cum in re nihil omnino haberes quod opponeres, tuo mo-

re, vno

re, vno verbo quo Arist. in rem tuam vsum esse ais, id totum elusisti. Sed age, hoc quoque consideremus attentius. Negasne Thesale, a te positam Analyfim doctrinæ instituendæ, quæ progrediatur a simplicibus ad confusa, compositaque? Tua verba sunt folio 44. lib. 9. tuarum animad. Negasne Analyseos tuæ, quæ descensum habet a generalibus ad specialia, esse proprium non ad confusa, sed a confusis ad enodata deducere? Nobis Aristoteles id confirmat cap. 1. lib. 1. Physic. Et certe generum notiones cum specialibus comparatæ, confusæ sunt, Atque vt Cicero ait in Top. enodationis indigent, quam accipiunt a formis in quas diuiduntur. Quod etiam Analyseos fructus a te extorquet. Quid igitur ais? aut quid opponis quominus concludam in tua doctrina Analyfim deducere ad confusa, & a confusis ad enodata: & tamen illam tibi, tibi inquam vnicam esse nõ modo specie, sed etiam numero? Si ista nobis plebejs exciderent, quas tragedias in tuo theatro excitares? Sed tamen audeamus quid respondeas. *Aisme a simplicibus ad confusa peruerse interpretari & ex malitiosa interpretatione mea, infinitam calumniandi materiam trahere.* At nihil omnino interpretor, Thesale: vnicum confusionis vocabulum considerari postulo: & cum Analyseos fructu huius vim comparari: in eaque comparatione quantum possum voce contendo, intollerabilia esse hæc, Analyticam methodum esse vnicam doctrinæ instituendæ & eam ad confusa deducere. Imo vero vsque adeo mihi absurda, vt ne Aristot. quidem ista affirmanti, fidem sim habiturus. Quamquam in his quibus ex illo abuteris, noua tua impostura apparet dum ais verba illa non tua, sed ipsius Aristotelis esse, qui per τὰ ὁμοειχόμενα (cui respondet hoc verbum *confusa*, siue *composita*) intelligit singularia. Verum Thesale, cum in Arist. non solum interpretem agas, sed in eum, etiam in leuissimis, tam seuerè animaduertas: non vidisti hoc si Aristotelicum esset, animaduersione esse dignissimum? Sed certe Aristotelicum non est imo Aristotelis sententiæ omnino contrarium. Sed de his satis. Iam nobis obseruandum varias Analyseos significationes atque Geneseos, simulque Diareseos & Syntheseos, ad ea quæ nobis adhuc dicenda supersunt melius intelligenda. Cum enim hæc vocabula, non vno modo apud veteres vsurpari videantur, eorum multipliciter explicanda. Analyseos vocabulum, cum de methodo agitur, doctrina Aristotelica magis, quam Platonica nobilitatum est. Siquidem ab eo Aristoteles Analyticam inscripsit vniuersæ artis differendi partem præstantissimam, Platoni vero familiaris magis est Diarexis: cui ex altera parte Synthesin opponit: sicut nonnulli apud Aristotelem Analyfi Genesin. Analyfis vero vt intelligi potest ex Arist. cap. 3. lib. 3. Ethic. pertinet ad Geometrarum descriptiones, in eisque significat reuocationem eius de quo quæritur ad principia in suo genere omnino prima, per ea quæ intermedia sunt. In quibus nullus gradus sine vitio præmitti

D

potest. Hinc ab eodem translata ad artem demonstrandi: quam inde Analyticam appellauit. Vt in explicatione eius, quæ artium omnium exacte tractandarum regulam continet, vel sola inscriptione indicaret se maxime Geometras imitari: vt exactissimos artifices & valde methodicos. Quanquam vero Aristoteles eandem nonnunquam appellet artem demonstrandi: non est tamen fortasse omnino idem quæstionis propositæ Analysin facere, & eam per suam causam demonstrare. Analysin enim facit, qui ab illa descendit ad proximam causam, ab hac ad ad secundam, indeque ad tertiam: donec ad prima omnino peruenerit: in quibus animus conuiescit, nec amplius priorem causam inquirat. Demonstrat vero, qui a causa natura prima, resurgit ad proximam, indeque per intermediarias, ad quæstionem propositam. Qui etiam si cum priore suam Analysin persequente, commune habeat spatium in quo versetur, nempe id omne quod inter quæstionem, & causam in eo genere primam, est interiectum: ratione tamen ab illo non minus distinguitur, quam is qui per aliquod interuallum ascendit, ab altero qui per idem descendit. Sicque Aristot. cap. 3. lib. 3. Ethic. deliberationem in ijs quæ ad mores pertinent, cum actione quæ illam sequitur, comparans, ait eam Geometrarum Analysin in descriptionibus imitari. Quoniam pro rato posito fine (neque enim de hoc vult deliberari) inquirat quomodo ad eum perueniri possit. Quod si compluribus rationibus eum parari posse constet, tum qua facillime & optime possit, inuestiget. Sin vna via, quomodo per hanc: idque eousque faciat, donec ad primam causam ventum sit, quæ in inueniendo est postrema. A qua actio contra, primum excitetur, & per eosdem gradus in finem definat. qui in deliberando primus ponebatur. Hæc mihi Analyseos prima vis, in differendi arte apud Aristot. esse videtur. Quod nomen postea nonnulli in eadem methodo vsurparunt, quam in colligenda definitione idem præscribit. cap. 14. lib. 2. Analyt. post. Indeque descensum omnem a generalibus ad specialia, Analyticum appellauerunt, non valde repugnante me vt hoc nomine, de duobus ordinibus a Platone laudatis in Phædro alterum complectamur: quem animaduerto Aristoteli in docendo valde familiarem. Quanquam hic eo loco Diæresin potius quam Analysin nominet, ex eoque concludat definitionis colligendæ rationem Diæresin valde adiuuari: Ex quo fortasse est effectum, vt nonnulli Diæresin ad Analysin reuocarint, illamque huius partem quandam fecerint. Est etiam Analysis quædam totius integri in particulas vltimas, per partes principes, aut alias quasuis intermediarias: vt cum ciuitas in suos ordines, hique in singulas familias distribuuntur: vel ratiocinatio in pronuntiata, rursumque hæc in attributum & subiectum, quæ inde Analyseos extrema ab eodem appellantur cap. 1. lib. 1. Analyt. priorum: quod in ea ratiocinationis, per media pronuntiata, Analysis definat. Sed de huius

nominis varietate fortasse plus satis: reliqua breuius persequamur. Genesis, originem significat rejalicujus ex eorum quibus constat collectione atque vnione: si modo illa est eiusmodi vt partes habeat. Et quia totum dupliciter dicitur, nempe quod integrum est, & quod vniuersum: idcirco illa cum de ordine quæritur, significare potest progressionem a partibus ad totum integrum, (sic enim partes toto integro Genesi priores sunt) & ex formis ad genus vniuersum. Vsurpari quoque potest in moribus, pro descensu a fine ad media, in deliberando: & pro ascensu a medijs ad finem, in agendo. Sic enim dicimus deliberantibus finem ex se media gignere, & agentibus media de se finem ipsum excitare. Haud dissimilis est varietas in Diæresi & Synthesi. Nam vt totum dupliciter dicitur: sic eius quoque duplex distributio est, duplexque compositio. Atque vt ex fundamento, pariete, & tecto domus componi dicitur: ita quodammodo ex rebus singulis speciales notiones, & ex specialibus generales. Itemque contra, vt domus in fundamentum, parietem, & tectum distribuitur: sic genera in species, & hæc in res singulas: sed distributionis & compositionis modo valde dissimili.

R A M V S. Hui, ad quid sophisticum illud lexicon, ex tua & tui similium sophistica: quod dicatur Analysis tripliciter primo Geometrica ab vltimis ad prima, secundo Aristotelea a primis ad vltima, tertio totius integri in particulas vltimas? Iam hæc tertia tua Analysis a toto ad particulas, si est vt syllogismi in enunciationes, & enunciationum in terminos (vt Aristoteles appellat) quid a prima differet? Equidem miseret me tui, qui in eos laqueos te indueris, vnde sine magna infamia expedit te nequeas. Analysis tibi ex Aristotele, quem non intelligis, repetitur a Geometris. At tu, nisi tam esses *ἀνωμέτητος* quam es *αναλαφβήτος* didicisses quibus in propositionibus Euclides & Archimedes, & quomodo ad syllogismum tantum, non ad istam, de qua agitur, methodum, Analysis vtantur: neque te vnquam tam turpiter deridendum nobis in illo erudito puluere versatis propinauisses. Sed nos calumniari, quam a nobis Logicam & Geometriam discere maluisti. In distinctione Genesis par sapientia est, cum Genesim progressionem esse dicas primum a partibus ad totum integrum, deinde a formis ad genus, tertio a fine ad media, & a medijs ad finem. Eandem denique in Synthesi & Diæresi distinctionem vis intelligi. At Logice mirifice, quid nobis isto loco somnasti? aut a quo mercatore merces istas tam inuisas, tam inauditas, aut ex qua barbarie profectas emisti? Nominasses saltem auctores tuos. Analysis, Genesis, Synthesis, Diæresis alba tibi, an atra sit, nihil laboras: quicquid denique & quacunque confusione fingi potest, est tibi Analysis, est Genesis, est Synthesis, est Diæresis: quia est a summo ad imum, aut ab imo ad summum, aut aliquo tuorum istorum modorum permissum. Hoc cene argumentum contra nos esse voluisti? At qui ista sophis-

mata tam cornuta, non solum positæ quæstionis aliena, sed falsa, & falso authoribus attributa nostram sententiam quod vnica sit artis ordinandæ methodus nunquam labefactabunt, nunquam loco mouebunt.

CAR. Ego iam pridem obseruauit, Thessale, (quod etiam in hac disputatione magis confirmare voluisti) tibi odiosam esse distinctionem omnem ut pote quæ doctrinæ tuæ fucum detegit: atque nobis præstat ut facile contra tuas calumnias, Aristotelis doctrinam saluam retinere possimus. Sed age, in nostra distinctione Analyseos, quid exagites modo videbimus. Dixi Analyseos primam vim in arte differendi, spectari in reuocatione quæstionis propositæ ad principia natura prima, per ea quæ sunt intermedia, indeque demonstrandi artem, Analyticam esse appellatam. Translatum vero nomen hoc cum aliqua similitudine a Geometris, indeque etiam nostris deliberationibus accommodatum, quæ a fine ad media descendunt. Quæ mihi in hac arte prima significatio est. Secunda autem, Generis vniuersi in species distributio: quam tamen moneo non solum apud Platonem sed & apud Aristotelem Diarefin potius quam Analyfin nominari. Tertia totius integri in particulas vltimas per partes principes aut alias quasuis intermedias: iam quid eo in loco reprehendas videamus. *Ais illud sophisticum lexicon ex mea, & mei similitum sophistica nihil ad rem esse, quod dicatur Analyseos tripliciter, primo Geometrica ab vltimis ad prima, secundo Aristotelea a primis ad vltima, tertio totius integri in particulas vltimas.* In quo mihi, sicut soles multa imponis. Non enim dixi absolute primam significationem esse Geometricam: sed primam in differendo demonstrandi arti accommodatam, de Geometris esse translata: quod hi in demonstrando omnium exactissimi esse viderentur. Neque volui Analyfin (a qua demonstrandi ars nomen habet, quæque vere Aristotelea appellatur) a primis ad vltima progredi, sed potius ab vltimis ad prima. Quia in hac Analyfin facit (ut dixi) qui a conclusione, quæ demonstranda est, descendit ad proximam causam: ab hac ad secundam, indeque ad tertiam, donec ad prima omnino peruenerit, in quibus animus conuiescit, nec amplius priorem causam inquirat. Sin vero Aristoteleam Analyfin intelligi voluisti, quæ per diuisionem a genere ad species descendit, ideoque hanc a natura primis ad vltima proficisci arbitratus es: dicere profecto debuisti quo auctore in hoc descensu genus natura primum, speciem vltimam existimaueris: cum Aristoteli aliud videatur cap. 1. lib. 1. Phys. Et cur hæc Analyfin potius quam quæ ad demonstrandi artem pertinet, Aristoteleam nominaris: cum hic eam potius Diarefin, alteram vero Analyfin semper soleat appellare. In illis vero tribus modis, quibus Analyfin dici volo, quid habes quod reprehendere possis: nisi omnino distinctionem omnem oderis? Nam quod dixi primo loco de Geometrica Analyfi, de qua eius translatione ad deliberationes nostras in vita & moribus, & ad

rationem demonstrandi: hoc si peccatum est, ab Aristotele peccatum est, non solum cap. 3. lib. 3. Ethic. Sed in tota demonstrandi arte, ab omnibusque eius interpretibus, atque adeo ab ipsis Geometris. Quod vero a me obseruatum est, secundo modo Analyfin dici generis in species distributionem, vsque ad imas, magis est fortasse tuum quam Aristotelicum: Quid enim aliud quotidie clamas quam Analyfin ista ratione progredi? Ergo in his duobus nihil adhuc habes quod possis reprehendere. In tertio de dissolutione totius integri in partes, auctorem quoque Aristotelem sequor: qui cap. 1. lib. 1. Analyt. priorum, ratiocinationis Analyfin fieri primum vult in pronunciata, deinde horum in attributum & subiectum: quæ inde Analyseos extrema nominat. Eodemque modo tertia libri eius parte, ratiocinationis Analyfin in figuras debere fieri docet. Quæ si non sufficiunt ad ea defendenda quæ vocas sophistica, te ipsum testem adhibeto: qui hanc totius integri in partes Analyfin, multis locis approbasti. Ridendum vero est potius quam explicandum, quod quæris quo hæc totius Analyseos, quæ a nobis ad tertium modum est relata, a prima differat, in qua conclusio ad sua principia per ea quæ interiecta sunt, reuocatur. Quid enim in Analytica arte videre potes, si quo ista differant non intelligis? Ad quid vero hæc Analyseos distinctio conferat, postea intelliges. Cætera videamus. *Analyfis (ais) tibi ex Aristotele quem non intelligis repetitur a Geometris.* Quid est quod hoc loco calumniaris? An Aristoteli me in eo imposuisse dices, quod ex illo scripti deliberationes nostras Geometrarum Analyfin in descriptionibus imitari? Atqui ego locum indicavi: neque impostoris pœnam deprecor, si in eo falsitatem vllam possis detegere. Iam quod ais me non didicisse apud Euclidem & Archimedem Analyseos nomen ad syllogismum tantum non ad methodum pertinere, falleris: nec ipse intelligis quam antea appellauerim Analyfin Geometricam: aut quomodo dixerim eam ad artem demonstrandi ab Aristotele esse translata. Hæc enim de qua tam multa sunt in Analyticis, non pertinet tantum ad perpetuitatem doctrinæ vnius vel scientiæ, sed etiam ad modum quo singulæ propositiones in suas causas retexendæ: Quæ etiam si plures sint ordine quodam inter se constantes, postea tamen vna demonstratione, quæ syllogismus quidam est, colligantur. Quanquam huius non sit omnino vnicum medium. Illud etiam addo, scientiam tribus extremis contineri, subiecto, affectionibus, & causis: Atque in singulis esse quiddam generale, itemque speciale. In quibus explicandis a generali ad specialia descendere, perpetuitatis est doctrinæ siue scientiæ, quæ apud Platonem, atque etiam fortasse apud Aristot. ad Diarefin pertinet: quam Analyfin vocas, minime repugnante me. At in singulis huius perpetuitatis partibus affectiones quæ per se in sunt, in suas causas retexere, in Aristotelis doctrina, Analyseos est proprium: a quo potius quam ab illo priore, hic

artem demonstrandi Analyticam appellavit. Quod nescio an tu adhuc in eo videre potueris. In eo quid commerui aut peccaui Theffale? Ad dis etiam in Genesi cornutum meum esse sophisma, nec indicas quid in eo cornutum videri possit. Credo cornuto magistro, vocabulum hoc excidisse, nec satis eum animaduertisse quale esset veteribus cornutum sophisma, aut unde eiusmodi nomen haberet. Mos iste sophistarum est, non Philosophorum, ridendo eludere quod refutare non possunt. Ac de Analyseos quidem ac Geneseos itemque Diaréseos & syntheseos varia significatione fortasse plus satis Attende si placet quid in interpretibus Aristotelis a nobis primum sit obseruatum, deinde ex vsu notatum in grauissimorū Philosophorum scriptis, de proposita quæstione. Ac ne quæso disputationem meam interrumpas, cum huic finem fecero si quid habeas quod respondeas, respondebis. Maxima quæstio est de methodo, & in differendi arte digna Philosophi præstantia: vt in ea explicanda laborantes, minime vereri debeamus, ne a nostræ professionis munere recessisse videamur. Hæc in differendi perpetuitate ex collocatione multorum ad eandem rem pertinentium, sed in illa non eundem gradum obtinentium, partem vnā instruit rationis eius quam nobis natura dedit: eo fere modo quo præcepta quæ de singulis argumentationum formis traduntur, dirigunt alteram singulis quæstionibus per singula argumenta probandis accommodatam. Itaque perficit vt ea re homo homini præstet, in qua posita est summa eiusdem excellentia, & propria naturæ dignitas: vtque hæc ipsa Philosophiæ pars, siue ministra, quæ de differendo est, suo iure esse dicatur ars artium reliquarum, non modo explicandarum, cum earum materia iam inuenta fuerit, sed inuestigandarum atque constituendarum. Hoc vero in scriptis tuis valde laudo & cupidissime amplector, quod istam methodum duplicem esse vis: vnā doctrinæ exactioris, alteram communis prudentiæ per omnia fusæ, & in diligenti circumstantiarum omnium obseruatione sitæ. Quæ tamen fateris artis non nihil habere, in qua a priore longo interuallo superetur. Equidem veritatis vis te coëgisse videtur ad probandam hanc distinctionem, quam a circumstantijs materiæ petitam, alio loco superbe damnasti: & idcirco a communi arte omnino alienam esse putasti. Plato etiam primam methodi distributionem, in duas partes fecisse videtur in Timæo cum rebus quæ tractantur quandam cognationem habentes: & Aristoteles in Logico organo, quod methodi præcepta potissimum complecti debet, eandem partitionem sequutus est. Idem quoque in duabus illis methodi partibus moderandis & in maxima varietate circumstantiarum (quarum obseruationem methodo prudentiæ subiectam esse vis) tum rei, tum auditoris rationem habendam arbitratur. Rei quidem, quoniam vt scribit cap. 3. lib. 1. Ethic. Hominis est eruditi atque periti subtilitatem requirere in omni

genere, eatenus quoad rei natura patitur. Nihilque interest vtrum Mathematicum popularibus rationibus vtentem probes, an ab oratore necessariam rationem requiras. Auditoris vero, quia vt ait, lib. 1. minore Metaph. ad audiendum, morem consuetudinemque afferre solemus: vtque audire consueuimus, ita alios volumus dicere. Nec quæ ab ijs abhorrent similia nobis videntur, sed ignotiora & magis peregrina propter insolentiam. Ex quo est profecta operum eius distinctio in Acroamatica, & Exoterica, quam Cicero notat lib. 5. de finibus sed illam popularem quæ omnino præceptis definiri non potest, relinquamus: de eaque tantum agamus quæ Philosophum, vt exactum veritatis inuestigatorem ac iudicem instruit. Hic vt opinor, non modo veritatis iam cognitæ explicator esse debet, sed eiusdem inuestigator ac diligens obseruator. Et quanquam maximam laudem in inuentis apte, & distincte tractandis consequatur, non minus tamen admirandus est in recte inuestigandis & obseruandis. Circa vero inuentionem duo notanda sunt, vnum quidem quomodo ad rerum inquisitionem ille excitetur, alterum cum iam excitatus est quam insistat via. In priore ab initio posito fine, ad laborem erigitur, deinde gradatim descendit per media fini proxima, ad ea quæ ab illo sunt remotissima: sicut colligi potest ex Arist. lib. 1. Metaph. Cum autem vel necessitate, vel vitæ vsu, vel ingenua voluptate (taliam enim fere sunt quæ propositis finibus adiunguntur) ad ferendum laborem in rebus obseruandis, excitatus est: tum contrario ordine in harum obseruationem incumbit, ab vltimis procedendo (quæ eadem alia ordinis ratione prima sunt) atque ab ijs per medios gradus ad finem ascendendo, in quem definit. In priore manifesta est ea Analysis, cuius rationem antea exposuimus ex lib. 3. Ethic. in posteriore Genesin. Nam proposito fine, media quærere per quæ is parari possit, eaque gradatim perfequi, ad eam Analysin pertinet, quam in deliberationibus humanis Aristoteles eo loco notat, aitque Geometrarum Analysin in descriptionibus imitari. Ascendere autem a medijs ad finem, contrarij ordinis est: in quo Genesin ponimus. Et quanquam vtraque progressio naturalis dici possit, id tamen diuersa ratione accidit. Si quidem prior naturæ est res instituentis, aut de rerum procreatione quasi deliberantis: posterior eiusdem iam gignentis. Quæ duo si verum fateri vis, Theffale, non agnouisti, nec certe in Galeno exagitando satis acute distinxisti. Ille ait per istiusmodi Analysin artes esse inuentas. Tu, quia hoc aduersari videtur doctrinæ tuæ de vnica methodo Analytica, tractandis artibus iam inuentis, non autem eisdem inuestigandis accommodata, scribis hoc Philosophiæ Aristotelicæ (id est vt ego quidem interpretor, tuæ) contrarium esse. Omniumque artium inuentionem & obseruationem licet summum artis finem propositum semper habeat, a sensibus oriri, & inductione singularum ascendere ad

specialia, & rursus a specialium inductione, ad generalia. Atqui artes inuestigandas homines proposito fine excitatos esse, indeque ad præceptorum obseruationem (quæ a rebus singulis incæpit) descendisse Aristotelis sententia est Metaph. I. omnium Philosophorum firmata consensu. In illoque descensu a fine, Analyfin consistere, non modo idem fatetur lib. 3. Ethic. Sed ipse quoque agnoscis, cum in eius methodi quæ unicam esse vis, eandemque Analyticam, partes quatuor distinxerimus, a fine ad media, a genere ad species, a partibus ad totum integrum, a causis ad res effectas. Sed aliud est quærere quid homines excitauerit ad artium inuestigationem, & postquam excitati sunt quo ordine in obseruatione præceptorum sint versati. Excitati sunt Analyfi quæ Diæresis quædam ipsius finis videri potest. At in obseruatione præceptorum, secuti sunt Genesin: quam per me etiam licet Synthesin nominare. Sed fortasse in superiore Galeni loco hoc te male habet in quo nonnulli eius interpretes sunt perturbati: quod per Analyfin artes inuentas ille ait: tu ex Arist. contendis illas potius perpetua Analyfi debere explicari. Cum tamen apud omnes certum sit, & a nobis antea positum, ordinem, in inueniendo non minus esse diuersum ab altero, qui in perpetua explicacione inuentorum tenendus est, quam descensum ab ascensu, etiam si vterque in eodem spatio versetur. Quomodo igitur, inquires, per Analyfin artes inuentæ, & per eandem postquam inuentæ sunt, explicantur? Facit hoc Thesale, nominis huius multiplicitas: quam supra distinximus. Nam quia Analysis dicitur de descensu: a fine ad media, & a generalibus ad specialia: priore ad artium inuestigationem homines excitati sunt, atque deliberando ab illo per media gradatim descendentes, in animis artes ipsas constituerunt: posteriore, in eisdem explicandis sunt vsi, siue quia vt Aristoteles significat cap. I. lib. I. Physic. post effectas in animis rerum ad aliquam artem pertinentium notiones, intellectus noster ab vniuersalioribus tanquam confusis, ad speciales vt distinctas & enodatas progredi, solet: siue quoniam, vt idem ait cap. I. lib. I. de partibus animalium, magnum in docendo vitium est sapius idem dicere: hoc vero effugere nemo potest, nisi hac methodo a maxime communibus ad ea quæ in specialibus ima sunt, per intermedia proficiscatur. Quibus ita positis, facile iam est videre quam turpiter erres, non satis perspecta istius multiplicis distinctione: vel quam malitiose, tuo more, Aristoteleis falsam interpretationem affingas: vt in ea habeas commodiorem occasionem calumniæ. *Aristotelis interpretes, ais lib. 9. pag. 52. tuarum animad. si huius Logicam probe nossent, nunquam fecissent Analyfin Genesin priorem: sed contra, Genesin Analyfi vt Aristoteles fecit priorum Analyfi primo: fecissentque omnino cum doctore suo Genesin. Analyfin, non contra magistri doctrinam, Analyfos Genesin.* Ergo cum Analysis per quam antea ex Galeni sententia diximus homines proposito fine ad artium inuestigationem

stigationem excitatos, Genesin eam quam tecum appellamus a singulis, horumque obseruatione, ascensum per inductionem ad vniuersa antecedit, Aristotelis interpretes non sine iusta ratione Analyfin Genesin priorem dixerunt. Nunc consideremus quid te in ista comparacione fefellerit: aut quomodo hoc tuum quanquam superbum de antiquitate iudicium, aliqua ex parte verum videri possit. Genesin fortasse appellas solam Platonis in Phædro eam Synthesin, per quam in prima obseruatione singula dispersa in vnam speciem colliguntur. Analyfin vero ejsdem Diæresin, per quam vt ait, articulatum res vnaquæque sicut natura postulat per species diuiditur, postquam scilicet vniuersæ notiones in animo, sicut Plato vult, excitatæ sunt: vel vt Aristot. arbitratur nouæ efformatæ. Quæ si tua est de Analyfi & Genesin sententia, per me licet dicas, Genesin Analyfi priorem, & Genesin esse Analyfin non Analyfos Genesin. Verum si harum vocum neglecta multiplicitate, quæ Aristotelis interpretibus, atque etiam nostro Alcino Platónico, est familiaris, cum te ad unicam speciem reuocaueris, & in huius angustias nominis communionem contraxeris, in easdem illos velis cogere, de eaque significatione hoc ab illis dictum arripere, de qua eo loco non sunt locuti, an non sentis isto modo contra antiquitatem disputare, Sophistarum esse, non Philosophorum? *At Aristoteles inquis, in prioribus Analyticis ratiocinationis Genesin prius explicat, quam eiusdem Analyfin.* fateor. Sed in eo tuum sophisma agnosce, quod a quæstione contra veteres instituta de ea Analyfos specie quæ finis est in media, disputacionem transfers ad alteram, quæ integræ ratiocinationis est in pronuciata & simplices voces, tanquam in partes & elementa, in quæ nemo potest illam sine errore dissoluere, nisi qui prius nouerit ex ijs eandem componere. De distinctione autem Logici organi ad Analyfin vel Genesin accommodata, id tecum contendo, si in eo Topicam artem ab Analytica separaueris, ac in Analytica Categorias, & librum de interpretatione (communis quidem vtriusque artis elementa, sed huic potius quam Topicæ propter dignitatem adiuncta) fueris complexus, in hac per Genesin siue vt Galenus loquitur, per Synthesin, a primis elementis quæ Categorijs continentur, progrediendum ad id quod est in eadem summum & imprimis expetendum. Sed ita tamen vt eiusmodi graduum distinctionem prius cognitam fateamur per contrariam Analyfin, a fine ad illa prima elementa descendente. Quam secuti sunt qui ad hanc artem spectato fine excitati, de ea constituenda primi certa quædam methodo cogitarunt. Nec vero Synthesis siue Genesin de qua in exemplo proposito loquimur, ea est per quam notiones ex singulorum obseruatione in animis efformantur (hanc enim tecum agnoscimur, ex Platone & Aristotele, ad obseruationem præceptorum, non ad explicacionem pertinere) sed altera quæ in constructione totius integri pri-

num dicitur, indeque ad genus vniuersum transfertur: quia hoc, vt Arist ait cap. I. lib. I. Physic. totum quoddam est: quippe quod multas species quasi partes, complexu suo continet. Sed ita vt illa sola nominis cōmuniōne in toto integro & genere vniuerso esse dicatur, nec sit in vtroque eadem ratio: neque in illis explicandis methodus omnino vnica, sed potius contraria. Ex quo accidit, vt quando id quod eisdem arti vel scientiæ subijcitur, cum diuersis comparatum, vtroque modo totū quoddam est: nempe & integrum, quod ex quibusdam quasi membris cōponitur, & vniuersum, quod naturæ suæ ambitu species plures complectitur (qualem in arte differendi, nostri ratiocinationem esse volūt, & in Physiologia corpus naturale) tum in ipsius artis vel scientiæ perpetuitate, methodus non vna semper & eadem, sed duplex adhibeatur. Siquidem in illa, priore loco totius integri ex membris compositio aperte explicatur, per eam quam Genesin vel Synthesin diximus posse nominari: posteriore, generis in species suas distributio, ex altera methodi parte quæ ad Analysin, vel Diæresin pertinet. Nam cum in vtraque illius perpetuitatis parte multi gradus sint, & in illis primum quiddam, aliud vltimum, Itemque intermedium: Methodum aliquam ponere est necesse. Quam si tu vnica & specie indiuiduam asseris: fatearis oportet, si consentanea dicere vis, genus vniuersum ad species vltimas & intermedias eodem modo se habere, quo prima elementa ad totum integrum, & eas partes quæ sunt interiectæ. Quod quidem non solum doctrinæ Aristotelis omnino contrarium est, sed tuis nugis non satis consentaneum. Nobis vero non magis vitiosum esse videtur in eiusdem artis perpetuitate, pro diuersa ratione partium quæ incidunt, docendi methodum variari: quam in ipsius perpetuitatis particulis, eandem quæstionem tractari argumentis, quorum collocatio partim ad differentes ratiocinationum figuras, partim ad diuersos eiusdem figuræ modos pertineat. Vt tibi in illa perpetuitate vnica methodum afferenti, licuerit profecto eodem iure omnium ratiocinationum formam vnica constituitur, Adeo vt soleam mirari, hoc etiam in mentem non venisse, vt noua omnia faceres. Vis autem vt hoc ipsum quod de methodo in eadem arte varianda hoc loco contendimus, apertius intelligatur, proposito aliquo exemplo illustretur? Non dicam Aristotelis Logico organo, ratiocinationis vt totius integri Genesin vel Synthesin ex pronunciat, de quibus agitur, libro de interpretatione, & pronunciatorum ex simplicibus vocibus, de quibus in Categorijs, primum explicari: deinde eiusdem vt generis vniuersi, Analysin vel Diæresin in Apodicticā, Dialecticā, & Sophisticā, quorum natura explicatur in Analyticis, Topicis, & Elenchis. Quod quanquam id probabiliter dicatur a multis, sequi tamen non placeat hoc tempore: quoniam a te iam pridem explosum est, & mihi vt libere dicam quod sentio, non satis probatum. Sed illud modo rogabo, si quando Physica attigeris, atque hæc in inte-

grum restituere caperis: an num in eis corporis naturalis compositionem ex materia & forma primum trades: deinde a generali huius ratione ad species vltimas per intermedias descendes? Hoc enim tibi placere ex tuis scriptis conijcio: & certe Aristotelem ita fieri voluisse facile colligo ex initio lib. I. Phys. Verum si id feceris, Theffale, erit ne omnino eiusdem methodi a materia & forma ad corpus naturale ascendere, & a corpore naturali ad eiusdem species descendere? Ego quidem in posteriore Analyseos speciem vnica facile animaduerto: in priore qualem eam comminisci possis prorsus non video: aut certe quoniam de vocabuli vi rectoque vsu inter nos agitur, si hanc Analysin esse contenderis, nescio quorum Philosophorum consuetudine tuam in eo opinionem possis confirmare. Atque vt in illa rerum naturalium explanatione, Genesin cum Analysin in varijs partibus perpetuitatis docendis, obseruamus: & in hac conjunctione Genesin, per quam corporis naturalis compositio explicatur, eiusdem tanquam generis vniuersi, Analysin priorem facimus: sic accidere potest, vt in eadem etiam perpetuitate Analysin cum Genesi coniuncta, hanc merito nonnunquam antecedit: præsertim in artium compendijs, in quibus ad hominum studia antecedenda sine primo loco posito, eoque aliqua definitione conclusio, artes ipsas Analytice constituimus: deinde in eisdem a primis elementis breuiter expositis, ad id quod maximū est, per Genesin ascendimus. Quam duplicis ordinis conjunctionem nos in artis differendi compedio non inuolucriter seruasse videmur, & si tua consideras paulo attentius, eandem in tuis Dialecticis es secutus. Hoc vero quicumque facere instituant: ab earum artium, quas tradere volunt, definitione incipiant, est necesse. Non quod ab hac artis compositio progredi debeat, in quam ipsa potius delinit: sed quia Analyseos, quæ Genesin præcedit, caput illa continet. Quod quidem in fine est positum: a quo optima artis definitio duci debet. Et certe Galenus in arte medica, quæ parua id est compendiarum appellatur, id ipsum quod dispuo secutus videtur: in eo ordine quem definitionis esse ait. Quoniam hic non tam fortasse nouam methodi speciem continet a duabus prioribus omnino diuersam: quam duarum in vnica, collectionem quandam compendiarum. Si quidem quod eo libro Medicinam primo loco definit artem salubrium, in salubrium, & neutrorum: deinde hæc tria quæ in definitione sumpta sunt per varios gradus diuidit, donec ad ima quædam (vt loquitur, non autem singula) ventum sit: hoc ad Analysin tuo more dictam, haud dubie pertinet. Quoad autem in explicandis partibus, quæ Analysis parit, ascendit a primis eiusdem artis elementis ad ea quæ in illa sunt summa, vt ad morborum curationem, & valetudinis conseruandæ rationem, id non amplius ad Analysin, sed ad Synthesin potius videtur esse referendum. Et tamen hoc totum ordinis definitionis esse vult: nō solum quod

a definitione incipiat, sicut es arbitratus, sed potius quod in partibus omnibus quas illa siue Analysis, siue Synthesis parit, breui definitione fere sit contentus. In quibus explicandis, alijs de Medecina scriptis idem solet esse longe prolixior. At cum artem iam inuentam, & per Analysis constitutam, gradatim componere volumus: nec tam ad eam hominum studia excitare, quam rudes instituere, atque eos a primis elementis, ad id quod habet summum, per Genesis vel Synthesis, quasi manu ducere: tu m, vt ab eius definitione incipiamus, nihil necesse: satisque est, si cum ad partem principem summamque ventum fuerit, tum eius naturam definitione aliqua complectamur. Quoniam vereri debemus ne artis magnitudine, quam definitio breuiter solet comprehendere, statim initio proposita: rudes omnino deterreantur, potius quam excitentur, ac desperatione debilitati, id in ea experiri nolint, quod se assequi posse diffidant. Itaque potius in ipsis elementis illi sic erunt exercendi, vt adhuc nesciant quæ instituti summa sit: ac tum demum hoc sentiant, cum ad principem partem peruenerint: in qua totius artis definitio primo loco ponetur. Tu quidem, Thessale, pueritiæ memoriam vltimam repetens de studiorum tuorum forma nobis concedes quod voles: ego vero fatebor me puerum Grammaticam sic didicisse, vt in ijs quæ de literis, syllabis, singulisque nominibus & verbis, tum tradebantur omnino nescirem quo magistrorum in docendo, meus in discendo labor referretur. Deinde adolescentem, in Aristotelis Categorijs, & libro de interpretatione sic esse versatum, vt agnoscerem in illis rudimenta tantum duarum artium, Topicæ & Analyticæ: quarum summam definitio earundem artium initijs ab Aristotele posita, esset aliquando explicatura. Scio quid tu postea contra veterem doctrinam hac in parte disputaeris, & de præterita Dialecticæ definitione quam graues contentiones contradicendi studio inflammatas, in Peripatetica schola exciuaeris. In quibus vt tibi facile concedo potuisse definiri differendi artem, quæ deinde posita definitione, per Analysis in principes partes, harumque elementa dissolueretur: a quibus rursus Genesis duceret initium & in finem artis eiusdem definitione comprehensum, desineret: sic tibi pernego ita fuisse necessario faciendum. Et si forte hoc modo communis ars fuerit exposita, contra te constanter contendo vtrumque ad vnum & eundem ordinem non posse pertinere. Sed descensum a definitione artis finem continente, ad prima elementa (qui breuiter initio fieri potest, partim vt auditor excitetur, partim vt rudibus primisque lineis ductis, non omnino nouus ad artem accedat) ad eam Analyseos speciem esse referendum, quam in deliberationibus de vita antea obseruauimus. Ascensum vero ab elementis ad id quod eadem ars habet summum, ad Genesis: non eam per quam notionem diximus efformari, sed alteram, in qua ostenditur quomodo vel totum integrum de suis partibus,

vel finis de medijs excitetur. Atque etiam illud addo, dum singulos gradus in Analysis, vel Genesis persequemur, si quid in illis occurrat quod generale sit & suapte natura commune multis, id ita esse explicandum, vt Analytice semper a generalibus ad specialia descendamus: ne in illud vitium incidamus quod ex Arist. lib. i. de part. animal. antea indicauimus. Hoc autem in eiusdem doctrina tam frequentem Analysis effecit: vt ex eo meo quidem iudicio, in hunc errorem de vnica methodo Analytica, sis impulsus. Atqui iam ex superioribus potes intelligere, non modo non esse eandem methodum in inuestigando, & eo explicando quod iam inuentum est: sed neque artis eiusdem partes omnes in docendi perpetuitate, eadem methodo tractari: Nec eam quam Analyticam appellamus, docendis inuentis tantum esse accomodatam: Sed pro diuersa Analyseos ratione, ad artes in animis constituendas, cum de illis inuestigandis agitur, esse necessariam. Quod de contraria Genesis, itemque de Platonica Diarresi ac Synthesi, pro earum multiplicitate, eodem modo est intelligendum. Sed in ampliore disputationem quam sperabam excreuit sermo noster Thessale. R. A. Sed animaduerte (quæso) mecum hominem. Vt nugas suas admiraremur de reconditis suæ sapientiæ thesauris magnum quippiam nobis pollicetur. *Atzende (inquit) quid in interpretibus Aristotelis a nobis primum sit obseruatum, deinde ex vsu notatum in grauissimorum philosophorum scriptis.*

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?

Nempe quod est apud eundem poetam,

Parturient montes nascetur ridiculus mus.

Imo ne mus quidem nascetur. Nam hic gloriosus ostentator qui tantum logissimum de methodo sermonem produxit, tantum abest vt quicquã contra positam ab initio quæstionem attulerit, vt ipse tandem (tanta vis est veritatis) sua ipsius voce & confessione confirmauerit, quod vano & inani conatu sibi videtur infirmare. Id vero aperte posthac a nobis ostendetur. Excusat se in primis, ne quis putet tanti tamque excellentis viri maiestatem imminui quod de methodo disputet: Exclamat quæstionem de methodo maximam esse, & dignam summi Philosophi præstantia. Quod sane verum est, ne quis putet hic falsa esse omnia. Est enim methodus singulare, vel cæleste potius organum tractandarum artium, vt qui eo præditus sit, dignissimus artium professione magister habendus sit, qui careat indignissimus. Sed tamen hæc tibi faba cuditur, Carpentari, qui de methodo effudisti quæ voluisti omnia, nullam tamen methodi cognitionem, nullum eius usum, nullam Logici falis micam demonstrasti.

Ludere qui nescit campestribus abstinet armis, ait ille: Tu valde nouitius es in hoc ludo, imo plane cæcus. Sed maximas Carpentarij diuitias attedamus Philalethes. Methodum inueniendi inuenit: eius

partes duas facit: priorem quæ primum a fine posito initio gradatim descendat, per media fini proxima, ad ea quæ ab illo sunt remotissima, quam vocat Analysin, & naturæ deliberantis esse dicit: posteriorem, quæ deinde, contrario ordine, ab vltimis progrediatur, atque ab ijs, per mediõs gradus, ad finem ascendat: hanc vocat Genesin, & naturæ iam gignentis esse putat. Quo loco, Philalethes, (non enim amplius dissimulare possum) mirabile mihi fuit audienti somnium illud de duabus inuentionis partibus, & de natura deliberante & gignente: equidem cum id enarraret obstupui, & miserabilem sophericam istam in hoc homine deploravi. Naturæ deliberantis facit Analysin a fine summo, per media, ad infima: Naturæ agentis Genesin contrariam ab infimis per media ad finem summum: Et hanc vtramque itionem & reditionem inuentionis esse vult. Recognoſce Carpentari, recognoſce tandẽ istum vaporis, nescio cuius e tuo cerebro tam tetre & caliginose exhalantis fumum. Analysis tua inuenit artes omnes, deinde eas iam inuentas, Genesin inuenit rursus, modo contrario: nec ante incipit, tuo iudicio, inuenire quam per Analysin omnia iam inuenta sint. Quid hoc sophermate absurdius fingi, aut excogitari potest? Prior illa pars, quam tu vocas Analysin, est methodus illa vera & singularis, quam omnes artes, inuentis partibus, & sigillatim probatis, tota vniuersi corporis forma sequuntur. Et tu hanc methodum, de qua sola tibi differendũ esset, etiam subijcis inuentioni? Et vltimam Logicæ dispositionis partem, facis primam inuentionis partem? O Philalethes animaduerte, hominis huius inauditam omnibus antea seculis Logicam cognoſce. *Inuentionis methodus duas habet (inquit) partes, quarum prior resignat as inuenit, illo ipso ordine, quo artes iam inuenta collocantur: Posterior easdem res iam prius inuentas rursus inuenit.* Quid, rides ne? Iacobus, (inquam) Carpentarius, iam pridem Philosophiæ professor, nunc tandem Medicinæ doctor, versata diu multumque quæstione de Methodo excogitauit tandem methodum inueniendi, qua prius artes per collocationem inueniantur, deinde earum iam inuentarum inuentionio tanquam ignotarum, alia rursus instituatur. Et (quod magis rideas) exultat istam bellam duplicis inuentionis distinctionem mihi ignotam esse, & ignorantiam cornuti huius elenchi putat mihi causam fuisse Galeni exagitandi. Egregie vero Galenum defendit. Atqui indignatus isti patrono Galenus,

I, bibe (dixisset) purgantes pectora succos,
 Quicquid & in tota nascitur Anticyra.
 At ego Galeni causam istam multo aliter egi, laudes Galeno tantas attribui, quantæ summo alioqui Philosopho doctissimo & eloquentissimo attribui posse videbantur: omnes eius de Logica locos vel ornaui, vel excusavi, vel ad regulam constantis ac ratæ veritatis emendaui. Sed pergamus. Ad probationem illius tui sophermatis de bicipiti inuenien-

di methodo falso citas Aristotelis τὰ μὲν τὰ φωνεῖς. Citas etiam quatuor illas methodos, quas in libris nostris somniaſti: At spero te iam antea ex illo insomnio excitatum & expergefatum esse. Tandem mirificam istam rerum inuentarum inuentionem, initio tibi tam bene fundatam, concludis, per multiplicatis (vt tuo verbo vtar) distinctionem. A fine summo, per media, ad ima, & a generalibus ad specialia, duo repugnantia progressionis & collocationis genera iudicas. Quid iam est reliquum, quod non iudices & niuem atram, & Aethiopem album? ignem frigidum, & glaciem calidam? verum in illo tuo sophermate ridiculo quam valde tibi places? Eo Galenum antea defendisti, nunc eodem illo Aristoteleorum interpretum errores defendis. At istud sopherma tam obtusum, tam hebes, tantum abest vt aliorum errores excusare possit, vt ipsum tibi auctori suo turpissimam ignominia notam inurat. Sed tamen multiplicatis magister, quid ad quæstionem de methodo artis collocandæ tam bella ista & tam proluxa interpretum defensio? Age vero reliquam admirabilis huius Logici sapientiam attendamus, Philalethes. Exultat ad finem istius defensionis, & triumphat gaudio, permittitque vt varijs methodis, etiam in vna eademque arte, vt liceat. Ergo tibi licet Carpentari pro multiplici iure multiplicium tuarum methodorum, modo hac, modo illa pro tua libidine, vt atque abuti. O te hominem legibus tuis liberum & beatum, Carpentari, O nos seruos & miseros, qui tam studioſe & laborioſe methodum hanc vnicam & singularem, non solum in arte, sed in qualibet quæstione quæ perspicue tractanda sit, nobis tam sanctè tamque religioſe obseruandam & colendam proposuimus. Nunc vagare, digredere, somnia, comminiscere, turba, misce quælibet mendacia & commenta: methodi tam multiplices abs te inuenta laudem Logicæ & gloriam, supra & contra methodicas Logicæ nostræ leges, comparabunt. Iam vero istam de qua diximus licentiam admiratio non mediocris consequitur. Miratur enim cur ego non fecerim vt vnicam collocandæ artis methodum, sic vnicam syllogismorum figuram, vt omnia noua facerem. Noua sunt huic homini & inaudita quæ apud Aristotelem maxime omnium decantata sunt. Etenim, Logicæ noster, Logica Aristotelis constituit in artibus, vt vnicam methodum sic vnam concludendi formam? Sed cum satis Carpentarius aduersus Aristotelis demonstrationem disputauerit ad inductionem nostram omni impetu oppugnandam venit. Age igitur, Carpentari, vnicam dicimus omnis artis disponendæ methodum esse, inducimurque ad eam fidem testimonia Grammaticæ, Rhetoricæ, Logicæ, & cuiusuis omnino disciplinæ: nullamque artem esse affirmamus, quæ aliam viam vnquam tentarit. Tu quid respondes huic argumento? deesse ne aliquid inductioni? aliquam artem non progredi a generalibus, vniuersalibus, communibus, ad specialia, singularia, propria? Sed per Deum immorta-

Iem Philaethes, studiose quid hic dicat mecum cognosce. Multa inepta & ridicula in tanta quaestione ab hoc homine adhuc extiterunt, sed nihil adhuc tam ineptum, tam ridiculum, tamque deridendum fuit. Tria exempla aduersus inductionem nostram a Carpentario ostentantur. Hominis igitur prima primum attentius audiamus, quomodo suas tam multiplices methodos in eadem arte interpretetur. Quæris ex me primum, Carpentari, si velim ut hoc ipsum quod de methodo in eadem arte varianda contendis, apertius intelligatur, proposito aliquo exemplo illustretur. Equidem, maxime volo & cupio, & te denique summum Logicum arbitror, si rem tam incredibilem, tamque (vt ita loquar) impossibilem præstiteris. Agedum igitur. *Non dicam (ais) Aristotelis Logico organo, ratiocinationis Genesin, vel Synthesin ex pronunciatis, & pronunciatorum ex simplicibus vocibus primum explicari: deinde eiusdem vt generis vniuersi Analysin vel Diareysin in Apodicticam, Dialecticam & Sophisticam. Quod quantum id probabiliter dicatur a multis, sequi tamen non placeat hoc tempore, quoniam a te iam pridem exploratum est, & mihi vt libere dicam quod sentio, non satis probatum.* Hæc tua est oratio, hæc tua verba sunt Carpentari. Equidem, quoquo animo, magnam tibi gratiam debeo habeoque, non solum quod organi Logici tantam confusionem, quantam libris animaduersionum demonstraui, tu tua testificatione, sententia, auctoritate condemnes: Sed multo magis quod Logicæ artis exemplum multitudini tuarum methodorum conuenire non putes. Ergo nostra inductio de vnica artis methodo adhuc per te salua est. Sed enim exemplum secundum profertur, quo scilicet subuertetur inductio, in quo non tantum a generalibus deorsum ad specialia descendetur, sed etiam sursum versus ascendetur. Nullum exemplum adfers: sed interrogas me, quam methodo Physicam expositurus sim, & tibi ipsi, discipulus pro doctore, respondes me a materia & forma ad physicum corpus iturum, quæ tibi est Genesin: deinde distributurum in species, quæ est tibi Analysin. Ita tuo iudicio P. Rami Physica duas methodos habebit, Genesin & Analysin. Atqui si tibi a nobis precarium exemplum concederetur, tamen nihil esset contra quaestionem, si corpus physicum initio (vt hæc methodus exigit) definitum distribueretur primum in materiam & formam, quales in omnibus artibus innumerabiles partitiones sunt integrorum in partes: deinde diuideretur in species. Esset enim progressio totius artis nihilominus a generalibus & communibus ad specialia. Corporis enim physici definitio generalior esset: & in eodem ipso loco distributio in partes ordinem nihil mutaret, non magis quam si diceres, præposito definito ante definitionem, Analysin mutari: forma enim artis ex totius corporis habitu spectanda est, non ex vnguiculo aliquo, definienda: verum enim uero, beatissime Logice, si verum a nobis perdiscere, quam in ista ludibria præceps ire maluisses, didicisses, vel ex Aristotelis, Logica,

gica, nihil in arte constituendum esse nisi, *καθ' αὐτό*. neque ideo causæ cuiusquam mentionem potius in arte Physica, quam generis, & speciei, quam syllogismi vel methodi, quam cuiusquam denique Logici præcepti faciendam esse. Itaque solus & tecum, & sine tuo (vt dicunt) hospite ratiocinatus, frustra tibi has rationes deputasti. Ergo nostra inductio per duo antecedentia exempla, adhuc integra est. Ecquoniam tandem tertio exemplo demonstrabis, artem totam aliquam non a generalibus ad specialia progredi? Cupio te in hoc tertio exemplo attentum esse, Philaethes. Omnes artes, Grammatica, Rhetorica, Logica, Arithmetica, Geometria, & quæuis liberalis denique & ingenua disciplina testes pene manu adducuntur a nobis, vt iudicetur ex earum sententia ac voluntate, quæ methodus illis opportunissima, & commodissima videatur. Voce vna omnes respondent, a generalibus ad specialia se velle progredi. Carpentarius negat & exemplum artis alicuius testimoniumque contrarium pollicetur. Tentarat primum in Logica Aristotelis testimonium testimonijs illis contrarium: sed conscientia nescio qua motus, artem illam testem producere erubuit: imo tanquam sibi contrariam ad nos remisit. Physicam deinde testem produxit, sed falsum ipsi testimonium imposuit, & ab ipso Physico Philosopho repudiatum. Quid ergo? Quænam tandem ars Carpentario testis, contra vnica P. Rami methodum, aderit? Grammaticane an Rhetorica? minime, artes enim illas vt methodi expertes despicit. Logicane? Antea iam, vt suspecta, in P. Rami subsellia concedere iussa est. Vtrum de Mathematicis aliqua? hæc disciplinae sunt huic homini peregrinæ & barbaræ. Quænam igitur tandem ars ista fuerit? Aduersus omnes artes ingenuas & liberales vnica & singulari via progredientes, citatur a Iacobo Carpentario, Iacobi Carpentarij compendium Dialecticæ, multis methodis inter se pugnantibus constructum, Analysin a definitione suprema ad infima, Genesin a primis elementis ad maxima. O stultum Platonem! O delirum Aristotelem! O. P. Ramum simplicem plebejos istos autores sequutum, frustra que illi suæ artium inductioni & testificationi tantopere confisum. Etenim valeat iam authoritas omnium artium liberalium & ingenuarum, & tota illarum inductio corruat, & iaceat necesse est, producto Dialectici nostri de Dialectica compendio. Verum tamen heus Carpentari, per Deum immortalem, quid hic cogitasti? Si de tribus capellis, imo de lana caprina, tibi lis esset, quo ore apud iudicem auderes & pro teipso, & a teipso testimonium afferre? Quæstio iam est omnium quæ vnquam extiterunt in disciplinis (quia de ipsarum forma, & tanquam anima agitur) maxima grauissimaque, maximæ grauissimæque inductionis argumento per nos confirmata: & tu hanc tibi videris contra maxime grauissimeque refutasse, si testimonium tuum confidenter opposueris? Artes omnes liberales ajunt sese a generalibus &

vniversilibus ad specialia progredi: Iacobus Carpentarius negat, quia Iacobi Carpentarij compendium secus procedat. Ergo, homo humanitatis expertus, tuam vnus leuitatem & stultitiam omnium artium auctoritati sapientiaque antepones? Quid si etiam tuum hoc tanti tibi ponderis testimonium a te improbatum antea & damnatum sit, quid fronte ista tua fiet? Agedum legatur istud tuum compendium, & conferatur cum prima illa organi Logici methodo a teipso improbata & damnata, quid methodus illa interpretum a tui compendij methodo differet? certe nihil: nisi quod tu definis initio Dialecticam, in eoque nostram methodum contra interpretes sequeris. Expectasne igitur, vt concludam tertium istud tuum exemplum nihil iam contra nostram inductionem facere? Quis non videt eo non modo contra nihil effici, sed etiam tuam insignem temeritatem conuinci? Nunc disputationem tuam persequamur. *Dicis in compendijs (quæ vt scis, rudibus proponi solent) necessario a definitione incipiendum esse, ad hominum studia excitanda.* Deinde paulo post, mentis & memoriæ impotentia nescio qua clare & perspicue dicis, cum volumus rudes instituere, atque hos a primis artis elementis, ad id quod habet summum quasi manu ducere, nihil esse necesse a definitione incipere: quod verendum sit ne definitione initio posita deterreantur ac desperatione debilitentur, hæc tua, & tuorum verborum incredibilis pugna tecum est. Hei mihi, quale animal, & quam indocile docendum suscepi. *Definitio (ais) rudibus initio proponenda est: Definitio (ais) rudibus initio proponenda non est: Item, Definitio initio posita excitat: Definitio initio posita deterret, & desperatione debilitat.* Dissolue ænigma cædipe, & responde bipedisne, an quadrupedis animalis existimari debeat: & de tot methodis tuis vnã aliquam, quæ te hinc expediat, adhibeto. Quid deinde, nihil-ne est præterea? imo amplius. Nam hic magister ruit semper in pejus, ordo, ratio, & modus cum alijs in rebus omnibus, tum vero in studijs tantum possunt, vt qui hæc teneat, tantum fere, quantum velit, efficiat: qui non teneat, frustra se cruciando nihil profusus efficere queat. Itaque de ratione studij & de institutione iuuentutis, multa volumina a multis conscripta sunt. Carpentarius, qui illa non probat, nunc tandem ex sua sententia hac de re præcipit, & rem tantam vno verbo expedit. *Rudes (inquit) in ipsi artium elementis sic erunt exercendi vt nesciant quæ instituti summa sit:* tum (quod nunquam alias solet) ad huius oraculi explicationem, addit paulo post exemplum, & quidem ex seipso petitum, vt antea de compendio: ac dicit, *se puerum Grammaticam, adolescentem Logicam, sic didicisse, vt omnino nescires quo magistrorum in docendo, suis in discendo labor referretur.* En Carpentarij, & similibus Sophistarum methodum & ordinem: en studiorum rationem & modum: O literas! o artes! magister inaudita fatuitatis, quæ vertigo mentis te impulit, vt clare hæc diceres? imo etiam vt venditares?

Mirabar vnde tibi tanta cum doctrinæ, tum iudicij inopia: Nunc cum te isto modo institutum esse glories, non iam miror amplius. Et tu, vt didicisti, & vt docendum esse præcipis, ita etiam doces: nonne? Egregiam vero Reipub. operam nauas. Huc, huc omnes, qui bonarum artium studio tenemini, huc vndique sine mora concurrite: Iacobo Carpentario vos in disciplinam tradite. Hic vos sic docebit, vt neque quid ipse sibi velit, neq; quid vos agatis, intelligere possitis. Sed nullus vnquam finis erit, si singula persequamur: strictim igitur reliqua dicam? Audet Carpentarius nostram Dialecticam ad suarum methodorum hystorologiã aggregare. At quousque tandem hominis huius hæc tanta prorumpet audacia? Superest vt id ostendamus quod supra monuimus, a Carpentario vnica artium methodum & singularem cõprobari, gladiatoremque istum importunum suo ipsius gladio iugulari. Hic igitur Philalthes, qui oculis & corpore ades, mente ac iudicio adesto. Rem magnam polliceor sed tamen veram. Meministi enim profecto vt arbitrator, Carpentarium dixisse de duarum suarum methodorum Geneleos & Analyseos confusione. *Atque etiam illud addo, dum singulos gradus in Analyse, vel Geneosi persequemur, si quid in illis occurrat, quod generale sit, & suapte natura commune multis: id ita esse explicandum, vt Analytice semper a generalibus ad specialia descendamus.* Ex hac Carpentarij confessione, quod modo contendimus breuiter ac perspicue concludemus: Hæc enim syllogismi nostri abs te Carpentari propositio est: vbi nunc tandem pro nobis contra teipsum, quid sit generale vere & cõmode interpretaris, quod suapte natura sit commune multis: id quod antea nolebas. Assumptio repetatur ab Arist. At tria tota Aristotelis capita, septimum, octauum, nonum primi posteriorum præcipue istam materiã artificiosã συλλογιστικῆς, δυνάμει demonstrant vt sit artis vniuersæ materia pene tanquam Categoria vnica, quæ cõplectatur γενικώτατον ἰσχυρὰ ἐπιδικώτατα: ἐπεὶ ὅτι οὐδὲν αὐτὴν ἀριθμητικὸν ἐστὶν ἐν γεωμετρικῷ, & ἀριθμητικὸν ἐστὶν ἐν ἀριθμητικῷ. Hæc Aristotelis, de tribus artificiosæ materiæ notis, secunda nota est καὶ αὐτοῦ. Sub eodem genere (ait) omnia artis ejusdem propria comprehenduntur, ἢ ἀπλῶς, ἢ κἄν, aut absolute, aut modo quodam: Absolute vt species & differentia: modo quodam vt proprietates. Hæc Aristotelis, Carpentari ad propositionem tuã confessionis maxima illa & verissima Logicæ velut oracula sunt nobis assumpta. *Quoties (ais) generalia occurrant in arte & suapte natura communia semper a generalibus ad specialia progrediendum est.* At Arist. assumit, & ait in arte perpetuum id esse: omnia generali aliquo & communi comprehendendi. Conclude, igitur, Dialecticæ magister, & summã ratiocinationis confice, Quare in omni arte semper a generalibus ad specialia est descendendum. Hæc palinodia tui stuporis conscia, valde tibi turpis est: turpior tamen est etiam altera, ex Aristotelis illa tam decantata de-

monstratione. *Magnum (ais) in docendo vitium est, sapius idem dicere: Hoc vero effugere nemo potest, nisi hac methodo a maxime communibus ad ea quae in specialibus ima sunt, per intermedia proficiscatur.* Hæc verba sunt Carpentarij, Philalæthes, aduersus nos, differentis non esse vnicam methodum a generalibus ad specialia, & verba tamen, quibus iterum pro generalibus dicit maxime communia. Equidem non arbitror scientem & prudentem Carpentarium hæc promulgasse. Sed vi veritatis, oppresso, coactoque, nec quid cogitaret, aut diceret attento verba ista excidisse. A generalibus id est maxime communibus (vt ipse nobis, & pro nobis contra seipsum interpretatur) per intermedia ad specialia proficiscendum est: secus maximum Tautologia vitium euitari non potest. Ergo Aristoteles, Aristotelisque demonstratio a Iacobo Carpentario reipsa tandem defenditur: Ergo P. Ramus Aristotelem secutus a I. Carpentario collaudatur, & vnica artium methodus tandem asseritur: secus ait hic noster methodicus Tautologiam fædam fore. Hæc te Iacobe Carpentari, altera tam infamis palinodia, hæc te inconstantissima, si vllam partem sensus habes, lacerat & eruentat oratio. Quamobrem respice te: hanc veram & rectam methodum quam imprudens nunc tandem asseruisti, tu posthac prudens ac sciens tene: istas alias falsas & præposteras declina, vita, fuge. Sed operæ iam nimium in dedocendo hoc homine nobis consumptum est. Quamobrem tempus est, Philalæthes, vt huic disputationi finem faciamus, tuamque sententiam de quæstione satis disceptata pronuncies. Cognouisti nunc & animaduertisti vt arbitror quæ res in hac controuersia versetur. Et cum ab initio de methodo ordinandæ artis vtrum vnica sit necne quæstio esset instituta, ego vnicam esse demonstraui, a generalibus ad specialia argumento Aristotelis de intelligentia & memoria permagno, testimonio artium omnium amplissimo. Carpentarius multis probris & calumnijs in nos inuehitur: rationis & animi inopia & impotentia est. Rebus alienis & falsis abutitur, quod ego omiserim methodum artium inueniendarum. Sophisticæ hic copia & potentia est, comminisci quiduis & confingere, non veris & proprijs argumentis contra causam agere. Tum duobus illis argumentis a nobis propositis, duo argumenta opposuit: alterum falsum quod methodus doctrinæ nõ sit vnica, neque numero, neque specie: alterum *καποδοστρατο*, quod cento omni genere sophismatis confutus; a suo etiam interpolatore improbatum, tamen autoritate testimonij & pondere aduersus omnium artium splendorem, & dignitatem comparetur. Et vt hoc tam hebes & cæcum argumentum melius intelligeretur prius sophisticum lexicon produxit, quod *Analysis, Genesis, Synthesis, Diæresis* tripliciter dicantur, id est omnes viæ non solum rectæ, sed etiam inuersæ ac tortuosæ methodi nomine comprobentur, sic vt nulla quilibet confundendi stultitia non sit ei methodica. Denique accusator ipse thesim de

vnica artis methodo tam indignis modis accusatam, tandem testimonio suo duplici confirmatam vindicauit. Hæc summa est totius disputationis sapientissimi Carpentarij contra P. Ramum de vnica artis ordinandæ methodo.

CAR. Ego profecto, Thessale, in eo vim maximam agnosco fucate tuæ eloquentiæ, quod quo loco mihi videor melius in hac disputatione contra te philosophatus, siue summorum virorum auctoritate, siue hac sublata, solius rationis lumine ista quæstio terminanda sit: in eo ita exultas, vti res redierit ad homines in Philosophia minus exercitatos, de me meaque causa actum sit. Sed vt quidam ait, simplex esse debet veritatis oratio, eaque hoc loco nuda eorum de quibus agitur comparatione satis se defendet. De inuentione artium sic differueram, Duo in ea esse notanda, vnum quidem quomodo ad rerum inquisitionem excitemur, alterum cum iam sumus excitati, qua via debeamus insistere. In priore, dixi nos sine ab initio posito, ad laborem erigi: deinde gradatim descendere per media fini proxima, ad ea quæ sunt ab illo remotissima: in posteriore, cum ad laborem ferendum sumus excitati, tum in rebus colligendis nos contrario ordine in harum obseruationem incumbere: in illoque priore manifestam esse *Analysin*, per quam artes inuentas Galenus scribit, in posteriore *Genesis*, quam supra monui *Synthesin* quoque posse nominari. Quibus positis non solum tuis calumnijs videor liberasse Arist. interpretes, qui *Analysin* *Genesis* priorem fecerunt, sed etiam explicasse aliquot tua sophismata, ex eo profecta quod illis vocibus, quarum variam & multiplicem significationem esse apud veteres negare non poteris, quasi simplicibus vtereris. Tu si verum fateri vis illis omnibus commotus es: & tamen in posterioribus omnino obmutescis, in prioribus quanquam constrictus tenearis, exultas quasi victor, ne victus videaris. An putas nescire nos hunc morem esse *sophistarum*? Ad extremum das operam, vt nescio quo verborum artificio, lepido sane & venulto, obscures ea quæ non poteris explicare. Audiamus vero salem qui in te est: *Analysis tua (ais) inuenit artes omnes: deinde eas iam inuentas, Genesis inuenit rursus modo contrario, nec ante incipit tuo iudicio inuenire quam per Analysis omnia inuenta sunt.* Facete sane, sed qua fide ista omnia? Cur verba mea detorques, vel pro illis noua comminisceris? Egregiam sane laudem in eo es consecutus, Thessale, & triumphum dignum *sophistica* victoria. Egone vero vsquam dixi artes *Analysi* inuentas, *Genesis* rursus modoque contrario inueniri? Locum indica: victum me omnino fatebor. Dixi quidem ad artium inuestigationem homines *primi* earum sine excitatos: deinde ab eodem gradatim *Analytice* descendisse, hancque esse eam *Analysin* de qua Galenus initio artis parua est loquutus: eosdem vero postquam excitati sunt, singulas artis partes ex illa *Analyti* constitutas per *Genesis* obseruasse, ad hancque obseruatio-

nam inductionem assumpsisse: qua notiones vniuersæ præceptionesque sunt collectæ: atque tandem in perpetuitate doctrinæ omnia ita exposuisse, vt per eandem Genesin, vel si mauis, per Galeni Synthesin, a primis elementis ad id quod summum est gradatim ascenderint. Sic enim Aristoteles scripsit cap. 1. lib. 1. Metaph. Vsu & exercitatione artem & scientiam comparari, illamque tum existere cum ex multis experientiarum notionibus, vna quæ ad vniuersum genus accommodetur, de rebus singulis nascitur præceptio. Et eius interpretes, in tradendis simulque quasi constituendis artibus vel scientijs, quarum subiectum totum quoddam est integrum, eum ordinem tenendum existimauerunt, quem Compositionis appellauerunt. Cur vero non potero duo hæc in artibus notare, quorum in moribus manifesta distinctio? An non est aliud deliberando a fine ad media descendere: aliud agendo a medijs ad finem ascendere? Ecce autem mendacium nouo mendacio locupletas, dum hoc modo mecum agis. *Tu hanc methodum (ais) de qua sola tibi differendum esset, etiam subijcis inuentioni, & ultimam Logicæ dispositionis partem, facis primam inuentionis partem.* Imo duobus verbis duplex mendacium complecteris. Quoniam Analytis per quam dixi homines ad artium inuestigationem excitari, ea non est de qua mihi contra te hoc tempore disputatio: neque ea a me vsquam inuentioni, quæ partem priorem Dialecticæ continet, est subiecta: etiamsi inuestigandarum artium methodus esse dicatur. Siccine semper Analyseos multiplici significatione illudes? nec in ea vllam distinctionem admittes? Ego vtramque progrediendi rationem in Analyti & Genesi, dixi naturalem posse appellari, sed tamen ratione diuersa. Siquidem prior quæ a fine descendit ad media, naturæ est, inquam, res instituentis, aut de rerum procreatione quasi deliberantis: posterior eiusdem iam gignentis. In quo dicam apertius me significare voluisse finem naturæ priorem medijs, & media naturæ priora fine. Quod quoniam secundum eandem naturæ rationem non poterat intelligi, adhibui distinctionem meo iudicio necessariam. Tu vero qui omnem distinctionem semper odisti de hac quid sentis? *Quo loco (ais Philalethi) mirabile mihi fuit audienti somnium illud de duabus inuentionis partibus, & de natura deliberante & gignente, e quidem cum id enarraret obstupui, & miserabilem sophisticam istam in hoc homine deploravi. Natura deliberantis facit, & Analyseos a fine summo, per media, ad infima: Naturæ agentis, & Genesin contrariâ ab infimis per media ad finem summum.* Huius tamne monstruosa tibi est ista distinctio, vt eius auditu obstupescas? Atqui Arist. familiaris est, & in eius doctrina omnino necessaria, atque a teipso vsurpata, & ex naturalis rationis lumine profecta. Hæc si docuero Thessale, nonne hac in parte obstupescens animum tuum composuero? Atqui mihi videor argumentis prorsus necessarijs te ad id confutandum posse adigere. Arist. cap. 2. lib. 1. Polit. scribit ciuitatem esse naturæ priorem domo, totumque

omnino prius sua parte. Quoniam si totum sustuleris, non erit, (inquit) neque pes neque manus, nili forte eo modo quo lapideam manum dicimus: Causamque subijcit, quod partium ratio earum officio & facultate definita sit, quæ duo ille ex toto capiunt: naturaque siue rei cuiusque perfectio, finis eius est. Quoniam qualis res omnis genita atque perfecta, talem dicimus illius esse naturam. At cap. 1. libro ejusdem, vult domum priorem esse ciuitate, si quis hanc spectet, vt nascitur & coalescit. Non sentis hæc nostram distinctionem adumbratam? Idem apertius libro secundo Phys. ait naturam dici vt Genesin & vt Genesios finem: prioreque modo in natura materiam antecedere, vt id ex quo aliquid gignitur, posteriore formam, a qua vnumquodque primam perfectionem capit. Sicque etiam cap. 7. lib. 1. Metaph. indicat, quod Genesi posterius est, idem naturæ ordine esse prius. Quod etiam apertius est cap. 1. lib. 2. de part. animal. Atque in hanc sententiam ex lib. 1. Phys. & lib. 4. Metaph. manifestum esse potest, materiam naturæ prioris esse formam, quoniam vt subiectum in nascendi ordine illa hanc antecedit, & formam naturæ priorem materia, quia hæc ab illa suæ naturæ & essentiæ perfectionem capit: omneque quod alteri dat essentiam, eo ipso prius esse oportet. In ijs omnibus animaduertere potes vnum & idem cum eodem comparatum, dici naturæ prius atque posterius, facile vero, sicut opinor, mihi concedes secundum eundem naturæ modum, id fieri omnino non posse. Cum ipse fatearis lib. 9. animaduers. tuarum, iisdem, eadem priora ac posteriora esse nullomodo posse. Ergo ad ista explicanda naturæ distinctione aliqua opus est. Nostra vero repudiata qualem esse afferendam arbitraris? Eam profecto hoc loco indicare debuisti. Placuisse fortasse, pro illaque debitam gratiam tibi habuissimus. Sed video quid velis, Aristotelem damnabis prius quam istam distinctionem admittas: nec tibi erit religiosum, illum in eiusmodi locis, quos comparauimus, sibi contrarium fateri. Quid vero si ipse in tuis scriptis, hac naturæ distinctione vsus sis? An etiam in doctrina tua obstupescas? Atqui recognosce hæc ex lib. 1. Animaduersionum. *Alia (ais) docendi, alia nascendi natura est. Res enim prima rudis & inchoata nascuntur. Deinde vero suis progressionibus, paulatim augentur, tandem maturitatem suam quandam & perfectionem assequuntur. Verum alia ratio est doctoris doctrinam instituentis, alia naturæ crescentis. Doctor enim ille consummatissimus & perfectissimus quaque primo loco adhibet, vniuersas quippe rerum definitiones, deinde genera & partes: secus enim doctrina non esset, nisi a clarioribus, absolutioribus, antiquioribus rebus institueretur. Deinde paulo post progressionem a rudibus & inchoatis, ad perfecta, naturæ nascentis appellati. Quo loco vides, si quid videre potes, te naturæ nascenti vel crescenti id nominatim attribuere: quod cum nos naturæ gignentis esse diximus, obstupescis, vt ais. Magnas quidem excitasti tragedias more tuo quod compendiolum nostrum Dia-*

lecticæ ad testificandam duplicis methodi Analyseos & Geneleos in vna & eadem arte conjunctionem produxerimus, attamen negare non potes id nos in eo non præstitisse. Nam dedimus operam, vt in illo quasi vno aspectu, lector intueri posset artis differendi Analyticam constitutionem (non tuam, sed eam quam ex Galeno antea commemorauimus, quæ sit per descensum a fine ad media, quæ ad illum sunt destinata) & eiusdem Genesin vel Synthesin, per compositionem quæ ex primis elementis ad ea ascendit quæ in re sunt summa. Quos ordines, quotiescunque in artium compendijs ita coniungere volumus, dixi esse necessarium a definitione incipere: quoniam hæc finem continet, a quo proficisci necesse est istiusmodi Analysin, quæ Synthesin vel Genesin antecedit. Qui locus tibi amplissimus visus est ad nouam calumniam: in qua ita exultas vt ipse cogar fateri magnam esse vim sophismatis tui, & mihi ab eo non nihil esse metuendum, si non Philaethem disceptationis nostræ iudicem prudentissimum & æquissimum haberemus. *In compendijs (ais) quæ vt scis, rudibus proponi solent, necessario a definitione incipiendum esse vis, ad hominum studia excitanda. Deinde paulo post mentis & memoriæ impotentia nescio qua, clare & perspicue dicis cum volumus rudes instituere, nihil esse necesse a definitione incipere: quod verendum sit ne definitione initio posita deterreantur ac desperatione debilitentur.* Hæc summa fide ex te commemorata sunt, vtinam vero eadem religione nostra vsurpaffes. Quibus primum illud addis de tuo (quæ vt scis rudibus proponi solent) idque caute sane, vt ei opponas quod postea dixi, cum rudes instituere volumus & ab elementis ad id quod summum est, quasi manu ducere, nihil esse necesse a definitione incipere. Ex quorum comparatione, tibi fingis illud ænigma ædipo sicut arbitraris dignum, *Definitio rudibus initio proponenda: Definitio rudibus initio non est proponenda.* Atqui ego Thessale, quanquam Carpentarius sim non ædipus, videor tamen sophismatis tui periculum saluis rebus posse euadere. Nam quod de tuo adijcis, compedia rudibus proponi solere, id si ita intelligis, vt velis apud rudes tantum ijs esse locum, tota via aberras. Quoniam medicinæ compendium a Galeno scriptum in arte quæ parua nominatur (de quo eo loco tecum disputo) non tam rudibus propositum est: quam hominibus in huius artis quasi immenso mari, diu multumque versatis, atque volentibus superioris navigationis, multis annis confectæ, fructum in pauca contrahere, eumque in breuissima tabella descriptum, ad excitandam memoriam, sibi spectandum proponere. Neque vero dico in omnibus compendijs a definitione esse incipiendum: sed ijs tantum in quibus artis Analysin cum eiusdem Genesi vel Synthesi volumus explicare. Etenim paulo ante dixeram, accidere tantum posse, vt nonnunquam in eadem perpetuitate doctrinæ, Analysis cum Genesi coniungatur, hancque antecedit, præsertim in artium compendijs: tumque ab ipsa definitione, propter Analysin esse

fin esse incipiendum. An idcirco tibi videor in omnibus artium compendijs, primo loco definitionem necessariam dicere? Equidem si hoc affirmarem, haberem te, sat scio, sententiæ meæ collaudatorem: sed de eo isto loco profecto non cogitavi. Id vero in quo mentis & memoriæ impotentiam mihi obijcis, nihil amplius pertinet ad conjunctionem Analyseos cum Genesi, de qua antea sum loquutus, sed ad solam artis Genesin siue Synthesin: nihil ad artium compendia, sed ad earum fusam explicationem. Quid ergo miraris a me hoc loco dictum cum eiusmodi ordinem tenere volumus, nihil esse necesse a definitione incipere? Imo fortasse dicere potui, tum non licere totius artis definitionem primo loco ponere, Quoniam hæc rei summam continet. Ordo vero eiusmodi non a rei summa incipit, sed a primis eius elementis perducit ad summam. Non sentis quam distincte a me sint ea exposita quæ tu malitiose confundis, vt monstruosum ænigma tibiingas, ad idque dissoluendum ædipo opus esse clamites? Atque quod hoc posteriore loco desseruimus, id ipsum est quod in Analytica arte (Topicam non complector) Aristotelem fecisse dicimus. Nam cum illi aduncta sint ea quæ de simplicium vocum ordinibus in Categorijs, & de pronunciatis libro de interpretatione ab eodem traduntur, in ijs sic nos exercet, vt nullam totius artis definitionem initio ponat, sed a primis elementis per intermedia, ita manu ducat, vt ex illo adhuc nesciamus quæ instituti summa sit: verum hoc tum demum attingat, cum ad ipsam Analyticam artem est peruentum. Id ipsum est, quod Grammaticos in sua arte ante te natum fecisse dico, & quod nos in hac ipsa, sicut & in Logica discenda sequutos nunquam pudebit, prædicare. Cur enim mihi turpe erit confiteri istas artes eo modo didicisse, quo veteres atque imprimis Aristoteles docuerunt? Postea Thessale vt firmiter hæreant auditorum omnium animis aculej singularis artificij tui, id est imposturæ atque calumniæ, ita mecum agis quasi omnino negauerim in docendi methodo vllum esse descensum a genere ad species imas, per intermedias. In eoque vt me meo gladio ingulasse videaris (satis enim tibi est modo videaris) ex nostra disputatione profers locos duos, quibus hunc progrediendi modum ex Aristot. confirmaui. Atqui Thessale, nunquam de illo descensu dubitavi: nunquam de eo tibi eripiendo cogitavi: hunc in Arist. & alijs Philosophis potius quam in poetis & oratoribus, qua potui diligentia meis semper indicaui, & ipse in scribendo vel docendo quoad potui, seruaui. Atque quanquam in vtroque tibi videar valde perturbatus, sum tamen eius obseruatione (quod sine inuidia, apud viros bonos dicere possum) nonnullam commendationem, perpetuo annorum viginti docendi munere, in Academia consequutus. Verum aliud inter nos est controuersum, & hoc quidem non vnum & simplex, sed in aliquot capita distributum. Primum enim inuestigandarum artium sicut

& instituendarum, postquam sunt inuentæ, methodum aliquam esse volo, eamque pernego potuisse a te comprehendi sub inuentione, quæ tibi tantum singulorum argumentorum est: multo vero minus sub distributione, cui est omnino contraria. Illudque addo eo ipso loco ex quo orta est tua disputatio, Aristotelem, si methodi ullam rationem habuit, illam quam prætermisisti potius indicasse, quam alteram in qua explicanda totus es. Deinde etiam si de methodo artium & scientiarum instituendarum tantummodo inter nos agendum sit: Nego tamen eam omnino esse unicam atque indiuiduam quamuis tibi etiam concedam quod negare possim, in omni arte instituenda progrediendum esse sicut vis a natura prioribus. Quoniam quod dicitur prius altero, etiam natura, non vnus modi est, sed varium & multiplex. Quandoquidem finis natura prior est medijs, & media fine, Itemque totum natura prius partibus, & partes toto, & tamen non idem modus omnino atque indiuiduus, progrediendi a fine ad media, & a medijs ad finem, a partibus ad totum, & a toto ad partes. Ex quibus intelligi videtur methodum doctrinæ instituendæ, numero unicam dici non posse, quæ a prioribus natura ad posteriora progrediatur: cum hoc ipsum, a prioribus natura progredi, nemo sanæ mentis unicum dicere possit: quod tamen a te nullo prorsus loco est distinctum. Postremo cum Analyti tua sis complexus progressionem a genere ad speciem, a causa ad effectum, a fine ad media, a partibus ad totum, & nonnunquam pro tua inconstantia, a toto ad partes: quoniam in ea varietate de vocabuli vi quæritur, sæpe diximus, a te iam pridem expectari ut doceas, quibus authoribus, Analyticos nomine ista omnia complectaris. Habes Thestale, controuersiarum inter nos non ignobilis, potissima capita. Nunc igitur Philalethes ad te me conuerto, audiui iam controuersiam nostram, intellexisti quæ hactenus a me contra huius sententiam de vnica artis ordinandæ methodo ab initio propositæ disputata sunt, nihil præterea superesse video, nisi ut tuam de hac inter nos contentione sententiam dicas, cum te huius controuersiarum iudicem constituerimus, teque eum semper habuerimus qui veritate tantum adductus cum vtriusque partis argumenta audiueris non vni magis quam alteri faueas libere sententiam pro eo laturus esses, qui tuo iudicio veram opinionem defenderit contra eum qui fuerit errore deceptus. R. A. Age igitur, Philalethes, nunc tua de re proposita secundum ea quæ audisti argumenta proferatur sententia. P. H. I. Vestram disputationem controuersiamque, Doctissimi viri, iam totam audiui, animaduerti, cognoui. Vis Rame unicam esse artium omnium disponendarum methodum, Tu Carpentari contra multiplices esse artium ordinandarum methodos contendis. Hæc totius disceptationis vestræ principalis quæstio est, ex qua orta est hæc tanta inter vos contentio, quod in hac proposita de methodi numero quæstione, alteri sin-

gularis, alteri pluralis numerus placeat. Adjungis præterea Carpentari inueniendarum artium methodum a P. Ramo prætermisam: Tu Rame artium inueniendarum methodum a te prætermisam esse negas, ac si illam etiam prætermiseris id nihil ad rem propositam attinere contendis. Ex superioribus & aliam inter vos discrepantiam animaduerto propositam, quia artes omnes Carpentari per Analytin & Genesin inuentas esse asseris, Itemque per Analytin & per Genesin collocari posse pro diuersa Analyseos & Geneseos ratione: Tu vero Rame artes omnes per Genesin inuentas esse & per Analytin disponendas esse tantummodo contendis. Nonne hæc totius controuersiarum vestrarum summa est Rame? R. A. Maxime. P. H. I. Et tu Carpentari, quid dicis? C. A. R. Maxima contentio nostræ capita tetigisti Philalethes. P. H. I. Placet igitur tibi Rame quid de controuersia vestra vno verbo dicam quod sentio? R. A. M. V. S. Placet. P. H. I. L. A. L. E. T. H. E. S. Placet tibi Carpentari? C. A. R. Perplacet. P. H. I. L. Equidem vos sentio de proposita quæstione verbis tantum, re autem ipsa minime dissentire. Hæc mea sententia, hoc meum de disceptatione vestra iudicium. R. A. O. Philalethes cum rem tecum attentius consideraueris momentoque suo ponderaueris, aliud fortasse senties. P. H. I. L. At Rame ego rem mecum in animo attentissime consideravi, & diligentissime perpensi, nec tamen ullam rei inter vos discrepantiam animaduerti. C. A. R. Sed non est verisimile Philalethes ut ego qui plures artis cuiuslibet instituendæ methodos esse cum vetustioribus contendo, ille vero qui unicam methodum esse affirmat, re ipsa idem sentiamus. P. H. I. L. Imo vero Carpentari, nihil eo quod dico verius. Verumenimvero ut meam de vestra contentione sententiam verisimilam esse vobis persuadeam, primum claris argumentis & quidem a vobis ipsis usurpatis, deinde artium omnium liberalium inductione & exemplis ostendam quod vterque vestrum eodem modo, eademque methodo artes ac scientias omnes tradendas esse existimet, atque ita de artium instituendarum methodo omnino idem sentiat. Sed prius audi parumper Carpentari, est aliquid quod seorsum ex te quærere cupio. C. A. R. Quidnam est Philalethes? P. H. I. L. Non mihi concedes rectam artis instituendæ methodum a natura prioribus semper proficisci debere? C. A. R. Id negare non possum Philalethes ut dixi in per oratione disputationis nostræ. P. H. I. L. Probe sane commemini, ideoque id ex te iam quæro, sed qua de causa id negare posses? C. A. R. Quia in plerisque scientijs vel artibus id neque potest neque vult: sed a posterioribus natura, nobis vero notioribus ad ea deducit quæ secundum naturam sunt priora. Sic enim animaduerto Aristotelem cum in alijs Phisicis locis multis fecisse tum in quæstione de anima (quæ ut opinor methodi quadam perpetuitate tractatur) nominatim præcepisse, ut ex obiecto progrediamur ad actionem, ex actione ad facultatem, ex facultate ad ali-

quam capiendam coniecturam de ipsius animæ essentia. Sic quoque vi- deo medicos ex signis deducere ad cognitionem morborum, ex ijs ad causas. Sed tamen ijs prætermisissis facile concedam in omni doctrina in- stituenda progrediendum esse a natura prioribus, quoniam id licet cõ- cessero, non eo efficitur, vt methodus doctrinæ instituendæ omnino vnica & indiuidua sit de qua iam contendimus. PHIL. Enimvero Car- pentari id tibi etiam necessario concedendum est, aut aliter noua tibi erit contra P. Ramum instituenda disputatio. Si enim initio disputatio- nis tuæ proposuisses te ab illo etiam hac de re dissiidere, in cuius fidem duo illa quæ iam citas exempla protulisses, contra te sine dubio contendi- sset nullas artes ac doctrinas alia via progredi quam a generalibus ad specialia & ideo a natura prioribus & notioribus ad natura posteriora & ignotiora, tibi que negasset Aristotelem in quæstione de anima id præcepisse quod dicis ad perpetuam eorum omnium quæ de anima traduntur explicationem, sed ad essentiam animæ inuestigandam tan- tum eiusque definitionem colligendam. Ac inficias inisset medicos ita vt dicis procedere in perpetua doctrinæ medicæ expositione, sed ali- quando quidem ex adiunctis signis morbi genus dignoscere, & ex mor- bi notione eius causas percipere. Ac si tu Aristotelis præceptum ita in- telligendum esse vt interpretaris acerrime contendisses, Aristotelem non eam sequutum esse quam præceperit methodum rursus negasset, quia Aristoteles propositis lib. 1. de anima veterum de animæ natura opinionibus, initio lib. 2. vbi incipit ex sua sententia de anima philoso- phari, animam in primis generatim definit, deinde eam speciatim ex ad- iunctis facultatibus alendi, sentiendi, ratiocinandi specialius describit, tum duas primas facultates & singulas earum species, toto lib. 2. expli- cat, de tertia lib. 3. agit. Atque ita vbique procedit a generalioribus ad specialia. Præterea dixisset si nos in methodica artis cuiuslibet colloca- tione a nobis notioribus procedere contingat, eadem nobis notiora, etiam absolute suaque natura notiora esse. Quia quamuis generalis no- tio speciali simpliciter & natura prior & notior sit, specialisque genera- li ad nos & tempore prior & notior, quia tempore prius cognouimus species quam genus: tamen cum genera speciesque cognouerimus, ge- nera sunt non solum natura sed etiam nobis & nostris sensibus clariora & notiora. Generalia enim non solum mente, sed etiam sensibus ad ob- iectas res cognoscendum promptius & euidentius occurrunt vt quod eminus mouetur primum iudicamus esse animal, deinde propius inspi- cientes hominem, tum demum Socratem, vt Arist. in Phisicis docet. Qua de causa cap. tertio sexti Topici negat definitionem rectam, & le- gitimam esse nisi contingat idem nobis notius esse & absolute notius. Ac si cui fortasse videantur in nonnullis rebus traderi a notioribus nobis progredi quæ eadem non sint etiam natura notiora vt suam for-

te rudium plane auditorum imbecillitati doctrinam accommodent (quoniam animus rudis plane & ignarus rerum omnium qualis est in infante res primo singulares sensibus apprehendit) methodum pru- dentia quam antea probasti sequi eos asseruisset, quoniam in pruden- tia methodo res præcedunt non omnino & absolute notiores sed ei qui docendus sit conuenientiores. Sed Ramus nos prospicit Carpentari, forte miratur quid nos tandiu susurremus, ad eum redeamus.

Iam me accingo Rame ad vestram de artium instituendarum methodo discrepantiam non rerum sed verborum tantum esse demonstrandum.

Ac imprimis sic argumentor:

Methodus in qua ea præcedunt sine quibus consequentia in- telligi non possunt, in artibus omnibus perspicue explicandis perpetuo sequenda est:

Sed ambo arbitramini in artibus dilucide explicandis ea præce- dere semper debere, sine quibus consequentia intelligi non possunt, quamuis in definiendo quænam illa sint (an videlicet partes an totum integrum an totum vniuersum & alia ejusmo- di) multum verbis inter vos dissideatis:

Ergo in artibus recte tradendis vnã & eandem genere me- thodum perpetuo sequendam esse ambo sentitis.

Propositio clarior est quam vt probatione egere videatur, cum nulla præsertim ordinis ratio ad cognitionem & intelligentiam rerum in ar- tibus explicandarum facilius fingi aut excogitari possit.

Assumptionem vero mihi fateberis P. Rame cum libro 9. tuarum Ani- mæ duers. multis locis ea præcedere perpetuo debere affirmes sine qui- bus consequentia intelligi nequeunt, cumque initio huius disputatio- nis aperte definiueris methodum quam in docendis artibus probas il- lam esse in qua primum illud sit quod per se queat intelligi, cætera autẽ sine ipso nequeant: secundum quod a primo pendeat, ab eo autem se- quentia, eadem ratione tertium, quartum, quintum & reliqua deinceps collocentur, ita vt semper natura priora & clariora præcedant, natura vero posteriora & obscuriora consequantur. Nec tu quoque assump- tionem mihi negabis Carpentari, cum antea P. Ramum (tum cum id omne sine quo alterum intelligi non potest esse illo generalius inficia- reris) ad confitendum compuleris non in collocandis artibus modo, verum etiam in inuestigandis progrediendum esse ab antecedentibus ad consequentia, antecedentiaque ea esse sine quibus consequentia in- telligi non possunt. Sed iam de collocandis tantum loquor artibus qua- rum omnia præcepta iam inuenta & sigillatim probata sunt, ex quibus illa antecedere vobiscum volo quæ possunt sine cæteris intelligi, cætera autem sine illis nequeunt.

Ergo ex his duabus veris præmissis necessario concludetur quod ambo

idem methodi genus in tradendis artibus cognoscatis & probetis. At ego amplius dico vos eandem specie methodum in ordinandis artibus amplecti: idque hoc confirmo argumento:

Methodus quælibet eadem specie est cum alia methodo, quæ ipsdem progressions gradibus, eodemque modo dispositis constat.

Sed Methodus quam ambo sequimini in artibus tradendis, a genere ad species progreditur, aut a partibus ad totum, aut a fine ad media, a causis ad effecta, omninoque a natura prioribus ad natura posteriora, quanquam hinc vos multum etiam re ipsa dissentire fateor, quoniam tu hanc Carpentari artis ordinandæ methodum multiplicem esse existimas quod plures progrediendi modos complectatur, ac in varias quasi species diuiduam illam putes: Tu vero Rame hanc omnino vnicam esse vis & indiuiduam quod hi quatuor progressions modi inter se non differre tibi videantur, quia his modis omnibus semper a natura notioribus progrediatur. Quoniam qui a causis ad effecta progreditur, is a natura prioribus ad natura posteriora progreditur: is autem a causis ad effecta progrediatur qui a genere ad species progreditur, quia ex Aristot. Generalia specialium sunt causa. Et qui a fine ad media, quod finis cum medijs comparatus vnius causæ eiusdemque nobilissimæ rationem obtineat. Et qui a partibus ad totum, quia partes totius causæ sunt. De qua dissensione quid ipse sentiam postea dicam.

Ergo eandem omnino specie methodum ambo re vera sequimini in ordinandis artibus.

Propositione huius syllogismi nihil clarius, nihil verius. Quis enim non videt eam methodum quæ gradatim a generalibus ad subalterna, ab his ad specialia, aut quæ a partibus simplicioribus ad magis compositas, indeque ad totum integrum progreditur, cum alia methodo quæ per eodem omnino gradus incedit omnino & re vera eadem esse? Quis ignorat specie esse vnam & eandem? Aristoteles cap. 6. lib. 4. Metaphys. Ea specie vnum esse ait quorum vna est ratio.

Assumptionem vero negare non potes P. Rame, cum enim Carpentarius supra constanter omnes hos progrediendi modos methodo quam probas nominatim te complexum esse contenderet, Tuque negares vllam a te esse vsquam de progressione a partibus ad totum factam mentionem, tuo testimonio tuisque exemplis te conuicit, probauitque multis ex Animaduers. tuis citatis locis, tibi placere in tradenda Grammatica & Geometria a partibus ad totum progressionem. Nosque etiam in omnibus fere tradendis artibus id te velle, & tibi familiare esse exemplis postea illustrabimus. Reliquis autem progressions vocabulis di-

uersis in locis te vsum esse, ipse confessus es, sed his verbis vnam semper & eandem methodum a generalibus ad specialia significasse affirmasti. Nec te assumptionem etiam Carpentari negare posse certo scio, cum te hos etiam progressions modos probare & sequi in artibus tradendis ipse fatearis. Sic enim antea contra P. Ramum disputans dixisti: *Ego quidem certe quanquam non dubitem quin in docendis artibus progredi possimus a fine ad media, & ab elementis simplicissimisque partibus ad composita, vix tamen assentiri possum vtrumque ad methodum vnicam & specie indiuiduam pertinere.* Et in peroratione disputationis tuæ hoc modo P. Ramum alloqueris: *Ita mecum agis quasi omnino negauerim in docendi methodo vllum esse descensum a genere ad species imas per intermedias. In eoque ut me meo gladio iugulasse videaris: ex mea disputatione profers locos duos, quibus hunc progrediendi modum ex Aristot. confirmaui. At qui Thessale nunquam de illo descensu dubitauit: nunquam ab eo tibi eripiendo cogitauit: Hunc in Aristotele & alijs philosophis potius quam in poetis & Oratoribus qua potui diligentia meis semper indicaui, & ipse in scribendo vel docendo quo ad potui seruauit.*

Itaque ex firma propositione, assumptioneque certa & a vobis ipsis probata iam concludo vos ambo vnam & eandem specie methodum in instituendis artibus probare & amplecti.

Non autem hoc loco artis cuiuslibet ordinandæ methodum specie vnicam esse simpliciter dico, hac enim de re iam non disputo: sed quam in tradendis artibus methodum P. Ramus laudat, quam amplectitur, siue omnino vnicam & indiuiduam sit, siue multiplex & in plures partes differentes diuidua, eandem specie methodum Carpentari te probare, eamque vnam te seruare contendo. Quamque P. Rame methodum Carpentarius sequitur, eandem te specie & re ipsa methodum, sed (ut ingenue dicam quod sentio) accuratius te seruare affirmo, licet diuersis nominibus significetur.

Age igitur apertius & distinctius etiam explicabo vos re eandem, nominibus autem diuersam methodum in tradendis artibus sequi. Vtque id facilius intelligatur, tuam Carpentari de artis ordinandæ methodo sententiam cum P. Rami sententia primum conferam, id est vtramque sententiam inter se comparabo. P. Ramus methodum artis ordinandæ dispositionem esse perpetuam a propriorum artis præceptorum quæ a natura prioribus & notioribus ad posteriora & ignotiora procedat arbitratur. Et quoniam viam quæ a generalibus & vniuersalibus ad specialia & singularia progreditur eam solam procedere a natura prioribus & notioribus censet, idcirco hanc vnicam & singularem in disponendis artium præceptis, methodum tenendam esse sentit. Sic disponendum esse existimat ex homogeneis artis præceptis primo loco absoluta notione primum, secundo secundum, tertio tertium, & ita deinceps vnumquodque quod hac sola & vnicam via procedatur ab antecedenti-

bus omnino & absolute clarioribus & notioribus, ad consequentia obscura & incognita declarandum & illustrandum. Itaque quanuis in omnibus artibus omnes regulas generales & vniuersales esse fateatur, tamen cum earum gradus distinguantur, præcipit vt quanto vnaquæque generalior erit, tanto magis præponatur. Et ita generalissima primo loco & ordine statuatur, quia lumine & notitia prima est, subalternæ substituantur, quia claritate sunt proxima, tandemque specialissimæ constituantur. Indeque definitionem totius artis præcedere vult quia generalissima, cum & natura prima sit & clarissima & omnes artis partes complexa distributione sequi, quæ si multiplex fuerit antecedere partitionem in partes integras, consequi diuisionem in species. Partesque ipsas ac species eodem ordine rursus tractandas esse quo distributæ fuerint. Hanc autem methodum Analyticam perpetuo esse asserit, quod semper generale in specialia resoluat. Hæc tua de vnica artis ordinandæ methodo sententia est P. Rame. R. A. Est profecto Philalethes. PHIL. Iam Carpentarij sententiam proponam. Carpentarius cum nonnullis vetustioribus duplicem in tradendis artibus methodum constituit Genesin & Analysin, Genesimque collocandis artibus accommodatam (quam alio nomine Synthesin vocat) ascensum esse vult quo ascenditur aut a simplicibus ad composita, a partibus ad totum integrum, omninoque a primis artis elementis ad illa quæ in arte summa sunt: aut a medijs ad finem. Analysin vero quam & Diæresin nominat descensum esse censet, eumque duplicem esse vnum a fine ad media, alterum a generalibus ad specialia. Ac illam quidem duplicem methodum in eiusdem artis perpetuitate adhiberi vult quando id quod ipsi arti subijcitur, cum diuersis comparatum, totum est & integrum quod ex quibusdam quasi membris componitur, & vniuersum quod naturæ suæ ambitu species plures complectitur qualem exempli causa in Logica ratiocinatione esse dicit, & in Physica corpus naturale. Quoniam integri subiecti ex membris compositionem apte explicari putat per eam Genesin quæ a partibus ad totum integrum ascendit. Vniuersi vero subiecti in singulas species distributionem per eam Analysin quæ a generalibus ad specialia descendit. Existimatque aliquando in tradendis artibus, præsertimque in artium compendijs eam Analysin quæ a fine ad media ad illum destinata progreditur, Genesin antecedere debere: cum videlicet ad artes explicandas hominum studia excitare volumus, tumque ab artium tradendarum definitione incipiendum esse necessario asserit. Quia finis primo loco ponendus aliqua definitione comprehendendus & concludendus sit, vt his artibus ita primum Analytice constitutis, a primis deinde earundem elementis ad id quod maximum est, per Genesin ascendamus. Alias ab artium explicandarum definitione necessario incipiendum esse negat. Imo vero aliquando tutius esse rudes primum a primis elementis

mentis ad id quod summum est, per Genesin quasi manu ducere, ac cum ad principem summamque artis partem ventum sit, tum eius naturam definitione aliqua complecti, quod verendum sit ne artis magnitudine, quam definitio breuiter solet comprehendere statim initio proposita, ipsi rudes omnino deterreantur potius quam excitentur, ac desperatione debilitati, id in ea experiri nolint quod se assequi posse diffidant. Monetque præterea in persequendis singulis Analyseos finis, vel Geneseos gradibus, si quid in illis occurrat quod generale sit & suapte natura commune multis, id semper esse explicandum ea Analyse quæ a generalibus ad specialia descendit. Quoniam vt ait Arist. cap. I. lib. I. de part. animal. magnum in docendo vitium est, sapius idem dicere: hoc vero effugere nemo potest, nisi hac methodo a maxime communibus ad ea quæ in specialibus ima sunt per intermedia profisciscatur. Hæc tua de duplici artis ordinandæ methodo sententia est Carpentari. CAR. Rectissime Philalethes meam de duplici artis ordinandæ methodo intelligentiam excusasti & explicasti. PHIL. Atqui tua duplex methodus, & vnica P. Rami methodus, reipsa eadem est, verbis modo diuersa. CAR. Quomodo id fieri potest? PHIL. Percipies cum P. Rami de vnica methodo sua intelligentiam tibi exposuero. P. Ramus vult in arte qualibet tradenda, eius definitionem primo loco statui: Tu etiam ab artis eius quæ tua finis Analyse & Genesi explicanda est definitione necessario incipiendum esse fateris. Hac de re igitur inter vos conuenit. Atqui inquires, nego semper incipiendum esse a definitione, quia in artibus sola Genesi explicandis, nulla antegressa totius artis definitione, a primis artis elementis incipiendum est, indeque ad id quod habet summum ascendendum. At inquam neque P. Ramus semper a definitione incipit. In Grammatica enim Græca describenda definitionem prætermisit. Sed tamen longe alia ratio est cur definitionem prætermittat, atque ea quam tu assignas. Ille enim ibi prudens Grammaticæ definitionem præterijt quod omnibus Grammaticam Græcam discantibus iam notam esse existimaret, cum omnes nunc studiosi a sermone Latino incipiant, ac in Grammatica Latina Grammaticæ definitionem cognouerint. Tu autem relinquendam definitionem censeres, ne ea initio artis posita rudes deterreat, & desperatione debilitet. Sed pergamus. Tibi Analyse in artibus tradendis duplex est, altera a fine ad media, altera a generalibus ad specialia. P. Ramo vtraque vnica tantum est. Quoniam qui a fine initio artis vt tu vis per definitionem posito ad media progreditur, is a generalibus ad specialia progreditur, cum finis eiusmodi generalissimus sit, & media specialia. Id enim ipse antea significauit, cum tibi ad hoc respondit: *A fine summo, per media, ad ima, & a generalibus ad specialia, duo repugnantia progressionis & collocationis genera iudicas. Quid iam est reliquum, quod non indices & niuem atram, & Æthiopem album? ignem*

frigidum & glaciem calidum? Ergo tua & P. Rami Analysis re eadem est. Persequamur. Genesis siue Synthesis tua ad artes collocandas affecta quæ a partibus ad totum, & a primis elementis ad id quod in arte maximum est progreditur: est P. Rami Analysis. Ergo Synthetica tua, & Analytica P. Rami re vna & eadem methodus est, sed nomine omnino diuersa. Ea enim a te vocatur Genesis vel Synthesis quod a simplicibus ascendat ad composita: Ex hisque simplicibus partibus, totum integrum componatur. At P. Rami Analysis dicitur quod a generalibus ad specialia descendat. Propterea quod hæc a caulis ad effecta progrediatur, cum principia & simplicia elementa causæ sint eorum quæ ex his oriuntur. Partesque item causæ sint totius essentiam constituentes. Et ideo a generalibus ad specialia procedat, cum generalia causarum, & specialia effectorum symbola sint. Præterea generalia illi dicuntur quæ ut Aristoteli placet cap. i. lib. i. de part. animal. communia multis sunt. Ea vero simplicia artis elementa omnium communissima sunt, quod consequentibus omnibus conueniant. Id enim P. Rami velle facile est ex multis doctrina: suæ locis, tum vero maxime ex suis ad tuam interrogationem de Physicæ tradendæ methodo responsis intelligere. Cum enim antea ab illo rogabas si Physicam describere vellet, num in ea corporis naturalis compositionem ex materia & forma primum traderet: Deinde a generali huius ratione ad species ultimas per intermedias descenderet, quoniam hoc illi placere ex suis scriptis cõiiceret, Idque si fecerit quæreres eadem ne omnino methodus esse possit a materia & forma ad corpus naturale ascendere, & a corpore naturali ad eiusdem species descendere: quoniam tu in posteriore Analyseos speciem vnã animaduertes. in priore qualem eam comminisci possit prorsus non videres. Hoc responsum tibi dedit: Interrogas me quam methodo Physicam sim expositurus: arbitrari que me in ea exponenda, a materia & forma ad physicum corpus iturum esse, quæ tibi est Genesis: deinde distributurum in species, quæ tibi Analysis: ita tuo iudicio nostra Physica duas methodos habebit Genesis & Analysis. Atqui si a nobis precarium exemplum concederetur, tamen nihil esset contra quæstionem, si corpus physicum initio (ut hæc methodus exigit) definitum distribuere tur primum in materiam & formam, quales in omnibus artibus innumerabiles partitiones sunt integrorum in partes: Deinde diuideretur in species. Eset enim progressio totius artis nihilominus a generalibus & communibus ad specialia. Corporis enim physici definitio generalior esset: & in eodem ipso loco distributio in partes ordinem nihil mutaret, non magis quam si diceret, præposito definito ante definitionem Analysis mutari. Forma enim artis ex totius corporis habitu spectanda est, non ex vnguiculo aliquo definienda. Hæc sua responsa sunt. Scio te miraturum P. Rami hæc omnia Analysisi quam vnã affirmit completi. Teque ex illo quæsiturum quo auctore ram varijs ordinibus, Analyseos nomen accommodet, cum aliorum Philosophorum loquen-

di consuetudo tum præsertim cum de nominibus quæritur, negligenda non sit: aut si hoc sine alterius exemplo licere arbitratur, cur saltem quando intelligere videris quam sit multiplex apud illum huius ratio, tibi non concedit, vt distincte loquaris. At de vestra verborum discrepantia aliorum sit iudicium. Ego quidem id vnum contendo illam tuam artis ordinandæ duplicem methodum, ac P. Rami vnã & singularem methodum, eandem re ipsa methodum esse. Idque tu ipse animaduertisse mihi videris, cum hæc antea contra P. Rami disputans dixeris: *Vides quid ex tua sententia efficiatur: methodum scilicet Analyticam omnino esse vnã, in qua a generalibus ad specialia semper descendamus: in illa tamen nonnãquam nos progredi a simplicibus ad confusa: alias vero contra, a confusis ad enodata, quæ eadem in natura ambitu sunt simpliciora. Id autem quid est aliud quã hoc nomine abutendo, vno genere velle complecti ea quæ veteres in duas species distributas, suis etiam nominibus distinxerunt, vnumque Compositionis, alterum Analyseos esse dixerunt.* Ergo ipse fateris methodum artis collocandæ quam P. Rami vnã esse vult, illam omnino esse quam tu duplicem cum veteribus facis. Addis præterea in perfequendis singulis gradibus Analyseos a fine, vel Geneleos, si quid in illis occurrat quod generale sit & suapte natura commune multis, id semper esse explicandum ea Analysisi quæ a generalibus ad specialia descendit, ad vitandam Tautologiam quæ a generalibus ad specialia descendit, ad vitandam Tautologiam quæ a generalibus ad specialia descendit, ad vitandam Tautologiam magnopere in docendo vitiosam. Ex quibus quidem verbis tuis P. Rami te etiam ad confitendum vrget vnã esse secum artis collocandæ methodum quæ a generalibus ad specialia semper progreditur, quia ex Aristot. probat in qualibet arte explicanda generalia & multis communia perpetuo occurrere, quod sit artis vniuersa materia pene tanquam Categoria vnica quæ complectatur $\gamma\eta\eta\kappa\omega\tau\alpha\theta\upsilon\ \iota\pi\alpha\lambda\lambda\eta\lambda\alpha, \ \iota\delta\iota\kappa\omega\tau\alpha$. sicque ex tua confessione & Aristotelis autoritate concludit: *Quoties generalia occurrunt in arte & suapte natura communia, semper a generalibus ad specialia progrediendum est, vt ipse fateris: At Aristoteles ait in arte perpetuum id esse: omnia generalia aliquo & communi comprehendit. Quare in omni arte semper a generalibus ad specialia descendendum esse fatearis necesse est.* Sed inquires, ad hoc argumentum respondi. Quid inquam Carpentari ad hoc respondi? Nihil aliud sane nisi te nunquam omnino negasse in docendi methodo vllum esse descensum a genere ad species imas per intermedias, nunquam de illo descensu dubitasse, nunquam de eo illi eripiendo cogitasse: teque hunc & in docendo & scribendo quoad potueris seruasse. Aliudque inter vos esse controuersum, & hoc quidem non vnum & simplex sed in aliquot capita distributum, i. te inuestigandarum artium sicut & instituendarum methodum aliquam esse velle, teque pernegare illam a se in Logica neque sub inuentione, neque sub dispositione esse comprehensam. 2. licet concedas illi in omni doctrina instituenda progrediendum esse a natura prioribus, contendere tamen adhuc, non eo

effici methodum doctrinæ instituendæ omnino esse unicam atque indiuiduam. 3. Cum Analysis sua sit complexio progressionem a genere ad speciem, a causa ad effectum, a fine ad media, a partibus ad totum, sæpe ab eo quæsiisse vt doceat quibus authoribus, Analyticos nomine, ista omnia complectatur. His responsis Carpentari P. Rami conclusio, quod in omni arte ordinanda a generalibus ad specialia semper progrediendum sit non est refutata. Quam tamen si concedis, unicam etiam re ipsa methodum esse cum P. Ramo necessario concedendum. Sed tu vtrumque concedere videris, atque ita tua de methodo cum P. Ramo contentio omnis in verbis cernitur. Nam si P. Rami methodus quæ semper a generalibus ad specialia progreditur in quatuor progrediendi modos his vocabulis, a genere ad species, a causa ad effectum, a fine ad media, a partibus ad totum, distincta esset. Deinde si non Analytica vno nomine diceretur, sed progressio a genere ad species, & a fine ad media Analytica tantum vel Diæresis appellaretur, & progressio a partibus ad totum Genesis vel Synthesis, tibi haud dubio probata esset. Ego igitur inde concludam te unicam re ipsa & eandem omnino artis ordinandæ methodum quæ a generalibus ad specialia semper progrediatur, cum P. Ramo agnoscere. Ac te ab illo tantum eo nomine dissidere quod illam specie & numero vnâ & idcirco indiuiduam & indistinctam esse velis: Tu vero illam in quatuor vel plures progrediendi modos diuiduâ, & distinctam esse, nec ideo specie & numero vnâ existere contendas, & quod ille quadruplicem progressionis modum absque authoribus vno Analyticos nomine complectatur: Tu vero id licere sine alterius exemplo non arbitraris. Id vero te sentire non modo ex his tuis ad sua responsa responsis commemoratis colligo, sed ex alijs etiam locis compluribus disputationis tuæ, ex eoque maxime vbi tu contra P. Ramum his verbis, a genere ad species, a causis ad effecta, a fine ad media, vnâ semper & eandem methodum a generalibus ad specialia significasse, quia generalia sunt causæ specialium, affirmantem antea sic disputasti: Ergo methodum tuam omnino unicam esse vsque a genere ad species gradatim descendat: sub ea tamen contineri progressionem a causis ad res effectas: Quoniam causa cum rebus effectis comparata, ad has videtur eo modo se habere, quo genus ad suam speciem. Hoc vero confirmas ex eo quod Aristoteles dicit, generalia specialium esse causas, in quo quid agis Theophrastus? aut quam in concludendo formam sequeris? Non enim quia generalia specialium causas sunt, efficitur in docendi methodo descensum a causa, debere ad eum reuocari qui est a genere ad speciem: sed contra potius tibi dicendum videbatur unicam esse methodum doctrinæ instituendæ, eamque Analyticam a natura prioribus, vt a causis ad res effectas, hanc vero in se complecti progressionem a partibus ad totum (quoniam partes totius cause sunt) a fine ad media (siquidem certum est finem cum medijs comparatum vnus cause eiusdemque nobilissime rationem obtinere) & a genere ad species, quia ex

Aristot. generalia specialium sunt causas. Quod si diceret tollerabile quidem esset, et si non omnino verum. hoc enim tibi adhuc esset explicandum, cur in hac posteriore Dialectica parte progressionem a genere non distinguas ab ea quæ sit a causis ad res effectas: cum in priore quæ est de inueniendo, locum a genere omnino diuersum esse velis, ab eo qui causam continet. Quid enim? An in inueniendo minus quam in iudicando, verum esse putasti illud Arist. generalia specialium esse causas? aut ipsa methodi præcepta minus quam inueniendi, exactam partium distinctionem postulare videbantur?

Quis non mecum colliget ex hoc loco Carpentari, non alia de causa tibi improbatam P. Rami methodum esse quæ semper a generalibus ad specialia progreditur, quam quod singuli progressionis modi quos illa in se complectitur nominibus distincti non sunt? Quis non mecum iudicabit tuam cum P. Ramo de methodo controuersiam e verbis tantum creati? Quis non mecum affirmabit tuum testimonium cogere te vt de artis ordinandæ methodo P. Ramo re ipsa assentiri fatearis? Neque vero illi immerito assentiri videris. Tu enim veterum de methodo sententiæ vis adhaerescere: Ille vero artis ordinandæ methodum quam sequitur non a se inuentam, non ex suo sensu depromptam esse ostendit, sed eandem reuera doctrinæ methodum laudare & amplecti, in suis Dialecticis institutionibus & animaduersionibus profitetur, quam Hippocrates, Plato, Arist. sequuti sunt. Illamque vnâ rectam esse horum summorum Philosophorum testimonijs probat & confirmat. Et ita suam methodum horum præstantissimorum authorum præceptis & exemplis celebratam & stabilitam esse contendit. Quid vero P. Rame? nonne iam vides vestram omnem de methodo altercationem in verbis, non in ipsa re esse sitam? Age igitur vt te omnino Carpentario conciliem, recognosce iam quæ tu lib. 19. animaduersion. Aristotelic. anno 1548 editarum scripsisti: Quoniam Aristotelei (ais) Analyticos Genesisque vocabulis & partium sectionem & totius compositionem significari volunt, facile si attenti esse voluerint, iudicabunt vera illa quam sequimur methodo vtrumque fieri: nam & definiendo rem totam componimus, & distribuendo partes explicamus. Et paulo post: Cum Aristotelei in vera etiam methodo Genesis definiendo, Analysis partiendo vsurpent, ad Arist. Auz. nostram eos reuocemus. Hæc tua verba sunt P. Rame, quibus ipse agnoscis & confiteris Aristotelicorum Analysis & Genesis in tua methodo Analytica comprehendi. Ergo re ipsa non differas a I. Carpentario Aristotelico, cum duplicem illam methodum in eiusdem artis perpetuitate adhiberi & coniungi velit. Quid? Iacobus Carpentari suam singularem methodum Analyticam quæ a generalibus ad specialia semper procedit, probat illamque fatetur re ipsa esse quam ipse duplicem in Analysis & Genesis statuit: Tu vero duplicem Carpentarij methodum amplecteris, illamque omnino esse quam tu unicam & singularem esse contendis nomine Analyticos complexam. Quamob-

rem ipse etiam fatearis necesse est nullam reuera de artis ordinandæ methodo inter vos esse dissidētiam, cum præsertim velis in animaduersionibus ne de verbis curiose solliciti simus, vt verissime iubet Plato, vt facillime Galenus admonet, rem potius teneamus.

Age igitur nunc vt quod contendo vobis ratum & firmum sit, omnium artium liberalium exemplis vos vnā & eandem methodum in singulis explicandis sequi, ostendam. Incipiam a Grammatica. Tu Carpentari in ea recte explicanda censeres primum tradendum esse de literis, dein de syllabis, tam de dictionibus, postremo de singularum orationis partiū coniungendarum ratione. Sic enim te puerum Grammaticam didicisse, sic docendam esse antea commemorasti. Eamque methodum Syntheticam esse vis, quia a simplicissimis elementis ad composita progreditur. Ramus vero eam methodum laudat, vehementissimeque comprobat, quia ab antecedentibus omnino & absolute clarioribus & notioribus ad consequentia obscura & ignota declarandum & illustrandum progreditur. Eam non Syntheticam sed Analyticam esse censet, quia a natura prioribus ad natura posteriora procedit, & ideo a generalibus ad specialia. Eam tamen non satis accuratam esse arbitratur, quod omnium Grammaticæ præceptorum generalissimum, & natura primum ibi præmittatur, nempe Grammaticæ definitio, primoque claritate proximum non consequatur, nempe Grammaticæ partitio. Quare illum eandem in Grammatica exponenda methodum amplectitur, sed multo accuratius. Imprimis enim Grammaticam definit artem bene loquendi: deinde illam in duas partes distribuit, in Etymologiam & Syntaxim. Etymologiæ dictionum explicationem subiicit. Definita generatim dictione de eius partibus agit, Ac primum de literis, dein de syllabis: postea dictionis species singulas in nominibus, verbis, & cæteris persequitur. Tum ad syntaxim transit in qua dictionum coniungendarum rationem docet, eamque in conuenientiam & rectionem diuidit, Ac vtrāque partem ordine tandem persequitur.

Ad Dialecticam iam venio, in qua tractāda ego vos etiam vnā & eandem ambo sequi methodum assero, etsi id quod de Dialectica a vobis tractatur & præcipitur, omnino idem non est. Eandem inquam vos in arte Dialectica dispositionis formam seruare dico, quanuis artis ipsius materia vobis prorsus eadem non sit. Tu enim Carpentari in tuo Dialecticæ compendio in quo omnia quæ in perfecta & absoluta Dialectica tibi præcipienda esse visa sunt adumbrare voluisti, (quia id necessario in omnibus artium compendijs requiritur vt omnia præcipua capita, summamque totius doctrinæ breuiter complectantur) imprimis Dialecticā definis. Ac antea etiam quotiescunque ad artem tradendam hominum studia excitare volumus, ab eius definitione incipiendum esse præcepisti. Posita definitione artis finem continente ad prima elementa descen-

dis, vt eum Analyticum ordinem serues qui a fine ad media ad illum destinata procedit. Dein per tuā Synthetēsin a primis elementis ad ea ascendis quæ in re sunt summa. Nā simplicibus vocibus Porphyrianis descriptis, adiunctisque nonnullis ad simplicem quæstionem tractandam pertinentibus, de definiendi diuidendique modo præceptis, Categorijsque Aristotelicis quæ magnum etiam ad definiendum & diuidendum adferre adiumentum censeres explicatis, ad pronunciata, ab his ad argumentationē gradatim ascendis. Tum in argumentationis explicatione Analytice a generalibus ad specialia procedis. Nam in ratiocinatione perfectissimam & integerrimam argumentationis formam prius explicas, reliquas postea percurris Enthymema, inductionem, exemplum, coacervationem, ratiocinationemque primo generatim definis & exponis, secundo eam in tres formas seu figuras ex triplici dispositionis cum quæstione forma sumptas distribuis, singulasque figuras definis, & in certos modos diuidis, & singulos modos exemplis illustras. Tertio ratiocinationem in tres formas a pronunciatorum differentia ductas distribuis in ratiocinationem Dialecticam, demonstratiuam, & sophisticam; singulasque eodem ordine persequeris & explicas.

Ramus verp hanc quam tu in illa compendiarie Dialecticæ descriptione methodum seruas probat, eandem in sua exponenda Logica accuratissime quidem sequitur, sed tu illam multiplicem esse censeres, ille vnicam & singularem esse asserit, quod semper a generalibus ad specialia progrediatur. Ramus enim initio Dialecticam definit, non aliter atque tu ipse definis. Illam definitam in inuentionem & dispositionem partitur. Inuentionique subiicit argumentorum locos. Eorumque alia artificialia, alia inartificialia esse vult, artificialium vero alia prima esse, vt causas & effecta, subiecta & adiuncta, opposita & comparata: alia de primis orta vt nomen, distributionem, definitionem. In quo (quod ad methodum attinet) tecum conuenit Carpentari, quia Dialecticam & definiendo, & in principes partes, harumque elementa dissolueno Analytin seruat eandem quam ipse in tuo compendio Dialecticæ seruasti. Quanuis illam quæ a definitione artis finem continente ad prima elementa simplicissimasque partes quæ vt finis media sunt, descendit, diuersam ab ea quæ a generalibus ad specialia progreditur esse putes, ille vero minime. Deinde a principijs ad ea ascendit quæ de principijs consequentia sunt. Nam causas, effectus, subiectis, adiunctis, oppositis, comparatis, exactissime explicatis, ad eorum quæ de primis orta sunt argumentorum locos transit, nomen, distributionem, definitionem. Hisque inartificialis argumenti locum substituit. Explicata inuentione, dispositionem Logicam eadem omnino methodo exequitur. Cū enim triplicem eius speciem proposuit enunciarum, syllogisum & methodum, ab enunciato quod & simplicius & prius est, quia in eo vnum ar-

gumentum cum altero collo cari putat, ad syllogismum qui ex enuncia-
tis constituitur, indeque ad methodum quæ multa enunciata ac syllo-
gismos plarunque complures complectitur, pergit. Ergo Carpentari
P. Ramus a primis quæ ipse in sua Logica constituit elementis ad ea quæ
summa in arte ipsa esse vult eadem prorsus methodo progreditur, qua
tu ab ijs quæ in tua Dialectica statuis elementis simplicissimis ad ea quæ
maxima tibi videntur procedis. Sed hanc tu Synthesin vocas, vel Gene-
sin, quia a simplicibus ad composita ascendit: ille vero Analysin vocat
quia a causis ad effecta, indeque a generalibus ad specialia descendit.
Tum in explicandis pluribus inuentionis locis, singulisque dispositio-
nis Dialecticæ formis Analytice a generalibus ad specialia progreditur,
quia vbique ea omnia quæ diuidi possunt, in partes vel species distri-
buit, singulasque partes vel species ad imas vsque persequitur. In quo
tecum omnino conuenit, qui & in explicanda ratiocinatione & alijs lo-
cis nonnullis eam methodum sequeris. Quare iam concludo Carpenta-
ri te eandem re ipsa methodum quam P. Ramus in sua tradenda Diale-
ctica seruat, in tua describenda compendiosa Dialectica seruare. Tuam
hïc de distinctione Logici organi apud Aristot. & eius interpretes mis-
sam facio sententiam. Tu enim vt ex disputatione tua & scriptis tuis
perspicio Analyticam & Topicam duas artes in organo Logico ab Arist.
omnino distinctas opinaris. Tibique Analytica a Topicis in scriptis atq;
sermonibus Philosophorum præceptis & vsu, ex Aristotelis mente non
minus videntur distincta: quam in ratione loquendi atque dicendi Rhe-
thorica a Grammatica. Quod vt in hac orationis forma instruitur mi-
nus elaborata & quasi sua sponte fusa, in illa ornatior & sæpe versa at-
que mutata: sic ars Topica apud Arist. simpliciore rationis vsu ex-
plicet, Analytica exactiorem. In eoque ab interpretibus Arist. dissentis,
quia Topica & Analytica cum Categorijs & lib. de interpretatione ad
vnius artis formam (quam Logicam vel Dialecticam nominant) reuoca-
re conantur. Sed de hac in distinguendo Logico Aristotelis organo sen-
tentia iam non disputo, sed de methodo tibi probata & obseruata in
Dialectica ex tua sententia tuoque iudicio describenda. Illamque vnam
& eandem esse dico quam P. Ramus in sua Logica sequitur. Idque tuo
etiam testimonio confirmo. Tu enim autea contra P. Ramum disputans
in eadem arte methodum variari posse, sic dixisti: *Quam duplicis ordinis
coniunctionem nos in artis differendi compendio, non insalubriter seruasse videmur,
& si tua consideras paulo attentius, eandem in tuis Dialecticis sequutus.*

Eandem arbitror Carpentari methodum etiam seruares si Rhetori-
cam expositurus esses, quam Ramus & Talaus seruant in Rhetorica
exponenda. Rhetoricam enim imprimis definiunt, deinde in suas partes
distribuant. Tu hoc ordine procul dubio procederes, quia omnes fere
Rhetores vetustiores sic procedunt. Sed fortasse quinque Rhetoricæ
partes

partes cum veteribus constitueres, inuentionem, dispositionem, elo-
cutionem, memoriam, & pronunciationem. Illi autem duas tantum elo-
cutionem, & pronunciationem quia inuentionem, dispositionem dis-
positionisque comitem memoriam ad Dialecticam referunt. In ijs vero
explicandis Rhetoricæ partibus quas constituunt, eandem sequeris
methodum quam sequuntur. Nam illas primum definiunt, deinde rur-
sus in partes & species singulas distribuunt, in quo Analyticam metho-
dum seruant quam laudas & amplecteris. Præterea a primis elementis ad
ea quæ summa sunt procedunt. In quo tuam Syntheticam methodum
(quam tamen Analyticam perpetuo vocant) sequuntur. Elocutionis enim
species faciunt tropos & schemata. Tropis autem singulis prius, quia sim-
plicissimi & natura primi sunt, explicatis, ad schemata transeunt, & cum
eorum duo genera sint, vnum *λειτουργίας* alterum *δυνατότας*: de priore illo ge-
nere, quod & simplicius & natura prius est, prius disputant, tum ad fi-
guram *δυνατότας* accedunt, eiusque genera plura etiam distinguunt, quæ
singula eo ordine exequuntur quo propolita sunt. Idemque in pronun-
ciatione faciunt.

Eodem quoque ordine, Carpentari si Mathematica descripturus es-
ses procederes quo P. Ramus procedit, ab ijs nempe quæ sine consequen-
tibus commode doceri possunt & institui, consequentia vero sine illis
non possunt. Quia omnes Mathematici sic progrediuntur, nec quæ aliter
Mathemata docere possent. Nam & in Arithmetica & in Geometria ex
antecedentibus theorematis consequentia demonstrantur. Quare si non
ab antecedentibus omnino & absolute clarioribus & notioribus ad cõ-
sequentia obscura & incognita declarandum & illustrandum procedere-
tur, rudes ipsarum artium discipuli in tenebris perpetuo versarentur.

Sed iam ad Physica transeo, in quibus etiam tradendis vnam & ean-
dem omnino methodum vos amplecti dico. Tu enim Carpentari vt ex
tua disputatione percipio, a materia & forma ad totius corporis Physici
compositionem per Synthesin ascendendum esse censes: deinde a cor-
pore naturali ad eiusdem species per Analysin descendendum. Sicque
omnino progredieris in tua vniuersæ naturæ ex Arist. descriptione. Nã
lib. 1. de his principijs materia & forma cum priuatione, deque corporis
naturalis affectionibus agis. Deinde cum corpus naturale duplex sit,
simplex & mixtum, primum genus in cælo, igne, aère, aqua, & terra lib.
2. explicas. Cumque corpus mixtum duplex item sit imperfectum quod
in Meteoris cernitur, & perfectum quod in Animatis corporibus, de Me-
teoris lib. 3. De Anima vero lib. 4. tractas. P. Ramus hanc methodum in
Arist. Physicis laudat, & probat, sed Analyticam semper esse vult, non
Syntheticam. Sic enim lib. 9. suarum animaduers. inquit: *Quid sit in totis
Aristotelis Physicis octo primis libris natura definitur, diuiditur in materia for-
mamque, materia declaratur, forma & eius in omni genere motus facultas expli-*

Sic et in hoc exemplo esse dicit. Tu vero Carpentari antea contra P. Ramum in eadem arte duplicis tuae methodi Analyticae & Syntheticae coniunctionem seruari posse disputans, dixisti: Et certe Galenus in arte medica quae parua id est compendiarua appellatur, id ipsum quod dispero sequutus videtur in eo ordine quae definitionis esse ait. Quoniam hic non tam fortasse nouam methodi speciem continet a duabus prioribus omnino diuersam: quam duarum in vnam collectionem quandam compendiaruam. Siquidem quod eo libro Medicinam primo loco definit artem salubrium, in salubrium & neutrorum: deinde haec tria quae in definitione sumpta sunt, per varios gradus diuidit, donec ad ima quadam (non autem singula) ventum sit: Hoc ad Analysin tuo more dictam, haud dubie pertinet. Quoad autem in explicandis partibus, quas Analysis parit, ascendit a primis eiusdem artis elementis, ad ea quae in illa sunt summa, vt ad morborum curationem, & valetudinis conseruandae rationem, id non amplius ad Analysin sed ad Synthesin potius videtur esse referendum. Et tamen hoc totum ordinis definitionis esse vult, non solum quod a definitione incipiat, sicut es arbitratus, sed potius quod in partibus omnibus quas illa siue Analysis, siue Synthesis parit breui definitione fere sit contentus. In quibus explicandis, alijs de Medicina scriptis idem solet esse longe prolixior. Sed vt saepius, Carpentari, supra tibi respondi, eam methodum quae a primis elementis ad ea quae in arte sunt summa progreditur, (quam Synthesin vocas) P. Ramus non minus Analyticam esse putat, quam illam qua dicis a primis per intermedia ad infima progredi, quod vtraque a causis ad effecta, omninoque a generalibus ad specialia illi procedere videatur. Quare tibi de re ipsa cum P. Ramo conuenit, de nomine vero minime.

Idem de iurispudentia, omnibusque omnino artibus ac doctrinis dicere possum, quas breuitati consulens prudens praetermittam.

Ergo Carpentari in omnibus artibus ac disciplinis tradendis illam vnam & eandem re ipsa methodum sequeris, quam P. Ramus sequitur. Nec tu etiam P. Rame aliam reuera methodum sequeris, quam Carpentarius, quam omnes artium scriptores sequuntur. Sed vt ingenue dicam quod sentio in illis omnibus quas conscripsisti artibus disponendis, illam methodum omnium qui vnquam scripserunt accuratissime seruasti quod generalissima primo loco, subalterna secundo, specialissima ultimo a te in arte qualibet exactissime collocata sint. Verumenimvero P. Rame nec protinus si quando vel definitio, vel quidpiam aliud praecipuum in artibus ab alijs artium scriptoribus descriptis sit praetermissum, sequitur illos illam & eandem methodum non sequutos esse. Nam vt antea dixisti, forma artis ex corporis totius, non ex vnguicula aliquo definienda est. Praeterea ipse lib. 9. tuarum animaduert. apertissime scribis: Age igitur, naturae ordinem illum, ordinem Hippocratis, Platonis, Aristotelis, Galeni etiam ordinem ἀναλυτικόν quoniam sic appellare vult, sequere: ex tota artis iam inuentae, sed confusa materia, generalissimum primo, subalterna medio, specialissimum

postremo statue, non in vna aliqua arte sed in omnibus omnino, in Grammatica, Rhetorica, Logica, Arithmetica, Geometria, Musica, Astrologia, Physica, Ethica, & quauis omnino disciplina, facillime eam discas, facillime eam ad vsum deduces, qui finis est omnium scripturarum artium. Atque hoc modo artes illae omnes (quanti in parte aliqua fortasse non satis accuratè) tamen si summam spectes vniuersam, collocatae suis aut horibus videntur & dispositae. Quod est in Grammatica, Rhetorica, Logica, Arithmetica, Geometria, & quauis omnino disciplina primo loco positum, id eius disciplinae scriptori visum est generalissimum, id est natura primum & notissimum, quod sine consequentibus commode doceri posset & institui, consequentia vero sine eo non item possent. Alij appellant causam, alij elementum, alij principium, alij initium, alij simplicissimum: Imo Aristoteles ipse sic appellat, qui generalia dicit, specialibus ἀπὸ τῶν καθόλου ἀπὸ τῶν ἐπιεικῶν & haec omnia in eodem statuit, vt in Grammaticis diceret aliquis literam, vnde dictio & oratio, in Arithmeticis vnitatem, vnde numerus, in Geometricis punctum, vnde linea, ex qua superficies, & tandem ex superficie corpus oritur. Ac de verbis ne curiose sollicitus simus, vt verissime iubet Plato, vt saepissime Galenus admonet, rem potius teneamus. Omnibus artium scriptoribus Aristotelicam methodum placere dico: quodque in artibus primo loco statuit, id illis generalissimum videri confirmo, quia possit eius doctrina facile sine consequentibus accipi, consequentium vero non item sine praecedentis doctrina. Non dico, inquam omnes artifices id penitus assequi, neque nusquam labi, sed ista via sola & vnica velle progredi, & artis eam partem, quam ceteris primo loco proponant, illis generalissimam, naturaeque primam & notissimam videri: quam medio subiungant, subalternam, quam infimo, specialissimam. Fac iterum dicam in omnibus artibus periculum, experieris hanc methodum solam adhiberi, quae a maximis & notissimis tum menti, tum sensui procedat, vt Hippocrates censuit: quae ab vnitatem per medium numerum ad infinitatem descendat, vt Socrates in Philebo docuit: quae a primis & immediatis praetionibus per subalternas ad specialissimas perueniat, vt Aristoteli placuit: quae etiam a notione finis incipiens, proxima quaeque partiens ac collocans, secundo loco secunda, tertio tertia, quarto quarta, quinto quinta, ac deinceps similiter in vltimis particulis acquirat, vt Galenus instituit, quae enim sic praecedent, erunt consequentibus priora conseruatione, ordine, causa simpliciter, & natura: erunt ἀπὸ τῶν καθόλου ἀπὸ τῶν ἐπιεικῶν, vt ex Aristotele dictum est.

Haecenus igitur clarissimis argumentis, a vobis ipsis sumptis, & artium omnium liberalium inductione vos de singularum artium institutionendarum methodo omnino idem re ipsa sentire, verbisque modo diffidere, demonstraui. Nec amplius id quod semper contendi verissimum esse inficiari possitis. Etenim rationibus vestris, vestris testimonijs & exemplis, vestris verbis ita vos vrisse mihi videor, vt vosmet ipsos iam vi demonstrationis coactos fateri necesse sit de methodo artis ordinandae nullam inter vos rerum, sed verborum tantummodo discrepantiam esse. Nec vllis rebus adduci possum vt id (antequam etiam sit a me de-

N. ABRAHAMI DE METHODO DIALOGVS.
monstratum) vos latuisse credam, sed potius existimo quod occasione
nescio qua vos ex industra omnino verbis vestris dissentire videri veli-
tis de re cuius firma inter vos est consensus. Quanquam ego non dubi-
to quin id mihi semper pernegaturi sitis, ne si concesseritis, obijciat vo-
bis quispiam, cur studiosos in contrarias sententias distrahatis, ac omnium
mentes & animos, vniuersamque Academiam vestra hac contentione
de methodo perturbetis, cum verbis tantum, non rebus dissideatis.
Quare vos moneo vt de artis ordinandæ methodo inuicem litigare, ac
mutuo maledictis laceffere desinatis, hortorque de concilianda pace.
Oro præterea atque obsecro ne vobis molestum sit, si libere quod de
quæstione vestra sentiebam, mihi que videbatur esse virissimum pate-
feci & illustraui, cum me præsertim certaminis vestri iudicem ipsi con-
stitueritis. Valet.

AD ACADEMIAM PARISIENSEM,
Io. Morelij Rh. Carmen.

Placuit geminos Reges Cyllenius olim
Vexantes armis se patriamque suam:
Hinc interposita furias irasque duorum
Serpentum virga composuisse ferunt.
Quid verò (alma parès) Abrahamus præstitit? hoc est,
Vt reor, humano stemmate maius opus.
Ex methodo (mirum) nox atra, chaosque vetustum,
Iurgiaque in Regno nata fuere tuo:
Sed nunc orta dies: nunc Carpentarius hosti
Oscula dat Ramo: cedit & ira Ducum.
Vt meruit, mater, sic illum in sceptrâ repones?
Huic inter Diuos quem dabis ipsa locum?

Respondet Io. Morel. nomine Academiæ.

Grande Sophos magnis clament tibi plausibus almæ
Pierides: solum te mea turba colat.
Sis, Abrahame, meus Caducifer, & mea Pallas,
Sis & Apollo meus, numen & omne meum.

D. Antonio Deloënio, Ripemontano Propræfidi
æquissimo, N. Abrahamus S.

Uemadmodum ratiocinandi facultate homines belluis præstant, (ingenue Deloëni) sic methodi laude homines ipsi hominibus antecel-
lunt. Es enim methodus singulare, vel caleste potius artium recte tra-
ctandarum organum, in quo clarissime humani ingenij Diuinitas re-
lucet, cum præsertim vnius methodi beneficio artes Deorum munere
nobis concessas breuitate, & facilitate accuratas institui, cum vnius
methodi luce si que in disciplinis confusa aut obscura sint restitui &
illustrari posse videantur. Verumenimvero ut vgræ methodi gloria
maxima est, sic per pauci sunt qui illam consequi possint, non solum quod illius methodi
usus & exercitatio longe omnium difficillima & operosissima sit, sed etiam quod authores
de eius doctrina & arte que certa & constans, nullisque difficultatibus implicita esse de-
bet, inter se omnes verbis dissideant, cum re ipsa certe non dissentiant. Ex quo nostra tem-
pestate tantam inter duo Academiæ Parisiensis lumina P. Ramum, & I. Carpentarium
contentionem de artium instituedarum methodo excitatam vidimus, quantam maximam
nunquam fuisse audiuimus. Quandiu enim vixerunt, tandiu de artium ordinandarum me-
thodo vehementer decertarunt, suisque mutuis inuectiuis studiosos etiam in certamen ad-
duxerunt, vniuersamque Academiæ turbauerunt. Atque hæc tamen de methodo decer-
tatio quanuis magna & acris fuerit magnisque conuictijs referta, quanuis inter magni &
acris ingenij viros, Regiosque professores quanuis in amplissima orbis terrarum Acade-
mia coram tot doctissimis viris creata sit, in verbis non in rebus omnis illa mihi visa est
esse posita, cum non oscitanter legissem sapius ac relegissem, & inter se diligentissime con-
tulissem vtriusque viri scripta. Quod simul atque perspexi de pace inter illos authores
concilianda cogitavi, ne diutius de hac questione studiosi rixarentur. Itaque placuit nobis
Dialogum commentari, in quem de artium disponendarum methodo primum vtriusque
sententiam deinde amborum consensum includerem, illumque Academiæ Parisiensi deuo-
nere, ut intelligeret me omnes neruos ætatis industriæque meæ contendisse in sedanda
æterrima que illam sepius obtudit de methodo pugna, que inter duos alumnos suos illu-
strissimos antea commissa est, & summa contentione pugnata. Quoniam autem Philoso-
phicas disceptationes tibi mirifice animum exhilarare scio, (vir ornatisime) non medio-
cram in hoc nostro legendo Dialogo oblectationem te capturum esse speravi, cum præser-
tim quos de artium instituedarum methodo disputantes induxi, ipse olim apud Parisio-
rum Academiæ degens inter se decertare audieris. Ob eamque causam illum ad te mitten-
dum esse duxi ut quo possum officio, meam tibi & gratificandi & obsequendi voluntatem
significarem. Ut enim tua singularis beneuolentia ab eo tempore quo me in tuam familia-
ritatem atque amicitiam contuli, mihi nullo loco defuit: ita nullum studij genus ad id quod
iucundum tibi fore percipio præstandum, mihi prætermittendum esse existimaui. Quo igitur
animi candore nostram aliquando ad veram methodum exactam acceperis Limologia,
eo nunc Methodologiam ad meam perpetuam in te fidem obseruantiamque confirman-
dam, tibi missam accipies. Vale. Parisijs, E nostro Museo Lauduno, 10. Cal.
Octob. 1586.

